

istanbul'da kayıp zamanlar -I

Liji Pulcu Çizmeciyan

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

7. basım

istanbul'da kayıp zamanlar -I • L. Pulcu Çizmeciyan

LİJİ PULCU ÇİZMECİYAN
İSTANBUL'DA KAYIP ZAMANLAR

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2010
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
EMRE YALÇIN

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTMEN
ESEN GÜRAY

GÖRSEL MALZEMELER
LİJİ PULCU ÇİZMECİYAN ARŞİVİ

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASKI: ŞUBAT 2010, İSTANBUL
7. BASIM: ŞUBAT 2020, İSTANBUL

ISBN 978-9944-88-847-9

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 44865

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme hiçbir yolla yayınevinden izin alınmadan çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

istanbul'da kayıp zamanlar

Liji Pulcu Çizmeciyan

Anı

İçindekiler

UVERTÜR: ÇOCUKLUĞUMUN İSTANBUL'U

Sarıyer 3
Gazi Sarıyer'de 3
Sarıyer'in yolları 5
Sarıyer çarşısı 8
Çocukluğumdan Portreler 13
Komşular 13
Misafirler 17
Yalılar ve sahipleri 26
Sarıyer'deki Gezilerimiz 29
Anadolukavağı 35
Rumelikavağı'ndan Yenimahalle'ye 36
Yuşa Tepesi 38
Kaybettiğimiz Cennet 39

OKUL YILLARIM:
KÂH ÇİÇEKLER İÇİNDE, KÂH KEDERLE

L'Ecole (Okul) 47
Şenlikler 52
Sihirli bahçe 55
Monseigneur Roncalli (Piskopos Roncalli) 58
1933: Cumhuriyet'in onuncu yılı 60
23 Nisan armağanı: Sarıyer'e gidiş 62
Ecole biterken 64
Notre Dame de Sion'da 67
20 Ocak 72
Sınıf arkadaşlarım 74
Kara günler 75
Öğretmenler 76
Karanlık seneler: 1939 ve sonrası 78

Savaş sürerken Boğaziçi'nde bir yaz 80
Dokuzuncu sınıfımız 82
Yıllar sonra Sarıyer 83
Kıtlık senesi 85
Dame de Sion'da son seneler 88
Menekşeler sınıfı 94
Gelecek planları 100

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE: SEMTLER, CADDELER, İNSANLAR

Şişli ve Civarı 107
Şişli'den ötesi 112
Pangaltı 115
Kurtuluş 117
Maskara, Baklahorani, Bayram 117
Harbiye'ye Doğru 120
Nişantaşı 124
Valikonağı Caddesi'ne yerleşmemiz 125
Valikonağı'nın sokakları 127
Maçka 131
Taksim'e Doğru 135
Beyoğlu 141
Pasajlar 149
Yüksek Kaldırım 154
Asmalımescit 156
Terziler, şapkacılar, nakış işleyenler 157
Beyoğlu'nda Eğlence ve Kültür Hayatı 161
Sinemalar 161
Tiyatrolar 164
Etkinlikler 165
Pastaneler 168
Restoranlar, birahaneler 170
Oteller 172
AKM'den Evvel Beyoğlu Konserleri 177

Albüm 193
Dizin 199

Kızım Prof. Dr. Deniz Çizmeciyan'a...

Sunuş

Yazı yazmayı her zaman sevmişimdir. İlk yazım Fransızcaydı, Büyükada'da büyüttüğüm ve sevdiğim hayvanlar üzerine. 1964'te yeni doğan kızım Deniz için yazdım. Daha sonra da bir roman ve iki polisiye denemem oldu. Hep Fransızca. Neden Fransızca? Yedi yaşımdan beri Fransız okulunda büyüdüm, herhalde o uzun okul yıllarından kalan bir alışkanlık.

On sene evvel bir sabah, Sarıyer'deki yalımızda uyanıyorum sandım, o anda tüm çocukluk anılarım canlanıverdi. Bunları kızım ve torunlarım için hemen yazmalıydım. Doktora tezim için 1956'da elden düşme olarak satın aldığım eski yazı makinemin başına oturdum ve yazmaya başladım: anılar çorap söküğü gibi peş peşe geliyordu. Yazmaktan büyük haz duyuyordum; o anları tekrar yaşar gibiydim. Yine Fransızcaydı. Bu metne *Mon esprit erre sur les bords du Bosphore* başlığını koydum; yani *Ruhum Boğaz Kıyılarında Gezinir*.

2006'da okulum Notre Dame de Sion'un 150. kuruluş senesi kutlanacaktı. 2005'te, okulun tarihçesini bir kitap haline getirmek için çalışan Saadet Özen bana geldi. Öyle ya, okulun en eskilerindendim. Saadet de okulumuzun 1990 mezunu kıymetli bir araştırmacı ve yazar. Günlerce konuştuk. Onu kızım gibi sevdim ve severim. Sonunda ona yazdıklarımı da gösterdim. Okul için hazırladığı kitapta "Liji Pulcu Çizmeciyan'ın yayımlanmamış anılarından" diyerek birçok parça kullandı. Bana da, "Sizi daha çok insan tanımalı" dedi. 2006'da fotoğrafçı arkadaşıyla beni ziyaret etti; bunun arkasından *Vatan Kitap* ekinde "Çekmecelere Yazan Bir Yazar" başlığıyla bir yazısı yayımlandı.

Saadet hep, "Hocam bunları niye Türkçe yazmıyorsunuz?" diye ısrarla soruyordu. Ben de tercüme etmektense, ilk yazdıklarıma sadık kalarak anılarımı tekrar yazdım. Sonra Saadet'in de yardımıyla bu metin İş Bankası Kültür Yayınları'na ulaştı. Yayınevinin kitapla ilgilenmesi üzerine soğuk bir kış günü oraya gittim.

Görüşmemde başka yazdıklarım üzerine de konuştuk. Çocukluk anılarımın yanı sıra hem İstanbul'un yaşadığım ve iyi tanıdığım semtlerini anlatan "Geçmiş Zamanın Peşinde" hem de 1930'lardan 1960'lara İstanbul'daki klasik Batı müziği hayatını anlatan "AKM'den Evvel Beyoğlu Konserleri" başlıklı iki ayrı metin daha yazmıştım. Eşim Jak'ın 1930'lu yılların başından beri gittiği, 1955'te evlendikten sonra da beraber gittiğimiz konserlerin programları hâlâ duruyordu. 1999'da kaybettiğim ve çok iyi piyano çalan eşimin hatırasını biraz olsun yaşatmak için bu yazıyı kaleme almıştım. Bu iki yazı ile anılarım işte bu kitapta toplandı.

"Geçmiş Zamanın Peşinde" bölümünü hatırladıklarımdan yola çıkarak, yani neredeyse hiçbir araştırma yapmadan yazmıştım. Editörüm Emre Yalçın'ın desteğiyle, anlattıklarımın olabildiğince sağlamasını yaptık. Bağlayabildiğimiz kadar bugüne bağladık.

Bu kitap için önce çok kıymetli Saadet Özen'ime, sonra Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na ve editörüm başta olmak üzere kitaba emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunarım. *İstanbul'da Kayıp Zamanlar* başlığı da editörümün teşvikleri ve önerileriyle ortaya çıktı. Bir Proust tutkunu olarak, benim için olabilecek en anlamlı başlık...

Uvertür: Çocukluğumun İstanbul'u

Liji Pulcu beş yaşında.

Sarıyer

Geçen gece Boğaz'daki yalımızda uyanıyorum sandım, çocukluğumun evi, kıyıdaki evimiz.

Açık renk ahşap tavanda dalgaların gölgesi oynuyor; uzaktan yankılanan motor sesleri Sarıyer pazarına mal getiren koca mavnaların habercisi. Neredeyse yalımızın önüne gelip demirlerler. Hemen sonra, ambara dolan suyu boşaltan pompanın sesi başlar. Bu motor seslerini çok severim, çünkü yelken açamayan mavnalar dingin havanın habercisi –bizim için de uzun deniz gezintilerinin.

Birazdan annem gelip kaldırır beni. Bu yarı uyku halini ne kadar da severim! Ama onun yerine Anadolu köylüsü dadım geliyor. Uzun gecelik entarimle ayaktayım. Sıcak su ve leğen hazır. Annemin yıkamasını isterdim, Ağavni çok sıkı ovuyor. Annemin sınav için okula gittiğini söylüyor. Sınav nedir bilmiyorum ama okulu bilirim. Büyük ağaçlı bir bahçede koşup eğlenmektir okul. Şehirdeki evimizin arkası bir okul bahçesine bakar. Beş yaşında olunca oraya gideceğim... Ama annem, ne diye okulda koşmaya gider ki?

Gazi Sarıyer'de

Birkaç gün sonra öğreneceğim: İrma ablamı ve beni ellerimizden tutup Sarıyer İlkokulu'na götürdü. Müdire hanımdan Latin harfleriyle okuma ve yazma bildiğine dair bir diploma aldı. Bunlar beni çok şaşırttı, çünkü annem her zaman bize "Bibliothèque Rose" serisinden Fransızca masal okumuştur. Bize anlattı: Mustafa Kemal Paşa Arap alfabesini bırakıp,

tüm Avrupa memleketlerinin yaptığı gibi, Latin alfabesini kendi dilimize, Türkçeye uygulamış. O masal kitabında gördüğüm işaretlerin Arap, Türk, Fransız ya da Latin olduğunu hiç düşünmemiştim. Ama annem söylerse her şeyi kabul ederim. Yolda bize kendisi için bu sınavın kolay olduğunu söyledi, ama Fransızca bilmeyen birçoğu için tekrar okula dönmek pek kolay olmasa gerek. Kendisi bu diplomayı başkalarına örnek olsun diye almış, herkese cesaret vermek istemiş.

Annem Ağavni'ye yeni harfleri öğretmeye başladı, ama dadım hem tembel, hem isteksiz.

"Gazi okuma yazmaya o kadar önem veriyor ki, bir kara tahta önünde kendisi öğretiyor" diyor annem. Gazi'nin kara tahta önünde ders verdiği okula gitmeyi ne kadar isterim. Onu bir yaz gecesi Necmettin Molla'nın evinde gördüm. Geleceğini biliyorduk; annem ve babamla beraber onu görmeye

İrma ablam.

Annem Katrin (Bursalı hemşerilerinin deyişiyle Kader) Pulcu.

gittik. Balkona çıktı ve onu çok güzel gördüm. Konuştu; tüm anladığım, bizi sevdiği ve vatan için çalıştığı.

Sarıyer'in yolları

Sarıyer'de sabah gezileri bir anane halinde, çünkü eve hiçbir şey gelmez. Ancak yakın bir köyden ayağı yemenili sarı bir köylü çocuğu taze süt getirir. Hayvanın iki yanında güğümler o kadar çalkalanır ki sütün üstü topak topak yağ olur. Sütü sevmem ama büyümek için içerim. Yumurtayı çok severim. Hatice Hanım'ın kümesine gideriz. Annem yumurtanın akını akıtır ve ılık ılık sarısını yutarız. Hatice Hanım bize gülümser, hele bana "kızı"na. Bir keresinde çarşıda annemin elini bırakıp kayboldum. Hatice Hanım beni ağlarken buldu, evine götürdü, zemin kattaki penceresinin içine oturttu. Birinin geçip beni tanımasını bekledi. Yanıma beyaz Pamuk gelince ağlamam durdu. Annem karakola koşarken, tıpkı vitrinde teşhir edilen bir taşbebek gibi, beni gördü. İşte o günden beri

Hatice Hanım benim ikinci annemdir... Bunu o der. Çocuk aklımla da pek hoşuma gitmez, çünkü dere boyundaki evi pek küçüktür, yalımıza hiç benzemez.

Ama bu dereyi çok severim, yüzen ördekleri de. Yazın, yatağının tam ortasından akar, iki tarafta sıcaktan çatlamış topraklar kalır. Tam bir sızıntı su gibi olur. Şöyle ki bir gün dereyi tam kurumuş bulmaktan korkarım. Ördekler ne yaparlar ki o zaman?

Ama babamın ablası, Roz Hala bu dere hakkında çok korkunç şeyler anlatır: Bir sonbahar günü, o kadar yağmur yağmış ki, dere taşmış ve dere boyundaki, temeli kum üstüne atılmış evleri götürmüş. Tüm Sarıyer, hâlâ Teber Hanım'dan bahseder; evinin denizin üstünde sürüklendiğini görmüşler. Zavallı kadın, elinde gaz lambası, sandığından iki kuruşunu kurtarmak istemiş. Halbuki komşuları çabuk çıkmasını söylemişler. "İşte böyle, mal sahibi ve evi bir fırtına gecesi Bo-

Çocuk yaşımda kaybettiğim babam Jan Pulcu.

ğaz'ın sularına gömüldüler" der halam. Ben çok üzülürüm, bu güzel dereme atılan iftira gibi bir şey. Bu korkunç sahneyi güneş bu kadar sıcakken, ördekler bu kadar mutluyken gözümde canlandıramam.

Dere, bakkal İbrahim Efendi'nin dükkânıdır da. Tam önünde daracık bir köprü iki kıyıyı birleştirir. İbrahim Efendi sirke yapar, dükkânı güzel kokar. Bostanlardan dönerken herkes çok sıcaklamış olur; biz çocuklar bitkin oluruz. Bu uğrak bize yeni cesaret verir. Sirke kokusu bizi serinletir, kavanozlardaki şekerler de kuvvet kaynağıdır. Yaşlarımızda iki oğlu olan bakkal, bize yemekten sonra yememizi tembihleyerek şeker verecektir.

Sebze ihtiyacı olmadığı sabahlar helvacılara gidilir. Pembe yüzlü sarışın birkaç kardeştirler helvacılar. Arnavut'turlar. Salkımlar asılı bir bahçe kapısından girilir imalathanelerine.

Çöğenle şeker, bahçede bir yayıkta dövülüyor olur. Elde edilen bu beyaz krema kâğıt helvaların içine sürülür, katlar yapıştırılır... İçeride, büyük bir ocakta helva tavaları, işkence aletleri gibi, ısınır. Bir bir taraf, bir öbür taraf çevrilir, helva katı hazırdır. Bizim için bolca tatlı sürülür ve birkaç kat yapıştırılır. Aman ne güzeldir, tadına doyulmaz.

Öğleden sonra helvacılar, başlarında taşıdıkları camlı kutularıyla yalımızın önüne gelirler. Banklarda oturanlara satarlar. İskeleye yanaşan vapurlar Sarıyer kadınlarının eğlencesidir, bizim de; çünkü dalgalar rıhtıma hızla vurunca, biri, ikisi zamanında kaçmazlar ve sırılsıklam olurlar. Mantolular, mantolarını çıkarıp silkelerler, ama çarşaflılara yapacak bir şey yoktur. Öyle ıslak ıslak otururlar. Aşağıda gülmeler gırla gider, biz de balkonda bağırışırız. Annem yetişir, "Çocuklar yavaş, başkalarına olanlara gülünmez, ya sizi işitseler" der. Ama o da ne diye çarşaf giymiş ki? Mustafa Kemal Paşa herkesin Avrupalı gibi giyinmesini istiyor. Bunun için kendisi ve tüm maiyeti Kastamonu'ya şapka giyerek gitmiş. Genç hanımlar da artık çok güzel şapkalar giyiyorlar.

Sarıyer'de erkekler kasketli; namaz kıldıklarında kasketi ters çeviriyorlar. Burada ancak babam hasır kanotiye şapkalı.

Ama bir gün, güz elbiselerini sakladıkları dolapta acayip bir kırmızı şey gördüm. "Bu babanın fesidir, çok zaman yok ki bunu giyerdi" dedi annem.

Bir gün iskelede vapur bekleyen esmerce biri, babamın fesini giymişti; herhalde bizden çalmıştı. Hırsız! diye bağırdım. Annem beni zor susturdu. "O herhalde Mısırlı'dır, onlar fes giyer" dedi. Anneme ancak, dolapta babamın fesini görünce inandım.

Sarıyer çarşısı

Kıyıda yalılar bitince, yol sola doğru kıvrılır ve iki tarafı dükkânlı bir cadde başlar. Deniz kıyısı artık sağ taraftaki dükkânların malıdır, bir de sıralar üstünde kurumaya bırakılan balık ağlarının. Ama asıl çarşı köprüyü geçtikten sonra başlar. Küçük derenin üstüne atılmıştır köprü, çünkü dere küçükse de yatağı derin ve geniştir. Herhalde kışın sular kabarıyordur. Ördekler oralara kadar gelirler, hatta denize bile açılırlar, kıyıyı takip ederek, vaktinde de tatlı suya dönerler. Köprüden sonra çarşı çok cazip olur: Solda küçük bir sinema, matinede çocuklara *Pat Patachon*, *Laurel Hardy* filmleri gösterir. Büyükler de suareye giderler. Her zaman, siyah giysili, yaylı gözlüklü ufak tefek yaşlıca bir hanım, sessiz film oynarken piyano çalar. Annem onu tanır ve eskiden çok zengin olan Abraham Paşa'nın yeğenidir der. Annem ve babam sinemaya çok giderler. Babam, bu 20. yüzyıl buluşunu pek sever, zaten o her türlü yeniliğe taraftardır. Roz Halam ise tersine çok tutucudur.

Sinemanın karşı sırasında, helvacı Arnavutların muhallebici dükkânı vardır. Her türlü sütlü tatlı bulunur. Ben bol şekerli, bol gülsuyulu muhallebiye bayılırım. Servis süslü tabaklarda yapılır. Sapı ayyıldızlı kaşıklar da üç köşedir. Büyükler tavukgöğsü severler, bense o dile yapışan iplikli tatlıdan nefret ederim. Sıcak havalarda tavukgöğsünün üstüne kaymaklı dondurma konulur. Annem bu tat karışımını çok sever. İlk soğuklar başlar başlamaz, sütçülerde ve muhallebi-

cilerde salep kaynatılır... Çarşıdaki Bulgar sütçününki nefis olur. Zencefil ve tarçınla içilir... "Öksürüğe iyidir" der annem. Sokaklarda da üşüyenleri ısıtmak için salep satılır. "Salap! salap!" sesi geldi mi, kış geliyor demektir, yalımızı bırakıp şehre ineriz.

Sol köşede, muhallebiciden daha da çekici bir dükkân vardır: Şekerci. Tüm sattığı malı kendisi imal eder. Bir gün akide şekerinin yapıldığını gördüm: Çok kıvamlı ip gibi uzanan şekeri iki kat yapıp bir çiviye takmıştı. Onu makasla kesip yağlanmış mermerin üstüne parça parça soğumaya bırakıyordu. Bu pembe, sevdiğim çilekli akideydi. Dükkânda üstü şekerli leblebiyle badem şekeri de bulunur. Ama bayram günleri, tüm hünerini döker şekerci amca, buzlu kayısılar, mandalina dilimleri, hindistancevizi parçaları cidden bir sanat eseridir.

Şekerciden çıkınca, ekmek fırınının önünde üç oluktan durmadan akan çeşmeye gidip su içeriz.

Liji Pulcu yedi aylıkken.

Sonra karşıda, caminin yanındaki börekçiye gidilir. Kol böreklerinin pirinç kalıbın üstünde şıngırdata şıngırdata kesilmesi bize çok güzel bir müzik gibi gelir. Börekçiler kalabalık bir ailedir, sarı saçlı mavi gözlü gençleri çoktur. [1975'lerde Notre Dame de Sion'da bu aileden sarışın bir kız okuttum.] Börek oracıkta yenilebilir, ama üst kattaki masalar denize uçuyor gibidir. Hanımlar yukarı çıkar ve garson börekle beraber, karşı çeşmeden doldurduğu buz gibi suyu da getirir.

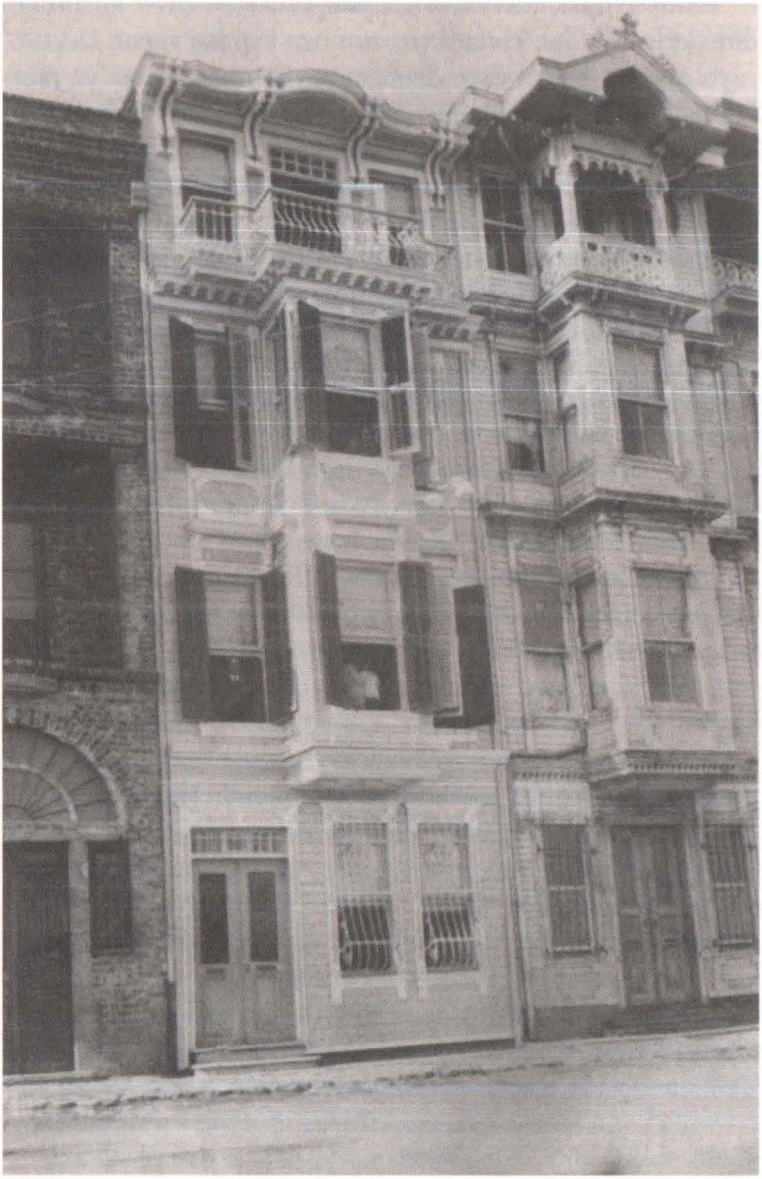
Caminin öbür tarafında balık pazarı pek güzeldir, denize kadar uzanır. Balıkçı kahvesi de oradadır. Av dönüşü bir nargile tüttürürler. Aralarında pek çok ahbabımız vardır; sandal kiralamaya oraya gideriz. Ama balıkçıların arasında en sevdiğimiz Hüsnü Reis'tir. Uzun boylu, asil tavırlı, kızıl sakallı kırklık biridir. Abadan şalvarını en güzel bir giysi gibi yakıştırır.

Çarşıda Karadeniz'in tüm balıkları satılır: Neredeyse capcanlıdırlar. Sonbahar balık akınında en görkemlisi, bıçak gibi keskin burnuyla kılıçbalığıdır... Pembe kalkanlar da ilkbaharda pek güzeldir. Sonbaharda en fazla Boğaz'ın lüferi satılır. Gündüz tutulur ama gece de balığa çıkanlar vardır. Asetilen lambalarıyla denizin üstü ışıl ışıldır. "Zokayı zor yutar" der babam. Canavar görünümlü iskorpiti hiç sevmem. Uzun zaman canlı kalır, kolay ölmez ve balıkçılar onları diri diri ayıklarlar, işte o zaman çok acırım. Dili yoktur ki bağırsın.

Palamut ve uskumru ucuz balıklardır. Sonbaharda sürüyle akın ederler, çarşıda en bol bulunan balıklardır. Dalyanlarda tutulurlar.

Yalımıza yakın bir dalyan vardır, neredeyse kıyıda, orası pek derindir. Sık sık dadım bizi alıp oraya götürür. Söğüt ağaçlarının altında banklara oturup bekleriz. Dalyan bekçisi yalnız adam, bir sırığa tünemiş bekler. Yanında asılı bir testi. Birden el kol hareketleri yapmaya başlar. İki kocaman ziftlenmiş kayık belirir. Ağın açık ağzını bekçi bir ip çekerek kapatmıştır bile.

Balıkçılar ağı toplamaya başlarlar, yüzeyi küçüldükçe küçülür ve gümüş gibi balıklar sıçraya sıçraya kayığa dökülür. Bunlar kırmızı boyalı tablalar içinde çarşıda satılacaktır.

Sarıyer'deki 105 kapı numaralı yalımız, ortadaki çift renk boyalı olandı. Biz sattıktan sonra yıktırılıp yerine başka bir bina yapıldı.

Ekim ayında, Kavaklar'a kadar tüm kıyı çiroz kurutulan direklerle doludur. Halam çirozumuzu kendisi yapar. Uskumruyu ayıklar, başını ezer, deniz suyuyla yıkar, tuzlar ve mutfak balkonuna asar. Bu cüretkârane bir iştir. Evet öyle, çünkü komşunun sarı kedisi, bir azman, bizim balkona atlar. Büyük bir hırsızdır. İnanılmaz ama yumurta çaldığını gördüm; kırmadan ağzında götürdü. Hele bir gün, yeni ateşin üzerine konmuş tencereden tavuk çaldı. Halam gözlerine inanamadı. Ama bizim çirozlar çamaşır iplerine, çok yüksek asılı.

Çirozlar kururken, dalyanlar sökülür. Sırıklar kıyıya alınır, ağlar kurutulup ertesi baharı bekler.

Bu mevsimi hiç sevmem, şehre dönüşümüzün habercisidir.

Komşular

Yalımızın zemin katında, teyze yeğen iki hanım oturur. İkisi de bekâr. Ev inşa edildiğinden beri oradalarmış, önce kiracı sonra bekçi olarak. Altı ay evi onlara emanet ederiz.

Teyze olan Pupulik Hanım, çok yaşlı görünür, ama hâlâ çok çalışır, tam bir karınca misali. Anahtarımızı unuttuğumuzda kapıyı o açar. Ufak tefek, biraz kambur, yüzü kırış kırış, gözleri ela ama patlak, dişleri sapsarı, saçlarının rengi belirsiz, çirkin bir ihtiyardır. Dikkati çeken asıl elleridir: dışa doğru eğrilmiş parmaklar, tam yengeç ayakları. "Artritten böyle olmuşlar," der annem, "rutubet de buna hiç iyi gelmez." Ama bütün gün arı gibi çalışır, mutfaktan çıkmaz.

Yeğen Aznif Hanım tam bir prenses, her şey ayağına gelir, bunu ikisi de çok normal bulurlar. Yaşı geçmiş olmasına rağmen o daha çok gençtir. Ela gözleri, sarı saçları hâlâ güzel, ama karnı çok büyük, her an hasta olduğundan yakınır. "Hastalık hastasıdır" der annem. Teyze ve yeğen mikroptan çok korkarlar. Odalarına girdiğimizde, "Aman hiçbir şeye dokunmayın" der annem. Hele pencerenin önündeki sandalyeye Aznif Hanım'dan başka kimse oturamaz, ama üstündeki minder pek de temiz görünmez. Kimseye el vermez, kapı kollarını bir paçavrayla çevirir.

Bu iki kadın neyle geçinir, belli değil. Tam 12'de Nadir Bey gelir. Terliklerini kapının önüne, bir maşayla tutarak, Pupulik Hanım koymuştur. Biz ona Karnik Efendi deriz. Onları geçindiren odur galiba. Sarıyer'in eczacısıdır. Pencerede Aznif

Hanım gelmesini bekler. Sofra hazırdır. Oturup Aznif Hanım'la yemek yer, teyze de onlara yemek pişirip hizmet eder, hiçbir zaman sofraya oturmaz.

Öksürük olursak annem inip Karnik Efendi'den bir şurup hazırlamasını ister, sonra çırakla eve gönderir... Hekim torunu olan annem, Karnik Efendi'yi doktorlardan daha bilgili bulur. Kendine göre annem de otla kökle birçok şeyi tedavi eder. Koca bez torbasında, kurutulmuş türlü bitki vardır. Dedesinden kalma bir defterde eski formülleri muhafaza eder. Eczacı beyle bazen bunlardan bahsederler.

Bu kibar yaşlı beyi çok severiz. Çarşıya gittiğimizde muhakkak eczaneye uğrarız. Bize mentalı veya menekşe kokulu şekerler verir; vitrinindeki mavi kırmızı şişeler de bize Noel ağacının oyuncaklarını hatırlatır... Karnik Efendi Pupulik Hanım'la nişanlıymış derler, ama harp seneleri ve olaylar onları ayırmış. Geceleriyse Karnik Efendi hiçbir zaman gelmez, manevi kızı Ülfet Hanım'la oturur.

Pupulik Hanım'ın bir başka vazifesi, geceleri merdiven başına bir idare lambası koymaktır. Gece son gelen lambayı alır katlara çıkar. Bizim sofalarda, koridorlarda petrol lambaları yanar, bilmem bunlar sabaha kadar yanarlar mı?

Salonda petrol lambalı ve mumlu bir avize vardır, ama hiç yakılmaz. Etajerlerin üzerine konan lambalar bize yeter. Her sabah halam ve dadım bir değnek üzerine sarılmış beyaz bezle camlarını temizlerler.

Zemin kattakiler hiç yukarı, bize çıkmazlar. Herhalde mikrop korkusu. Aznif Hanım tüm vaktini pencerenin önünde geçirir, öyle ki sokakta ve komşularda olan her şeyden haberdardır. Hele kışın, yazlıkçılar gittikten sonra tanımadığı biri yoldan geçerse, kim olduğunu öğrenmeden rahat edemez.

Vaktini mutfakta geçiren Pupulik Hanım en iyi haber kaynağıdır... Bahçeden bahçeye komşulardan, yan evlerden bilgiler gelir. Emine Hanım'ın can evlatlığı Ayşe bir hazinedir; evde olan bitenlerden bahseder; büyük oğlan Kemal öksürüyor, acaba verem midir? Bunu işiten Aznif Hanım komşularla görüşmediğine pek sevinir. Küçüğü Cemal tam bir haydut,

annesinin cüzdanından para çalmış. Emine Hanım'ın annesi Rahime Hanım kızını, eşi Rıza Bey'e karşı kışkırtıyormuş. Rıza Bey zengin değildir, küçük rütbeli bir subaydır. Tüm aileyi o geçindirir; evini neredeyse elleriyle yapmıştır... Pupulik Hanım bunları bir fısıltıda anneme anlatır. Tüm gününü mutfakta geçirdiği için acıdığımız Pupulik Hanım, görünüyor ki bu halinden hiç şikâyetçi değil.

Mayısta yalıya taşındıktan az sonra, annem komşuya ziyarete gider. Emine Hanım, ince çok esmer, neredeyse benzi yeşil, dudakları mor bir kadındır. Bizi görünce gülümser, ama gene de gözlerinde şeytanımsı bir ifade vardır. Zavallı Ayşe'ye çok acırız, çünkü onu döver. Kemal'e sokulmamamız için annem bizi uyarmıştır... Çok öksürüyor, yazık ailenin en sevimlisidir. Annesi kadar kara, yaramaz Cemal de orada.

Sokak kapısı açılınca, evin tüm cephesi genişliğinde, iki pencereli mermer hole gireriz. Karşılıklı iki uzun sedir vardır, burada oturulur. Holün ortasında bir pirinç mangal rutubeti alır. Kahve cezvesi sıcak küle sürülü.

Hemen Ayşe gelip kahve ve şeker ilave ediyor ve durmadan küçük kaşıkla çeviriyor. Kahvenin kokusunu çok severim ama çocuklar içmez, sonra dişleri kararırmış. Buna rağmen annem bazen tabağa biraz döker ve bize bir hüp verir. Herhalde bu kararma işi kahvenin miktarında. Ayşe fincanları azar azar dolduruyor... Emine Hanım kahvesini hüp hüp içiyor, tabakasından evvelce sardığı sigaralardan alıyor, hol duman içinde kalıyor. Bu Kemal için hiç iyi değil, hemen öksürmeye başlıyor.

Yazın ev içinde Emine Hanım beyaz hasadan geniş askılı kombinezonla dolaşır. Kapı çalınınca, erkek olmadığına emin olursa, kapının arkasına siper olarak açar. Mangal kalkmıştır; şuraya buraya, ısınanlar için yelpazeler bırakılmıştır. Bunlardan bizde de var. "Türk asıllı Çinlilerden aldık. Rusça konuşuyorlar" derdi annem.

Rahime Hanım kendini hekim zanneder, daha doğrusu bence üfürükçü. Ablam hasta olmuştu, ateşi bir türlü inmiyordu. Rahime Hanım onu elleriyle okşadı, yatağın etrafına

bir toz serpti, sonra makas istedi, birkaç defa açtı kapadı, "Ateşi kestim" dedi. Annem böyle şeylere inanmaz, ama ayıp olmasın diye kabul etti. Ateş kesildi mi bilemem, ama ondan sonra doktor geldi.

Sağ taraftaki komşumuz cici bir genç kızdır, İrfan. Bizi çok sever, sık sık evine gideriz. Bütün gün yalnızdır. Sıtkı Bey'in manevi kızıdır. Her akşam Sıtkı Bey babamla beraber vapurdan çıkar. İrfan ev işini yapar ve evlenmeyi bekler. Ona gidince, bizi zemin katın parmaklıklı penceresinin içine yastık koyup oturtur. Gelen geçeni yakından görürüz, vapurları da. Hele 71 numaralı beyaz *Halâs* gelince pek seviniriz. Ama bazen de onun yerine 68 numaralı *İnşirah* gelir, o karadır. Gemiler iskeleden ayrılırken çok kötü düdük öttürürler, işte ondan korkarım ve içeri kaçarım.

Ne yazık ki, Sarıyer'e bir gelişimizde İrfan'ı bulamadık. Onun yerine kambur, cadıya benzer bir kadın eve yerleşmişti. Meğer kışın Sıtkı Bey ölmüş ve yeğeni Melek Hanım her şeye sahip çıkmış. Zavallı İrfan'cık nerelerde kaldı acaba? Melek Hanım ebeymiş. Kendini çok beğenir. Yalıların önünde sallana bullana, el çantasını savura savura boy gösterir.

Emine Hanım'a bitişik bir evde Verjinik Hanım oturur. Yalısı geniş ve güzeldir. Bastonuna dayanarak yürür. O da holünü çok şık bir salon yapmıştır. "Eşyaları hep antikadır" der annem. Bizi, koltuğundan kalkmadan kabul eder... Kendi sardığı sigaraları, tırnakları sararmasın diye bir küçük maşayla tutup içer. Misafir önünde ağızlık kullanır.

Verjinik Hanım çok sempatik bir yaşlı kadındır. Annemiz ona gittiğinde biz de istekle gideriz. Hoşumuza giden bir tiki vardır, konuştuğunda, ara sıra sanki bir şeker emer. Bize hemen şeker ikram eder ama kendisi almaz, öyle ya, onun ağzında devamlı bir şekeri var. Verjinik Hanım zengindir, belki ondan dolayı da sözünü sakınmaz. Saçları kıvırcık ve kesiktir, halbuki onun yaşında her tanıdığım topuz yapar. Annem Fransız yazar Colette'e benzetir.

Verjinik Hanım'ın bir Beyaz Rus uşağı vardır. İnce uzundur. Hiç çıkarmadığı önlüğüne rağmen bir asker hali vardır.

Metal çerçeveli yuvarlak gözlükleri biraz da ihtilalci bir üniversite talebesi tavrı verir. Tıp okurken ihtilal olmuş, anlaşılan o da Türkiye'ye kaçmış. Verjinik Hanım'a nasıl gelmiş bilmem. Verjinik Hanım ona evin oğluymuş gibi davranır. Zaten Botta başına buyruktur, nasıl olsa evin hanımı koltuğundan zor kalkan biri. Kışın ikisi yalnızdırlar koca evde, ama yazın Verjinik Hanım'ın kızı ve torunları gelir. İki yetişkin kız; büyüğü Anna esmer güzeli, küçüğü Beatris sarışın. O zaman Botta'nın işi artar. Kapalı panjurlar açılır, ahşap merdivenlerde koşarak inip çıkan kızların gürültüsü evi doldurur.

Ben Botta'yı sevmem, bize sevimsizce, yaramazlık yapacakmışız gibi bakar, hele sokağa çıkarken meşin çizmelerini giydi mi polise benzer. Botta, yaşı geçmiş bir komşu kızıyla konuşuyormuş. "Aman dikkat etsin, bu genç para peşinde" diyor Aznif Hanım.

İskelenin karşısında, bizden biraz uzakta bir komşumuz var: Madam Elmasyan. Çocuksuz bir dul hanım. Alagarson kesilmiş saçları ve serbest hareketleri ona modern bir hal verir. Koca yalıda yalnız oturur; işini bir gündelikçi kadın yapar. Geceleri şehirdeki sinemadan otobüsle yalnız döner. Korku nedir bilmediğini, yastığının altında bir tabanca bulundurduğunu söyler. Çok değerli mücevherleri vardır. Küpeleri birer büyük pırlantadır ve her gün takar. Tüm Sarıyer gıpta eder. Cesaretini çok beğenirim. Büyüdüğümde, eğer o zamana kadar gökkuşağının altından geçip erkek olmamışsam, Madam Elmasyan gibi olmak isterim.

Fakat cesaretine ve dolu tabancasına rağmen, Madam Elmasyan bıçak darbeleriyle canice öldürüldü, bir kış gecesi. Parası, mücevherleri çalındı. Tüm Sarıyer sorguya çekildi, ama katil bulunamadı.

Misafirler

Sarıyer'e gelen ahbap ve akraba, gece yatısına kalır. Koridorun üstündeki, orta oda dediğimiz misafir odasıdır. En sondaki oda da, bahçe üstünde, Roz Halamın odasıdır. En fazla

yengem Matilt Hala gelir. Roz Halam'ın aziz ahbabıdır. İki çocuğuyla gelir, ama çocuklar bizden çok büyüktürler. Onlar gelince gezmeler başlar, piknikler tertiplenir ve o kadar yenir ki, ekmek bitince evde unutulmuş zannedilir. Tabii Matilt Hala ve Roz Hala tostoparlak hanımlardır. Matilt Hala'nın gelmesi bir sevinç kaynağıdır, çünkü bizim nazımıza oynar, her şeyi iyi tarafından alır. Geleceğini bildiğimizden vapurdan çıkmasını balkonda bekleriz.

Bir kez, neredeyse tanımadığı bir adamı beraberinde getiriyordu: O sene uzun saçaklı şallar çok modaydı. Vapur çıkışında, saçağının biri bir beyin ceket düğmesine dolanır. O önde, adam arkada laf anlatmaya çalışırmış. Matilt Hala laf atıyor sanarak koşarmış, adam hâlâ arkasında. Sonunda azarlamak için dönmüş, ne görsün, adam ona bağlı, kuçu kuçu gibi geliyor. Çok af dilemiş. Eve geldiğinde o kadar gülüyordu ki merdiveni zor çıktı. Matilt Hala'nın tansiyonu var. Yemeklerden sonra damlalar alır. Tadı kötü olsa gerek, yüzünü biraz buruşturur. Biz de güleriz. Gün geçtikçe daha zor içer, maskaralıklar yapar. Ama ben anladım, bizi eğlendirmek için hep bu haller.

Matilt Hala denizden de çok korkar. Denize girmez. Kayık gezintilerimizi hiç sevmez. Gelmemek için yalvarır. "Bırakın evde kalayım, çocuklarım var" der. Ama ne yapıp yapıp gezmelerimize götürürüz. Zaten o kayıkta tek yüzme bilen annem ve herhalde kayıkçı.

Başka bir abonemiz babamın İtalyan kuzeni Emmanuel Amca. Eylülde gelir; neşe, gürültü, canlılık getirir. Yüksek sesle konuşur, kahkahalarla güler, sek içer, çok yemek yer, enli boylu, o zamanların moda tenoru Caruso'ya benzer. O gelince her şey değişir. Ben "asker çocuk" rütbesine yükselirim. Koca koca çikolatalar getirir. Tabii, fazla yemeyelim diye annem bunları kilit altına alır. Öğle istirahatinde yarımşar tablet verir. Amcamız da odasına giderken payını ister. Götürürüm. Yatağa uzanmış gazete okuyor olur. Beni görünce, "Git annene söyle, ben yarım adam değilim" der. Koşup söylerim. Annem elime tüm tableti verirken, "Eliyle getirip karnıyla

Roz Halam (soldaki) ve Matilt Yengem.

götürüyor" der. Bu laf pek hoşuma gitti, çünkü ben de çikolatanın çabuk bitmesini istemiyorum.

Ertesi gün, bunu olduğu gibi söyledim. "Bunu sana kim öğretti?" diye bağırdı. Galiba çok kızdı. Acaba bundan sonra çikolata getirir mi?

Akşam yemeklerinden sonra büyükler balkonda otururken, Emmanuel Amca beni yanına alıp sedirlerin birine uzanır, sanki kaçmayayım diye beni boynumdan tutar. Hiç kıpırdamam, lambaların tavandaki gölgelerine bakarım. Beni seçtiği için çok gurur duyarım. O, güzel tütün ve kolonya kokar. Büyüklerin üstü kapalı konuşmalarından, Emmanuel Amca'yı evlendirmek istediklerini anlıyoruz. Kiminle? Verjinik Hanım'ın büyük torunuyla. Amca da yok demiyor. Giyimine özen göstermeye başladı... Sık sık kırık beyaz takımını giyiyor; hasır kanotiye şapkasını sağ tarafa, monoklu gözünün üstüne eğiyor. Fakat bir gün, çok kötü bir kaza bu şıklık sevdasının sonunu getirdi:

Verjinik Hanım'ın evinin önünden kayığa bineceğiz. Rıhtımda kayıkçı bizi bekliyor. Emmanuel Amca çok şık; acaba Matmazel Anna pencerede mi? O gün babam işte. Bizi kayığa almak için önce amcam atlıyor, ama sandal yana yatıyor, o da dengesini kaybedip denize düşüyor. Allahtan orası sığ, ancak ıslanıyor. Hemen kalkıyor, şapkası bile hâlâ başında. Biz gülüyoruz. Belki pencerede bir genç kız da gülüyordur. Hemen rıhtıma tırmanıp eve koşuyor. Çok kızgın. Tabii gezi iptal oluyor.

O günden beri Emmanuel Amca eski elbiselerine döndü. Ara sıra bize bakıp "Karı, çocuk benim neyime ki? Sizler bana yetiyorsunuz" diyor. "O müzmin bekârdır" der annem. Roz Halam da, her türlü sorumluluktan kaçan bir egoist olarak tanımlar. Bu kötü huyları beni üzer, ama Emmanuel Amca'nın sırf bize kalmasına da sevinirim.

O gelince balık avları başlar. Ava gitmeyi de sever, işte sırf bunun için sonbaharda gelir. Babamla haftada iki, üç balığa çıkarlar. Bizi de beraberlerine alırlar. Deniz çoğunlukla çalkantılıdır... "Böyle havalar balık tutmak için daha uygundur" der Hüsnü Reis. Bizi sandalın dibine oturturlar, onlar da etraftaki banklarda. Sekiz on iğneli çaparileri vardır. Bakarsınız, hevenkle balık çekilir. Sonbahar akın zamanıdır. Emmanuel Amca sevinç çığlıklarıyla "Hey, babaçko" diye bağırır. Bulgaristan'da yaşadığına göre Bulgarca olsa gerek. Bu sallanan sandalda korkarız, hele yanımızdan koca Rus, Bulgar, Rumen gemileri geçerse. Romanya gemileri beyazdır, haftada bir kez geçerler, bir *Transylvania*, bir *Bessarabia*. Güzel müzik sesleri yalımıza kadar gelir. Güvertedeki halka mendil sallarız. Bazen gemiler kıyıyı sıyırarak geçer. İşte böyle bir tanesi rıhtımı yıkıp bir eve girdi. Bir genç kız uykuda öldü. Bu devlerin dümen suyu olmadık dalgalar yapar ve bir ceviz kabuğu gibi denizde sallanırız... Bizde de hiç kimse yüzme bilmez.

Babam o gün işte ve Emmanuel Amca balığa gidecek. Bizi de istiyor. Yok diyemiyoruz. Annem de itiraz etmedi. Kürekte kendisi, sandalcı yok. Birden yanımızdan büyük bir Bulgar yolcu gemisi geçiyor. Korkuyoruz, amca bir küfür savuruyor,

1910'a doğru Roz Halam (sol baştaki) ve aile dostları, Bomonti Bahçesi'nde bira keyfi yaparken.

fakat birden neredeyse sevinçten kayıkta zıplıyor. Bu, onun her zaman İstanbul'a gelmek için bindiği gemi. Tüm tayfayı tanıyor. El kol işaretleriyle, Bulgarca konuşmaya başlıyorlar.

Sofya'ya dönüşünde öğrenmiş ki onu Türkiye'de evli ve iki çocuk babası sanıyorlarmış. Bunu duyunca annem pek güldü ve halam biz duymayalım diye kulağına, "Acaba metresi Madam Tütünciyan ne der?" dedi. Bir gelişinde bunları anlattı, babam çok güldü, ama çok sevdiği küçük kızlarını ona terk etmeye hiç de niyeti yok.

Emmanuel Amca ava gitmeyi de çok sever: ekim ayı kuşların göç ettiği mevsim. Sırf bunun için av giysileri, tozluk ve torba getirir. Babamsa en eskilerini giyer. Bu işi de hiç sevmez, ama kuzenini kırmamak için gider, zaten buna da av denebilirse. Hidayet'in bağı diye bilinen kahveden girerler... Hidayet ahbabımızdır, oğlu Maksut da bize Ortaçeşme'den içme memba suyu getirir. Evlerinin arkasında küçük tepeler vardır. Ağaçların dallarına ökseler dizilmiştir. Ötücü bir iki kuşu, Maksut kafesiyle getirip yakına asmıştır. Göçmen kuş-

ları avlamak için her şey hazırdır. Roz Halam'la geldiğimizde, boş getirilen kafesler dolmuştur. Daracık yerde kuşlar birbirlerinin üstüne çıkarlar. Halam sessizce, kimsenin fark etmediği zaman kafesi açar, birçoğunu azat eder. Anlarım ki ne babam ne halam bu avı sevmezler, ama hatır belası iştirak ederler. Bıldırcınlar da tutulur. O kadar yağlıdırlar ki zor uçarlar, "Hele yağmurda neredeyse çalıların üstünden elle toplanırlar" der halam. Ötücü kuşlar Maksut'a verilir, o onları eğitir, güzel öterler.

Fakat ablamın ve benim, şu bizim balkona sık sık konan güvercinde gözümüz. Ah bir yakalasak! Annemin dikiş sepetini boşalttık, ters kapadık. Bir tahta parçasıyla araladık, altına pirinç serptik. Gelip yiyor ama ipi çektiğimizde kaçıyor. Gün geçtikçe bize daha da güzel görünüyor. Bir gün yakalarsak, ne yaparız? Bunu hiç düşünmedik.

Bazen babamın başka kuzenleri de gelir: Hiç evlenmemiş üç bekâr kardeş. Mari Hala ailenin büyüğüdür. Kırlaşmış, kısa kesilmiş kıvırcık saçlarıyla; piyano çaldığında burnuna taktığı yaylı gözlükleriyle sevimli bir kadındır. Ortancaları erkektir ve kardeşlerinin koruyucusudur. Hastalığı yüzünden okula bile gidememiş küçük kardeşine çok ihtimam gösterir. Mari Hala denize girmek için gelir. Sokaklarda kimse yokken, sabah erkenden yalının önünden girer. Ama yüzme bilmez ve deniz birden derinleştiğinden beline bir ip bağlar, birinin tutmasını rica eder. Bu erken saatte halam onunla kalkar ve deniz kenarına gider. Halam yüzme bilmez ama denizden de hiç korkmaz. Boğaz'la o, bir dokunulmazlık paktı imzalamışlardır sanırım.

Ahbaplarımız arasında bir de Madam Kazezyan vardır; ve eşi. Bu sene Büyükdere caddesinde bir ev kiraladılar. Öfemi diye bir kızları ve kuzenim Jak'ın arkadaşı Oskar diye bir yaramaz oğulları vardır. Madam Kazezyan kalp hastasıdır, kendisi böyle der. Bizim dört kat merdiveni kalbini tuta tuta çıkar. Bana göre bu hastalık sadece kafasındadır. Yüksek sesle konuşan, çabuk hiddetlenen, esmer, üst dudağı hafif bıyıklı sevimsiz bir kadındır. Eşi Mösyö Pol ise ufak tefek, beyaz

saçlı, karısının gölgesine sığınmış biri. Bu yaz onlar için çok önemli bir olay, Kazezyanları neredeyse her gün görmemize sebep oldu. Büyükdere'den bir genç, çirkin ama zengin kızları Öfemi'ye talip oldu. Söz kesmesi, nişandan bahsediliyordu ki, iş birden bozuldu. Galiba para meselesi. Bizi bu işlerin dışında tutmaya çalışmalarına rağmen, dedikodular o yaz eğlencemiz oldu. Kazezyan çifti her gün bizdeler. Kendisini dinleyecek birisini arıyor kadın ve durmadan, "Mösyö Pulcu kafamın tası döndü" diyor babama. Yaz böyle geçiyor, ama sanki kalp hastalığı da daha iyi, hopur hopur bizim katları hiç kalbini düşünmeden inip çıkıyor. Ben dememiş miydim "hastalık onun kafasında" diye? Vakit geçtikçe hiddet sönüyor, ama Öfemi de evlenemedi. İrma ve ben ona çok acırız, böyle bir annenin kızı olmak zor: Bir gün ilaç içmek istemedi diye dayak bile yemiş. Bir de annemi düşünüyorum: Hasta olunca o şifa verecek hintyağı kaşığını içirmek için ne diller döker! Bize böyle tatlı ve güzel bir anne verdiği için Allah'a şükrediyorum.

Misafirlerimiz arasında günübirliğine gelen Hafız Nuri Amca vardı. Nuri Amca'mız, Nuri Tolon, deniz binbaşısı emeklisiydi, babamızın dostuydu. Birinci Dünya Harbi sırasında, gayrimüslimler Boğaz'a gidemez olmuşlar. Bizim yalıya komutanın izniyle Binbaşı Nuri Bey yerleşmiş. Sarıyer'de görevliymiş, Boğazlar Komutanı'nın yaveriymiş. Nuri Bey dinibütün bir Müslüman ve çok doğru bir adamdı, aynı zamanda da Cumhuriyet devrinin aydınlarındandı. Biz onu öyle tanıdık; emekli olmuştu ve Kadırga Öğrenci Yurdu'nun müdürüydü.

Kira vermeden bir evde oturmak onun çok ağırına gidiyormuş. Sık sık Osmanbey'deki evimize gelip hal hatır sormuş. Bir gün de, o zaman için çok aykırı bir teklifle gelmiş babama: "Kardeşim, sen fesinle Müslüman erkeklerinden ayırt edilmiyorsun, hemşirelerimize de birer çarşaf giydirsek de gelip bizimle beraber yazı yalınızda geçirseniz, bizim hanım da bunu çok arzu ediyor." Babamın gözleri dolmuş, birbirlerine sarılmışlar. "Nuri sen benim has kardeşimsin," demiş babam,

"biraz sabredelim elbet bize o günler de nasip olacak." Tabii gitmemişler, ama Nuri Amca evimizin bir ferdi olmuştu. Gayrimüslimlere Boğaz'a gitme izni çıkınca, o yazı yalıda hep beraber geçirmişler.

Nuri Amca Eyüp'te otururdu, ama çok vakitsiz eşini kaybetti. Kızı Hatice ile oğlu Sezai'yi yalnız başına büyüttü. Babam öldükten sonra her işimize destek oldu. Hükümet dairelerinde çok tanıdığı vardı, hepsi de hatırını sayarlardı.

1941'de –babamın 1930'daki ölümünden sonra ilk olarak– yazı geçirmek için yalımıza gittik. Nuri Amca, kızı Hatice ile bir sabah geldi. Hatice büyümüş, evi o çeviriyordu. Bize ikram olarak yalancı dolma yapıp getirmişti. Dolmalar biraz büyük sarılmıştı. Annem, "Hatice, bunlar senin gibi etli canlı" dedi. Hatice, çok güzelleşmiş, tam 18 yaşındaydı. Az sonra da evlendi. Düğün hediyesi olarak, annem ona bir altın bilezik taktı.

Sezai çok yakışıklı bir deniz subayı olmuştu. Bir gün, Nuri Amca gelip ablam İrma'yı oğluna istedi, ama ablam 16 yaşında ve daha okuldaydı. Annem onu hiç kırmak istemezdi ama, "Nuri Bey, o daha çok küçük ve okumak istiyor, halbuki Sezai artık yolunu çizmiş ve evlenme yaşında, Allah inşallah onun karşısına daha uygun birini çıkarır" dedi. Ondan sonra da Nuri Amca'yı gördüğümü hatırlamıyorum.

Babam öldükten sonra bir başka misafirimiz Şişli Vergi Dairesi Tahakkuk Müdürü Hamdi Bey oldu. Babam 27 Mayıs 1930'da ölünce, annem artık yalıya gitmek istemedi: O kadar güzel anıları olan o evde bu acı günlerini yaşamak istemiyordu. O yazı Yakacık'ta Cihan Oteli'nde geçirdik. Roz Halam ve o kadar sene sonra artık evimizin insanı olan hizmetçimiz Takuhi Dudu da bizimle geldiler. O otelde iki oda kiralamıştık. Aslında orası otelden çok bir pansiyondu. Mutfağı vardı. İsteyen yemek pişirebilirdi. Yan odaya da genç bir çift geldi. Üç yaşlarında, Mücella diye sarışın bir kızları vardı. Ablam ve ben o çocuğa bayılıyorduk. Hamdi Bey her gün daireye gidiyor, eşi yalnız kalı-

yordu. Annem de daha 34 yaşında, onunla arkadaşlık yapmaya başladı. Daha babamın yasını tutuyor, hep siyahlar içinde, sık sık ağlıyor ve babamızın bıraktığı malların verasetiyle uğraşıyor.

Bu genç aile bizleri çok sevdi ve Hamdi Bey annemin hükümet kapısındaki işlerine çok yardımcı oldu. Üstelik o yaz annem kendini hasta zannediyor. Kimseye bir şey söyleyemiyor, ama akşamları hafif bir ateşi yükseliyor. Zaten şeker hastası babam, perhiz yapmaktan verem olmuş ve ondan ölmüş. Bir sabah hiç kimsemize söylemeden Beyoğlu'ndaki Mis Sokağı'nda oturan o zamanın namlı radyoloğu Doktor Zahar'a gidiyor. Kapıyı beyaz gömlekli çok ufak tefek bir erkek açıyor. Doktoru istiyor. "Benim" diyor. Annem inanmıyor, onu bir hademe zannediyor. "Ne olursunuz benimle alay etmeyin, belki veremim, çoluk çocuğum var, muhakkak bir film çektirmeliyim" diyor. Annem bu macerayı bize seneler sonra anlattı ve çok güldük. Cidden de o ateş midedenmiş: Yakacık'ın suları şifalıdır diye karşımızdaki Ayazma, biraz ötedeki Koru suyundan o kadar içmiş ki mide fesadına uğramış.

Yakacık'ta Hamdi Bey ve eşiyle ahbaplığımız çok ilerledi. Şehirde de birbirimize gider gelir olduk. Ramazan Bayramı'nda annem bizi toplar, Mücella'ya ve annesine türlü hediyeler alıp Beşiktaş'taki evlerine giderdik. Öğle yemeğini orada yer sofrasında yerdik. Ne kadar da hoşumuza giderdi, annem de, "Bursa'da çocukluğumu hatırlıyorum, bizim yer sofamız vardı" derdi. O pilavla çıkan hoşafın tadı daha damağımda. Fakat bir ara geliyor ki insan birbirini kaybediyor, ama unutmuyor. Babamın ölümünden sonra 11 yıldır ilk defa yazı yalımızda geçirirken ve bir pazar sabahı İtalyan Katolik Kilisesi'nde ayindeyken, Hamdi Beyler bize uğramışlar ve bekçimize Çırçır suyunda olacaklarını söylemişler. Gittik ama onları bulamadık. İşte küçük kardeşimiz Mücella'yı böyle kaybettik. Benden dört yaş küçüktü. Yaşıyorsa, acaba bu yazıyı okuyup hatırlar mı?

Yalılar ve sahipleri

Bizim çocukluk dünyamız iskeleyle çarşı arasındaki yalılarla sınırlıdır. Hepsinin de sokağı seyretmek için balkonları, cumbaları vardır. Sarıyer hanımları pek iş yapmazlar, hizmetçileri ya da Emine Hanım gibi can evlatlıkları vardır. Tüm günlerini pencerede geçirirler.

Yalıların önleri deniz, arkaları dağa dayalıdır. Bahçeler kat kat yükselir. Bizimki üç setlidir, ama yalnız çıkılmaz, parmaklığı yoktur. En yüksek setten, evimizin çatısının üstünden deniz görünür. Duvar çatlaklarında pembe çiçekler biter, çok yüksektedirler, kopartamayız. Annem de "Vazodansa, oldukları yerde daha güzeller" der.

Setlerden düzlüğe inilir. Bahçe gül doludur, senede yedi kez açan yediveren gülü. Sakız çiçekleri de mis gibi kokar. Bu koku halamın odasına kadar gelir.

İskelenin ve yanındaki karakolun [bugünkü Sarıyer Orduevi] burnunu dönünce, yalılar bize daha yabancı gelir. Birçoğunun birkaç basamaklı peronu vardır. Bunları inip çıkmak çok hoşumuza gider. Böyle hoplaya sıçraya Kayserliyanların yalısına geliriz, yanda içerlek bir geniş bahçe kapısı vardır. Büyük ağaçlar görülür. Yalının kapısı da o içerlek yerdedir. Daha önlerine gelmeden, güzel yemek kokuları Kayserliyan yalısını müjdeler. Bodrum katı büyük bir mutfaktır. Bir iki aşçı kadın çalışır. Bu nefis kokular, iştahsız bizlere bile yeme hevesi verir.

Balkon tüm cepheyi kaplar. Çok zaman küçük beyaz sakallı bir erkek ve gri saçlı bir kadın etraflarında uzun örgülü saçlı kızlarla otururlar. Bunlar yetimhanedeki öksüzlerdir. Bazen de onlarla, bacalı küçük bir gemiye benzeyen motorlarıyla Boğaz gezisine çıkarlar. Kayserliyan yalısının yanında Şamlılarınki vardır. Altı sütun balkonlarını tutar. Ama onun yanında Sarıyer'in en büyük en görkemli yalısı Necmettin Molla'nınkidir. Eskiden Abraham Paşa yaptırmış. Yanda büyük bir bahçesi ve içinde akan Kocataş memba suyu vardır. Tüm Sarıyer halkı istifade etsin diye, sokak üstüne bir çeşme yap-

tırmıştır. Akşamları babam gelmeden, soğuk su getirmeye gideriz. Dadımın elinde şişe, ablamla ben hep büfenin üstünde bir süs eşyası gibi duran buğulu pembe sürahiyi düşünürüz. Bir onunla gelsek, içinde su kimbilir ne güzel gözükür! Ne yazık ki bir gün onunla gittik ve kırdık. Annem yalvarmamıza dayanamamıştı.

Daha uzakta Frenkyanların modern çimento binası vardır. Onun da bahçesi yanda, onda da Kocataş suyu akar. [Bu ev çoktan beri Koçlara satılmıştır.]

Biraz sonra Rus sefareti. Yüksek duvarlar bahçeyi kapatır, ama evin önü parmaklıklıdır. Bahçeyi görmeyiz, ama bazı gece babamla bülbülleri dinlemeye gideriz. Dönüşte uykudan gözlerimiz kapanır ama bülbülleri dinlediğimize çok memnunuz.

Biraz ilerdeki Tokatlıların yalısı bizimkine benzer. Tam karşısında deniz hamamı vardır. Koca kremalı pasta gibi beyaz bir yapı. Daha fazla kadınlar gider, yoldan görülmek istemeyenler içerde yüzer, ama denize açılanlar da vardır. Erkek kısmında bir atlama kulesi bile vardır.

Deniz banyosunun hemen hemen karşısında Azaryanların koca yalısı [bu yalı şimdi Koçların Sadberk Hanım Müzesi'dir.] artık Büyükdere'ye geldiğimizin işaretidir. Tüm cephe çapraz tahtalarla süslüdür. Bunu görünce hemen mimarını anlarız, Kazezyan Andon kalfa. Tüm yaptığı binalar bu tarz süslüdür. Şehirde, Osmanbey'deki evimizin yanında, caddede, köşede böyle bir bina vardır. Burada kendisi oturur. Halaskârgazi Caddesi'nde birkaç tane daha bu tarz bina bulunur. Artık Büyükdere'deyiz ama İspanya sefaretinin güllerine bakmadan dönmek istemiyoruz. Yorgunuz. Annemle olsak eve kayıkla döneriz ama dadımla bu yasak. Tek atlı bir araba bizi alıyor. Her zamanki gibi arabacının yanına oturmuyorum, çünkü babam yok, o olduğunda, ters oturur ve beni belimden tutar. Arabacı da kamçıyı elime verir, ama hiç şaklatmam. Böylece eve varıyoruz.

Gördüklerimizi halama sayıyoruz, o da bize birkaç sene evvel birçok yalının nasıl yandığını anlatıyor. Yangın ekmek

fırınından başlamış. Hemen karşısındaki camiyi kurtarmak için bütün halk oraya koşmuş. Ateş bazı yalılara atlamış, kumsal dediğimiz yerde Matilt Hala'nın binası böyle yanmış; söndürecek kimse yokmuş. Bizim yalı da tutuşmuş ama söndürmüşler. Evimizi böyle koruduğu için Allah'a şükrediyorum.

Sarıyer'deki Gezilerimiz

Sarıyer birçok geziye elverişlidir, çünkü etrafı şifalı sularla doludur. Şehirden gelenler cuma, tatil günü gelirler. Sarıyer çok kalabalık olur. Bizde her hafta en azından iki gezi tertiplenir. Çırçır suyuna, Şifa suyuna, Hünkâr suyuna, Kestane suyuna gidilir. Ama en fazla kayıkla Anadolu yakasına gitmeyi severiz. Eski sararmış bir fotoğrafta bizim ailenin ve Matilt Hala'nın ailesinin bir Göksu sefası vardır. Kadınlar koca koca şapkalı, erkekler fesli, uzun şemsiyeler elde, iki kayık Göksu'da ilerler. Bu modası geçmiş şemsiyeler hâlâ dolapta duruyor.

Tarabya'nın karşısı Beykoz en uzak kayık seyahatimizdir. Vapur vardır ama bizimkiler, hele halam kayık âşığıdır. İşte o gün Beykoz çayırına gidiyoruz. Yerde oturulacak; biz de en eskilerimizi giyiyoruz. Fakat annem her zamanki gibi babamın diktiği elbiseleriyle çok şık. Babam ressamdır, sanatkârdır, elinden her şey gelir, takım elbiselerini kendisi diker, nakış işler. Yemek odasının beyaz büfesini o yapmıştır pembe, yeşil meyvelerle. Babam da çok şık o gün, cebine de eskiz defterini koydu. Süs motifleri çizecektir. Tüm nakış işleyenler onu tanır. Kendi kendini yetiştirmiş bir insandır. Babası o on üç yaşındayken ölmüş, hiçbir servet bırakmamış, inci eksperi olmasına rağmen, çünkü o zamanlar İstanbul yangınları çok sıkmış. Pulcu ailesi varını yoğunu üç kez yangına vermiş.

Küçük Jan'ı okuldan alıp "çizimi güzel" diye bir ressamın yanına vermişler. Ama nakış işleyenler, onun sanatını hemen sezmişler ve illa ki ona, çırağa çizdirmek isterlermiş. Sonunda kendisi Pasaj Hacopulo'da bir küçük dükkân aç-

Pulcu ve Çizmeciyan aileleri Göksu'da sandal sefası yaparken.

mış ve kaleminin ucuyla hem şehir evini hem yalıyı yapmış. Ama geç evlenebilmiş.

İşte bugün babam bizimle geliyor. Halam, başına bir miğfer gibi, gözlerine kadar küçük siyah hasır şapkasını geçirmiş, *kaşpusiyer** dediği duman renginde poplin mantosunu giymiş; güçlü kuvvetli bir kayıkçı bulmaya gitti. Bu uzun deniz yolu için o eski resimlerdeki uzun şemsiyeler çıkıyor. Çayırda oturacağız, dadım bize kötü elbiselerimizi giydirmiş. Belki dönüş serin olur diye annem güzel yün pelerinlerimizi aldı. Kayıkçı kürek çekedursun, birden yanımızdan bir fırtına geçiyor. Dalgaların arasında uçan, kaybolan bu Doktor Manara'nın sürat motorudur. İtalyan asıllı bu doktor 1920'li ve 30'lu yılların ünlü bir kadın doğum mütehassısıydı. Biz de Doktor Manara'nın kliniğinde doğmuşuz. [Bu klinik şimdiki

* Kaşpusiyer, ilk üstü açık otomobiller çıktığında, binen kadınların tozdan korunmak için giydiği koyu renk mantolara denirdi.

Kent sinemasının olduğu yerdeydi. Bahçesindeki kameriye de, orası yıkılınca Huber Köşkü'ne gitmişti.]

Doktor Manara, işine gitmeden Tarabya'daki sürat motoruna binip Kavaklar'a kadar sabah gezintisi yapıyor. Hemen büyük bir dalga kayığı fena halde sallıyor. Ben korkuyorum, ama Anadolu yakası yaklaştıkça kendimi daha iyi hissediyorum. Abraham Paşa Parkı'na gidiyoruz; hafta içi kimse olmaz diye düşünmüşken, büyük bir ziyafetin içine düşüyoruz. Doktorların ziyafetiymiş. Bizi daha iyi giydirmediğine annem çok pişman. Hemen sırtımıza güneşe rağmen güzel yün pelerinlerimizi atıyor. Modası geçmiş şemsiyeleri bir çalının arkasına saklıyor. Yemek sepetimizi açmaya çekiniyoruz; keşke sandviç getirmiş olsaydık.

Benim canım sıkılıyor. Ablam annemin yanından ayrılmıyor, ama ben çalının arkasında uzun şemsiyeleri görüyorum. Birini alıp atçılık oynamaya başlıyorum. Annem elimden çekip alıyor ve tekrar saklıyor. Günümüz çok kötü geçiyor, kayıkçımızı sabırsızlıkla bekliyoruz. Herkes tedirgin ama babam çok rahat. Halamın mantosunun üstünde çayıra uzanmış eskiz defteri elinde güzel şeyler çiziyor. Durup etrafına bakıyor, "Tabiat ne de güzel," diyor, "nasıl bir gün bırakıp da gideceğiz." Tasasını anlamıyorum ama annemin gözleri dolu dolu oluyor.

Neyse, doktorlar gittiler. Büyük bir motor onları gelip aldı. Biz de öğle yemeğini saat üçte yedik. Dönüş yolu daha dalgalı. "Her gün öğleyin rüzgâr çıkar" der halam. Sarıyer'e varınca, herkes, "Aman ev gibisi yok" diyor, ama her şeyi unutup Beykoz'a tekrar gideceğiz.

Öyle de oluyor, ama bu kez vapurla paça yemeye gidiliyor, keçi paçası, daha etli olurmuş. Bize tabii şiş kebabı alıyorlar. Paçacı iskeleye yakın ve yanında tarihi çok sütunlu bir çeşme var. Sular birkaç oluktan durmayıp akıyor. Burası bana hamamı hatırlatıyor, çünkü çeşmelerin üstü kapalı ve her yer mermer. Hamama gitmeyi hiç sevmem ama yazın birkaç kez gideriz.

Yemekten sonra Beykoz çayırına gidilecek. Büyük ağaçların altında kazanlarda mısırlar kaynar, leblebici, ketenhelvacı hep orada. Hele horoz şekeri satan yok mu, onu çok severim. Horozları öttüre öttüre kayık şeklinde salıncaklara bineriz. Bu salıncaklardan Hidayet'in bağında da var. Babam nargile içmeye gittiğinde bizi de götürür. Bize güllü ya da sakızlı lokumla birlikte bir bardak su getirirler. Bizim tercihimiz gazozdur, hani şişesinin ağzında bir cam bilyesi olan gazozlardan... Şu bilyeyi bir çıkarabilsek! Gazoz satılan başka bir yer de Sarıyer Hamamı'dır. Bornozlarına sarılı tertemiz çocuklar bu gazozdan içerler.

Anneleri de kahve yudumlar. Annem hamamda hiçbir şey almaz; bizi teselli etmek ve güldürmek için de şu fıkrayı anlatır: "Hiç kahve içmemiş bir köylü kadın, hamamda herkesin hüp hüp diye içtiği o şeyden ister. Ama birden içince damağı yanar. Fincanı fırlatır. "Aman fağfurî fincanımı kırdın" diyen hamamcıya da, "Ben fartı furtu bilmem, ağzımın tavanı yandı" der. Biz hamamda hemen yıkanıp çıkarız. Yemekleriyle de gelenler vardır. Göbek taşında oturup yerler, o sıcağa nasıl dayanırlar bilmem.

Gezmelerin en güzeli Belgrad Ormanı'nadır. Oraya Bentler deriz. Tek atlı araba, hortum gibi birçok koldan akan suların parmaklıklı kapısına kadar bizi götürür. Yolda kemerler göründü mü artık gelindi sayılır. Çayır başından içeri gireriz. Bir tuğla fabrikası bacasını tüttürür. O yola dönmeden, denizde bir deniz uçağı, *hidravyon*, sallanır, başında bir nöbetçi. [O yıllarda Büyükdere Koyu deniz uçaklarının iniş kalkışı için kullanılırdı.] Uçak bazen havalanır, Kavaklar'a kadar gider döner... Solda Büyükdere Fidanlığı başlar ve sulak çayırlarla devam eder. Sultan suyunda bir mola veririz, hayvan dinlenmeli. Sonra solda Kameriçe suyuna rastlarız, çiçekler arasında akıp gider, "Suyu çok güzeldir" der annem. Ama Büyükdere'de çarşının başında, hemen sağda akan Büyükdere suyunun bunun kadar hafif ve güzel olduğunu söyler. Sakalar tenekeleri doldurup merkeplerle evlere taşırlar.

1927'lerde Jan Pulcu'nun objektifinden aile dostlarıyla birlikte bir Beykoz gezisi. Önde solda İrma ile ben, yanımızda ayaklarını sallamış oturan annem, sandalyede Roz Hala, arkada Emmanuel Amca.

Birden bir kavun tarlasına rastlıyoruz, kavunlar olgun. Babam inip birkaç tane alıyor. Bostan sahibi de bize birer tane küçücük kavun armağan ediyor.

Araba yoluna devam ve işte Kemerler, işte Bentler. Su sırıltısı sessizlikte korkunç geliyor. Buradan evlerimize su dağılıyor. Yandan ormana çıkıyoruz, bentin üstündeki beyaz mermer terasa varıyoruz. Benti yaptıran sultanın tuğrası önünde babam bizi toplayıp bir anı fotoğrafı çekiyor. Bir tarafta göl, bir tarafta arabamızın beklediği meydan görülüyor. Ormanda koşuyoruz. Gölün yanına gitmememiz için annem bağırıyor. Hiç gider miyiz? Göl sanki bir deniz.

O ara babamın kuzenleri Mari Hala ve küçüğü Surpik Hala geliyorlar. Surpik soluk benizli, ışık görmemiş bir bitki-

1927'lerde Jan Pulcu'nun objektifinden Bentler'deki bir gezi. Önde Roz Hala, soldan sağa annem Katrin, ben, İrma ve kiracımız Aznif Hanım.

yi andırıyor. Yüzüne renk gelsin diye birkaç gün yatıya saklıyoruz. Roz Halam, "Deniz gezintileri Surpik'e iyi gelir" diyor. Ona az zamanda çok şey göstermek istiyoruz.

Uzunca programlar yapılıyor. İlk olarak Sarıyer'in karşısında Sütlüce'ye kayıkla geçtik. İskelesi yoktur, oraya vapur yanaşmaz. Yemekten sonra Yuşa Dede Tepesi'ne çıkabiliriz, ama Surpik Hala yorulur. Anadolukavağı'na gitmeyi tercih ediyoruz. Bir kayıkçı bulup dadımla bizi ve Surpik Hala'yı bindiriyorlar. Büyükler yürüyecek. Ama biraz denize açılınca, kayık su almaya başlıyor... Adam elimize konserve kutuları verip, "Boşalta boşalta varırız" diyor. Biz korkuyoruz ve hiç bilmediğimiz bir sahile çıkıyoruz. Hiç ev yok. Deniz kenarında Birinci Dünya Harbi'nden kalma tabyalar var. Hayatımızın en ilginç gezisini yapıyoruz. Tabyaların içine girip "hu!

hu!" diye bağırıp kendi kendimizi korkutuyoruz. Yılan olabilir diye annem girmemizi istemiyor ama, kim dinler, zaten hiç yılan görmediğimizden ne olduğunu da bilmiyoruz.

Bilmem Surpik Hala bu mecburi yürüyüşe ne diyor, ama zannediyorum ki denizde boğulmak korkusu onun da kuvvetini artırdı, hatta önden bile gidiyor.

Anadolukavağı

İşte Anadolukavağı. Güzel beyaz *Halâs* iskelede. Onunla mı döneriz? Biz tatilde saati unutmak isteriz; en fazla Roz Halam böyledir, tarifeli vapura bağlı kalmak istemez. İşte kayık sefalarımız biraz da bu yüzden. Kendi kayığımız olsa ne güzel olurdu. Anadolu yakasının yalılarının hep kayıkhaneleri var, hem de yalının altında. Tarabya'daki Fransız sefaretinin de bahçe içinde bir kayıkhanesi varmış, sokaktan görünürmüş. Yolun altından geçen bir kanalla denize açılırlarmış. Ne güzel şey!

Yaz geceleri kayık sefaları hâlâ yapılıyor. Güzel şarkı sesleri yatağıma kadar gelir; nedense hüzünlenirim.

Şu *Halâs*'a binecek miyiz, bizi meşgul eden bu. Halam gidip kalkış saatini öğreniyor. "Daha bir saatimiz varmış" diyor. Deniz üstünde kurulmuş bir kahveye giriyoruz. Bu dingin havada suyun dibi görünüyor. Balık sürüleri yüzüyor. "Böyle sığ suda yüzen kefaldir, ama bunlar kefal yavrusu, ilaryadır" diyor halam. Ah bir oltam olsa! "Oltaya zor gelirler, serpmeyle tutulurlar" diyor halam. Ha, yüklükte gördüğüm etrafı kurşun dizili şu huni gibi ağ olsa gerek. Bir daha serpmemizle buraya gelelim.

Anadolukavağı tam bir balıkçı köyü. Yalı falan yok. Sırıklarda ağlar kuruyor. Sepet sepet balıklar alıcı bekliyor, bir kısmı da Yenimahalle'ye ve Sarıyer'e gönderiliyor. Tabii biz bu balıkların yüzüne bakmıyoruz bile. Hüsnü Reis'imiz yalının önünde bizim için ağ atar, ne çıkarsa canlı canlı getirir. "Aman yengeçleri canlı canlı kaynar suya atmayın," der, "önce tuzlayın, ölsünler." Ama iskorpitlere ne demeli? Ha-

lam ölmelerini bekler, ama çok uzun bekleyecek hali de yoktur. Parmağını balığın ağzına sokar ve bir kör makasla sırt yüzgecini keser. İskorpitin kılçıkları zehirlidir. Bir gün bu sert diken gibi şey eline batmış. Kolu mosmor olup dirseğine kadar şişmiş. Müthiş ağrıyormuş. Sirke kompresleriyle Karnik Efendi acısını dindirmiş. Ondan beri halam çok dikkatli... İskorpit çirkin ama eti çok güzel. "Neredeyse ıstakoz gibi" der halam. Eve böyle oynar oynar balık gelirse, Anadolukavağı'nkiler bizi hiç çekmiyor.

Halâs'a biniyoruz, arka güvertede oturuyoruz ve vapur hareket edince Karadeniz'in girişini görüyoruz. Deniz yağ gibi; böyle havada o fırtınalı Karadeniz'i hayal etmek zor. "Karadeniz her zaman tehlikelidir" der annem, Kilyos plajında bile boğulanlar olurmuş. Koca dalgalar, iyi yüzücüleri bile alıp açığa götürürmüş. Denizin üstünde böyle yüksekten hiç gitmemiştim. İstanbul'a senede bir defa gidip geldiğimde hep kamarada otururuz. Hüsnü Reis'le de balığa çıktığımızda ancak burnumuzun dibini görürüz.

Rumelikavağı'ndan Yenimahalle'ye

İşte Rumelikavağı, artık bildiğimiz bir memleket. Bazen yürüyerek bile oraya gideriz. Anadolu yakasına bakıyorum, tepedeki kale, deniz üstü kahveleri küçülüyor küçülüyor. Yanaşıyoruz. Babam cebinden saatini çıkarıp bakıyor. "Geminin hızını bilsek Kavaklar'ın arasını hesaplardık" diyor. "Bir ayağımız Avrupa'da bir ayağımız Asya'da, inanılır gibi değil, tam yedi dakikada geldik."

Rumelikavağı'ndan kalkıyoruz, kıyı yükseliyor. Yenimahalle'ye kadar böyle gider. Dar bir yol tepeden geçer, buna Fırıldak Yolu deriz. Hemen başında Otuzbir suyu vardır. Ortalara doğru Telli Baba mezarı. Kim olduğunu kimse tam olarak bilmez. Derler ki İstanbul'a gelin gelen bir kızın gemisi batmış; cesedini, çeyiz sandığıyla kenarda bulmuşlar. Hemen oraya gömmüşler. Şimdi evlenmek isteyen genç kızlar adak adarlar, evlenince de gelin tellerini Telli Baba'ya ge-

tirirler. Mezarın üstü tel doludur. Bu tepelerin arasında Asker suyu da vardır. Yenimahalle'ye doğru Pazarbaşı'nın bahçeleri çok güzeldir. Yüksek kıyının altındaki kumsalda bir mavna inşa ediliyor. Şimdilik bir canavar iskeletine benziyor. Yenimahalle'ye vardığımızı, Karagözoğlu malikânesinin ada çamları müjdeliyor. Bu adam çok zengin biriymiş, verdiği ziyafetler dillere destanmış, ama kumar onu bitirmiş, yokluk içinde ölmüş.

Yenimahalle'de yalı yok, iskelenin yanında bir içkili lokanta var. Yol üstündeki evlerin bahçeleri denize kadar uzanıyor ve hepsi birer güzel eser, çiçek dolu. Böylece o eski evler gözüme giriyor. Sarıyer'de demirli mavnalar ve işte iskele. Hanımlar banklarda oturuyorlar. Bizim dalgamız şimdi hepsini kaçırır. Sulardan dönenler vapur bekliyorlar. Birkaç gün sonra, Surpik Hala'yı denize açılmadan bir yere götürmek istiyoruz. Otuzbir suyu en uygunu. O gün Madam Kazezyan da bizimle. Oğlu Oskar'la kuzenim Jak kayalıklarda yengeç avlamayı tasarlıyorlar. Halamın çarşı filesini alıp etrafına bir tel çemberle kepçe yapıyorlar. Yem olarak da işkembe alıyorlar, bizim mutfak balkonuna bırakıyorlar, iyice kokuyor.

Ertesi sabah, çarşıdan geçip ekmeğimizi alıp, Yenimahalle evlerinin önünden yürüyerek Fırıldak Yolu'na geliyoruz. Burada Boğaz'ın manzarasına diyecek yok. Yol yavaş yavaş Rumelikavağı'na doğru iniyor, işte orada, denizden biraz yüksek bir kahve, Otuzbir suyu. Oğlanlar hem piknik sepetini hem de kokmuş işkembeyi taşıdılar.

Gider gitmez bir iple kepçeyi kayalara indirdiler. Bir kovuktan çıkan yengeç işkembeyi çekiştirmeye başladı. Biz, "Şunu hemen çekin" diye bağırıyoruz. Kim dinler ki! O gitti bir ikincisi gelip ziyafet çekiyor. Bunlar hâlâ file dolsun da öyle çekelim diyorlar. İşte biri gide biri gele kepçe hiç dolmadı ve yem de bitti. Şunu bana verseler kaç tane yakalamıştım diye düşünüyorum. Ama sonra onları nasıl tutup çıkarırdım kepçeden? Bu fikir beni biraz teselli ediyor.

İşte o gün, Otuzbir suyu yengeçlerine bedava bir ziyafet verdik. Yemekten sonra gelen dondurmacı yüreğimize biraz

su serpiyor. İki kovası iki yanında, göbeği peştemallı tanıdığımız biri bu. Yaprak şeklinde tabaklarla kaymaklı ve limonlu dondurma veriyor. "Aman ağzınızda eritip yutun" diyor annemiz. Sonbaharda salep satan da o. Ondan sonra gelen mısırcıya kimse rağbet etmiyor.

Ayrı bir masaya oturmuş oğlanlar yeni bir yengeç avı için planlar yapıyorlar, inşallah halam onlara ikinci filesini de vermez.

Yuşa Tepesi

Surpik Hala gittikten sonra, biz tekrar bir Sütlüce macerasına girişiyoruz. Bu kez Yuşa Tepesi'ne çıkacağız. Halam erkenden göğün rengine baktı, rüzgârı yokladı, "Bugün Sütlüce'ye gidilir" dedi. Evde ne varsa sepete koyuldu ve genç bir kayıkçı bizi Sütlüce kıyısına indirdi; sonra da gelip alacak. Yemek çabuk yeniyor, hem de hafif bir yemek, öyle ya tepeye tırmanacağız. Yemeğin hafifliği bizi hiç ilgilendirmiyor, zaten iştahsızız, bu da annemin derdi. Ancak çikolatayı severiz.

Hemen evliyanın mezarına gidilecek. Yuşa Dede rüyalarıma girer: Tepede oturmuş, ayaklarını denizde yıkadığını görürüm. O kadar uzun boyluymuş ki, bunu yaparmış. Dadım ablamı, "terlemesin" diye sırtına alıyor, o bugün biraz rahatsız. Hava çok sıcak, güneş tepemizde, yol taşlı bir dağ yolu.

Ağaçların gölgesinde, etrafı parmaklıkla çevrili uzun ve bir dik açıyla yana kıvrılan mezara varıyoruz. "Yuşa Dede o kadar uzunmuş ki bacaklarını yana doğru kıvırmışlar" diyor annem.

Bir ağaca paçavralar bağlı. Annem, ablamın kiraz rengi elbisesinden bir iplik çekip bağlıyor, benim de saçımdan birkaç tel.

Ağavni ne bağladı hatırlamıyorum, ama o kış o çirkin kadın, eli yüzü düzgün bir marangozla evlendi! Annem merak edip adama, Ağavni'nin neyini beğendiğini sorunca, "Çirkinliğini... ben çok kıskancım" demiş.

Kaybettiğimiz Cennet

Nasıl bilebilirdik ki 1929 yazı Sarıyer'de son senemiz olacak diye?

Sonbahar yakın, sarı yapraklar müjdeliyor. Şehre dönme hüznünü hissediyorum.

O sabah, babam her zamanki gibi, erken dönebilmek için ilk vapurla gitmiş. Biz daha uykudaydık. Akşam, balkonda dönüşünü bekliyoruz. Onu iskeleden çıkarken görürüz, hatta bazen de vapurdan çıkarken. Ama onun yerine Jak geliyor. Şaşırıyoruz. Koşup anneme söylüyoruz. Hemen tasalanıyor, bu çocuğun gelmesi iyiye alamet değil. Hakkı da varmış. Babam kendini iyi hissetmemiş, Matilt Hala'ya gitmiş. O hemen yatırıp doktor çağırmış.

Son vapur gittiğinden, ertesi sabah şehre döneceğiz. Bu mevsimde artık yalıyı da kapatmalı. Bütün gece halam, annem ve yeni hizmetçimiz Takuhi Dudu çalışıyorlar. Birçok şey dolaplara kalkıyor, bavullar dolduruluyor. Teldolap boşaltılıp, içindekiler Pupulik Hanım'a veriliyor. Pencerelerden nakışlı yeni perdeler çıkarılıp yerine eskileri asılıyor; öyle ya, geçen geldiğimizde onları lekeli bulduk: Yağmur olukları taşmış, pencerenin önü akmış. Babam çatıya çıkıp baktığında, çinkoda çivi delikleri görmüş. Bunu kim yapar ki? "Günahını almayalım ama, bu ancak o bıçkın Cemal'in işi olabilir" dedi.

Biz her sene Sarıyer'e şoför Halil Efendi'yle gidip döneriz. Ama şimdi onu bulmak imkânsız. Valizlerle vapura binmek de çok zor, hele kadın kişiler için. Tanıdık bir arabacı bizi ve bavullarımızı Osmanbey'e kadar götürebileceğini söylüyor.

Matilt Hala oğlu Jak ile.

Evi Pupulik ve Aznif hanımlara teslim edip, tek beygirli bir arabayla yola çıkıyoruz, üç büyük, iki cılız çocuk ve iki bavul. Büyükdere'yi sorunsuz geçiyoruz, ama deniz uçaklarının hangarını dönünce, Hacıosman bayırı başlıyor. "At gürbüz de olsa yokuşta yorulur" diyor arabacı. Kendisi de iniyor biz de. "Çocuklar kalabilir" diyor ama onu kim dinler. Biz kocayemiş çalılarını görüyoruz. Meyveler neredeyse olmuş. Koparıyoruz. Annem, "Hamdırlar daha, yemeyin" diyor. Anneme göre fazla yavaş gidiyoruz. Sanki o, on yaş yaşlanmış görünüyor. Ah, Halil Efendi, neredesin! Ama ben o su kaynatan radyatörünü daha unutmadım. Maslak'taki askeri hastaneye rastlamasak halimiz haraptı. Oradan bir kova soğuk su aldıktan sonra, yolumuza devam edebilmiştik. Otomobil birden bozulur; ama bizi çeken at, torbasından yemini yer, kovasından suyunu içer, yavaş da olsa bizi gideceğimiz

yere götürür. Hacıosman bayırının tepesinde Hacıosman suyu akar. Koşup elimizi yüzümüzü yıkıyoruz, avucumuzdan da su içiyoruz. "Terliyseniz soğuk su içmeyin, bir tek hasta yeter" diye bağırıyor annem. Arabacı da içiyor, ama atına vermiyor "Şişer, zor yürür" diyor.

Arabaya tekrar biniyoruz. Düzlükteyiz artık, arabacı dilini şaplatıyor ve at cık cık cık cık yürümeye başlıyor. Şehir yaklaştıkça annem daha iyi görünüyor.

Galiba uyumuşum; gözümü açtığımda evimizin önündeyiz. Takuhi Dudu'yu öteberi alsın diye orada bırakıyoruz ve biz Dame de Sion'un hemen yakınındaki Matilt Halamın evine gidiyoruz.

Babam yatakta ama uyanık, çok hastaya da benzemiyor... Ama doktor yüksek dozda diyabet demiş. Onu alıp eve götürüyoruz.

Takuhi Dudu kasaptan haşlamalık et almış, sebzeli çorba yapmış. Hemen mutfağın yanındaki yemek odasına geçiyoruz. Ben bir köşeye siniyorum: Başımdan aşağı bir tencere işkembe çorbası döküldüğünden beri artık ayak altında dolaşmaya korkuyorum: O gün babamın fötr şapkasını giymiş ortalıkta maskaralıklar yapıyordum. Ağavni çorba kasesiyle içeri girdi, ben ona çarptım ve sıcak çorba başımdan aşağı döküldü. Ağavni neredeyse baygınlık geçirdi, tüm ev halkı bağırıştı, ama bana hiçbir şey olmadı. Babamın şapkası beni korumuştu. Tabii güzelim fötr çöpe atıldı.

Babam hiç de fena görünmüyor, ama gün geçtikçe hastalık ilerliyormuş. Gittikçe zayıfladı, bir deri bir kemik kaldı. O kış ilk olarak bizi arkamızdaki Ecole Moderne'e koydular. Ben yuvadayım, ablam birde. Okulun sadece bahçede eğlenmek olmadığını işte anlıyorum. Sınıf bir hapishane. Arkadaş edinemiyorum, öbür çocuklar neredeyse bir aydan beri beraber kaynaşmışlar. Bahçeye çıktığımızda ablamla beraber parmaklıklara gidiyoruz ve evimize bakıyoruz. Annem bu duruma çok üzülüyor... Babam çoktandır işe gitmiyor ve bütün gün karakalem portreler veya başka resimler çiziyor. Bunlar çok da güzel.

Biraz sonra, annem bizi okuldan alıyor: Doktor, evde kalmamızın doğru olmadığını söylemiş, babam verem. Bizi Matilt Halama gönderiyorlar. Onların Harbiye'deki evi çok şen. Hiç misafirsiz kalmıyorlar. Hele meyve ağaçlı büyük bir bahçe var ki cennet. Daha da güzeli, kümes tavuk dolu. Beş tavuk kuluçkaya yatmış. Her gün, civcivler çıktı mı diye gidip bakıyoruz. Bir sabah sarı civcivler yumurtaları kırıyorlar. Hiç beklenmedik bir şey, aralarında beş tane de ördek yavrusu var. Anne tavuk hiç şaşırmışa benzemiyor, yavruları himaye ediyor. Sepette geceleri kanatlarının altına alıp hep beraber uyuyorlar.

Ama bir gün anne tavuk ölüyor, işte o zaman küçük ördeklerin çilesi başlıyor: Kimin sepetine gideceklerini bilmiyorlar. Kime gitseler gagalanıp kovuluyorlar. Bir leğen su dertlerine biraz deva. Hemen girip yüzmeye başlıyorlar. İlerde, bahçedeki havuzda yüzerler. Ama şimdi havuz kurbağa dolu: Jak Kâğıthane'deki Cendere'den tutup getirmiş. Geceleri öyle gürültü yapıyorlar ki tüm komşular şikâyetçi. Bahar kapıda, ağaçlar çiçek açtı. Birazdan can erikleri büyümeye başlar. Koca kayısı ağacı da çok meyve vereceğe benziyor. Hele bir hünnap ağacı var ki tam bizim boyumuza göre, ama meyveleri sonbaharda olgunlaşıyor. Gözümüz, bahçenin ucundaki dut ağacında. Öyle bal gibi dut verir ki. Jak çıkıp silkeler, biz de örtü tutarak dutları yere düşmeden toplarız.

Biz tabiatın yenilenmesini yaşarken, babamız evimizde can çekişiyor, ama bilmiyoruz. Daha doğrusu düşünmek de istemiyoruz. Annem çok sık gelmiyor, geldiğinde de her sabah sütümüzü içiyor muyuz, her gün bifteğimizi yiyor muyuz, diye soruyor. Matilt Halamlar sabahları çay içerler, biz de onlara gıpta ediyoruz, sütü hiç sevmeyiz. Kötü günler yaklaşıyor, biliyoruz ama aramızda bundan hiç konuşmuyoruz. Ben saklıdan ağlıyorum. Babam ölünce bize kim ekmek getirecek diye tasalanıyorum.

Bir mayıs sabahı, galiba ayın 27'siydi. Matilt Halam ve evlatları giyinip gittiler; bizi evde bıraktılar, zaten ben biraz

rahatsızdım o gün. Kuzenlerimizin gözleri dolu doluydu. "Okulda kötü notlar almışlardır" diye düşündüm.

Birkaç gün sonra Matilt Hala'yla evimize dönüyoruz. Annem ve Roz Halam salonda misafir bekler gibi oturuyorlar. Siyah giyinmişler. Hemen, babamızın, dönüşü olmayan bir yolculuğa çıktığını anlıyoruz. Hiçbir şey sormuyoruz; ağlamıyoruz da. Odamız olduğu gibi, hiçbir değişiklik yok. Günlük ekmeğimiz de önümüze geliyor. Ama akşamları, onu pencerede beklediğimiz saatlerde yokluğunu çok hissediyoruz. Çantasından her zaman bizim için bir şey çıkardı, Noel Baba gibi yolunu beklerdik. Bir hafta sonra annem bizi mezarına götürüyor. Üstünde Sarıyer'den getirilen yediveren gülleri açmış.

Babam 27 Mayıs'ta ölmüş. Çoktan Sarıyer'de olmalıydık, ama kimse bundan bahsetmiyor.

Bir sabah annem bizi Dame de Sion'a götürüyor. Bizi Haziran'da kaydettirmek istiyor. Başrahibe Mère Elvira babamı tanırdı; hâlâ atölyedeki sörler, Soeure Regine ve Soeure Agathenge ağlıyorlar. O güzel örtüleri kime çizdirecekler şimdi? Mère Elvira, anneme iyi bir fikir veriyor. Katolik çocuklarıyız, neden önceden arkadaki Katolik ilkokuluna gitmeyelim ki? "Böylece ekonomi yaparsınız, orası parasızdır. Sonra altıncı sınıfa bize gelirler" diyor.

Aynı gün Dame de Sion da *L'Ecole* adıyla bilinen, kilisenin ilkokuluna, Mère Audomaria'yı görmeye gidiyoruz. Annem müdirenin odasına giriyor ve bizi bahçede oturtuyorlar. Banklarda birçok çocuk var. Siyah önlük ve birkaç papatya nakşedilmiş beyaz yakalı. Ara sıra kapıda biri yüksek sesle bir isim söylüyor ve bir çocuk koşa koşa içeri gidiyor. Sınav günüymüş. Beni bir tasadır alıyor. Beni de çağırsalar ne yaparım? Allahtan annem gelip bizi kurtarıyor. Sıcacık yuvamıza dönüyoruz. O yaz da, sonraki on yıl boyunca da Sarıyer'e gitmedik. Acaba Boğaz'daki evimizi bir daha görebilecek miyim?

Okul Yıllarım:
Kâh Çiçekler İçinde, Kâh Kederle

L'Ecole (Okul)

Altı yaşındayım ve birinci sınıfta. Fransızca biliyorum ama okuyamıyorum. Annemin çabasına rağmen hiç çalışmak ve öğrenmek istemedim. Ama şu Bibliothèque Rose (Pembe kitaplık) masallarını da çok seviyorum. Heceleri bağlamakta zorluk çekiyorum. Arkadaşlarım benden hızlı öğreniyorlar, kendimi biraz küçülmüş hissediyorum. Gene de gayret göstermiyorum. Zorluklardan kaçıyorum. Beni çeken, oyun.

Paris'ten o sene gelen genç Sör Emmanuelle, yardımcı olsun diye, beni ikinci sınıftan bir kıza emanet ediyor. Adı Jozefin; o anda benim de göbek adımın Jozefin olduğunu hatırlıyorum, ama babam Liji adını *Quo Vadis* romanından seçmiş.*

Sör Emmanuelle'in yaşlı yardımcısı Matmazel Madeleine bize ayrıcalık tanıyor, çünkü annem neredeyse her gün okulda, fakirlere yardım ediyor ve yeni kaybettiğimiz babamızdan bahsediyor.

Teneffüs saatlerindeki egzersizlere rağmen ilerleme yok, çünkü aklım bahçede, oyunda. Zavallı Jozefin, benimle beraber cezalı, ama hiç yakınmıyor. Birinci ve ikinci sınıf aynı lokalde; biri yazarken öbür taraf ders yapıyor. Ablam ikide.

* Polonyalı yazar Henryk Sienkiewicz'in 1895'te tefrika edilip 1896'da kitap olarak basılan bu romanı, aralarında Türkçenin de bulunduğu 50 dile çevrilmişti. İmparator Nero döneminde, İS 64'te geçen bu tarihi roman, Romalı soylu asker Marcus Vicinius ile, sınır ötesinden gelen Kuzeydoğu Avrupalı soylu Hıristiyan genç kız Lygia/Liji'nin aşkını konu alır. Arka planda ise putperest Roma'nın bütün görkemine rağmen çöküşe gidişinin ilk belirtileri işlenmiştir. Yazarı 1905'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmış; yapıt 1912, 1925, 1951 ve 2001'de filme çekilmiştir (e.n.).

Ben hep ikinci sınıfın derslerini dinliyorum, orada yapılan her şeyi biliyorum. Hele bir eşya dersi var ki çok eğlenceli. Kara tahtanın üstüne "Tableau Delmas" denilen koca bir resim asılıyor. Şimdiki konu köy hayatı. Başaklar sapsarı. Sör Emmanuelle, buğday tanesinin nasıl bu hale geldiğini anlatıyor. Hatta onlara bunun hakkında bir şarkı bile öğretiyor. Hâlâ hatırımda.

Elinde orağı, bir köylü, ağaca asılı testiden su içiyor. Bu resme bakmak ne saadet. Kendimi Sarıyer'de sanıyorum. Yaz sonunda Hidayet'in bağına gittiğimizde, babam kahvede nargilesini içerken, biz çocuklar kahvenin arkasına gidip ekinlerin kesilmesine bakardık. Hasattan sonra da harman yapılırdı: Maksut, kalın, uzun ve ağır bir tahtanın üzerine çıkar ve bize memba suyu getiren at, bunu çeker. Bizi önüne, dizginlerin arasına alır, "Aman, iyice tutunun" der ve fır fır dönerdik. İşte böyle kaybolan yaz günlerimize dönüyorum. Tabii Matmazel Madeleine kötü yazımdan yakınıyor.

Notre Dame de Sion da L'Ecole diye anılan ilkokul, Saint Esprit katedralinin etrafında yerleşmiş fakir Katolik ailelerin çocukları için açılmıştı; kilisenin malıydı. Notre Dame de Sion sörleri idare ederlerdi. Öğrencilerin çoğu Levanten, İtalyan, Maltalı (o zaman İngiliz uyruğu) ya da Yunanlı ailelerin çocuklarıydı.

Kimisi o kadar fakirdi ki, iki kuruş olan okul parasını bile veremezdi. Marie diye pembe yanaklı, sarı saçlı bir kız, yüzü kirli geliyor okula. Annesi gündeliğe gidermiş. En soğuk günlerde bile okula örme ceketle geliyor. Anneme söyledik, bir manto tedarik etti. Başka bir Marie ve ablası Elvira çok temiz değiller, çok kaşınıyorlar. Ara sıra Matmazel Madeleine temizlik yoklaması yapıyor, bazılarını eve gönderiyor. "Bitlenmişlerdir" diyor annem. Geri geldiklerinde onlarla oynamıyoruz. Biz hiç bitlenmedik.

Çok düzenli gelenler de var, temiz ve ütülü önlükler, kolalı beyaz yakalarla. İkizler Nicolette ve Hélène cidden çok temizler. Babalarının okula yakın, caddede bir marangoz dükkânı var. Onun yanındaki kırtasiyecinin kızı Caroline de biz-

de, onu çok seviyoruz. Marie ve son sınıftaki ablası Antoinette de çok düzenli çocuklar. Bir de Concetta var. Sör Emmanuelle ona Concepta der. Zaten o isimleri istediği gibi telaffuz ediyor: Bana da Lici der. Concetta, sabahları sabun kokar. Topluca, pembe beyaz, sarı saçlı bir çocuktur. Öğleyin, sepetinden dört sefertası çıkar. Türlü yemekler ve tatlılar ve bu yetmiyormuş gibi, her gün üstüne bir paket de çikolata. Yemekte, masaların arasında dolaşan Sör Emmanuelle herhalde bu fakir mektebinde böyle bir ziyafetten hoşlanmaz, öbür çocuklar kıskanmazlar mı? En ufak bir bahaneyle, Concetta'nın çikolatasını alır ve tahtanın arkasındaki dolaba kilitler. Acaba, sonradan bu çikolataları kim yer? Belki kendisi diye düşünüyorum bugün, çünkü bir televizyon söyleşisinde çikolatayı çok sevdiğini söylemişti.

L'Ecole öğrencisiyken.

Kışın öğretmenimiz fakir çocukları öğleyin tutar, çünkü soğuklar başladı mı, Dame de Sion'dan bize bir kazan nefis çorba gelir. Et yemeklerine nazlanan biz, bu fakirler çorbasına bayılırız, hele üstünde yüzen yağda kızartılmış ekmek parçaları olunca.

Okul hoşuma gitmeye başladı: Sör Emmanuelle bir taşbebek getirdi. Bizimle bebek oynuyor. İnsan uzuvlarını bebek üstünde öğretiyor, ama bebeği kollarının arasında salladığında da haz duyuyor gibi. Öyle ya kendisi 22-23 yaşında olsa gerek. Uzun boylu ve hep ince pilili bir etek giyiyor; pembe yüzlü, açık renk gözlü, muhakkak ki sarışın biri.

Ay sonu toplantısında Mère Elvira'ya öğrendiklerimizi gösteriyoruz.

En küçüğümüz Lucia bebek kollarında, bir şiir okuyor:
Bebeğim güzeldir
Adı da Marie Rosa;
Gözleri gök rengi
Yanakları da gül

Mère Elvira alkışlıyor ve toplantı, notların okunmasıyla devam ediyor. Bu okulda her sınıfın bir rengi var, şöyle ki, bir öğrencinin hangi sınıftan olduğunu hemen anlarsınız. Birinciler portakal rengi, ikinci sınıf kırmızı, üçüncü beyaz-yeşil, dördüncü salt yeşil, beşinci mavi. Bir sene daha okulda kalıp daha iyi öğrenmek isteyenler için de bir alacalı kurdele var. Bu kurdeleler boynumuza geçer, ucunda bir Jeanne d'Arc madalyonu vardır.

Eşya dersi çok eğlenceli geçiyor: Bir gün hocamız bir küçük beyaz oyuncak ocak getirdi, ama içine ispirto kondu mu yakılıyor. İşte elma kompostosu pişireceğiz; en uslu duran da yiyecek. Elma, su, şeker kondu, minicik tencere ocağa oturtuldu. Ama birden bir yanık şeker kokusu ortalığı bürüyor: Suyu az koymuşuz, komposto karamelden de öteye simsiyah bir şey olmuş. Bunları temizlemek Matmazel Madeleine'e düşüyor. Zaten ne yapmıyor ki o? Öğleyin temiz su içebilelim diye, filtreye her gün su doldurmayı unutmuyor. Tuvaletleri devamlı dezenfekte ediyor, yağmurlu havalarda, bahçeye çıkmadığımız günler, kapının önündeki küçük avluda eğlendiriyor bizi, eski Fransız şarkıları öğretiyor.

Bir gün Sör Emmanuelle bir eğlence tertip ediyor: Kukla oyunu. Sınıfa girdiğimizde tahtanın üstüne beyaz örtü asılmış, kürsünün önüne konmuş bulduk. Hocamız bunun arkasına geçiyor ve kuklalar tepede görünüyor; her şey çok güzel, çok da eğleniyoruz ama birden tahta ve Sör Emmanuelle düşüyor. Allahtan çok yakın oturmamıştık, yoksa tahta ve Sör Emmanuelle tepemize düşecekti. Anlaşılan, eğri kürsü kapağının arasına bir tahta kalemlik sıkıştırmış ve kendisi bir sandalyeyle üstüne oturmuş. Kalemlik kayınca tahtaya tutunmuş ve işte olan oldu. Hocamız hemen kalkıyor, belli ki bir yanı çok acımadı ve biz de gülmeye başlıyoruz, o da gülüyor. Ta-

bii kukla oyunu geri kaldı. Tahtayı Matmazel Madeleine'le güçlü kuvvetli Anna kaldırdılar.

Noel yortusu yakın, ablamla sabırsızlıkla bekliyoruz. Geçen sene, babam daha yaşarken, ağlayan ve yürüyen taşbebeğimiz, lüle lüle saçlı Frizet'imiz gelmişti.

Okulda, tatile çıkmadan bazı öğrencilere paketler dağıtıldı, bize bir şey verilmedi. "Üzülmeyin, herhalde giysidir" diyor annem.

28 Aralık'ta Notre Dame de Sion'a üniformalı olarak bir Noel ağacına davet edildik. Saint Pierre Gonzales adı verdikleri büyük salon çiçek ve palmiyelerle süslü. Bir Ali Baba mağarası, hediye dolu. Galiba son sınıftan Halide Yavuz Noel Baba rolünde. Bizim hakkımızda bir şeyler biliyor ve usluları sayıyor, ama yaramazları da biraz paylıyor. Kırmızı külahlı cüceler girip üstünde isim yazılı paketleri "Notre Mère" [annemiz] dediğimiz Mère Elvira'ya getiriyor. Bana porselen takımlı bir tuvalet masası verildi. O gün ablam hasta, gelemedi. Ona da bir ampul üstüne örülmüş küçük sepetiyle bir balon çıktı. Bunu gören müdiremiz Mère Audomaria hemen elimden alıp mavi bir yelkenli veriyor. Beyaz yelkeniyle öyle güzel ki; Sarıyer'deki mavnaları hatırlatıyor. Ablam pek seviniyor. Ama anneme olanı anlatınca, çok memnun görünmüyor, "Kimbilir kimin hakkını aldın" diyor. Bu dağıtımda, büyük öğrenciler çok çekinerek hediyelerini alıyorlar, onları hiç anlamıyorum. Öyle ya, fakir olma burukluğunu biz anlayamayız.

Noel'den hemen sonra 20 Ocak, 20 Janvier Yortusu. Okulun kuruluşunun ve bir mucizenin yıldönümü. Bu yortudan birkaç gün evvel, iki Dame de Sion'lu bizi sokakta durduruyorlar; o gün için şeker mi yoksa pasta mı isteriz diye soruyorlar. Osmanbey'deyiz, caddedeki evimizin önünde ayrılıp kapımızı çalıyoruz. Biraz hayret ediyorlar ve bizim arka sokağımıza dönüyorlar. Ben onları tanıyorum, arka komşularımız, eski bir apartmanda oturuyorlar.

Okula gelip, çikolatalı pastalar müjdesini veriyoruz, ama o gün gele gele acıbadem kurabiyesi geliyor.

Bize 20 Ocak günü beslenme saatinde bir şey getirmememiz tembih edildi. Güzel bir şeyler vereceğiz denildi. Acaba ne umduk ki? Bir büyük tepsi, üstüne tereyağı ve bal sürülmüş francala dilimleri geldi. Ah keşke her zaman, iştahsızız ve kuvvet olsun diye, annemin iki ince dilim arasına sürdüğü yağ ve siyah havyarı getirseydik. Tek sevdiğimiz o. Annem hep tembih eder, "Biri ne yediğinizi sorarsa, zeytin ezmesi dersiniz." Ama bir gün arkadaşım Odet, "Ben bilirim, o havyardır" dedi. Hiç olmazsa bana denk birini bulduğuma sevindim, herhalde evinde yemiş ki biliyor.

Şenlikler

Okuldaki şenliklere ne demeli! Mère Audomaria onları ta yazdan hazırlar. İlki, 22 Kasım Sancta Cecilia günü yapılır. O azize müzisyenlerin koruyucusudur. Mère Elvira da çok müzisyendir, iyi piyano çalar hatta gençliğinde ondan ders alanları tanıdım. Bir de kadınlarda çok nadir bulunan kontralto sesi vardır. Yortularda, şapelde, asistanı Mère Marguerite ile düo yaparlar, o ise sopranodur.

Aynı müsamere sene içinde Monseigneur Roncalli'ye de yapılır, çünkü okul katedralin malıdır, biz de onun çocuklarıyız.

Sene sonunda bir başka müsamere, ödüller dağıtmak için yapılır. Çalışkanlık ve usluluk ödülünden başka yardımseverlik, fedakârlık gibi ödüller de vardır. Onları alanlar daha fazla, dersten sonra okulu süpürenlerdir. Çünkü okulu öğrenciler, ekipler halinde münavebeyle süpürürler. Bu ödülleri her sene Anna alır. Annesi gündeliğe gider, Anna o işleri iyi bilir.

Annem para yardımı yapar ve bizim süpürmeye kalmamamızı ister. Ama kalanlar çok eğlendiklerini söylerler. Artık büyük sınıftaydım, bir gün kalayım dedim. Ama Mère Audomaria hışımla geldi, kolumdan tuttuğu gibi dışarı fırlattı. "Annene ne derim" dedi hiddetle.

Notre Mère'e şenlik, okul açılır açılmaz hazırlanır. Senaryosunu müdürümüzün yazdığı, müziğinin Matmazel Fernande'ın babası kompozitör Pierre Mercenier'nin bestelediği kü-

çük piyesler çalışılır. Ufacık Mère Raymonde gelip harmonyumla bize şarkıları öğretir. Zaman yaklaştıkça daha sık gelir ve gayretinden yanakları al al olur.

22 Kasım günü okulumuzda yer yerinden oynar. Masalar ve banklar sınıfın etrafına dizilir, ortada büyük bir saha kalır. Küçükler önde, Dame de Sion'dan getirilen küçük tonet sandalyelere oturtulur. Sabah erkenden elektrikçi Mère Magdeleine merdivene çıkar, teller geçirir, ampuller takar. M. İleana çok zevklidir, Hint kumaşları getirip burayı süsler. Sınıf güzel bir salon olur. Hepimiz yerlerimizi alınca, eczacı Sör Lucilienne gümüş rengi pompasıyla gelir, güzel bir koku sıkar. Artık her şey hazırdır. M. Audomaria Notre Mère'i ve beraberinde gelecekleri almaya gider. Karşı kapıdan Cedidiye Sokağı'nı geçip geleceklerdir. Mère Elvira asistanı M. Marguerite ile önde otururlar. Notre Mère toplu, esmer, neredeyse bir Güney Amerikalı yerlisine benzer. Ailede bir Perulu varmış, bunu sonradan öğrendim. Öbürüyse ince beyaz yüzlü biridir.

Son sınıftan bir kız önce bir şiir okur. Bu hoş geldiniz şiiridir, onu da müdiremiz yazmıştır. Sonra perde açılır ve bir canlı tablo görülür. Bu Hazreti Meryem'in Göklerdeki Taltifi'dir. Ben beyaz giysili krepon kanatlı meleklerden biriyim. Büyük sınıftan sarışın mavi gözlü Blanche, Meryem olmuş. Giysisi mavi. Etrafta azizler, Azize Cecilia da orada. Tablo çok güzel, alkışlanıyoruz ama kıpırdamamak çok yorucu, böyle bir cennette olmak istemem.

Bundan sonra şarkılar, konuşmalar. Kapının yanında Mère Audomaria ayakta, gözleri yerde, hafif bir gülümsemeyle tebrikleri dinliyor. Neden doğru bakarak, gülerek memnun olduğunu göstermiyor ki?

Büyük sınıfın kızları da hocaları gibi tebrik edildiklerinde yere bakarlar.

Başka bir sene, müsamere Dame de Sion'da, Sainte Rose salonunda yapılıyor, çünkü okul marangozu Mösyö Antuan'a bir Çingene arabası yaptırıldı, bizim sınıfa sığmaz. Sainte Rose büyükçe, duvarları pembeli grili Hint kumaşlarıyla

kaplı, kuyruklu piyanosuyla, XV. Louis koltuk takımlarıyla çok güzel bir salon.

Biz bu arabayla Romanya'da Oradea'daki Notre Mère'in ablasına gidiyoruz. Mère Elvira çocukken böyle bir arabaya binmek istermiş, işte rüyası gerçekleşiyor. Ama işin garip tarafı, kendisi böyle bir şey istediğini unutmuş. Tabii ki Mère Audomaria biraz bozuldu.

Başka bir sene de Tarabya'daki Dar-el Selam'daki çiftliği canlandırdık. Dame de Sion 1930'larda bu köşkü almış. Bunu yaptıran silah tüccarı Alman Huber. Kendisi için Alman sefaretinin yanında bu binayı yaptırmış. Sonradan Türk asıllı bir Mısır prensesine satmış. Ondan da sörler almışlar. [Boğaz sırtlarında 60 küsur dönüm araziye yayılan bu köşkü bir müteahhit sörlerden nasılsa aldı, yerine koca bir site kurulacağı söylenirken, neyse ki 1985'te kamulaştırılarak onarıldı, o dönemden beri Cumhurbaşkanlığı Köşkü olarak hizmet veriyor.] Bahçe çok büyük ve içinde bir çiftlik de var. Ördekler, tavuklar, civcivler hatta bir tavus kuşu bile var. Bunlara bakan benim sınıftaki bir arkadaşımın annesi. İşte bu sahneyi küçükler temsil ediyor. Sarı giysilerle zıp zıp zıplıyorlar ve büyükler de;

Civ civ civ civ civcivler
Tık tık tık tık yemi yer

diye şarkı söylüyorlar. Birden araya kurt köpeği Dick karışıyor, civcivler kaçışıyor. Bilmem "Chantecler" piyesinin yazarı Edmond Rostand bu sahneye ne derdi?

Notre Mère ve Dar-el Selam'ın hakiki sahibi M. Marguerite çok eğleniyorlar.

1933'te M. Elvira'nın "Chevalier de la Legion d'Honneur" nişanı alma vesilesiyle çok büyük bir şenlik yapıldı. Ona, nişanı göğsüne takmak için, kendisi de nişan sahibi olan ablası, hani bizim Romanya'da görmeye gittiğimiz kişi, M. Amata İstanbul'a geldi. İki kardeş tam bir tezat:

M. Amata ince upuzun, masmavi gözlü, bembeyaz yüzlü bir kadın. M. Elvira okulumuza geldiğinde, Dame de Sion'da merasim yapılmış; nişan, elbisesine iliştirilmiş. Büyükler o güne uygun bir şarkıyla karşılıyorlar:

Alkışla, alkışla Notre Mère'imizi.
O ki bugün Legion d'Honneur Şövalyesi.
Kalbimizde sevinç, dilimizde övgü.
Tabii bunun yazarı da müdiremiz.

Daha çok şenlikler oldu yıllar boyunca, ama 1939'un ilk aylarında ne yazık ki cennetteki şenliğe gitti Mère Elvira.

Sihirli bahçe

Bu senenin sayılı bir olayı Dar-el Selam'a gitmem oldu. Mayıs sonu okul gezisi yapılacak. Dame de Sion'un önüne sırf bizim için bomboş bir tramvay geliyor. Tüm okul biniyor. Galata Köprüsü'ne gideceğiz; iki seneden beri binmediğim şu güzel Boğaz vapurlarına bineceğiz. Her sör kendi sınıfına sahip. Biz küçükler, öksüzüz. Başımızda sadece Matmazel Madeleine. Mart ayında Sör Emmanuelle okula gelmedi, hastalandı dediler. Çok ağır, dediler. Bol dua ettik, Allahım hocamıza bir şey olmasın. Annesi Belçika'dan gelmiş, Belçikalı başka bir sör, kanını vermiş. Mayıs ayında iyileştiğini duyduk. Bizi görmek istiyormuş. Ne sevindik! Bizi büyük okula götürdüler, hiçbir zaman girilmeyen sörlerin tarafında, bir şezlonga uzanmış sevgili hocamızı gördük, ama ne zayıf ne solgun! Bizi çok aradığını, bizi sevdiğini söyledi ama bir daha da okula dönmedi.

Matmazel Madeleine bizi topluyor, el çırparak "çu çu çu" diyerek sürüsünü güden bir çoban gibi bizi vapura bindiriyor, sayıyor, her şey tamam.

Rumeli ve Anadolu iskelelerine uğrayarak gidiyoruz; yol uzun ama hiç sıkılmıyorum, bildiğim memleketteyim. İşte Hisarlar, Anadolu kıyısına yanaşıyoruz. İskelenin yanında tam deniz üstünde büyük kırmızı boyalı bir yalı. Biliyorum, Hekimbaşı Salih Efendi'nin yalısı, sultanın doktoru. Bahçesinde şifalı otlar yetiştirirmiş, annem söyledi.

Acaba şimdiki oturanlar da bunları yetiştiriyorlar mı?

Yola devam ediyoruz, Kanlıca'da dantel gibi oymalı balkonlu bir yalının penceresinden küçük çocuklar bakıyor: Ra-

sim Paşa'nın yalısı, şimdi Kanlıca İlkokulu. Bu öğrenciler ne şanslı, ben de böyle bir yerde okumak isterdim. İki kıta arasında mekik dokuyarak Yeniköy'e geldik. İşte görkemli Sait Halim Paşa yalısı. Dar-el Selam Yeniköy'le Tarabya arasında. Vapur kıyıya çok yakın geçiyor, malikâneyi görüyoruz. Parmaklığa dayalı bir erkek, sanki bizi bekliyor. "Bu kapıcı Jozef'tir" diyor hocamız... Artık Tarabya'dayız. İskelenin karşısında ahşap, heybetli bir yalı, Otel Tokatlıyan... Vapurdan çıkıyoruz. Yine sayıldık, hesap tamam. Dar-el Selam'a kadar biraz yol var, ama o kadar saat oturduktan sonra çok iyi geliyor.

Bahçeye yan kapıdan, araba kapısından giriyoruz, kapı aralıktı. Bir tarafı ortancalarla süslü büyük bir avlu. Sağda malikâne, solda eskiden hizmetçi ve uşakların hatta arkada araba atlarının yeri.

Buraya "Le bon Gîte" deniyor, yani sığınılacak güzel bir yer. Giriş, şömineli büyük bir yemekhane. Arkada küçük küçük bölmeler, eskiden atların yeri. Avluda Jozef, pala bıyıklı bir Gürcü, yanında şoför Simon, güleç yüzlü, pembe yanaklı bir Beyaz Rus.

Kumanyamızla çok dik bir yokuştan yukarı çıkıyoruz. Matmazel Madeleine suyumuzu da büyük evin yanındaki aralıkta akan çeşmeden doldurdu; burası Boğaz, her bahçede bir şifalı su akar.

Tırmandık ve çok güzel bir düzlüğe geldik, adı Egypte, yani Mısır. Bahçenin en sıcak yeri, hiç rüzgâr almıyor. Denize nazır, fıstık ağaçlarıyla çevrili koca bir düzlük. Fıstıklar yerlerde. Topluyoruz, ellerimiz biraz kirleniyor –ama kim aldırır ki. Ortada iki göbek, ortalarında da kocaman birer sedir ağacı. Biri öyle büyük ki yerlere kadar inen dallarının altında tüm bir sınıf sığınır. Buna Katedral diyorlar, çünkü altı bir kilise gibi loş. Arkada, bir serada nadide çiçekler yetişiyor. Sol yandan Alman sefareti görünüyor, daha doğrusu Büyük Harp'te ölen askerlerin mezarları. Yatakhanede gibi yan yana dizili son uykularını uyuyorlar. Hemen babamı hatırlıyorum. Mezarında senede yedi kez açan güller şimdi çiçeklidir.

Bu, ucu bucağı görülmeyen bahçe beni büyülüyor. Şimdi biliyorum, Sarıyer'den de güzel bir yer varmış.

Yemekten sonra tepeye çıkıyoruz, yollar asfalt, Dame de Sion'un tahta kasalı kaptıkaçtısı buralara kadar çıkabiliyor. Egypte'den birkaç yol ayrılıyor, bir tanesi tüm bahçenin etrafını dolanıyor. Kenarında fıstık ağaçları. Buna büyük tur yolu diyorlar. Bir ara bir koruluktan geçiyoruz, "Bois des Caures" buranın adı, adını Dünya Harbi'nde Verdun'de, 1916'da büyük bir muharebeye sahne olan ormandan alan bir koruluk. Karşısında kümes. Kazlar, tavuklar ve bir tane de kuyruğunu açmış salınan tavus kuşu. Ağaçların arasında bülbüller ötüyor. Büyük tura devam ediyoruz ve en yüksek noktaya varıyoruz. Birkaç bank yorgunlar için, ama en fazla nefis manzarayı seyretmek için. Karşıda Beykoz, neredeyse elle tutulacak gibi bu berrak günde. Buraya Saint Pierre Gonzales adını vermişler Dame de Sion'daki büyük salon gibi: Mère Gonzales uzun zaman başrahibe olmuş; İstanbul'u ve Türkiye'yi o kadar severmiş ki onun adını en güzel yerlere vermişler. [1948'de bir talebe seyahatiyle Paris'e gittiğimizde, Mère Gonzales pir ihtiyar yaşıyordu ve Türk kızlarını şefkatle kabul etti, hatta bana vaktinde okulda okuyan Pulcu soyadlı iki kızı sordu.]

Buradan sonra yol inişe geçiyor, dökülen çamlardan biraz da kaygan. Solda küçük bir plato, her zaman rüzgârlı. Ona Dünya Harbi'nde Batı Cephesi'nde büyük kahramanlıklar gösteren Pilot Guynemer'in adını vermişler.

Geç oldu, dönme zamanı. "Le Bon Gîte"te ekmek çikolata dağıtılıyor ve yola koyulacağız. Ama şoför Simon çıkageliyor, küçükleri arabayla götürebileceğini söylüyor. Ne saadet, yorgunuz, o zamanlar arabaya binmek bir lüks: Şehirde özel araba çok az. Ben ancak, Halaskârgazi Caddesi'nde evimizin karşısında oturan Karaköy Börekçisi Hüseyin Bey'in arabasını biliyorum. Arabası var, iki hanımı var ama çocuğu yok ne yazık. Leyla Gencer diye bir yeğeni var. Arabada ne güzel gezerlerdi. Zaten arabayı ancak kışın kullanır, yazın Çubuklu'daki malikânesine gider. Bahçesinde Çubuklu suyu akarmış.

"Merveilleuse"e doluşuyoruz. Hocamız, Simon'un yanına oturuyor. İskeleye geldiğimizde daha çok erken. Kireçburnu'na doğru yol alıyoruz. Neredeyse Çayırbaşı'ndaki deniz uçakları görünecek; acaba Sarıyer'e kadar uzanır mıyız? Ama dönüyoruz, iskelenin önünde bizi indiriyor, Simon'u alkışlıyoruz. Gürültüye otelin çay salonunun perdeleri aralanıyor. Herkes bize bakıyor.

Gözlerim güzellik, kalbim istek dolu Dar-el Selam'dan ayrılıyorum.

Böyle bir bahçede yazın yaşayan sörler ne şanslı! Vapurda hep gördüklerimden bahsediyorum. O kadar ki Matmazel Madeleine bana inanılmaz bir haber veriyor: Yazın öğrenciler de oraya yatılı gidebilirlermiş.

Şimdi biliyorum: Bir gün ben bu bahçede yaşayacağım.

Monseigneur Roncalli (Piskopos Roncalli)

Okul, Sör Emmanuelle'i kaybetti ve onunla gençlik, canlılık ve yenilik gitti.

Üç sene sonra İstanbul'a gelen başka biri yeni bir soluk getirdi. Bu Monseigneur Roncalli'ydi. İlk bizim okula geldi, biz kilisenin çocukları değil miyiz? Bir de arkamızdaki erkek okuluna gitti. Orayı Sainte Michele *Frére*'leri [ayin yönetmeyen keşişler] idare ediyor. Bahçelerimiz yan yana, ama duvarlar öyle yüksek ki oğlanları hiç görmeyiz. Bazen topları havalanıp bize düşer, hemen geri atarız. Ama birinci kat vestiyerinden o bahçe görünür ve beraber oynadıkları o tanıdık çocuklarına, vakit geçtikçe, kızlar başka gözle bakmaya başlarlar. Vestiyerde uzun kalanlar vardır. Monseigneur bize gelmeden, onu katedralde bir ayinde görmüştük. Giden uzun boylu, görkemli Monseigneur Margotti'den sonra, yeni piskopos bize alelade biri gibi görünmüştü. Bu mahallenin herhangi bir erkeğine benziyor: Kısaca boylu ve galiba şişman, yuvarlak yüzlü, biraz büyükçe burunlu, pırıl pırıl gözlü bir piskopos. Fakat çok sıcak gülümsemesi hemen sempati uyandırıyor. İnsan hiç çekinmeden ona gidebilir gibi.

Liji Pulcu'nun kazandığı bir ödülün sertifikasında Roncalli'nin imzası.

Beraberinde şahsi uşağı Luigi'yi getirmiş. Uzun boylu, beyaz tenli, siyah briyantinli saçlı bir genç, Amerikan artistlerine benziyor. Ayinlere piskoposun yanında siyah kat elbisesiyle geliyor.

Monseigneur'ün bir de İrlandalı sapsarı bir sekreteri var, o da çok uzun boylu. Bu iki gencin arasında piskopos çok kısa kalıyor. Luigi heykeltıraş. Ne diye geleceğini bir piskoposa bağlamış ki? Böyle şeyler Rönesans'ta olurmuş.

Avrupa'da Dünya Harbi arifesinde olan bitenlerden hiç haberimiz yok, ama bazı arkadaşlarımız okulu bırakıp İtalyan okuluna gidiyorlar, konsoloslukları mecbur etmiş. Luigi Vatikan sefaretini onarmaya başladı bile, çoktan beri böyle bir şey yapılmamışmış.

İlk, okula gelişinde Monseigneur Roncalli kalplerimizi kazanıyor...

Eli kolu dolu geliyor, çocukları değil miyiz? Acayip bir Fransızca konuşuyor, çünkü diyeceğini İtalyancadan tercüme ediyor.

Birkaç gün sonra biz onu bir müsamereye davet ediyoruz. Katedralden iki rahiple geliyor. Her şeyi iyi dinliyor, her şeyi beğeniyor ve "*Brave mes enfants*" (bravo çocuklar) diyerek kısa parmaklı tombul elleriyle alkışlıyor. İşte ona şimdi Angelo (Melek) olan ismini çok yakıştırıyoruz.

Monseigneur Roncalli bir yenilikçi; Noel vaazını Türkçe okuyor, tabii telaffuzu kötü. Yaşlılar bu girişimi hiç beğenmiyorlar. Beğenmeyenler Levantenler, az Türkçe bilirler. Kimisi

kiliseden çıkıyor bile. Herhalde piskopos bunları hissediyor, görüyor, işitiyor, ama o bildiğini okuyor. Kilisenin rahipleri ona uyuyorlar, bazı duaları Türkçe okuyorlar. Gittikçe piskoposun Türkçesi düzeliyor, besbelli ders alıyor. Yaşlı hanımlar hâlâ bunlara karşı: İstanbul'da doğup büyümüşler ama hâlâ Türkçeyi doğru dürüst öğrenmemişler. Ayinlerin sonunda son dualar Türkçe başladı mı kilise yine boşalıyor.

Nereden bilebilirlerdi ki bu ilerici piskopos bir gün Jean XXIII adıyla papa olacak ve bir konsil toplayıp Katolik kilisesindeki eski hurafeleri silip atacak? Vatikan II konsili bunu yaptı, saflık ve güncellik getirdi dine. Papa Roncalli çok sevdiği ve harp senelerini geçirdiği Türkiye'de başlattığını, Roma'da bitirdi. Lisanını herkesin anlayabileceği ayinler. Asırlardır dualar Latince okunmuştu, eski Romalıların lisanında. İşte bu Türk dostu bunları yaptı.

Okuldan çıkınca, elçiliğin önünden geçeriz. Bazen, İrlandalı asistanıyla Monseigneur Roncalli'ye rastlarız, selam veririz; o da gülümseyerek bize bir iki kelime söyler.

Fakat bu son zamanlarda, İrlandalı'nın yerini kısa boylu, gözlüklü, biraz da şaşı biri aldı. Monseigneur Righi. Her halinden bir zengin çocuğu olduğu belli. Onları caddenin ortasında ağaçların altında yürürken görürüm. Piskopos siyah kat elbise giymiş, başında Venedik gondollarını biraz andıran sert kenarlı büyükçe bir şapka ve peşinde onu gölgesi gibi takip eden Monseigneur Righi, bu göbekli piskopos için çok cılız bir gölge.

1933: Cumhuriyet'in onuncu yılı

Artık üçüncü sınıftayım, birinci katta. La Fontaine'in fabllarının resimleriyle süslü sınıfımız: "Karga ile Tilki" veya "Tilki ile Keçi" resimleri duvarlarımızda asılı. Ablam dördüncü sınıfta. Burada da aynı lokalde iki sınıf var. Benim hocam Matmazel Mary Maltalı, genç mavi gözlü güzel bir kız. Dördü, Mère Chrysostome (Hrisostom) yapıyor. İstanbullu, halam ailesini tanıyor.

İrma'nın hocası "Rus salatası" dediği ansiklopedik bilgi vermeyi çok sever. Bilgilerin içinde her şey vardır. Örneğin Süveyş kanalını kim kazmış? En uzun nehir hangisidir? Ben her zamanki gibi problem çözerken bile öbür sınıfta olanları dinlerim ve aklımda tutarım. Ama problemi 2/3'le yapacağıma acelemden yanlış görüp 3/5'le yaparım. Yolu doğru ama sonuç yanlış çıkar. Allah'tan Matmazel Mary problem çözmede gidişe çok önem verir de, çok not kırmaz. Bazen de öbür sınıfa hoca bir şey sorar, ama Rus salatasında öğretilmiştir. Ben bilirim, yerimde duramam, çok titrek bir parmak kaldırırım. "İşin varsa çık" der sör, ama ben sorusunun cevabını veririm. Tabii bunlar ablamın orada olmadığı zaman olur. O sene otit oldu, uzun zaman okula gelemedi. Yoksa o babamın *Je Sais Tout* mecmualarını* okuya okuya cidden her şeyi bilir. Sör, "Gel seni dörtlerle oturtayım" der, sınıf atlayabilsem atlayacağım, ama böyle bir olanak yok. Okumayı öğrendikten sonra kimse beni yakalayamadı, her yerde birinciyim.

İrma ablam 1940 yılında Notre Dame de Sion üniformasıyla.

Ay sonu toplantısında sör dördüncü sınıfı bir hazırlık sınıfı olarak tanıtıyor. Hazırlıklardan farkları yok der, ama beni taltif eder, çok gururlanıyorum.

O sene üçlemeyi öğrendik: Beş ekmek elli kuruşsa yedi ekmeğe kaç para verilecektir? Ablam yine yok. Gelirse bakalım kendiliğinden bulabilecek mi, diyor hoca. İrma gelince

* 1905'te Fransa'da yayımlanmaya başlayan, Arséne Lupin tefrikaları ve çeşitli konulardaki makaleleriyle meşhur popüler genel kültür dergisi (e.n.).

tahtaya çağırıyor ve problemi soruyor. Ben dua ediyorum, aman ailemizin IQ'sunu indirmesin. Biraz düşünüp bire iniyor, sonra çarpıyor. Şükür!

Bu sene 29 Ekim'de Cumhuriyet'in onuncu senesi. Çok mutluyuz. Onuncu Yıl Marşı'nı öğrendik, çok da sevdik. Evimizi ampullü bir ay yıldızla ışıklandırdık, annem koca bir bayrak astı. Hava kararınca Osmanbey'den tramvaya bindik, Tünel'e kadar gideceğiz. Caddede binalar hep ışıklı, Dame de Sion'un gri binası bile ışıklar ve bayraklarla bambaşka güzel. Taksim'de askeri bando çalıyor, alan tıklım tıklım, çocukların elinde maytaplar, çatapatlar patlıyor. Tam bir bayram havası. Galatasaray Lisesi'nin parmaklığına ikişer ikişer çapraz bayraklar bağlanmış, birçok da ışık var.

Aynı tramvayla dönüyoruz. Ve Şişli'den inen bir fener alayına rastlıyoruz. Her şey çok güzel. Üç gün sonra okul açılıyor.

Şimdi şeker bayramını bekliyoruz. O gün Roz Halamla şekerci İsmail Hakkı'ya gideriz ve istediğimiz buzlu şekerleri seçeriz. Bir de pencerede oturup davulcunun geçmesini bekleriz. Maniler söyleyerek ev ev dolaşır. Biz de bahşişi hazırlamış bekleriz. Bahşişi atıp manisini dinleyeceğiz. "Bunlar adeta halk şairleridir" der annem.

23 Nisan armağanı: Sarıyer'e gidiş

Sevdiğimiz başka bir bayram da 23 Nisan Çocuk Bayramı'dır. Bu sene 23 Nisan'ın üç günlük tatilinde annem yalıyı kiraya verebilmek için açacak. Bizi de götürecek, ilk defa Sarıyer'e döneceğim. Saat dörtte bizi okuldan alıyor. Taksim'de Fransız Konsolosluğu'nun yanında bekleyen otobüslere bineceğiz, vapurdan daha çabuk gider. Ama eski arabalar çok sarsıyorlar, buna dayanabilmeli.

Pupulik ve Aznif Hanımlar bizi görünce sevinçten ağlıyorlar. Pupulik Hanım daha da eğrilmiş. İkisi de öksüz çocuk gibi; çünkü o kış Karnik Efendi, kızı Ülfet'in evinde ölmüş.

Dörder dörder merdivenleri çıkıyoruz. Güneş arka odalarda. Her yeri açıyoruz, deniz havası ciğerlerimizi dolduru-

yor. Yataklar güneşli mutfak balkonuna çıkarılıyor. Çıralı tahta kokusu eski günleri hatırlatıyor.

Gece balıkçıların birbirine seslenmesi sanki bir ninni uyurken. Sabah mavnaların sesiyle uyanıyorum. Acaba rüyamda yine Yuşa Dede'yi ayaklarını yıkarken gördüm mü?

Eski hayatı bulmak ne güzel! Sevdiğin yerleri bir daha görmemek ne acı! Meğer babam ölmeden bir daha Sarıyer'e gitmek istemiş. Evde fazla şey değişmemiş, sadece gaz lambaları kalkmış ve elektrik alınmış. Sabah kahvaltısı balkonda, sonra da hemen sokağa, çarşıdaki ahbaplarımıza... Karnik Efendi'nin eczanesini Ülfet satmış. Şimdi ekmek fırınının yanında. İlk ziyaretimiz bakkal İbrahim Efendi'ye. Oğlu Selman orada, epeyi boylanmış. Dükkân her zamanki gibi güzel sirke kokuyor. Küçük ahşap köprü daha da eskimiş, ördekler yüzüyor ama bu mevsimde derenin yatağı dolu, bol su var. İkinci annemin evi neredeyse karşıda, folluğuna gidip baksam mı? Çekiniyorum.

Öğleden sonra gezmeye çıkıyoruz. Suların yolu yemyeşil, kır çiçekleriyle dolu. Birden Hünkar suyunun altında, yamacın üstünde mine çiçekleri görüyorum. Ah bir koparabilsem! O kadar istiyorum ki annem dayanamayıp beni kollarına alıp kaldırıyor. İşte kopardım, ama o ne? Pelüş mantomun önü tüm çamur! Meğerse su oraya sıza sıza yamaç balçık olmuş, ama hiç de belli değil. İşte ondan dolayı da Sarıyer'de ilk gördüğüm mineler orada yetişmiş.

Üç gün çabuk geçiyor, aynı otobüsle dönüyoruz ve evimizin önünde iniyoruz.

1933'te Roz Halam görmez oldu. Meğer glokomu varmış. Ameliyat da olmuştu, ama olanlar oldu.

Bir kış sabahı halamın kalkmadığını görünce okula gitmeden odasına uğradım; bana yavaş bir sesle, "Liji, görmüyorum" dedi. Gözünden yaşlar akıyordu. Halamın ağladığını hiç görmemiştim, her zaman çok metindi. Ben de ağlayarak anneme koştum... İstanbul'un en seçkin doktorlarına gidildi, ama çare bulunamadı. Bunu anlayınca halam körlüğü serinkanlılık ve filozofça karşıladı. "Benim güzel anılarım çok,

onları içimde tekrar yaşıyorum" derdi. Sokağa çıktığımızda, "Çocuklar siz benim koluma girin, anneniz acelecidir" derdi. Bir de acaba kör olduğu çok belli oluyor mu, diye sorardı. Kimsenin ona acımasını istemezdi. İşte 1933 kışını böyle kapattık.

İyi hatırlıyorsam, ertesi sene sokakta dini giysiler giyilmesi yasak edildi: Bir pazartesi okula geldiğimde Mère Audomaria'yı kapıda buldum, kendisi bizi karşılıyordu. Uzunca, lacivert bir döpiyes giymiş, başına da bir fular bağlamıştı. Göz göze gelmeye utandım. Ama birkaç gün sonra bu duruma alıştık.

Üniforma gibi olmasın diye döpiyesler türlü renkte, ama model az çok aynısı. Kahverengi, siyah, lacivert, gri bilinen renkler ama aralarında bordo, koyu yeşil de vardı; hem de bunları olmadık kişiler giymişti. 90'lık küçümen M. Anne-Marie'ye neredeyse şarap rengi giydirmişler! Upuzun M. Thécline de yeşiller içinde. Neredeyse bir serv-i revan. Fularların rengi döpiyese uygun seçilmiş.

Belki fikir olarak sörler yeni giysilerine zor alıştılar, ama rahata kavuştular. Yazın bile o plili eteği, pelerini giyerken şimdi etek bluzla bile dolaşıyorlar.

Ecole biterken

1941'e kadar Sarıyer'e bir daha gitmedik. Annem göçebe ruhlu olsa gerek, her sene başka bir yazlığa gittik: Fenerbahçe, Suadiye, Adalar...

Ben artık 5'teyim, hocam çok çekindiğim M. Audomaria. Gelecek sene Notre Dame de Sion'a geçmeliyim, ama bizim müdire öğrencilerini kolay kolay bırakmaz: Bir iki sene fazla okuyanlar var, ona göre de çok şey öğrenirler, ama bu fazla seneleri maarif saymaz, ortada yine 6'ya girersin. Ama bu sene beklenmedik bir şey oldu: Bu seneden sonra Türkler Fransız sefaretinin imtihanlarına giremeyeceklermiş. Ben iyi öğrenciyim. Bundan dolayı hocam seneye girememdense şansımı hemen denememi istedi ve hazırlıksız bu sınava gir-

Père Gautier ya da nam-ı diğer Pierre Dubois ile Galatasaray Lisesi'nin bahçesinde.

dim. O sabah Nuru Ziya sokağındaki elçiliğin bahçesi dopdolu: Herkes şans denemeye gelmiş. Bizi içeri alıyorlar. Aman ne güzel salonlar! Her taraf yaldızlı, kapılar aynalı, salonlar daha bir büyük gözüküyor. Küçük masalar mümeyyizleri bekliyor. "Aman kadınlara gitmeyin" dedi müdiremiz. Herhalde erkekler daha babacan oluyorlar. Sözlüyü geçireni dinlemeye birçok çocuk toplanıyor masaların başına: Kimisi de arkadaşına göz kaş hareketiyle bilgi aktarmaya çalışıyor.

Orada ilk olarak kızıl sakallı bir rahip görüyorum. O sonradan lisede bizim çok sevdiğimiz felsefe hocamız olacak: Père Gautier –Galatasaraylılarınsa Monsieur Pierre Dubois'sı.

Ben hiç korkmuyorum, oraya bir şans denemeye geldim, kaybedecek bir şeyim yok, nasıl olsa bir sene daha Ecole'deyim. Ama çok da kötü bilmemişim ki "İyi" derece ile ilkokul

bitirme Fransız "Certificat D'Etudes primaires"i (ilkokul diploması) alıyorum.

Annem bu sınavı ganimet biliyor, bu diplomayla beşi bitirmiş görünüyorum. Haziran sonunda M. Elvira'ya gidiyoruz ve Notre Dame de Sion'a kaydoluyorum.

Şimdi M. Audomaria'yı razı etmekte iş. Annem Eylül'de okula Türk diplomamı almaya gidiyor. Beni bırakmamak için müdire bin dereden su getiriyor. "Bir bütünlemesi vardı matematikten, gelmedi" diyor. Annem de benim notumun 10 olduğunu hatırlatıyor. Böylece diplomamı kopartıyor. Ama ondan habersiz Dame de Sion'a yazıldığımı duyunca kızılca kıyamet kopuyor. Annem yatıştırmaya çalışıyor, M. Elvira'nın vaktinde verdiği sözünü hatırlatıyor ve iş tatlıya bağlanıyor.

Notre Dame de Sion'da

1937'nin 1 Ekim günü okula büyük kapıdan giriyoruz. Veznedar M. Chantal, yanıma altıncı sınıfa geçen Nevhayat'ı katıyor ve türlü koridorlardan geçtikten sonra ikinci katta altıncı sınıfa varıyoruz. Hocam M. Marioara. Listesine bakıp sınıfın ortasına doğru bir yer gösteriyor bana. Arkadaşım, benden bir yaş büyük olan Odette orada, ama o Mère Audomaria'nın rızasıyla burada, bir sene fazla Ecole'de okudu. Masalarımız ikişer kişilik, açık renk cilalı meşeden, sağ tarafta pirinçten bir kapak, mürekkebin dökülmesini önlüyor. Ben uzun boylu bir kızın yanındayım, Beraat Porteçin. İsmimi zor buluyor ve bana Iphigénie diyor. Bu, bize az önce dağıtılan trajedi yazarı Racine'in piyesi. Altıncı sınıfa ilkokuldan geçenler var: Beraat Barlas, Necla Öke, Semiramis Görür, en küçüğümüz İrene Grünberg, Magali Tanet, Viktorya Suprunova. Viktorya'nın bir ayrıcalığı var, o ve son sınıftaki ablası Galya bu okulun çocukları, hep okulda kalırlar. Kendileri Beyaz Rus. O zamana kadar M. Elvira pek çok Beyaz Rus okutmuş, Profesör Tatyana Moran ve kardeşleri bunlardan.

Sınıfımıza, hazırlık sınıfından bir senelik Fransızcalarıyla geçenler var. M. Fidelia bunları nasıl yetiştirmişse, derslere çok da güzel devam ediyorlar. İşte Zerrin Ün, Nihal Erdener, kuzini Ayşe Köprülü, Turan Kardaş, Nahide Tarı, İnci Barbaros bunlardan. Hatta İnci'nin ve Nihal'in Fransızcası o kadar iyi ki, öbürlerinin okuduğu bir fazla derse girmeyip bizimle Latince dersi alıyorlar.

Üniformam daha hazır değil. Ölçülerim alındı, ama atölyedeki Sör Aghatange beklememi söyledi, üniforma değişi-

yormuş. Okula açık mavi elbisemle geliyorum. Sınıfta bir tek ben üniformasızım. Öbür çocuklar lacivert, önü üç plili, uzun kollu üniformayı giyiyorlar; üstünde babamın çizdiği nakışlı beyaz kolalı yaka var. Hocamız bana her gün üniformamı soruyor, bu durumdan sıkılıyorum. Hele ki ay sonu toplantısı yaklaşıyor. Neyse bir teneffüste, atölye beni çağırtıyor, masanın üstüne çıkarıp boyum tespit ediliyor. Her şey güzel de, bu bambaşka bir elbise: Robalı, altında birkaç pens ve iki düz pli. Üstelik kollar dirseğe kadar.

Büyük toplantı bir olay. Rugan ayakkabılar, beyaz eldivenlerle gidiyoruz salona. Sınıfımızın rengini gösteren kurdele bile o gün için ipekten. Sınıfımız yeşil, belimizde yünden bükülmüş bir kemerimiz de var. Bize reverans öğretiliyor: Elleri kavuşturarak bir, iki, üç, dört, beş, altı sayarak sağ ayak arkaya gidecek ve diz bükülecek...

Saint Pierre Gonzales dolu. Öğrenciler, anfiteatr gibi etrafta dizili meşe banklarda oturmuşlar. Ben neyse ki üniformalıyım, o gün giydim. Birden hocamız yanıma geliyor, "Üniforman hâlâ hazır değil mi?" diyor. "Efendim, yeni üniforma bu" diyorum, ağzı açık kalıyor. Koca salonda yeni üniformalı bir ben varım, bir de onuncu sınıftan Joelle Baudui. Demek ki, M. Elvira bu modeli seçmiş, belki de Paris'ten gelirken getirmiş ve kimsenin hâlâ haberi yok. Gülmemek için kendimi zor tutuyorum.

Notre Mère geliyor, içi minderli Rönesans stilinde bir küçük koltuğa oturuyor, sörler etrafında, sandalyelerde. Notlar okunuyor. İyi öğrenciler "attestation" (tanıklık) denilen altın ve gümüş şeritler alıyorlar, sınıf kurdelesinin altına M. Elvira iliştiriyor... Bunlar, her sabah not yoklamasından, kendi kendimize verdiğimiz notlardan dolayı alınır. Tabii kötü davranışlarını, gevezelikleri unutanlara sör hatırlatır. Bu ödülü alan ortada duruyor ve hepsine verildikten sonra hep beraber şu zor öğrendiğimiz reverans yapılıyor. Fransa'da kibar ailelerin kızları büyükleri böyle selamlarmış... M. Elvira'ya nerede rastlasak reverans yapmamız şart.

Notre Dame de Sion'da 1937-38 ders yılında, altıncı sınıftayken, üçüncü sıranın sol başındayım.

Bir gün, elimde tüm sınıfın imla defterleri, merdivenden iniyorum; tam karşıda M. Elvira'nın konuşma salonu var. Birden kapı açıldı ve oradan çıktı. Ben son basamağı indim, ellerimi kavuşturamam ki, nasıl reverans yapsam? Kalbim çarpıyor, kızarıyorum, başımı eğdim geçtim. Sınıfa dönmeye vakit olmadı ki, M. Marioara'ya haber gitmişti. "Sen Notre Mère'e reverans yapmamışsın" dedi. Ben halimi anlattım. "Küçük şaşkın, reverans ellerle değil ayaklarla yapılır" dedi.

Dame de Sion'da şato hayatı yaşıyoruz. Notre Mère tam bir hanımefendi (*une grande dame*). Bir gün sokaktan gelirken rastladım: Başında tüm saçları içine alan küçük bir şapka, zaten o senenin modası. Sırtında uzunca siyah bir manto, yakasında bir siyah tilki, elinde güzel bir el çantası. Cumhuriyet devrinde Ankara'da ve İstanbul'da hanımların giydiği giysiler. Salonlar stil mobilyalarla dolu, yerde Acem halıları, büyük salondaki öyle büyük ki zeminin yarısını kaplıyor. Ortada çiçek dolu bir pirinç mangal, seradan gelen nadide saksılar, bir de kuyruklu piyano. Toplantılarda M. Pia ilk başta bunda İstiklal Marşı'nı çalıyor.

Sokağa şapkalı ve eldivenli çıkılır. Kontroller vardır. Ara sıra Asistan Mère Marguarite'e okul çıkışında rastlarız. Vay şapkasını çıkarana! Sıralarda konuşulmaz, yemekhanede konuşulmaz. Gecelilere pek acırım.

Altıncı sınıfta ansiklopedik bilgim çok işime yarıyor. Çok şeyi babamın mecmualarından öğrendim. Fransızca hocamız M. Pia çok tatlı bir sör, sesi de çok güzel, soprano. Benim kompozisyonlarımı çok beğeniyor ve "Hiçbir zaman vermediğim notu sana veriyorum" diyor. Bir kez dokuz aldım. Bunlara rağmen; ay sonunda Odette birinci çıkıyor. Bunu çok tabii olarak karşılıyorum, o benden bir sene fazla okudu.

Her şeyim mükemmel ama elişinden çok kötüyüm. Matmazel Valantin hocamız, yaşlıca, çirkin, guatrlı bir kadın. Epeyi de aksi. Arkadaşlarım onun tavsiye ettiği Beyoğlu'ndaki Nikolaidi mağazasından çay örtüleri alıp işliyorlar. Annem bana babamın çizdiği bir keten yastık işletiyor. Hiç de muvaffak olmuyorum. Aman bu elişinden beni kim kurtarır? Yedinci sınıfta Latince dersine girerek kurtuluyorum. Fransızcaları zayıf olanlar M. Pia'yla bir saat fazla Fransızca dersi yaparken bizim Latince alma şansımız var. Bize Latince'yi M. Marioara öğretiyor. Kendisi Romanyalı. Bazı Rumence kelimeler öğrenip tahtaya yazıyoruz. Hoşuna gidiyor. O ara, annemin Romanya'da kuzenleri olduğunu hatırlıyorum. Bir şu Romanya'ya gitsek ne güzel olur! Annem yok demiyor. Artık biliyorum, bir yaz şu iyi bildiğimiz *Transylvania* ya da *Bessarabya*'ya bineceğiz.

M. Pia resim dersi de veriyor. Sınıfa bir vazo getirerek çizdiriyor, gölgeyi, perspektifi öğretiyor. Benim çizimlerimi beğeniyor ve hususi ders vermek istiyor. Ben çok seviniyorum. Cumartesi günleri resim odasına gidip çalışıyorum. Füzenle alçı modelleri kopya ediyorum. İlk eserim akant yaprağı, sonra bir Apollon başı, bu modeli M. Pia o kadar beğeniyor ki, etrafında dolanmaktan bir gün kırdı. Pastelle de vazolar, çiçekler yapıyorum.

İmla dersine gelen M. Fidelia. Genç, güler yüzlü, hazırlığın hocası. Eski öğrencileri bu işten çok memnun, onu çok

Sör Emanuelle 2008'de, 100 yaşına girmeye bir ay kala vefat etmeden kısa süre önce.

seviyorlar. M. Fidelia Sırp ve asıl ilginci, annesi Kraliçe Natali'nin nedimesi... Hep Paris'te okumuş, yazlarını da Biarriz'deki kraliçenin villasında geçirirmiş. Kraliçe ona kendi adını vermiş, ama sör olunca isimler değişiyor.

Dame de Sion'da bir de ikinci hazırlık var. Hocası bizim Sör Emmanuelle. Ortayı bitirenler Fransızca öğrenmek için üç sene onda okuyor ve sonra liseye geçiyorlar. Sör Emmanuelle Türkçe öğreniyor, ilerde üniversiteye bile gidiyor. Her zaman yenilikçi: Öğrencilerine neler yaptırmıyor ki? İki fakir kızı Saint Benoit'da okutuyorlar. Düşkünlerevine gidip ihtiyarlara yardım ediyorlar. Çocuk yuvasında her bir öğrencinin bir küçük kardeşi var. Her ay onlara şeker ve oyuncak götürülüyor, eğlenceler tertip ediliyor. İstanbul'un tüm sanat eserleri ve güzel camiler geziliyor. Böylece Sör Emmanuelle, ilerde sosyal işlerle uğraşacak kadınlar yetiştiriyor. [Sör Emmanuelle tayin olduğu Mısır'da, Kahire çöpçülerini kalkındırdı. Okullar açtı, dispanser açtı. Hâlâ Sudan'da 30.000 çocuk "Soeure Emmanuelle Derneği"nden yemek yiyor.]

Ekim ayında M. Elvira'nın Sancta Cecilia günü hazırlanmaya başlanıyor. Bu sene, M. Pia tavşanla kaplumbağa fablını bir küçük operet gibi sahneye koyuyor. Tavşanla kaplum-

bağanın, o bilinen, hangisinin bir yere daha önce varacağına dair girdikleri bahisin temsili. Ben arı Melibiba'yım. Birçok şahıs var, çünkü o gece bir böceğin düğünü oluyor. Tüm böcekler orada, ateş böcekleri beyaz giysili küçükler, göğüslerinde ışıl ışıl bir pil. Tavşan da dalıp düğüne gidiyor. Koro şarkı söylüyor, salonun dibinde koca bir örümcek ağı. Tavşanın aklına girdiği bahis gelince artık çok geç, koşarken ağı yırtıyor. Koro da, "Koşmak işe yaramaz, vaktinde yola çıkmalı" diye ikaz ediyor.

M. Pia bir fablı daha şarkıya uyguluyor: İki kurbağa bir süt kovasına düşerler. Biri, "Yüzmek işe yaramaz, buradan çıkamam" diye boğulur. Öbürü o kadar çabalar ki sonunda kendini bir yağ topağının üstünde bulur. Evet, biz de biliyoruz, çalışmakla her şey olur.

Sancta Cecilia yortusu için, annem evdeki salon çamını (*arokaria*) saksısıyla M. Elvira'ya gönderiyor. İki kız büyük salonda onun önüne kadar getiriyorlar. Böylece beni kimse tanımazken şimdi herkes tanıyor...

Sancta Cecilia'dan evvel, 9 Kasım'da Sen Theodore günü, yani okul kurucusunun günü, tatil değil, ama sörler kendi yaptıkları uzun uzun şekerleri, şeffaf kâğıda sarılı bize dağıtıyorlar. Teneffüslerde emiyoruz, sonra kâğıdına sarıp kalem kutumuzda ertesi teneffüs için saklıyoruz.

20 Ocak

20 Ocak (20 Janvier) okulun kuruluş günü, o gün okula geliyoruz ama sırf eğlenmek için. Her sör, çocukları için göğüslerine takacakları bir dekorasyon hazırlıyor. Eğlenceler tertip ediliyor. Bu sene kara tahtanın üstünden bir olta uzatarak balık tutuyoruz. Arkada biri her iğneye bir paket takıyor, kısmetine ne çıkarsa.

20 Ocak'tan sonraki pazar, mezunlara bir şenlik tertiplenir. 22 Kasım'daki piyes tekrarlanır. Sonra da yemekhanede incecik porselenden Japon fincanları içinde çay içilir. Peksimetler ve börekler, sörlerin marifetidir. Dame de Sion'da ne-

redeyse her şey okulda yapılır: Tam bir otarşi içinde yaşamaya özen gösterilir. Süt ve tereyağı Tarabya çiftliğinden gelir, belki meyve ve sebzeler bile. Kahve, bahçede kavrulur, insan kokusuna dayanamaz; ayakkabıları bile Sör Alena tamir eder. Parkeler, kaynatılan ceviz kabuğu suyuyla boyanır, imal edilen cilayla cilalanır. Sınıflar pırıl pırıldır. Bu işleri bazı sörler yapar ve Küçük Marta (Petites Marthe) denilen, Fransızca öğrenmek için okula sığınmış yoksul kızlar yardım eder. Onlara Sör İleana Fransızca öğretir.

Müsamereler sadece M. Elvira'ya yapılmaz. Karnavalın son günü salı (Mardi Gras) sivil hocalar, öğrenciler için piyes oynar. Magali'nin annesi Madam Tanet ve kompozitör Mercenier'nin kızı, Eugène Labiche'in 19. yüzyıl farsı "Embrassons-nous Folleville"yi (Folleville'yi kucaklayalım) oynamışlardı. Hele Matmazel Andre Dandria, Tristan Bernard'ın o sırada filmiyle Avrupa'yı kırıp geçiren tek perdelik "L'anglais tel qu'on le parle" (Konuşulan İngilizce) komedisinde bizi çok güldürmüştü. İlki, zengin ve dediğim dedik bir adamın, kızını evlendirmeye çalışmasıyla ilgiliydi: damat olarak utangaç Folleville'i seçmişti, ancak kızına soylu bir adam sırılsıklam âşıktı. İkincisiyse Paris'te bir otelde çalışan tercümanın bir günlüğüne işi çıkınca, fark edilmeyeceğini düşünürek yerine bir berduşu bırakıp ortadan kaybolmasıyla ilgiliydi. Bu piyesler sahnede oynanmazdı, herhalde o zaman için tiyatro artisti olana iyi gözle bakılmıyordu Fransa'da.

Dame de Sion şenlikleri sever: 8 Aralık'ta sekizler, ortanın sonu dokuzlara bir müsamere hazırlarlar. Bundan başka, M. Pia korodakiler için bir şenlik hazırlar ve çok güzel dekorasyonlar verir. Son olarak bu hünerli kadın, sedir ağacı kozalaklarından altın yaldızlı güller yapmıştı. Bunu epeyi sene sakladım.

İşte Dame de Sion'da senemiz böylesi şenlikler içinde geçerdi.

Okulda dersler 60 dakika, öğleyin 85 dakika yemek zamanımız var; 4'te yarım saat kahvaltı ve teneffüs, sonra

5.30'a kadar ders. Kışın, karanlıkta çıkıyoruz. Ama yedinci sınıfta çıkma saati daha normal, 4.30 oluyor.

Nisan ayında Tarabya'dan bir sepet beyaz kamelya geldi. Birkaç kuruş verdik aldık. Paramızı çiçeğe harcamak, ceza için harcamaktan daha iyi: evet Fransızcadan başka lisan konuşana para cezası var. Sabah, sör başka lisan işitirse, o çocuğa sınıf kurdelesine ilişik bir tahta parçası veriyor, buna *planchette* deniyor. Tahtayı alan bunu başka birine geçirmeye bakıyor, çünkü sona kalan, fakirler kumbarasına 10 kuruş atıyor, öbürleri beşer kuruş. İşte hazırlıklar mecburen böyle Fransızca öğrenmişler.

Dame de Sion cidden zengin okulu: Noel'e yakın, satış için sınıfa birçok oyuncak geliyor. Hani bize Ecole'de verilen oyuncaklar. Boyuna bir masraf var, cep harçlığımız bol olmalı. M. Marioara hiç çekinmeden şu veya bu için para istiyor, bana da "İstemezsen sen verme" diyor. Ama annem kudretimiz oldukça vermek taraftarı.

Sınıf arkadaşlarım

Sınıf arkadaşlarımdan Beraat Barlas köşenin yanındaki apartmanda oturuyor, neredeyse zil sesini işitip okula geliyor. Necla Öke şehrin en tanınmış cerrahı Mim Kemal Öke'nin kızı. Nihal ve Ayşe'nin aileleri Ankara'da; yatılılar. Nihal'in babası Atatürk'ün kuşağından bir general, İsmail Hakkı Erdener. Öğrencilik yıllarımızda Milli Savunma Bakanlığı'nda kara müsteşarlığı ile Harita Genel Komutanlığı görevlerini üstlenmişti. Ayşe'nin akrabası meşhur tarih profesörü M. Fuat Köprülü. Turan Kardaş'ın babası milletvekiliyken ölmüş. Osmanbey'de oturuyor, beraber okula gidip geliyoruz. İnci'nin babası tanınmış avukatlardan Orhan Barbaros. İnci'yle çok arkadaşım. Bir de Ecole Moderne'den gelen Nükhet Arıcan var; o da Şişli'de, bazen yolda birbirimize rastlıyoruz. Zerrin Ün, sarı kız, Galatasaray Lisesi müdür muavininin kızı. Okula uşakla geliyor. Birini daha bazen çıkışta almaya geliyorlar. Meyla sınıfın en güzeli, ama en heyecanlı, en sulu

gözlü kızıdır. O da ilkokuldan altıya geçenlerden. Onu almaya gelenler; kuzini küçük Ayla [virtüöz kemancı Ayla Erduran] ve dadısı Renee'dir. Renee, Martinique adasından, iyi Fransızca konuşan bir zenci, her gün başına başka bir parlak renkli fular bağlar, şehirde onun gibisi yoktur.

Meyla, M. Pia'ya bayılır, ona bakarak sınıfta sörleri sevenler çoğaldı. Bu da hayatımıza biraz heyecan katıyor. M. Fidelya'yı eski öğrencileri çok severler, hele Nahide Tarı. Sekizin hocası M. Dilecta'ya da bağlananlar var. Ama acaba o onları tanıyor mu? Bunların arasında daha fazla yatılılar var, çünkü akşamları onların etüdünde bulunuyor. Şu yatılılar bu hayata nasıl dayanıyorlar bilmem, hayatları zil sesiyle düzenlenmiş: 6'da kalkılıyor, 6.30'dan 7.30'a etüd, sonra kahvaltı ve sekizde sınıfa geliniyor. Bütün sabah tek kelime etmek yok; 8'de not alma merasimi, yani bir gün evvelki gidişatımızı tarttığımız zaman. Konuşanların ismi yazılı bir defter, unutkanlıkları önlüyor.

Her şeyi çok iyi geçmiş olan "J'ai ma note d'honneur" [onur notumu aldım] deyip oturuyor. Bundan sonra sör nasihat ediyor, güzel sözler yazıyor tahtaya; biz de küçük karnelerimize kopya ediyoruz. Kimisinin karnesi bugüne kadar duruyor.

Kara günler

Yediye geçtim. Ata'mızın hasta olduğunu biliyoruz. *Savarona*, Dolmabahçe önünde öksüz. Dua ediyoruz, ümit ediyoruz.

10 Kasım günü, ablamla öğle yemeğinden dönüyoruz. Birden, bayrakların yarıya inmiş olduğunu fark ettik. Kötü haberi hemen anladık, ağlaya ağlaya okula vardık. Sınıfa çıkıp meşum haberi verdik. Çocuklar ağlamaya başladılar. Hepimiz yasını tutmak için beyaz yakalarımızı çıkardık.

İşte Dolmabahçe'ye, ona son kez elveda demeye gidiyoruz. M. Elvire başımızda, tüm sörler ve tüm okul gidiyoruz. Gözyaşlarımız akıyor. Büyük bir salonda katafalk ortada, naaşı, üzerinde duruyor, etrafta meşaleler loş salonu aydınla-

tıyor. Başında iki genç Harbiyeli heykel kesilmiş. Önünden geçiyoruz, duramıyoruz, ancak önünde eğiliyoruz.

22 Kasım'da M. Elvira'ya müsamere yapılmadı. Ne bilelim ki 1939 senesinde o da göçüp gidecek. Galiba Şubat'tı, M. Elvira'ya inme indi dediler. Odasının üstündeki M. Dilecta'nın sınıfını gürültü olmasın diye boşalttılar. Ama fazla yaşamadı.

Rahibe elbisesini giymiş, sörlerin toplantı salonunda yatıyor. Bizi onu görmeye götürüyorlar. İlk kez ölü görüyorum, hiç korkunç değil, sanki uyuyor. Biyoloji hocamız Madam Nadine yatağının yanına diz çökmüş, ellerine sarılmış ağlıyor, ellerini öpüyor.

Öğretmenler

Yedinci sınıfın rengi koyu mavi. Sınıfımız çok büyük, birkaç kapılı. Kürsünün yanındaki kapıdan giriyoruz. Arkadaki kapı vestiyere açılıyor. Yanda iki kapı da Sainte Marie yatakhanesi –ve onlar devamlı kilitli. Bu büyük sınıfta çok kalabalığız, çünkü ikinci büyüklerin hazırlık sınıfından koca koca kızlar geldi. İçlerinde ince çorap, topuklu ayakkabı giyenler bile var. Bu kalabalık sınıfla hocamızın başı dertte olsa gerek, çünkü sık sık birine, "Ah küçüğüm, çektirdiklerin kadar Allah sana iyilik versin" diyor.

M. Ernestine kısa boylu, tıknazca, mavi gözlü İzmir Hollandalılarından tanınmış şilepçi Dutilh ailesinden, Rumcayı iyi konuşuyor, İzmir'de öğrenmiş. Bizans eserleri hayranı. Dolabın üstündeki iki saksı bitkisine Hollanda hanedanından isimler vermiş: büyüğü Kraliçe Wilhelmina, küçüğü Prenses Juliana. Her pazar, gecelilerin gezintisi Bizans harabelerine yapılıyor. Issız yerlere gitmeye korkmuyor; ama bir kez Ayşe Köprülü'yü kaçırıyorlarmış, tüm okul bunu konuştu, artık böyle yerlere gitmekten kaçınıyor.

M. Ernestine iyi çalışanları ödüllendirmek için, bazen gezmelere götürüyor. İşte surlara gidiyoruz. Edirnekapı'da tramvaydan indik ve hemen surların içine girdik. Ama oraya yer-

leşmiş Çingenelerin çocukları peşimize takıldılar. Dar geçitlerde kötü bağırıp bizi korkutuyorlar. Neyse Ayvansaray'dayız. Tekfur Sarayı'nın cephesi ayakta, ama camsız pencerelerden gök görünüyor. Bu kalıntılar hüzün verici.

Yedinci sınıfta çok mesut değilim: Her dersten birinciyken, Corneille'in trajedisi şu *Le Cid*'in mısralarını ezbere öğrenemiyorum. Çok iyi hafızam var, ama papağan cinsinden değil. Mısraların hece sayısını bozmadan başka kelimeler uyduruyorum. M. Ernestine, iyi bir talebeye kötü not atmak istemiyor ki beni oturtup soluk aldırtıyor, sonra yine kaldırıyor. Aman şu eziyet bitse!

Tek tesellim Latince. Hocamız tekrar M. Marioara. İyi not alıyorum, ama elişi dersine geçenlerin 10'larıyla yarışamam. Elişim iyi de olsa Latinceyi bırakmazdım. Tabii bu ilk üç ay için birincilik artık bir rüya.

M. Ernestine, bu kalabalık sınıfın ortalamalarını yapmak için birkaç iyi öğrenciden yardım istiyor. Bir cumartesi okuldayız, birimiz ortalamayı alıyor, öbürü kontrol ediyor. Bir de ne görelim, ben yine 0,01 farkla birinciyim, geçmiş gün ama, galiba ortalamam 8,71, ikincininki 8,70'ti. Mère Ernestine gelip beni öpüyor ve "Latinceyle elişi aynı kefeye konur mu, hak yerini buldu" diyor. O anda hocamın beni çok sevdiğini anladım.

Türkçe hocamız Münime Akgüngör. Sınıfa girdiğinde adı ve soyadıyla selamlamamızı istiyor. Acaba bu kadar gencin söylediği bu temenniyi Allah kabul eder diye mi düşünüyor? Kendisi çok toplu, oturunca tombul göğsünü kürsüye dayayarak oturuyor. "İyi okuyorsun, tüm sınıf sesini duyuyor" deyip parçaları hep bana okutuyor.

Tarih hocamız, süssüz püssüz, temiz yüzlü biri, Kepkev Hanım. Ciddi fakat insancıl, iyi nasihatler veren, adeta sörlerin sivil örneği. Tarihi öyle iyi anlatıyor ki evde hiç okumasan da dersini bilirsin. Tabii bu, dersi iyi dinleyenler için geçerli.

İlk olarak cebire M. Ernestine ile başlıyoruz. Çok eğlenceli buluyorum. O sene sonunda da çalışkanlık ve usluluk tacını yine ben alıyorum.

Mère Elvira'nın yerine M. Jean Baptiste diye çok kibar ama soğukça bir sör geldi.

O yaz Bostancı'ya gidiyoruz. Annem bana NSU marka bir Alman bisikleti aldı.

Karanlık seneler: 1939 ve sonrası

1 Eylül'de Almanya Polonya'ya giriyor. İkinci Dünya Harbi başlıyor. Bostancı'dayım, 8'inci sınıfa gireceğim. 29 Eylül'de annem beni Matilt Hala'ya göndermek için vapura koyuyor. Evde bulunmadığı o yarım saat içinde Roz Halam kalpten yapayalnız ölüyor. Bu ayın başında, Emmanuel Amca'nın da kalpten Sofya'da öldüğünün haberini alıyoruz... İşte bu burukluklar içinde sekizinci sınıfa başlıyorum. Hocamız M. Dilecta genç, güzelce, okulda çok popüler biri. Gülümsemesi pek tatlı ama az gülümsüyor. İki kaşının arasındaki derin çizgi belki de aksilik işareti. İlk gün, "Size sevgili çocuklarım demeyeceğim, sene sonunu bekleyeceğim" diyor. O günlerde şefkat bekleyen bana bu sözler dokunuyor. Bekleyelim bakalım M. Dilecta'nın popüleritesi neymiş.

Bu sene İngilizceye başlıyoruz. Hocamız Mother Consuelo ufak tefek, ince, pembe yüzlü, küçük mor camlı gözlüklü, asil bir İskoçyalı. O zamanki İngiltere kraliçesinin kuzini, meşhur Mac Donald ailesinden. Terbiyeye çok önem veren, sesini hiç yükseltmeyen İngiliz leydisinin prototipi. Sınıfta azıcık gürültü olsa, hemen kürsünün üstündeki çıngırağı kaldırıyor, çalmıyor. Hemen biz "*We hear Mother*" [duyuyoruz Mother] diyoruz. Hiçbir şeyine itiraz edilmez, hemen bir "*Are you rude?*"u [terbiye görmediniz mi?] yapıştırır.

İlk imlamız bir felaket, hiçbir dediğini anlamıyoruz, halbuki çok çalıştık. M. Audomaria'nın hakkı varmış: İngilizler için, "Galoche yazıp kauçuk okurlar" derdi. Ne olursa olsun, Mother'i çok seviyoruz. Bize şarkılar da öğretiyor. Hele bir "John Brown" şarkısı var ki çok komik.

M. Consuelo bir konuşma yaparken.

Mother her zaman meşin çantasıyla gezer, onu bir öğrenci taşır. İçinde kitapları ve mor mürekkepli bir sürü dolmakalemi vardır. Bir Fransız okulunda, İngiltere'yi töreleriyle, alışkanlıklarıyla çok iyi temsil ediyor.

Ders ve şarkıyla 1940'lara geldik. Mayıs ayına doğru gidiyoruz... Gazetecilerde İngiliz, Fransız mecmuaları artık yok, yerine *Signal* diye Fransızca yazılı bir Alman mecmuası satılıyor.

Türkiye'de de Avrupa'daki gibi bazı şeyler, ekmek, yağ, şeker karneyle dağıtılmaya başlandı. Birden bir olay herkesi uykudan uyandırdı: Fransızların geçilmez sandıkları Maginot hattını Almanlar delmiş. Bundan sonra her şey çok hızlı gelişti: 10 Mayıs günü Paris'e Almanlar girdi. Batı Avrupa yıkılmak üzere. Neyse ki İngiltere ada da o kadar çabuk fethedilemez. Bu haberi gazete okumayan, radyosu olmayan bizim aile bile işitiyor. Yarın M. Dilecta'nın yüzüne nasıl bakacağım? O hem Fransız, hem Alsaslı bir vatansever.

Aramızda cidden patavatsız kızlar var, birisi arkadaşım Odet. Sanki M. Dilecta bilmezmiş gibi, Paris'in düştüğünün haberini veriyor. Sörün zaten pembe olan yüzü çuha kırmızısı

oluyor ve apar topar sınıftan çıkıyor; bizden kaçıyor, çünkü ağlıyor. Beş on dakika sonra geliyor, gözleri kıpkırmızı. Hiçbir şey olmamış gibi ders yaptık. Fransız erkek hocaları askere çağırmışlardı. Son sınıfın fizik hocası Monsieur Moreau herkese veda etmişti, ama işte daha Fransa'ya gitmeden harp bitti ve fizik derslerine geri döndü.

Türkiye'ye bu ara çok yabancı geliyor: Romanya'daki Dame de Sion kapanıyor ve tüm Fransız ve Polonyalı sörler Pangaltı'ya geliyorlar. M. Elvira'nın ablası M. Amata da onlarla geliyor ve sonuna kadar Türkiye'de kalıyor. Bunların birçoğunu Dar-el Selam'a yerleştiriyorlar. Sınıfta M. Dilecta ile çok iyi anlaşamıyorum ki, bana "Kirpi" diyor. Aslında onu o kadar çocuk seviyor ki, zaafa düşmemek için temkinli davranıyorum. Buna rağmen, sene sonunda hem çalışkanlık hem usluluk tacını ben giydim.

Savaş sürerken Boğaziçi'nde bir yaz

Bu sene yazlığa gitmiyoruz. Şehirde kalmak çok sıkıcı, hele ki bisikletim avluda beni bekliyor. Ama Osmanbey Caddesi'nde nereye gidersin ki?

Bir ziyaret günü, Çarşamba, Tarabya'ya M. Dilecta'yı görmeye gidiyoruz. Annem büyük avluda oturup beni beklerken, ben o dik yokuştan Egypte'e, hocamızı bulmaya gidiyorum. Nahide de orada, hem geceli kalıyor, Viktorya da orada, o evin kızı. Büyük tura gidiyoruz, bahçe bir güzel ki!

Dönüşte anneme o kadar yalvarıyorum ki beni 15 günlüğüne Tarabya'ya göndermeye karar veriyor. Dar-el Selam'ın sahibesi M. Marguerite ile gidip konuşuyor. 1 Ağustos'tan 15 Ağustos'a kadar gidip orada kalacağım. İşte yedi yaşlarımın rüyası hakikat olmak üzere.

Bisikletimi de götürdüm. Beni, hele bisikletimi görünce arkadaşlarım çok sevindi. Hep beraber dik yokuştan Egypte'e kadar çıkardık. Geceleri serada uyuyacak. Binmek için Egypte en uygun yer, göbeklerin etrafında dolanırız.

Vaktimiz deniz banyosu –okulun kendine ait, önünde bir kabini var, küçük bir kadınlar hamamı, Büyükdere'deki gibi– ve tenisle geçiyor. Tenisi Polonyalı bir genç sör, M. Johannite öğretiyor. Biraz da Fransızca çalışıyoruz, kitap okuyoruz, sörlerle bol bol Fransızca konuşuyoruz.

Gezmelerimize bir başka Polonyalı genç sör geliyor, M. Regina. Yüzü mehtap gibi yusyuvarlak, gözündeki gözlükler de yusyuvarlak. Tuhaf bir tip ama çok cana yakın. Ara sıra M. Dilecta da bize katılıyor, buna Nahide çok seviniyor. Beraber konuşacak çok şeyimiz var, eh, dokuz ay beraberdik. "Acaba sevgili çocuklarınız olduk mu?" diye sormaya ben "Kirpi", çekiniyorum. O sene elçi kızları Necla ve Leyla Koper'ler de orada, Leyla bizim yaşımızda. Meyla Yeniköy'de oturuyor, sık sık bize katılıyor.

Okulun açılmasına bir buçuk ay var. Acaba dokuzuncu sınıfta hocamız kim olacak? Geçen sene M. Carmela'ydı ama geçici olarak, çünkü o disiplin görevlisidir, işi koridorlarda dolaşmak, konuşanı yakalamak, çıkışta eldivenini giymeyeni cezalandırmaktır. Uzun zaman sınıf hocalığı yapamaz. Ondan çok çekiniriz, hatta korkarız bile, çabuk sesini yükseltir, beklenmedik yerde ortaya çıkar, ceza dağıtır. Aman bu sene hocamız o olmasın da kim isterse olsun. O kadarı da değil, eğer onuncu sınıf hocasını verirlerse, o da çok aksi birine benzer.

Derdimizi, bize en yakın hissettiğimiz M. Regina'ya açıyoruz. Herhalde emin biridir, bizi ele vermez, genç olduğu için bizi daha iyi anlar. Bir gün iyi bir haberle geliyor: Hocanız M. Carmela –ki ona Karamela da deriz– işte o olmayacak. Peki, o değilse kim? "Bu sırdır, bir şey diyemem." Burada ilk günler zaman ne kadar yavaş akıyordu, tadına tam varıyordum, şimdi günler geçtikçe saatler daha hızlı akıyor. Ah, şu alışkanlık ne kötü şey! Zamanı durdurmak istiyorum, 15 Ağustos günü hemen gelmesin. Bu cenneti bırakmak zor. Ama o gün Nahide de gidiyor. Bu bana küçük bir teselli. Viktorya da "Beni yalnız bırakıyorsunuz" diye sızlanıyor.

Dar-el Selam'ın tüm sırlarını çözdüm, sadece meyve bahçesini ve bostanı bilmiyorum. Oralara gitmek yasak.

Paris'in düşmesiyle bu yaz çok kötü başlamıştı, ama sanki her şey tekrar yerini buldu. Sörler hiç dertli görünmüyorlar. Harp biraz unutuldu, çünkü biz çocuklar her ne pahasına olursa olsun mesut olmak istiyoruz.

Dokuzuncu sınıfımız

O ekim sabahı okula gelince çok güzel bir sürprizle karşılaşıyoruz: M. Regina, "Forêt"de, birkaç ağaç yüzünden orman denilen sınıfın kapısında bizi bekliyor. Onu görünce çok seviniyoruz, ama kendimizi okuldan atılmış hissediyoruz. "Forêt" okulun ücra bir yerinde, zemin katta, her şeyden ve öbür sınıflardan uzak bir lokaldir. Niye bizi buraya sürdüler ki? M. Regina, Fransız edebiyatını ve Latinceyi veriyor. Çok bilgili diyorlar. Latincede Nihal Erdener ile ben kaldım. Neyse ki Ayşe Köprülü de bize katılıyor. Üç öğrenciyiz; üç, tılsımlı bir sayı. Birbirimizi çok seviyoruz, yardımlaşıyoruz. Dünyayı unutup çalışmaya bakıyoruz.

Ama Almanlardan kaçanlar İstanbul'a gelmeye başladı. İlkokula Polonyalı bir küçük Eva geldi: Yamalı hırkalar giyiyor, gözlerinin önü de simsiyah çökmüş. Sekize, Fransa'dan bir Gisèle geldi, galiba Musevi. Fransa'da Musevileri topluyorlarmış. İki çocuk kaçtı ama kaçı eziyet çekiyor, ölüyor?

Türkiye de birçok erkeği askere aldı, ama şükür bizde harp yok. Biz harıl harıl askerlerimize kazak, eldiven örüyoruz. Mother Consuelo da İngiliz askerleri için örüyor. Ara sıra ona, "Bizi niye buraya attılar?" diye sızlanıyoruz. O da bize, "Geçen sene çok kötü bir huyunuz vardı" diyor. Neymiş bu huy? Öğrenmek istiyoruz. "Diyemem, ama 's' ile başlar" diyor. Düşünüp düşünüp s'li bir kötü huy bulamıyoruz. Sonunda, o kadar yalvardık ki dayanamayıp söyledi: "*You were sentimental*" [duygularınızla davrandınız] dedi. Şaşırıp kalıyoruz. Ama düşününce anladık, biz, Nahide ve benzerlerin-

den dolayı buradayız. Hepimizi M. Dilecta'dan uzaklaştırmak istediler.

Sızlanmamıza rağmen, "Forêt"de çok da iyiyiz. Bahçe tam yanımızda, baharda kapımız doğrudan akasyalı bu bahçeye açılıyor. Voleybol filesi hiç inmiyor. İyi havalarda, isteyen etüdü bahçede yapıyor.

Ama kötü havalar başlayınca, hele yağmurda, kendimizi su tufanının ortasında kaybolmuş Nuh'un gemisinde gibi hissediyoruz. Bir de çatı akmaya başlıyor. Ortalarda leğenler, tıp tıp damlayan su. Bunlar da kötü tarafları. Radyatörler de kâfi derecede ısıtmıyor, hele kar yağarsa. Bir odun sobası getirdiler. Harıl harıl yanıyor, odun kokusu çok güzel! Köz çekip kahve pişirmek için bir mangalımız eksik. Elişi günleri şu tenisçimiz, M. Johannite gelip nakış işleyenlere roman okuyor. O bana çok cazip geliyor, hele ki bu sörü çok severim, ama biz koşa koşa Latince dersine gidiyoruz.

Dokuzuncu sınıf ortanın sonu. Galatasaray Lisesi'nde geçirilecek sınavlar senesi. Turan sık sık benimle çalışıyor. Kâh ben ona gidiyorum, annesi bizi taze francala ve türlü böreklerle besliyor, kâh o bana geliyor, annem kekler yapıyor. Bir gün arkadaşım bende. Bir kitap unutmuş olduğumuzu görüyoruz. Okula gitmeli. O ara, kızına bir şey söylemek için ya da kontrole Turan'ın annesi bize geliyor. Bizi bulamayınca doğru okula uzanıyor. Biz "Forêt"de kitap aramaktayız. Kapıdaki sörün oraya bakmak hiç aklına gelmiyor, o kadar ücra bir yer ki... İşte bizi bulamıyorlar ve haylazlığa gittiğimizi zannediyorlar. Ben annemi kolayca ikna ettim, ama Turan ne yaptı bilemem, çünkü onun annesi hep Harbiye kışlasındaki yedek subaylardan dolayı endişelidir. Birkaç sene sonra yedek subay okulunun Ankara'ya gittiğine en çok o hanım sevindi.

Yıllar sonra Sarıyer

Senemizin sonuna doğru kötü haberler gelmeye başladı. Acaba Türkiye'yi harbe sokmak mı istiyorlar? Okul erken kapandı, sene sonu müsameresi olmadı, Almanlar gelebilir di-

yorlar. İngiliz Mother Consuelo, o zamanlar İngilizlerin elinde olan Filistin'e gönderiliyor... Bazı arkadaşlar İstanbul'u terk ediyorlar; devlet gitmek isteyenlere ücretsiz tren sağlıyor. Örneğin Beraat Kırşehir'e gidiyor. Biz sanki her şey sütlimanmış gibi, on bir sene sonra Sarıyer'e yalıya gidiyoruz. Babam öldüğünden beri ilk defa evimize dönüyorum.

Yaz güzel geçiyor, kilisenin rahibi Peder Jozef'den İtalyanca dersi almaya başladık. Latincemden dolayı bana çok kolay geliyor, ama "olmak" fiili iki lisanda da o kadar birbirine yakın ki, çekiminde Latinceyle karıştırıyorum. Haftada iki kez bisikletle Büyükdere'ye derse gidiyoruz. Kilisenin yanında güzel bir meyve bahçesi var. Asmada hem beyaz üzüm hem kara üzüm dev koca salkımlar olarak asılı. Ama rahibin bahçesinde bir erik ağaçları var ki, meyveler oldu mu, tam bal! Cinsini bilmiyoruz, hiç böyle eriğe çarşıda rastlamadık. O bunlara Fransızca ismiyle "Reine Claude" eriği diyor. Meyve toplarken bizi yardıma çağırıyor. Merdivene çıkıp o topluyor, biz sepeti uzatıyoruz, dolanı mutfağa boşaltıyoruz. Eve dönüşümüzde de bize kilo kilo erik veriyor, "Sizin bekçi ihtiyarlara da verin" diyor. Peder Jozef'in çiçekleri de var, onlarla konuştuğunu gördük, çok hoşumuza gitti. Hele vazoya koyduğu çiçeklere parmağı ile işaret ediyor, "Orada dur" diyor, o da duruyor.

Caddede otomobil, otobüs yok gibi, benzin darlığı var. Bizim işimize yarıyor, bisikletle korkusuz enine boyuna geziyoruz.

Yazın sonuna doğru Peder Jozef acayip bir teklifle geldi eve: Sarıyer'den İstanbul'a inmeden, bisikletimi kendisine bırakmamı istedi. Hani şu Monseigneur Roncalli'nin sekreteri Peder Righi var ya, o bisiklete binmek istiyormuş. Peder Jozef de, "Ben sana bir bisiklet bulurum" demiş. Canım vermek istemedi, "Ama benimkisi kız bisikleti" dedim, "Ne fark eder ki, iki tekerleği var, yürüyor" dedi. Mecburen kabul ettim. Büyükdere'de, Sarıyer'de binecekmiş.

İkram olsun diye bir gün, Peder Righi, ablamı ve beni Vatikan elçiliğine davet etti. Bilmem eskisi nasıldı ama Luigi onardıktan sonra her şey pırıl pırıl, elçiliğe yakışır bir konut.

İkram olarak kahve ve konyak geldi, bizim yaşımızdakilere limonata ve kurabiye daha yakışır diye düşündük, ama kahveyi içtik, sonra da "Hadi konyağı da için" dedi. İlk kez konyak içiyoruz, bari yanında çikolata olsa, o da yok. Zorla yudumladık, başımız dönmeye başladı. O günden beri konyağı çok sevmem. Monseigneur Roncalli o anda gelse muhakkak "Ne yapıyorsun çocuk, bu yaştakilere konyak ikram edilir mi?" derdi.

Koca kış geçti, bisikletimden haber yok, ben de telefonda sormaya çekiniyorum. Rutubette paslanmış olmasın?

Bir pazar günü penceredeyim, caddeden iki bisikletli geçiyor. Ne göreyim? Bunlar, Viktorya'nın ablası Galya ile nişanlısı. Galya benim bisikletimde. Kan tepeme fırladı! Ne hakla ödünç alınan bir şey başkasına verilir ki? Hemen telefona sarıldım. Durumu anlattım ve bisikletimi acele istediğimi söyledim. İki gün sonra kapımızdaydı.

Kıtlık senesi

Harbin üçüncü kışı, gittikçe işler kızışıyor. Türkiye'ye kahve gelmiyor, halbuki o senelerde bizde kahve çok içilirdi; çay sonradan, Rize'ye dikilen çay fidanları mahsul vereli moda oldu. Kimi kişi sabah erkenden kahvesini içmeden uyanamaz. Günde birkaç kez cezve küle sürülür. Kahvenin yerine nohut kavuruyorlar, öğütüyorlar ve kahveciler satıyor. Bunu içince, leblebi yer gibi oluyorsun. Un da karneyle. Pastacılar nohut ununda türlü pastalar yapıyorlar, pek de fena değil. Neyse ki et karneyle değil, çünkü bize annem, eski alışkanlık, hâlâ koca koca biftekler yedirir. Bunları ateş yakmamak için kok sobasının üst kapağını açıp içine bir ızgara uzatarak yapar, nefis olur. Şekerin yerine pekmez yiyoruz. Hele tahinle çok güzel oluyor. Bizim kilerde, fırında kurutulmuş ekmek dilimleri bez torbalarda asılı duruyor, bunlara daha dokunmadık, kara gün için saklanıyor. İnşallah hiçbir gün bunları yemek mecburiyetinde kalmayız. Kömür de karneyle; bize yarım ton kok veriliyor; tek odada soba yakarak idare ediyo-

ruz. Ama koca okula karneyle verilen kömür yetmiyor. Bazı gün soğukta kalıyoruz. Mantomuz ve eldivenlerimizle oturuyoruz. Çoraplarımızın üstüne yün soketler geçiriyoruz. Çok üşürsek, hoca da beraber kalkıp jimnastik hareketleri yapıyoruz. Aksi gibi çok da kar yağıyor bu sene.

Sınıfımız, M. Dilecta ile okuduğumuz, koridorun sonundaki ikinci kattaki sınıf. Fırdolayı altı penceresi var, her yerden esiyor. Teneffüslerde de nefes alabilelim diye cam açılıyor.

Çok kalabalık bir sınıfız. Lise I'e Sainte Pulcherie'den Saint Benoit'dan, Sör Emmanuelle'in büyük hazırlığından birçok yeni öğrenci geldi.

Hocamız M. Elisée yaşlıca, biraz da sağır. Derse kalkınca dediğimizi işitmezse not kırıyor. Fransız edebiyatından XVII. asırı okuyoruz. Çok da güzel anlatıyor. Latince derslerini de o veriyor.

Sınıfımızın rengi alacalı, Fransızca "multicolere" deniyor. Sekizde kurdelelerimiz kiremit rengiydi, dokuzda gök mavisi.

Bana, Mère Elisée sık sık "Sen çok kibirlisin" diyor. İnanmıyorum; acaba her sene iki tacı da ben aldığım için mi böyle bir karara varmış? Herhalde bunu sık sık demekle beni düzeltmek istiyor; aman ne erdem! Ama düşünüyorum da kendimden ekseriyetle emin biriyim: Geçenlerde geometri problemi çözüyoruz; ben çabuk bitiriyorum. Yanımdaki Mehlika, "Liji, problemin yanlış" diyor. Hazırlıktan gelen biri. Ben, "Aman o ne bilecek" deyip aldırmıyorum, ama beni rahat bırakmıyor. Hatır belası, kurtulmak için şunu bir daha okuyayım dedim. Yanlışı hemen gördüm. Aferin arkadaşım Mehlika'ya, bana 10'umu kazandırdı. Şimdiye kadar kopya isteyen çok gördüm, ama zorla kopya geçirmek isteyenini hiç görmemiştim.

Biyoloji dersine genç Monsieur Consoli geliyor, bizden belki on yaş büyük. Her zaman kat elbiseli, saçlar briyantinlidir. Ama dersten çıktığında, tahtada yazıp bozmaktan, tebeşir tozuyla saçları neredeyse beyaz olur. Hocamız çok utangaç biridir, sıkıldı mı kulakları kıpkırmızı olur. Eh, biz de sör-

lerden ve ihtiyar erkek hocalardan bizi kurtaran bu gence muziplikler yapıyoruz.

Gün geçtikçe M. Elisée'nin bana karşı nefretinin arttığını hissediyorum. Bir gün bana bir kötülük yapmasından korkuyorum. Her zaman açığımı kolluyor, yazımı hiç beğenmiyor, bazı imalarda bulunuyor. Hiç de hoş değil. "Yazıya ne bakıyorsun, yazılana bak" demem geliyor. Kibrimi kırmak için elinden geleni yapıyor. Ama bir gün kendisi kötü duruma düşüyor. Oh olsun!

Öğle teneffüsünden dönerken M. Consoli'ye rastlıyorum: Hocamız derse biraz gecikeceğini söylememi istiyor. Yukarı çıkınca, hemen kürsünün yanına gidiyorum. Bilirim, o anda M. Elisée kimseyle konuşmak istemez, sınıfa girerken konuşan öğrencileri yakalamalıdır. Beni görür görmez, "Non, non, non, non" diye bağırıyor. Ben ısrar ediyorum, "Olmaz, bir kötü puan sana" diyor, ben yine yanında bir şeyler söylemeye çalışıyorum, nafile. Bir kötü puan daha alıyorum. Devam edersem tüm disiplin notum gidecek. İyisi mi oturuyorum, ama hâlâ parmağım havada. İnsan merak edip de sorar, niye bu ısrar? Hiç aldırmıyor. Ara sıra saatine bakıyor, "Nerede kaldı bu M. Consoli?" diyor. On dakika sonra hocamız geliyor. Herhalde gençliğinden istifade ederek çıkışıyor, "Efendim, ben size Liji'yle haber gönderdim" diyor. M. Elisée bozguna uğruyor. Ne güzel! Kalbim ferahlıyor. Ben yarın notlar alınırken o kötü iki puanını saymam. Ama sör bana dönüp "Şunu daha evvel söyleyemez miydin?" diyor. İçimden, ziller takıp oynuyorum, bana söyleme vakti mi bıraktı? Ama terbiyesizlik olmasın diye, susup oturuyorum.

Bu olaydan sonra sanki benimle M. Elisée daha az uğraşıyor. Belki de ben ona alıştım.

Hocamızın yeni buluşları çok. Biliyor, bu ucu bucağı zor görülen büyük sınıfta bol kopya çekiliyor. Bir doğruluk haftası icat ediyor, takımlar kuruyor, her birinin bir başkanı var, takım arkadaşlarını dürüstlüğe sevk edecek. Tabii bunlardan biri de ben. Aman ne zor iş, muhbirlik gibi bir şey. Çok rahatsızım bu durumdan. Herkes istediğini yapar, her koyun

kendi bacağından asılır. Ben hiç kopya çekmedim, doğruluğumdan değil, hem beceriksizliğimden, hem de hiçbir zaman ihtiyacın olmadı. Ama kopyacıların maharetine de imreniyorum. O ne soğukkanlılık, ne olmadık buluşlar!

Ama bazen de onların fütursuzluğuna sinirleniyorum. İngilizce dersinde yanımdaki, kitabını masasının kapağına sıkıştırmış, Wordsworth'ün bir şiirini bülbül gibi söylüyor. Şiirleri zor ezberleyen ben, ne emek sarf etmişim, yine de onun gibi okuyamam. Birden kan tepeme fırlıyor, bu dünyada namuslu insanların da bir hakkı olmalı. Bir vuruyorum, kitap masanın içine düşüyor ve bülbül de susuyor. Gürültüyü duyan Mother Consuelo başını kaldırıp "*What's the matter? Is sombody rude?*" [Mesele ne? Biri terbiyesizlik mi yaptı?] diyor. Sınıfta ses yok. İş böyle kapanıyor. Komşum da bana "Ayol ne yaptın?" demiyor, o da bu işten utanmış gibi.

Sene sonuna geliyoruz. Bakalım beyaz gül tacı kime nasip olacak? Ortada iki isim dolaşıyor ama sonunda Beraat Barlas'a veriliyor. İlk günden beri çok sevdiğim bir arkadaşım.

Dame de Sion'da son seneler

On bire geçtik. Bir sene sonra mezunuz. Sınıfın rengi beyaz çizgili mor şerit. Yeni hocamız M. Solange. Kendisi kimyacı. Consoli'nin derslerinden sonra onunkiler bize çok yavan geliyor: Elektrik akımını anlatmak için sıraların arasında koşuyor. Çok yaşlı değil, ama sesini çok yükseltemeyen, biraz bağırınca öksürükten boğulan biri.

Yeni bir ders eklendi, felsefe. Hocamız, benim ilk olarak şu Fransız elçiliğinde gördüğüm kızıl sakallı rahip: Père Gautier. Galatasaraylılar ona Monsieur Pierre Dubois diyor. Onun anlatışıyla, felsefe tarihi inanılmaz derecede merak uyandıran ve çekici. "Aman şu saat bitmese" diyoruz. Hatta birimiz, "İlah gibi konuşuyor" diyor. Kendisine felsefe hocası değil, felsefe taciri diyor. Ama bizim için en iyi filozof o.

Fransız edebiyatı derslerini M. Thécline veriyor: Çok uzun boylu, her zaman koyu yeşil döpiyesli, adeta bir servi.

Okul bahçesinde M. Solange ile.

Boyuna göre başı ve yüzü küçücük. Dudaklarında her zaman tatlı bir gülümseme; çok yumuşak bir hoca. Bize artık büyük kızlar gibi hitap ediyor. XIX. asır romantiklerini okuyoruz: Lamartine, Vigny, Victor Hugo. Ama o en fazla Sully Prudhomme'un üstünde duruyor: Çocukluğunda onu tanımış, bir aile dostlarıymış. Tüm şiirlerini okuyoruz, hepsi çok içli, karşılık bulmamış aşk üzerine.

Hocamız da şair, birkaç yazdığını okudum, çok beğendim; daha fazlasını kendisinden istemeye çekiniyorum, ama bulduğumu şiir defterime yazıyorum. Türk edebiyatı hocamız da bir şair, Yusuf Ziya Ortaç. Hem de bir hümorist, *Akbaba* dergisini çıkarıyor. Nihal'le ben kürsünün tam önünde oturuyoruz, çünkü sınıfın birincisi ve ikincisiyiz. M. Solange öğrencileri not sırasına göre oturtuyor, çalışkanlar önde, tembeller arkada: Bir yeni hoca için kimin ne olduğu hemen belli oluyor. Tabii tembeller arkada tam uyuyorlar, bilmem bu iyi

bir uygulama mı? Nihal'le gitgide zaten Latinceden olan arkadaşlığımızı daha da ilerletiyoruz. İkimiz de felsefeye bayılıyoruz. Bakalım ilerde ne okuruz?

Tarih hocamız Belkıs Hanım, adı Saba melikesininki, ama ona hiç benzemiyor. Konuşurken yüzünde tek bir çizgi oynamıyor, gözleri manasız, tam bir mumya, ona *Ramses II* diyoruz, bu isim pek de yakışıyor. Yürümesi de temkinli, bir adımı öbüründen farklı değil. Çok heyecansız ve cansız biri. Her derse kalktığımızda, tüm öğrendiklerimizden sorumlu tutuyor bizi. En kuvvetli hafıza için bile bu çok zor. Bize sık sık moral dersi de veriyor; hareketli kızları, şahsiyetlileri hiç sevmiyor; yerinde duramayan Turan'ım ve kendi fikirlerine çok güvenen, her şeyi tenkit eden Leyla Kermenli, elinden epeyi çekiyorlar. Allah'tan coğrafya hocamız ona hiç benzemiyor. Macit Arda yaşlı biri, Galatasaray'da da hoca. Zerrin'i iyi tanıyor. Biz, "Aman ne babacan adam" diyoruz, Zerrin'in babası İzzet Hamit Ün, onun için, "O eski kurtlardandır" diyormuş. Macit Bey'in kitabını okuyoruz. Sınıfa geliyor, "Yazılı için şu sayfadan şu sayfaya okuyun" diyor, sonra gazetesini açıp okuyor. Bir sabah kahvesi eksik. Biz tabii hiç çalışmıyoruz, bir gürültü alıp gidiyor, bazen sesler o kadar yükseliyor ki, koridordan geçen disiplin görevlisi M. Carmela bizi yalnız, başıboş kaldık zannederek kapıyı açıp bakıyor, "Oh pardon" deyip kapatıyor. Tabii o kadar sayfayı bir gecede öğrenmek olanaksız. Kopyalar alıp gidiyor. Ama hiç hayatında kopya çekmemişler yakalanıyor. İşte Ayşe Köprülü'nün başına böyle bir kötü olay geldi. Bizler geçlere kadar oturup çalışabiliriz, ama yatılılar 9.30'da yatağa giriyorlar, elektrikler sönüyor. Tabii Ayşecik çalışamamış, son ümit olarak kopyayı denedi ve yakalandı, ama hocamız çok da kızmadı.

Macit Bey kâğıtları iyi okumaz, hatta çalışkanlarınkini hiç okumaz diye bir rivayet var okulda: Son sınıftan biri, önce biraz coğrafya konusunu yazmış, sonra bir Galatasaray maçını anlatmış ve 10 almış. Latince dersine hâlâ M. Elisée ile devam ediyoruz. Bu sene sanki daha sevimli, daha güleç yüzlü, yoksa bize mi öyle geliyor?

İlk edebiyat sınavında en kötü notu ben aldım: beş. En tembeller bile benden iyi. Yusuf Ziya notları okuyor, bana gelince bütün sınıf "Aaa!" diye bağırıyor. Hocamız başını kaldırıp "Bir şey mi oldu?" diyor. Nihal'im kalkıp "Efendim o sınıf birincisi" diyor. Hocamız pek ihtimal vermiyor ki kalkıp duvara iliştirilmiş listeye bakıyor. İşte bu da kâğıtları okumayan biri; herhalde, bazıları gibi, "Bu ne barbar isim!" deyip notu atmıştır. Tabii mesele çıkmasın diye de ortadan aşağı bir not atmamıştır. "Ben senin kâğıdını bir daha okuyayım" dedi. Bilmem okudu mu, ama tükürdüğünü yalamak zor. "Bu kez böyle olsun, bir dahaki sefere telafi ederiz" dedi. Ondan sonra hep 10 aldım. İşte her kuşun eti yenmiyor, hocamız öğrendi, bir daha kurban seçtiğinde daha temkinli davranır. Fakat onu bozguna uğratan beni sevmediği belli. O sene Varlık Vergisi senesi, kimseye bir şey sormadı, ama bana dönüp "Varlık kaç?" dedi. "Bize yok, babam ölmüştür" dedim. Hiç olmazsa sevinemedi.

Etütlerde eğlenenler çok, çünkü yalnız kalıyoruz. Bir kez Nihal tam çocuksu bir şey yaptı, tahtanın önündeki renkli tebeşirlerle yüzünü boyadı, tam bir hokkabaz oldu. Ama M. Solange birden çıkageldi ve kızılca kıyamet koptu. Yine de aklımız başımıza gelmedi: İyi kalpliyiz ama unutkanız.

Hocamız birinci hazırlık çocuklarına da Fransızca dersi veriyor. Bir gün Macit Bey derse gelmiyor ve küçüklerin de sınavları var. Şimdiye kadar öğrendiklerini Başrahibe M. Jean-Baptist'e gösterecekler. M. Solange gitmeye mecbur. Bizi bin tembihle yalnız bırakıyor. Ben bulduğum bir kitaptan defterime şiir kopya ediyorum. Bunu ancak okulda yapabilirim, çünkü bu kitap sınıftan çıkmaz.

Birden biri, "Carmen Miranda'nın son filmini gördünüz mü?" dedi. Görmeyenler çok. "Durun ben size dansını göstereyim" dedi. Sainte Pulcherie'li Despina. İki fular bulundu; biri başına biri beline. Türbanın üstüne renkli tavuk tüyünden toz alma fırçası ile Despina dansa başladı. Bunlar sınıfın dibinde oluyor. Biri de kapıda gözcülük yapıyor. Eh, M. Carmela her an gelebilir. Sınıf el çırparak tempo tutuyor ve *La Cucaraca* diye şarkı söylüyor.

Bir de ne görelim, bizim sınıfa dikey düşen ilk hazırlık sınıfında başrahibe ve M. Solange penceredeler ve bize bakıyorlar. Allahtan oradan sınıfın dibi görünmez, ama herkes ters dönmüş el çırpıyor. Bir Liji hâlâ şiir kopyalıyor.

M. Solange koşup geldi. "Beni rezil ettiniz" diye haykırıp gitti. Allahtan o ara Despina fularları çıkarıp yerine oturmuştu. Görmüş olsa disiplin kurulu toplanırdı. Bizde artık çıt yok, ama neye yarar, olan oldu.

Bizi evimize gönderirken hocamız tek kelime etmedi. Cidden kalbimiz kırık eve gittik: Nasıl bu çocukluğu yapmıştık yine? Olanlar unutulur zannettikse de ertesi gün, hiç öyle olmadı. Sabah hocamız tek kelime etmeden bizi karşılıyor. Ancak lazım olan birkaç söz ağzından çıkıyor. Hâlâ tam kürsünün önünde, burnunun dibinde oturuyorum, herhalde onun için beni seçiyor: "Dediğim öğrencileri yazacaksın" deyip bir defter uzatıyor. Ne diye kendisi yazmıyor ki? Bu iş hiç hoşuma gitmiyor, muhbir değilse bile polislik gibi bir şey.

İşler böyle birkaç gün devam ediyor. Hocamızın bize karşı kırgınlığı geçmiyor, bu durumun sonunu göremiyoruz.

Bu son, hepimizin kalbine bir diken gibi saplandı: Bir sabah geldiğimizde sınıfta hocamız yok, halbuki konuşmasa bile bizi karşılardı. İngilizce hocamız Mother Consuelo sınıfta. "Hocanız hasta, sizin sınıf hocanız benim" diyor. Ne yaptık da hastalandı? Kızgınlıktan, kırgınlıktan insan hastalanır mı? Acaba nesi var? Aklımız hiç ermiyor, Mother Consuelo da sorularımıza hiç cevap vermiyor. İşte içimizde bir dert, hocamızı yataklara düşürdük... Onun yerini M. Consoli fazlasıyla dolduruyor, Mother'i de çok seviyoruz. Her şey çok güzel, ah şu yürek sızısı bir olmasa!

Çoktandır hasta, ilkbahar geliyor, bahçedeki kestane ağaçlarının tomurcukları neredeyse çatlayacak. Hâlâ hasta hocamızı düşünüyoruz, acaba nerede, hastanede mi?

Sınıfımızda M. Solange'ı çok seven Meline, yüzünden bir ben aldırıyor. Bu beni aldırmasını hocamız hep söylemişti. Acaba nasıl haber alıyor? Bir gün Meline'ye mor kır çiçekle-

rinden bir demet geliyor. Demek Tarabya'da, demek ki bizi de affetmiş. Bunlar barışma çiçekleri.

Mektup yazmak istiyoruz. Haberlerimizi alıyor, ama cevap yazmıyor. Bir bahar günü, cumartesi, Mother bizi Tarabya bahçesine götürüyor. Avluda M. Solange sapasağlam bizi bekliyor. Yanakları pembe, hatta biraz kilo almış. Ama hâlâ kuvvetsizliğinden bahsediyor. Meline'nin yanağına yakından bakıyor. Arkadaşımız çok heyecanlanıyor.

Acaba hastalığı neydi? Ben depresyon diyorum, onu çok sinirlendirdik, sinirlerini mahvettik aptal çocukluklarımızla.

Ne zaman döneceğini söylemiyor. Acaba sene sonu müsameresine gelir mi? Ama gelemedi. On birinci sınıfta sene böyle kapandı.

Bu yılı unutmamamız için Nihal çok nükteli komik bir şiir yazdı. Nihal'le arkadaşlığımız kardeşlik gibi bir şey artık: Tam senemizi filozoflarla geçirdik.

İlk defa olarak bu yaz Tarabya'dan bir ev kiraladık. Bu Dar-el Selam demektir benim için. Sık sık oraya giderim.

Sahilden, kamışla sepet sepet istavrit tutuyoruz. Bisiklete binip geziyoruz, hatta annemi arkama alarak Kefeliköy suyuna götürüyorum. Çok şifalıymış.

Piyano dersimi hazırlamaya o güzel bahçeye gidiyorum; her gün Egypte'e çıkıyorum, çünkü oradaki küçük evde bir piyano var, böylece sörleri rahatsız etmiyorum.

Bu ara Sör Emmanuelle benden sörlere Türkçe dersi vermemi istiyor. Bu çok hoşuma gidiyor. Ama M. Elisée beni bir köşeye çekip, "Aman kızım, kendini bunlara çok kaptırma, yok demesini bil, tüm vaktini bunlara verme. Senden evvel Selma Tunç ders veriyordu, ama burada kalıyordu, bir dakika rahat vermediler. İşte, bu sene kaçtı, şehirde evinde kalmayı tercih etti" dedi. O hiç sevmediğim M. Elisée demek ki beni seviyor ve kendi sörlerine karşı hakkımı koruyor. M. Elisée ile o günden beri iyi dost olduk, hatta para kazanmam için bana öğrenci buldu.

Tüm Fransız konsolosluğu erkânı bu sene Tarabya'da; harp bitmedi, memleketlerine gidemiyorlar. Konsolos Cheneau'nun oğulları ve kızları bisikletle boy gösteriyorlar. Aske-

ri ateşe La Rosière'in kızı Bichette ve oğlu Pierre, Mother Consuelo'dan ders alıyorlar. Küçük Brigitte bizim okulda, ortancaları Jacques de la Rosière için de çok akıllı bir çocuk diyorlar: Lise bitirme sınavını 14 yaşında geçti.

Eylülün son günlerini edebi eserler okuyarak geçiriyorum, on ikinci sınıfa iyi hazırlanmalı. Ben felsefeyi sevdiğimden edebiyat kolunu seçtim. Artık sörler şehre inecekler, Türkçe derslerimiz bitti; çok hoşlanmış, sevmiştim hocalık mesleğini.

Menekşeler sınıfı

Son senemiz, isteyebileceğimiz en iyi şartlar altında başlıyor. Hocalarımız en iyisinden: P. Gautier psikoloji ve mantık dersine geliyor. M. Thécline ile XIX. asır sonu ve XX. asrı okuyacağız. Fizik, kimya, biyoloji hocamız tekrar M. Consoli. [M. Consoli'nin "deuterium" yani ağır hidrojen hakkında büyük araştırmaları oldu Fransa'da.] Bir de yeni gelen var, Recaizade Ekrem'in oğlu Ercüment Ekrem Talu. Babası gibi şair değil ama edebiyatçı ve hümorist. Fevkalade Fransızca konuşuyor. Bize tercüme de yaptıracak. Şimdiye kadar hiç yapmamıştık. En son olarak, üç seneden beri bize matematiğe gelen M. Ormanian. Tabii Macit Bey ve Belkıs Hanım her zaman bizimle. Bir de sosyoloji dersini yeni Türk müdire verecek. Şık, çok kibar, Sorbonne'da okumuş. Keyise İda'dan sonra kişiliği bize biraz basit gibi geldi.

Nihal ve ben tekrar beraberiz: M. Thécline masa arkadaşımızı seçme izni verdi: Bize tam yetişkin kızlar gibi hitap ediyor. Biz hiç de yetişkin gibi davranmıyoruz ama. Geçen sene olanları unutup gene çocukluk yapıyoruz.

İlk kurbanımız M. Ormanian. Yaşlı bir adam. Eskiden sınıfı titretirmiş. Ama biraz bunamaya başlamış ve bunu hemen fark ettik. Ders yapacağına bize anılarını anlatıyor; dersi kaynatmak için devam etmesini teşvik ediyoruz. Nişanlıyken eşine yazdığı şiirleri okuyor. Biz alkışlıyoruz, hatta o zamanın şarkılarını alçak sesle söylüyor, bir saat böyle geçiyor. Hiç sene sonu sınavlarını, Galatasaray Lisesi'nde geçireceğimiz ol-

Edebiyat öğretmenimiz Ercüment Ekrem Talu ile, lisedeki son yılımız olan 1944'te, Çamlıca Kız Lisesi bahçesinde.

gunluk sınavını düşünmüyoruz. Bir gün çırılçıplak bebeklik resmini bile getirdi. Bir bunak gülüşüyle "*C'est moi*" [bu benim] dedi. Tombul bir bebeğin seneler geçtikçe bu hale düşmesi ne acı. Ama biz acımasızız, adamı maskara ediyoruz.

Bir gün birkaç öğrenci masaları sallayarak ahşap sınıfın zeminini titrettiler. Arkadakiler de duvarda asılı kadın ressam Madame Vigée-Lebrun'un resminin çerçevesini yamulttular. "Aman deprem oluyor" diye bağırıştık. Hoca, "Çocuklar ayağa kalkmayın, depremde fena düşülür" dedi ama lambalara da baktı, sallanan yok, yine de inandı. Herhalde o gün eve gidince eşine "Depremi hissettin mi?" diye sormuştur.

Başka bir gün, birimiz siyah elişi kâğıdından bir akrep kestik. Arka duvara yapıştırıldı. Birden bir çığlık. "Korkmayın çocuklar, ben onu öldürürüm" dedi ve neredeyse ayakkabısını çıkarmak üzereyken biri ezdi attı. İşte matematik saatlerimiz böyle geçiyor. Şimdi bile gece kâbuslarımda matematik sınavına girerim, ter içinde uyanırım. Bize bir tramvay macerasını anlattı: Sahanlıkta duruyormuş, cüsseli bir adam kalabalıkta bunu tramvayın parmaklıklı kapısına sıkıştırmış. Tramvay yürür, bunun göbeği parmaklıklarda fena acır: "Efendim, bir adım ileri gider misiniz?" demiş. Adamda ha-

reket yok. Bir daha kibarca söylemiş. Sonunda kızgınlıkla, "Be herif, şu koca kıçını çeker misin?" demiş ve adam kıpırdamış. "İşte bu lisandan anlıyormuş" dedi. Tabii bu öykü tüm okulu dolaştı.

Şaka yapmayı seviyoruz ama bazen de neticesi iyi olmuyor. Bir gün Leyla, "Coğrafyadan hoca beni kaldıracak, ama hiçbir şey bilmiyorum, şu vestiyer dolabına saklansam" dedi. Leyla dolapta ve harita da dolabın kapısına asıldı. Gelir gelmez Macit Bey not defterini açtı, bir etrafa baktı, "Leyla yok mu?" Bizde ses yok. Sonra başka birini derse kaldırdı. Ama dolapta Leyla rahat etmiyor; o kadar döndü ki birden harita düştü, dolabın kapısı ardına kadar açıldı. Macit Bey onu çantalarımızın üstüne oturmuş görünce çok kızdı: Hocaya böyle şey yapmak onu maskara etmektir. Leyla'yı disiplin kuruluna göndermek istiyor. Son sınıfta bu çok ayıp. Disiplin notu da iner. Şimdi arkadaşımız özür diliyor, yalvarıyor ama hoca dinlemiyor. Ama o ümidini kesmeyip bir demet çiçek alarak Rumeli Caddesi'ndeki evine gidiyor. Her şeyi eşine anlatıyor, ağlıyor, kendini acındırıyor. Macit Bey gelince ikisi birden o kadar yalvarıyorlar ki hoca bu tatsız işi bir sıfırla noktalıyor. Aman bu sıfır Leyla'ya en güzel not gibi geldi.

M. Consoli'ye de şakalar yapıyoruz; bir derse hepimiz saçlarımız örülü girdik. Tabii ki kısa saçlar boynuz gibi dikildi. Hocamız sınıfa girince şaşalıyor, hiçbir şey söylemiyor ve tahtada problem yapmaya başlıyor. Hiç başını bize doğru çevirmiyor, ama sözleri zembereği yavaş yavaş boşalan bir gramofon gibi yavaşlıyor ve birden bir gülmedir tutuyor. Kendini zor dışarı atıyor. Döndüğünde hepimiz taranmış, masalarımızın önünde oturmuştuk. Derse kaldığı yerden devam etti. Başka bir gün hocamızı zor duruma düşürüyoruz: Psikoloji dersinde telepatiden bahsedildi. Hemen ondan sonra biyoloji dersi. Biz bunu denemek istiyoruz. M. Consoli en iyi süje: Kulakları çabuk kızarır. Kulakları kızarsın diye bütün sınıf düşünse acaba olur mu?

Hoca tahtada; biz düşünüyoruz ama bazıları kısık sesle "Kır kır" gibi bir şeyler nırıldanıyorlar ve cidden kulaklar

gittikçe yanıyor, neredeyse kor ateş olacak. Birden M. Consoli dönüyor, "Ne oluyor?" diye soruyor.

Nihal, yine o, bazı şeyler iyi öğrencilerin ağzından daha zararsızca çıkar, "Efendim bir telepati uygulaması yapıyorduk" diyor. Kobay olarak onu seçtiğimiz için hiç memnun görünmüyor. Kızgın. Yine de hiçbir şey söylemiyor ve derse devam ediyoruz.

Hiç şaka kaldırmayan biri varsa o da M. Thécline. Çok yumuşak ve sevecendir, ama hiç şaka kaldırmaz, bu, hocanın şahsına bir hakaret gibi gelir. Allaha şükür ona hiç böyle bir teşebbüste bulunmadık, ama 1 Nisan günü kötü faka bastık. Birine şaka yapmak istiyoruz, ama kime?

P. Gautier okulda olsa ona balık şeklinde bir vazife verirdik. Ama o gün dersi yok. Yine en şaka kaldıracak kişi Ercüment Bey gibi geliyor. Ne yapsak acaba? Nihal'le düşünüp hocanın masasının altına bir çalar saat koymayı uygun bulduk. Dışarıda zil çalarken o da altta çalacak. Bu sene Nihal'in müstakil bir odası var ve onu her sabah uyandıran dakik bir saati. Her şeyi düşündüğümüz gibi yaptık. Yerlerimizi de değiştirip hocamızı bekliyoruz. Ama onun yerine M. Thécline çıkageliyor. "*M. Talu, ne vient pas*" [Mösyö Talu gelmiyor] diyerek edebiyat dersi yapmak için oturuyor. Yerlerimizi değişmiş olduğumuzu fark edip "Ne oluyor?" diyor. Avukatımız Nihal [Nihal Uluocak Hukuk Fakültesi'nden emekli profesördür.] –o zamandan belli hukukçu olacağı– kalkıp "Hocamıza bir şaka yapmak istedik" diyor. Vay sen misin bunu diyen, hiç hocaya 1 Nisan şakası yapılır mı? Bu ne terbiyesizlik!.. Nihal'ciğim "Sinirlenmeyin" diyor. "Şimdi de bana deli dedin" diye bağırıyor. Susuyoruz ve ders başlıyor. Biz yerimizde duramıyoruz, bir de saat çalarsa ne yaparız? Dua ediyoruz şu çalmasa. Bilmem nesneler telepatiye duyarlı mı? Ama inanır mısınız, Nihal'i her sabah uyandıran o saat çalmadı.

Birçok dersimizi zevkle çalışıyoruz, ama bir hoca var ki bize çok zorluk çıkarıyor: Yeni gelen müdür yardımcısı. Bize sosyolojiyi o veriyor, fakat kolay görünen ve iyi öğrendiğimiz

bu dersten kötü notlar alıyoruz. İlk yazılı bir felaket, notların hepsi 5'ten aşağı, bir tek, ne hikmetse Şemican 7 almış. Kendisi de bu işe şaşırdı. Acaba eksiğimiz ne? Bunca senedir böyle bir şey görmedik. Zerrin babasına bu durumu anlatıyor. O da, "Gidip kâğıtlarınızı isteyin ve görün" diyor. Çok olmazsa Maarif Müdürlüğü'nden de müfettiş istetebilirmişiz.

Bir öğle teneffüsünde tüm kadro, 27 kişi odasına gidiyoruz. O kadar adamı bir arada karşısında görünce biraz irkiliyor. Ne zannetti acaba, dövecek miyiz zannetti? Öyle girişimlerde ancak erkek çocukları bulunabilirler. Ayşe sosyoloji kitabını getirmiş. Nihal kendinden çok emin, kâğıdını istiyor. Yazdıklarını okuyor ve Ayşe kitaptan satır satır takip ediyor. Kırmızı kalemle çizilmiş yerleri soruyor, kitabın cümleleri. "Bunları anlamadan yazmışsınız. Ben kâğıtları bir daha okuyayım" diyor. Eminiz hiçbir şey değişmeyecek, ama ilerde belki daha doğru dürüst not atar. Öyle de oldu, az çok hak ettiğimiz notu aldık. Sonradan anladık ki başrahibenin soğuk karşılaması onu fevkalade kırmış, öcünü de bizden alıyormuş. Ama neden bizden alsın, ona ne yaptık ki? Cevabını bir gün Ercüment Bey verdi: "Bu okul Türk kültürünü veremiyor diye kapatmak isteyebilir" dedi. Ama edebiyat, tarih, coğrafya ne güne kalmış ki, hepsinden notlarımız çok iyi.

Bir gün sınıfa terlikle geldi. Hiç görülmemiş şey. Mother görse ne der? Birden Nihal "Ay, bunlar benim terliklerim" dedi. İnanmadık, ama teneffüste odasına koştu ki terlikleri yok.

Sanattan da hiç anlamıyor, ya da niyeti kötü: Bizim sınıftaki Madame Vigée-Lebrun'ün kızıyla tablosu için, "Bu Meryem'le İsa değil mi?" dedi. Nasıl olur, uzun saçlı yetişkin kız çocuğu, XVIII. asır elbiseli bir kadın yanında. "Ama poz o" demez mi? Onu yedi ay daha çekeceğiz, ama bu son senenin bitmesini hiç istemiyoruz, çocukluğumuzu geride bırakmak istemiyoruz. Zaman akıp gidiyor. "İki kez aynı nehirde yıkanılmaz" diyor felsefe hocamız. Ben bu arada derslere rağmen tüm Marcel Proust'un eserlerini okuyorum.

NOTRE DAME DE SION
KIZ LİSESİ
İSTANBUL-Pangalti

İsim - Nom Liji Pulen

Ders senesi - Année scolaire 1943 - 1944

Sinif 12e Classe

1943 - 1944

Ders Senesi Notlari

Résultats des Etudes

İsim - Nom Liji Pulen Sinif XII Classe

			Sene vasati Moyennes Annuelles	İmtihan Examen	Son vasati Moyennes Finales	1 inci Mükâfat Prix	2 inci Mükâfat Accessits	~~İkmal imtihani~~ ~~Examens de Réparation~~
Felsefe Philosophie	Interrogations		-					
	Dissertations		7	7	7	1er		
	Littérature Fse.		8	8	8	1er		Prix d'Honneur
Türkçe - Turc	Edebiyat	Littérature	10	10	10	1er		
	Tarih	Histoire	9	10	10	1er		
	Coğrafya	Géographie	10	10	10	1er		
	Sosiloji	Sociologie	7	10	9	1er		
	Askerlik	Service Mil.	10	10	10	1er		
Riyaziye - Math.	Cebir	Algèbre	9	10	10	1er		
	Trigono.	Trigonométrie						Prix d'Excellence
	Hendese	Géométrie						
		Descriptive						
	Makina	Mécanique						
	Kozmografya	Cosmographie	10	10	10	1er		
Fen - Sciences	Fizik	Physique	8	8	8	1er		
	Kimya	Chimie	10	9	10	1er		Prix d'Instruction Religieuse
	T. İlmler	Sc. Naturelles	10	10	10	1er		

Tavri hareket notu
Note de Conduite
10 On

Umumi not yekûnü
Classement général
Son vasati Moyenne finale 9,33
Derece Place 1 sur 21

Gelmediği gün
Jours d'absence
27

1er sur 27

Veli imzosi
Signature des Parents

Direktör
La Directrice
J. Marie Jean-Baptiste de Sion

Son sınıftaki karnem.

Ne yapsak da büyümesek diye düşünüyoruz ve çocukluğa devam ediyoruz. Matematikçiler altı kişi. Sık sık sınıftan laboratuvara gidip M. Consoli ile çalışıyorlar. Hocaları için şarkılar da yazıyorlar.

2 CO Sİ font 2 Sİ CO
Nous a dit Monsieur Coco
Votre problème est donc faux
Mademoiselle

Bunu sınıfta avaz avaz söylüyorlar.

Biz de "Petit Pierre"in, yani P. Gautier'nin meziyetlerini sayıyoruz. Ben onu edebiyat kitabımızdaki, ressam Clouet'nin çizdiği resimdeki Fransız kralı François'ya benzetiyorum -gözlük hariç. İnce bir yüz, ince uzun bir burun, kalın çerçeveli gözlüklerin arkasında pırıl pırıl küçük gözler, çok geniş bir alın, kızıla çalan kumral saçlar ve sakal.

İki çizgiyle Zerrin çok güzel profilini çiziyor. Ercüment Ekrem'i ve Consoli'yi de çok benzetiyor. Ercüment Bey artık yaşlı. "Yüzüm çatlak çatlak, acıbadem kurabiyesine benzedi" diyormuş kızı Esin'e; o da bizde altıncı sınıfta okuyor. Hocamız beni ilk günden tanıdı, Chateaubriand'dan tercüme yapıyorduk, *Abanoz Ağacı ve Muska*'yı bildim. "Ben seni unutmayacağım" dedi; öyle de oldu. Bizi seviyor, bize arka çıkıyor, o oldukça sosyoloji hocasından korkmuyoruz.

Günler geçiyor, son yaklaşıyor. Sonra ne yapacağız?

Gelecek planları

Doktor kızı olan Şemican tıp okuyacak. Silva dişçi okuluna gidecek. Nihal tabii ki hukukçu olacak. Güzel, ay yüzlü Mehlika Sultan bir ara istirahat edecek. Ama o bize İngiliz Filolojisi'nde asistan olan Berna Moran'dan bahsediyor. Ve bize filolojiye gitmemizi tavsiye ediyor. Romanlarını sevdiğimiz, *Kalp Ağrısı*'nı bize eski yazılardan dolayı kendisi okuyan Kâtime Hanım'ın tanıttığı kadın romancı Halide Edip Adıvar orada ders veriyormuş. Zerrin yüzde yüz filoloji yolcusu. Ezelden beri İngiliz edebiyatına bayılır. Matematikçi

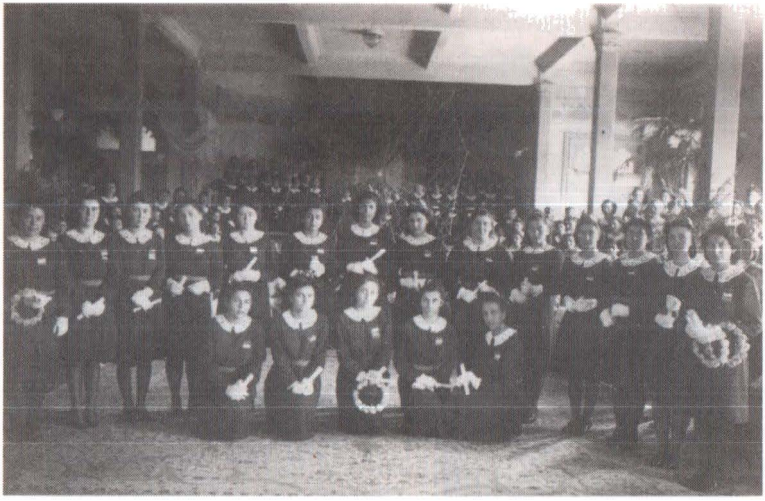

Nihal (Erdener) Uluocak ile (sağdaki), pembe güllerden birincilik tacı ile çektirdiğimiz fotoğraf. Benim elimde ayrıca iyi hal ödülü olan beyaz gül tacı var.

Turan hem çalışacak, hem Fransız Filolojisi'nde okuyacak. Fen dersleriyle o kadar kafa patlatmaya değdi mi? Ben? Ben ne yapacağım? Tüm benliğim felsefe diyor, ama İstanbul Üniversitesi'nde Alman hocalar var: Çok meşhurlar, von Aster ve Krantz. Almanya'daki Nazi rejiminden kaçan insanlar. Dersleri Almanca, bir asistan tercüme ediyor. Bu da hiç hoşuma gitmiyor.

Ankara Edebiyat Fakültesi'nde bir Fransız var, Monsieur Lacombe. Union Française'de bir konferansına gittim, mest oldum. Ama beni Ankara'ya tek başıma gönderirler mi? Orada Ayşe var. O Profesör Bonneau'yla Fransız edebiyatı okumak istiyor.

Tabii annem göndermedi. Sınav günlerimiz asıldı. Hem yazılı hem sözlüye gireceğiz. Bir de Galatasaray Lisesi'nde olgunluk sınavımız var. Çalışacak çok şey var, öyle ki sene sonunu düşünmeye hiç vaktimiz yok. Yazılı sınıfta: Masa başına bir öğrenci koydular. Biz Nihal'le arka arkaya oturduk, ben arkadayım. Bir şey bilmedim mi Nihal'e fısıldıyorum, o

1944 senesindeki mezuniyet törenimiz.

da müsvedde kâğıdına yazıp yan tarafa koyuyor, çok iyi görüyorum. O bilmedi mi aynı kâğıda bir soru işareti koyarak yazıyor, ben de fısıldıyorum. Böylece okulda ilk ve son kez olarak kopya çekmiş oluyoruz. İkimiz de birinci olduk. Notumuz 9.33, ikimiz de pembe güllü tacı giydik. Ben arkadaşlığımızı, XVI. asır edebiyatında gördüğümüz Montaigne ile Étienne de La Boétie'ninkine benzetiyorum: Her şeyleri ortaklaşaymış, bir tek içtikleri su ayrı gidermiş. Ne güzel bir beraberlik!

Nasıl yaptı bilmem, ama sosyoloji sınavında Ercüment Bey mümeyyizimiz. Artık hiçbir korkumuz yok. Şükür Allah'ıma!

Sınavlarımız biter bitmez Galatasaray'ınkiler başlıyor. O lise bizim evimiz gibi, her tarafını biliriz çünkü; bu son senelerde sık sık Zerrin'e gittik.

Dört dersten giriyoruz. Sınav sonrası, arka bahçede, Zerrin'in evinin bahçesinde toplanıyoruz. Ortada büyükçe güzel bir havuz: İçinde kırmızı balıklar. P. Gautier Galatasaray'da da hoca. Gelip bizi bahçede buluyor. Kendisi 37 yaşında, ama bizi kızları sayıyor. Zerrin havuzun başında bol bol

onunla beraber fotoğraflarımızı çekiyor. Kırmızı balıklar bize, kenara geliyorlar, yem vereceğiz zannediyorlar. Hocamız da Zerrin'e, "Siz bunları çekiyorsunuz" diyor. Arkadaşımız çekici olmaktan çok memnun. Cidden de Zerrin çok güzel bir kız oldu; yeşil gözlü, sarı saçlı, balık eti, çok gösterişli bir kız. O kadar da zeki.

Sene sonu geldi. Bu yıl müsamere altı sene evvelki, okula yeni girdiğim seneki "Tavşanla Kaplumbağa" masalı... Acaba kim şimdi Melibiba? "Koşmak işe yaramaz, zamanında yola çıkmalı" diyor koro. Biz onu iyi biliriz, işte yolun sonuna firesiz geldik.

Başrahibe M. Jean Baptiste, hepimizin başına birer defne tacı koyuyor. Romalı generallere benziyoruz. Fatihlere verilirmiş. Biz dünyayı, hayatı fethetmeye gidiyoruz.

Elveda çocukluğumuz! Elveda evimiz Dame de Sion!

Geçmiş Zamanın Peşinde: Semtler, Caddeler, İnsanlar

Şişli ve Civarı

Gözümü kapadım, çocukluğumun Osmanbey'ini gördüm: Darca bir cadde, ortasından çın çın çın diye tramvay geçer, bazen de kupa denen siyah, kutu gibi tek atlı arabasında, öğleden hemen sonra Doktor Zohrab'ın dul eşi geçer, günlük gezisini yapar. Evimiz 233 numarada, Tavukçu Fethi Sokağı'nın köşesinde, 1898'de inşa edilmiş, üstünde en tepede yazardı. Babam desinatör ve ressam Jan Pulcu yaptırmış. Ev dört katlı, üçünde biz oturuyoruz, dördüncü kat kirada. Bu evi babam kaleminin ucuyla kazandığı parayla yaptırmış: 13 yaşında yetim kalmış. Babası İstepan Pulciyan inci eksperiymiş, altın pul ve küçük inci satarmış; bunları kadınlar başlarına bağladıkları tülbentlerin etrafına oya yaparken işlerlermiş.

İstepan öldüğünde eşi Sofiye ve çocukları Takuhi, Roz ve Jan'a hiçbir şey bırakamamış: O zamanlar ahşap evli İstanbul'un yangınları çok, Pulcu ailesi üç kez malı mülkü yangına vermiş. Son olarak Arnavutköy'e taşınmışlar; orada Ermeni okulu olmadığından çocukları Rum okuluna vermişler. Herhalde bir ara Ermenice okuma yazmayı da öğrenmişler ki babam Ermenice *Norlur* gazetesini okurdu.

13 yaşındaki Jan çıraklığa verilecek, ev geçindirmesi lazım. Çizimi çok güzel olduğundan, annesi onu Pasaj Hacopulo'da baskıyla çay örtüleri çizen birinin yanına vermiş. Çırak o kadar istidatlı ki gelenler, "Bırak, çocuk çizsin" derlermiş ustasına. Onun yaptığı, bir ayrıcalık taşırmış, onun olduğu hemen anlaşılırmış. Annem bir anısını hatırlardı; daha babamı tanımadan, Fenerbahçe'de teyzesinin yanında kalırmış:

Bursa'dan yeni gelmiş, harp seneleriymiş. Nakış işleyen kuzeni Vensantin bir gün onu Mösyö Jan'a göndermiş, Pasaj Hacopulo'ya. Bir çay örtüsü çizilecek. Annem Katrin gider, bu sanatkârı sorar, oradan biri, "Benim" der. Çizdirip döner. Şöyle baktığında kuzini, "Aman, ne yaptın," der, "bu onun işi değil!" Meğerse o gün Mösyö Jan işe gelmemişmiş. Örtüyü yıkar ütüler ve tekrar çizdirir.

Babam istediği zaman dükkâna giderdi; çoğunlukla orada çizmez, işi eve getirirdi. Sabahleyin saat beşte kalkar, sakinlikte, ilhamına göre çizerdi.

18 yaşına geldiğinde, Madam Hamson diye bir müşteri, "Oğlum sen burada harcanıyorsun, sen her akşam işten sonra Kandilli'deki evime gel, benim işlerimi orada çiz, sana her akşam bir altın" demiş. Ve öyle de olmuş. Madam Hamson, Türk motifli örtüler çizdirir, İstanbul'da işletir, İngiltere'ye gönderirmiş.

Babam Pasaj Hacopulo'da böylelikle kendi dükkânını açmış.

1922'de annem Jan Pulcu'yla evlendiğinde evin karşısında, ta Şafak Sokak'a kadar uzanan Osmanbey Bahçesi varmış. Geceleri piyesler bile oynanırmış. Annem çok sevinmiş, "Çocuğumuz olursa hava aldıracak bir yer var" demiş. Ama bu bahçe hemen kapanmış ki ne ben ne de İrma ablam bu bahçeyi hatırlarız.

Onun yerine tam karşımızda, evlerin arasında bir benzin istasyonu açılmıştı: İsteaua Romana yazardı üstünde. Hatta bu benzinciler önce bizim eve talip çıkmışlar, ama Roz Halam bunları kovmuş.

1930'lara doğru benzin deposu oradan gitti ve yerine modern bir apartman yapıldı: Posta Palas. Çünkü büyük mağazasını Osmanbey Postanesi kiraladı, ta ki Babayan ailesi, Tavukçu Fethi Sokağı'nın öbür köşesinden Rumeli Caddesi ve arkadaki Mezarlık Sokağı'na kadar uzanan Ecole Moderne'in bulunduğu yeri satana kadar. İşte yeni postane oraya inşa edildi. Şimdi de Telefon Müdürlüğü'dür. Ama o apartmanın adı Posta Palas olarak kaldı. Sonradan Şafak

Sokağı'nın köşesine betonarme Sebat Apartmanı yapıldı. Altındaki dükkânı kırtasiyeci Abdi Şinasi Gül kiralamıştı. Genç ve çok terbiyeli biriydi. Dame de Sion çıkışında öğrenciler muhakkak oraya bir uğrarlardı. Çoğunu isimleriyle tanır ve iltifat ederdi. Şafak Sokağı'nın alt köşesinde üstü ahşap kaplı bir kâgir apartman vardı. Altında da tarihi Nargileciyan Eczanesi.

Ben kendimi bildim bileli Mösyö Nargileciyan, eczanesinde bulunurdu. Kısa boylu, tıknaz, çerçevesiz küçük gözlüklü, yaşlıca bir adamdı. Osmanbey'in ve tüm Şişli'nin en tanınmış eczanesiydi. Orada çalışan genç kızla hâlâ ondan bahsederiz. Tabii şimdi o kız da çok yaşlı. Sonradan eczane Kemal Atakan'a satıldı.

Evimizin karşısında Osmanbey Bahçesi'nin bir parseline Karaköy Börekçisi Hüseyin Bey, sırf kendisi için çok güzel iki katlı bir ev yaptırdı. Galiba şimdi orada Ziraat Bankası var. Hüseyin Bey yaşlıydı, çok zengindi. Karaköy'e özel arabasıyla giderdi. O zamanlar ancak sayılı serveti olanların böyle bir arabası olurdu. Ne yazık ki hiç çocuğu olmamıştı. Halbuki iki eşi vardı; büyük hanım epeyi yaşlıydı, ama küçük hanım hayli gençti. "Geceleri ikisinin arasında yatar" derlerdi. Ara sıra, kapıyı saçı iki örgülü yeni yetişen bir kız çalardı. "Yeğenidir" derlerdi. Sonradan dünya bu genç kızı soprano Leyla Gencer olarak tanıdı. Hüseyin Bey'in Çubuklu'da da bir malikânesi vardı. Bahçesinde Çubuklu suyu akardı. [Burası Mustafa-Karolin Koç'a satıldı.] Yazın, karşımızdaki ev kapanır, bir bekçiye teslim edilirdi.

Bu evin üst yanında Aliye Hanım'ın evi beton olarak inşa edildi. Üç katlıydı. Şimdi eski eser diye hâlâ cephesi kalmış, ancak üstüne çok çirkin katlar çıkılmıştır.

Tam bu sıralarda Rumeli Caddesi'nin köşesine şimdiki Yapı Kredi Bankası'nın yerinde bir benzin istasyonu açıldı: Sokoni Vakum Standart Oil, galiba bir Amerikan firmasıydı. Köşe olduğundan arabalar kolay girip çıkıyorlardı. Böyle evlerin arasında benzin depolarının bulunması çok sakıncalı: Hatta bir yangın tehlikesi bile atlattık. Dediler ki, orada çalı-

şan bir genç atik davranıp benzin musluğunu kapatmış, ama elleri de yanmış. Aferin çocuğa, yoksa tüm mahalle havaya uçacaktı.

Bizim evin yanında 235 numarada Kazezyan Andon Kalfa otururdu. Evi çok küçük bir arsa üzerinde; köşe başı olduğu için fırdolayı çıkmalarla bayağı büyükçe bir ev yapmıştı. Cephe, köşede vapur burnu gibi sokağa uzanırdı. Bu evin bir ayrıcalığı da Andon Kalfa'ya has süsleriydi. X harfi şeklinde çapraz tahtalarla tüm ahşap cephe kaplıydı. Bu süsler Andon kalfanın simgesi haline gelmişti. Biraz daha yukarıda Kafkas Ekmek Fırını'nın yanında bu mimar tekrar bu süsleri kullanmıştı. Ama en görkemli eseri Büyükdere'de Azaryan yalısıydı. [Şimdiki Sadberk Hanım Müzesi.] Yalı çok büyük, bahçesi de dağa kadar, içinde Kocataş suyu akar derlerdi. Evimizin iki kapı ötesinde küçük bir poğaça fırını vardı; işleten bir Bulgar'dı, enine boyuna bir adam. Uzun zaman fırında görmedik. Ne olduğunu sorunca, "O hasta, ölmek üzere" dediler. Çok acıdık.

Birkaç ay sonra tekrar fırınına dönmüştü. "Geçmiş olsun" dedik, ne olduğunu sorduk. İnanılmaz bir şey anlattı: "Bana büyü yapmışlar," dedi ve devam etti, "hastayım, doktorlar hastalığıma bir isim koyamadılar, gittikçe eriyorum, yatağa düştüm. Son çare denize düşen yılana sarılır, eşime biri bir kurşun döken tavsiye etmiş. İkimiz de böyle şeylere inanmayız ama denileni yaptık. Kurşun dökenin dediğine göre, bizim bahçedeki kuyuya büyü olsun diye bir sabun atılmış, eridiğinde ben ölecekmişim. Kuyuya adam indirdik, bezlere sarılı sabunu buldu, ufacık kalmıştı. Ondan sonra iyileşmeye başladım, şimdi sapasağlamım. Bundan sonra büyüye ister inanın ister inanmayın."

Fırından sonra birkaç tane birbirine benzer ev vardı. Birinde Jon ve Mari Kasapyan otururdu iki küçük kızlarıyla. Yanındaki Mari'nin amcası Viçen Kasapyan'ındı, zengin bir tiftik tüccarı. İngiltere'yle iş yapardı. Sokağa çıkmayan, sinirlice bir eşi vardı, bir de çok lisan bilen iyi yetiştirilmiş bir oğlu. Bunlar Pangaltı'da çok tanınmış ailelerdendi. Ama Viçen

Kasapyan öldüğünde oğlu Jorj'un hiçbir şeyi idare edebilecek durumda olmadığı anlaşıldı. Allahtan yengesi, Mari'nin annesi Madam Matilt Kasapyan çok akıllı bir iş kadınıydı da serveti o idare etti. Kasapyanların yanındaki ev Hanesyanların eviydi. Sinirli bir oğulları vardı. Geceleri balkona çıkıp bağırırdı.

Şimdi Şişli'ye doğru gidelim. Sağ tarafta Rumeli Caddesi, biraz soğukça, çok işlek olmayan bir cadde. Hiç dükkân yok gibi. Tam başta görkemli Giritliyan ve Tahtaburunyan apartmanları. Onlar hâlâ oradalar.

Halaskârgazi Caddesi'nde sağ tarafta Pier Assante'nin güzel evi: Önünde küçük bir avlu, birkaç basamakla sokak kapısına çıkılıyor. İçi küçük bir saray! Salonun duvarları altın yaldızlı motifli, yemek odasında yemekleri göndermek için mutfaktan çıkan küçük bir asansör. Duvara yaslanmış kayalıklı bir havuz. Bir de o zamanın hiçbir evinde olmayan, iki kurnalı küçük bir hamam. O sırada güzel binalar çok. Şimdiki Azrakların oturduğu bina da bir saray, tam belediyenin yanında. Biraz yukarıda Atatürk'ün evi. Tüm İstiklal Savaşı orada düşünülmüş.

Küçük Bahçe Sokağı'nın başındaki Çankaya Apartmanı da bir zamanlar Ermis Konserveleri'ni yapan Yerganyanlarındı. Kent Sineması'nın yerinde, yüksekte bahçe içinde Manara Kliniği 1920-1935 senelerinde doğan tüm Şişli çocuklarının kliniğiydi. Sokak üstüne bir kameriyesi vardı. Bunu sonradan Mère Elvira, Dame de Sion'un başrahibesi, Tarabya'daki Hüber Köşkü için satın almıştı. Etfal Hastanesi Sokağı'nın üst köşesinde Manara Kliniği gibi yüksekte Miku Apartmanı vardı. Sahiplerinden Gisele Miku son zamanlara kadar yaşıyordu. Daha yukarı doğru, birkaç aynı tip eski ev yol seviyesinden aşağı kalmışlardı, birkaç basamakla kapılarına inilirdi. Yağmur yağdığında acaba burayı su basar mıydı? Birinde Hazikyan ailesi otururdu. Çatı akar ama tamir ettirilecek gibi değil. Tavana bir çarşaf gerip suyun bir tek yerden akmasını sağlamışlardı. Bir gün yan bina satılır, alan temeli çok derin kazar. Bunlar korkar, tetikteler. Korktukları da başlarına ge-

lir: Bir gece tavandan küçük taşlar düştüğünü fark etmişler. Hemen yataktan kalkıp oldukları gibi sokağa fırlamışlar, o anda ev büyük bir gürültüyle çökmüş. Gün be gün molozları eşeleyip kurtarılacak bir şeyler aradılar, ama nafile.

Şişli'den ötesi

Şişli Mecidiyeköyü'ne doğru devam eder. Önce sağda La Paix Akıl Hastanesi, sonra Şişli Tramvay Deposu [şimdi Cevahir Alışveriş Merkezi]. Solda mezarlıklardan başka bir şey yok; Rum ve sonra Ermeni Katolik Mezarlığı. Buralar çok uzak sayılırdı, hatta karda kurt indiği bile söylenirdi. Bunlardan sonra Mecidiyeköy dutluklarla kaplı. Barba Luka'nın yeri çok meşhurdu. Mayıs ayında evimizin önünden tabla tabla taze dut geçirirlerdi. Sabah serinliğinde toplanan meyveler çok güzel olurdu. Ben yetişkindim ki hâlâ kır kahveleri vardı.

1948'de Emlak Bankası'nın Levent Evleri yapılmaya başlandı. Yerden mantar gibi bitiyorlardı. "Bunlar ne kadar dayanacak ki?" dedik, ama şimdiye kadar ayaktalar. Böylece Büyükdere yolunun üstünde ilk mahalle kurulmuş oldu. Dar Maslak yolundan sağlı sollu çınarlı bir yoldan Boğaz'a gidilirdi. Hiç bina yoktu, ancak çok ilerde, sağda askeri bir prevantoryum bahçe içinde görülürdü. Taksiyle Sarıyer'e gittiğimiz bir gün radyatörümüz su kaynatmıştı da, oradan su alarak yolumuza devam edebilmiştik

Şişli'de cadde ikiye ayrılır. Sol tarafı Abide-i Hürriyet Caddesi'dir, Hürriyet Tepesi'ne gider. Annemizle sık sık faytonla anıta kadar giderdik. Orada bir iki kır kahvesi vardı. Oturup temiz havayı ciğerlerimize çekerdik. Yine bir gün oradayız, burnumuza nefis bir köfte kokusu geliyor. Biz annemize, "Açız" diyoruz. Bu kelime ağzımızdan nadiren çıkar, iştahsız çocuklarız. Annemiz gidip seyyar köfteciden ekmek içi köfte aldı. Öyle nefis geldi ki, o tadı unutamam. Bir başka gezme yeri de Bomonti Bira Bahçesi'ydi. Bira fabrikası Alman şatolarını andırırdı, galiba Bomonti Biraderle İsviçreli Alman'dı. Fabrikanın karşısında çok büyük mor salkımlı, fıs-

kiyeli havuzlu bir bahçe vardı. Orada bira içilirdi. Bira kulplu büyük bardaklarda köpür köpür gelir. Kalabalık grup olunca da küçük bir fıçı alınır. Tahta tokmakla fıçı delinir, ondan sonra doldur da doldur.

1955'lerde o bahçe hâlâ vardı ki, bir Notre Dame de Lourdes kilisesi çıkışı, büyük bir grup oraya gidip aç karnına bira içmiştik. Artık bu anane oldu, her mayısta kiliseye gittiğimizde oraya uğruyorduk. Kilise Gürcülere aitti ve o sıralarda Peder Pier ve Peder Şalva diye iki ihtiyar rahip vardı. Şimdi bu kilise Gürcü asıllı Zazadze ailesinin malıdır. Kilisenin yanındaki Notre Dame de Lourdes okulu Gürcü sörlerindi, tedrisat Fransızcaydı. Okulun uzun zaman müdiresi Mari Zazadze'nin teyzesi Sör Elizabeth'ti. Bu okul sonradan Türkçe tedrisat yapan bir ilkokul oldu: Bilgi Okulu. Kızım Deniz orada okudu. Bu okulu, Simon Zazadze açmıştı, sonradan büyük masraflar yaparak bir Bilgi Lisesi inşa edildi.

Bira fabrikası 1973'te hâlâ faaliyetteydi ki, kızım Bilgi İlkokulu'nda okurken aile birliği, okula gelir sağlamak için bir çay tertiplemek istedi. Çekilecek piyango için de şuradan buradan hediyeler topluyorduk. Bomonti Bira Fabrikası'nın müdürünün çocuğu da yuvadaydı. Müdürü bulduk. Bizi çok iyi kabul etti, birkaç kasa bira göndereceğini söyledi ve iltifat olsun diye bize bira ikram etti. Müdire Hanım ve biz aç karnına içmeye mecbur olduk. Başımız döndü, nasıl ayağa kalktık nasıl okula kadar gittik hiç bilmiyorum.

O civarda başka bir kurum Petites Soeurs des Pauvres'ların düşkünlerevidir. Fakir olan herkesi, dine ve milliyete bakmadan alırlar. İaneyle koca evi geçindirirler. Çocukluğumda tek atlı yeşil bir arabaları vardı. Arabacı bir sördü. Dükkân dükkân, ev ev gezerler sadaka toplarlardı. Sörler sırf Fransız'dı o devirde. Şimdi Fransız sör yok gibi, Hintli, Afrikalı çok. Bu pahalılıkta artık sırf ianeyle çeviremiyorlar fakirhaneyi. Ancak emeklilik maaşı olanları alabiliyorlar. Ama evleri pırıl pırıl, her şey mis kokuyor. Sadakayı da artık bir kaptıkaçtıyla topluyorlar. Tabii ki bir sör kullanıyor. Devirler değişiyor. 2005 yazında çatıları yandı. Büyük hasar oldu, ama

onları kayıran çok, yardım yetmiş de artmış da. Allah kimseyi bırakmıyor.

Bomonti Bahçesi'nin arkasında şimdiki Feriköy Pazarı'nın yerinde Royal Çikolata Fabrikası, zamanın en güzel çikolatalarını yapardı. Lion, Melba çikolataları da Royal'le yarışırlardı. Fabrika Etnopulolarındı. Kardeşlerin birinin kızı Klio'yu Dame de Sion'da okuttum. İsteyene, Klio fabrika fiyatına kutu kutu çikolata getirirdi. Galiba Yunanistan'a gitti Etnopulolar ve fabrika da kapandı.

Şimdiki Bilgi Lisesi'nin arkasında Kent Şekerleri'nin fabrikası vardı. Sahibi Süryani'ydi. Tülin ve Bella diye iki kızları Bilgi İlkokulu'nda kızım Deniz'le okudular. Kentler galiba daha modern bir fabrika açmak için o binayı bıraktılar. Uzun zaman öyle boş kaldı, ta ki ilkokul açmak için Dame de Sion Mezunları Vakfı talip çıkana kadar. Vakıf, Neslin Değişen Sesi İlkokulu adıyla orayı ilkokul yaptı.

Pangaltı

Osmanbey'den Harbiye'ye giderken Nargileciyan Eczanesi'nin karşısına doğru küçük bir simitçi fırını nefis halkalar ve susamlı simitler yapardı. Hele yılbaşında çift örgülü kuş gibi bir simitleri vardı ki annemiz, "Yeni yıla girerken bunlar öter" derdi. Hep alırdık, ama uyuduğumuzdan, öttüklerini hiç işitemedik. Paskalya'da da ortada kırmızı yumurtalı çörekler sıcak sıcak fırından çıkardı. Geçerken hep imrenirdik, ama annemiz hiç almazdı.

Daha aşağıda Hamam Caddesi başlardı, şimdiki Ergenekon Caddesi... Dolapdere'nin köşesinde tarihi bir hamam vardı. [Şimdi yerinde Ramada Oteli var.] Tüm Osmanbey ve Kurtuluş yıkanmaya o hamama giderdi, çünkü dedim ya, evlerde banyo yok o devirde, ancak Assantelerin evinde bir hamam vardı. Bizse, İngilizlerin *tube* dediği, kenarı oluklu bir leğende yıkanırdık, odanın ortasında sobanın önünde. Ama ara sıra da keselenmek için hamama gidilirdi. Bohçalar hazırlanır, içine gümüş hamam tası, sabun, peştemal ve bornoz konur, hizmetçinin eline verilir ve beraber hamama gidilirdi. Halveti çok sıcak olurdu, ortada bir göbek taşında, natır, isteyenleri keselerdi. Kadınlar gündüz giderlerdi, erkekler de gece. Ama Harbiye'de Selbaşı Sokağı'nın başında bir Çinili Hamam vardı ki adını güzel mavi çinilerinden almıştı, orası sadece kadınlar içindi.

Pangaltı, adını Hamam Caddesi'nde eskiden bulunan bir İtalyan'ın fırınından almıştı: Dükkânın üstünde "Pan Caldi" yazarmış, yani sıcak ekmek.

Hamam Caddesi'nin köşesinde Halaskârgazi Caddesi'nin üstünde meşhur "High Life" pastanesi güzel vanilya kokuları saçardı. En iyi pastaları, çikolataları, dondurmaları o yapardı. Sanki o devrin Divan'ı. Köşede camlı bir salonu vardı, orada oturup gelen geçeni seyrederek çay veya limonata yudumlamak güzeldi. Çay o devirlerde nadir içilirdi, ancak Seylan'dan gelirdi, daha fazla Yemen kahvesi misafire ikram edilirdi. İlk bölümde bahsetmiştim, İkinci Dünya Harbi'nde de kahve tiryakileri çok zorluk çektiler, kavrulmuş nohut tozu içtiler. Ama kahvenin yerini tutar mı? "Aman hiç uyanamıyorum" diyenler vardı.

Bizim askerlik hocamız Albay Seyfi Kurtbel, ekseriyetle öğleden sonra High Life'da oturup Dame de Sion çıkışı öğrencilerini selamlardı. Gençlere heyecan verici bir olay da pastacının alt köşesinde, hamamın yanında Tan Sineması'nın açılması oldu. Yeniyken çok güzel bir sinemaydı, iyi filmler de getiriyordu. Cumartesileri iki buçuk seansında tüm Osmanbey, Şişli ve Kurtuluş gençliği oradaydı.

Tan Sineması'nın iyi iş yaptığını gören, yeni inşa edilen bir binanın sahibi, Tan'ın hemen yanında Yeni Sinema'yı açtı. Locaları zemin kattaydı, koltuklarsa bodrumda. Yağmurlu havalarda hafif küf kokardı. Ama o da güzel filmler oynatmaya başladı: *Viva Zapata*'yı orada gördüğümü hatırlıyorum.

Ama 1946'lara doğru, karşı sırada, Nargileciyan Eczanesi'nden az aşağı, yeni açılan İnci Sineması ikisinin de yıldızını söndürdü. İnci, büyük ve Beyoğlu sinemaları gibiydi. Karartılınca salon koltuklarının altında kırmızı ışıklar yanardı.

Hamam Caddesi'nin balıkçıları meşhurdu, oraya balık pazarı da denebilirdi. Bir tanesi solda hemen Dolapdere Caddesi'nden sonraydı, bir Ermeni'ydi, çok güzel balık satardı. En son kapanan o oldu. Sağ tarafta Tavukçu Fethi Sokağı'nın ağzından başlayarak Frenk Mezarlığı Sokağı'na kadar bir dizi balıkçı vardı. Beğen de beğendiğine git! Ne olduysa bilemem, teker teker kapadılar, en son da Erdoğan, önce karşı kaldırıma dükkânını taşıdı, sonradan da kapadı.

Kurtuluş

Hamam Caddesi yukarıya doğru gider ve Kurtuluş'a kıvrılır. Rumlar Kurtuluş'a Tatavla derlerdi. Orada çok Rum otururdu. 1930'lara doğru orada çok büyük bir yangın oldu ve son duraktaki Ortodoks Kilisesi böylece meydana çıktı. Hatırlıyorum, yangında kaçan bir kurt köpeği Dame de Sion'un yanında oturan yengemin bahçesine çitlerden atlaya atlaya gelmişti. Çok güzel ve tatlı bir köpekti, adını Dick koydular. Belki altı ay kadar onlarda kaldı, ama bir gün cadde kapısından gitti, bir daha da dönmedi, herhalde sahibini bulmuş olacak.

Kurtuluş Caddesi'nde sağ tarafta bizim akrabalarımız otururdu numara 54'te. Genişçe üç katlı mütevazı bir evdi. Bahçesinde bir Sultan Selim inciri, yazın iri ve nefis meyveler verirdi: Koca koca yeşil incirler. Baharda da menekşeler, yaprakların altından baş gösterirler; kokuları daha görmeden orada olduklarının habercisiydi. Karşılarındaki Uslucuoğlu Apartmanı çok görkemliydi, Karamanlı Rum bir ailenindi. Bizim akrabaların soyadı bahçelerindeki çiçekler gibi Menekşe'ydi. Üç evlenmemiş kardeştiler. Büyükleri Mari, o zaman için modern sayılırdı, saçları biraz ağarmış ve kesikti. Burnuna yaylı gözlüğünü sıkıştırır ve piyano çalardı. Ortanca Karlo erkek ve kardeşlerinin hizmetkârıydı. En küçükleri Surpik solgun, hiç güneş görmemiş bir çiçek gibiydi. Hastalanmasın diye okula bile göndermemişlerdi, ama yine de Ermenice okuma ve yazma bilirdi.

Maskara, Baklahorani, Bayram

Hıristiyanların büyük perhizinden evvel tüm Avrupa'da karnaval şenlikleri yapılır. Hâlâ Venedik Karnavalı dillere destan. Annem Fransa'da Nice Karnavalı'nın da çok güzel olduğunu söylerdi. Hiç İstanbullu Hıristiyanlar geri kalırlar mı? O günlerde hava kararınca sokaklardan sürü sürü maskeli gruplar geçer, aynı gece birkaç evi dolaşırlar, neşe saçarlardı.

Tanıdık biri maskesini indirir ve yüzünü gösterir, böylece evlere kolayca kabul edilirlerdi. Gramofonlar çalınır, sabaha kadar dans edilirdi. Harpten evvel şen senelerdi... Biz pencerenin önüne oturup maskelilerin geçmesini beklerdik. Bunlara *maskara* derdik... Sonradan böyle taşkınlıklar men edildi.

Babam daha sağdı, 1929'da olacak, bize 35 kişilik bir grup geldi. Doktor kılığındaki yengem Matilt yüzünü açtı ve bunları içeri aldık. Aralarında Çingenesi, fal bakanı, bakla atanı, Japon geyşası, İspanyol dansözü, bir de rahip var. Sonradan o genç otit oldu. O devirde antibiyotik yok, bu hastalık ameliyata kadar gidiyor: "Din adamını maskara ettiği için Allah Nicolas Vidal'a ceza verdi" dediler.

O gece sabahlara kadar dans edildi. Gramofonumuz yoktu ama piyanomuz vardı. Yengemin ikinci eşi Piyer oturdu, dans havaları çaldı.

Karnavalın en müthiş günü son günüydü, bir pazartesi olurdu. Tatavla'nın sonunda açık bir sahada toplanılır. Buna Baklahorani denirdi, Rumcadır herhalde. Maskeliler kalabalığı bir arada gösteri yaparlar, eğlenirlerdi. Neler yoktu ki? Elinde tırpanıyla Azrail bile gelirdi. Halk faytonlara binip onları görmeye giderdi. Arabadan inmeden tur atarlar ve maskelileri seyrederlerdi; türlü seyyar satıcılar leblebi, horoz şekeri, simit ve saire satarlardı. Bir kez annemizle gitmiştik ve hâlâ o sahneler gözümün önünde.

Böyle eğlenceli bir gün de Şeker Bayramı sabahıydı... Elimizde bahşiş, bizi tam bir ay davulla uyandıran gece bekçisini beklerdik. Bir de davulun sesi gelir, etrafına rengârenk mendiller asılı, tantana tan diye davul yaklaşır ve maniler söyleye söyleye davulcu görünür. Pencereyi aralayıp bahşişi atarız, dediğini dinleriz. Her eve göre bir şey uydurur. Annem, "Bunlar iyi halk şairleridir" derdi.

Davulcu geçince Roz Halamla bayram günü bile açık olan Nargileciyan Eczanesi'nden biraz aşağıdaki şekerci İsmail Hakkı'ya gideriz. Dükkân büyük, iki vitrinli. Lokumları, akide şekerleri Hacı Bekir'inki kadar güzel derlerdi. Ama bayramda tüm hünerini döker, buzlu kayısılar, hindistancevi-

zi dilimleri, armutlar vitrine dizilmiş, gel beni al derdi. Biz istediğimizi seçer, "Ah, her gün bayram olsa" derdik. Maalesef Hakkı Bey öldükten sonra o kadar senelik dükkânı oğlu çeviremedi ve o tarihi Osmanbey Şekercisi tarihe karıştı.

Bir de böyle meşhur bir kahveci vardı. Kazezyan Andon Kalfa'nın evinin altında küçük bir dükkândaydı. Onu tüm Şişli tanırdı, çünkü dibek kahvesi satardı: Tokmakla dövüle dövüle toz haline gelen kahve daha lezzetli olurmuş. İşte Kâzım Efendi bir çocuk tutmuştu, bütün gün kahve döverdi. Bizim evden bile güm güm güm diye sesi işitilirdi. Ama doldurduğu küçük kesekâğıdına yağı çıkardı. Ve böyle lezzetli, böyle köpüklü kahve hiç görülmemiştir, denirdi.

Harbiye'ye Doğru

Harbiye tramvay durağı Nişantaşı dönemecindeydi. Buradan ekseriyetle tek vagonlu Beyazıt tramvayları kalkardı. Halbuki Şişli'den kalkanlar çift vagonluydu: Önde kırmızı, meşin koltuklu birinci mevki, arkadaki sarı yeşil arası renk ikinci mevki tahta koltukluydu. Bir tarafta ikişer kişilik, bir tarafta tek kişilik oturacak yer vardı. Ortada ayakta durulur, düşmemek için de yukarıdan sarkan meşin saplara tutunulurdu.

Durağın biraz aşağısında, sağ tarafta Selbaşı Sokağı'nın köşesinde tarihi Harbiye Fırını vardı. Dame de Sion'a giderken muhakkak oradan bir şeyler alınırdı. Şimdi bu fırın Ergenekon Caddesi'nin başlarında solda, hâlâ poğaça yapar.

Fırının yanında, yaşlılarevi Artigiana'nın bahçe kapısı açılırdı. Birkaç basamak inildikten sonra, yokuş üstüne sağlı sollu küçük tek katlı evler inşa edilmiş, ama çok da yıpranmıştılar. Bu huzurevini idare eden Charité sörleriydi. Aynı zamanda şapeldeki ayinleri de tertiplerlerdi: Mayıs ayında bahçe kartopu çiçekleriyle gelin gibi olurdu. O ayda her akşamüstü Hazret-i Meryem için saat dörtte bir ayin yapılır, sörler ilahiler okurlardı. Pek çok Katolik buna iştirak ederdi.

Sonradan buranın mütevelli heyeti, cadde üzerindeki tarafı sattı. Fırın çıktı. O parayla yeni odalar yapıldı, oldukça konforlu. Hâlâ yokuş üstü, ama basamak basamak merdivenlerle iniliyor. İkinci kata çıkan da birçok merdiven var. Bu kadar merdiven bir arada zor görülür.

Artigiana'nın karşısında Harbiye Kışlası vardı. Askerler her gün Şişli'den öteye talime giderler, başlarında at üstünde kumandanlarıyla; akşam da, kararmadan dönerlerdi. Marş-

lar söyleyerek yürürler, soğuk havalarda tüm teçhizatlarıyla kolay yürümek için, kaputun önü iki tarafa açılıp iliklenirdi. Böylece adım atmak daha kolay olsa gerek. 1935'lere doğru Harbiye Kışlası yedek subay okulu oldu, bazı annelerin de korkulu rüyası: Bu genç askerler tabii ki Dame de Sion'lu kızların hoşuna giderdi... Ankara'ya yedek subay okulu gittiği gün "oh!" çeken bazı anneleri bilirim.

Sonra kışlanın büyük bir bölümü yıktırıldı, yeri park gibi kaldı. Yıllar sonra da yıkılan yere sağır cepheli Askeri Müze inşa edildi. Kışlanın yanında manej, şimdiki Orduevi'ne kadar uzanırdı. Okula giderken ata binenleri seyrederdik; zaten kadınlı erkekli bazen evimizin önünden geçerlerdi. Manejin yanındaki aralıkta, Belvü Bahçesi yazın çok güzel olurdu. Soğuk bira bile içilirdi.

Cadde uzun eski bir duvarla Divan Oteli'nin yerine kadar uzanırdı: Bu kendi haline bırakılmış Ermeni Mezarlığı'nın duvarıydı. Anlaşılan, Taksim'den sonra buralar kırmış ve mezarlık yapılmış, ama şehir büyüyünce evlerin arasında kalmıştı. Eski taşlar olduğu gibi durur, Divan Oteli'nin yanından mezarlığa girilebilirdi. Hatta orada bir küçük şapel ve önünde gömülü mucizeler yapan bir yatır vardı: "Hokevor Der" derler, yani dindar, duayı seven rahip. Mezarlık kaldırıldığında bu mezar Beyoğlu'ndaki Üç Horan Kilisesi'nin avlusuna nakledildi.

Bu mezarlık galiba 1948'lere doğru kaldırılmıştı. O yerin caddeye bakan bölümü parsellenip satıldı, kalanı park oldu. İlk, Kervansaray inşa edildi. İstanbul Radyoevi ondan evvel yapılmıştı. Kervansaray'ın altı restoran ve kulüptü, varyeteler veriliyordu, üstü de apartman daireleriydi. Rivayetler dolaşmaya başladı, gece sesler işitiliyormuş, halılar dörde bölünüyormuş. Ama oturanlardan çıt çıkmadı. Sonradan arka tarafa Hilton Oteli inşa edildi. Otel Belvü Bahçesi'nin yerindedir, bahçesiyse mezarlık sahasıdır. Galiba eşimin büyükbabası o mezarlıkta gömülüydü, çünkü Şişli Katolik Mezarlığı'nda ismine rastlamadık. Hilton'un açılışına Hollywood artistleri geldi. O senelerde naylon kumaş pek nadir ve kıymetliydi,

bizlerde yoktu. Bazı kadın artistler naylon giymişlermiş ve ışıkta içlerine kadar görülüyormuş diye dedikodular çıktı.

Mezarlık karşısında Notre Dame de Sion okulu çok namlıydı, zengin kızlarının okuluydu. 1856'da İstanbul'da sörler tarafından kurulmuş. Bu sörlerin kurucusu Rahip Theodore Ratisbonne, Musevi'den dönme bir Katolik'miş. Bir dayısı Müslüman olup o zamanki sultanın sarayında bulunuyormuş, herhalde bundan dolayı Peder Ratisbonne Osmanlı İmparatorluğu'na karşı büyük ilgi duyarmış. Böylece sörlerini okul kursunlar diye İstanbul'a göndermiş... O zamanlar Dame de Sion'un başrahibesi Mère Elvira diye çok tanınmış biriydi, 1905'te İstanbul'a yerleştiği söylenirdi, 1939'da öldü. Dame de Sion talebelerine kibarlık ve terbiye verirdi. Orada şato hayatı yaşanırdı. Başrahibe reverans yaparak selamlanır, eldivensiz şapkasız sokağa çıkılmaz. Sokakta kontroller olurdu. Öyle namlı bir okul ki, Atatürk ilk edindiği manevi kızı Rukiye'yi 1928'de buraya yazdırmış. Ve şunu demiş: "Bizim de böyle okullarımız olacak." Rukiye Erkin Hanım son zamanlara kadar Dame de Sion'a geldi. Söyleşiler yaptı. "20 Janvier", 20 Ocak kuruluş günü toplantılarında bulundu. Rukiye'den sonra, kızlarından Afet İnan ile birini daha göndermiş Büyük Ata. Rukiye'yi okulda tanıyanlar soyadının Kemal olduğunu söylerler. Dolmabahçe'ye gittiğinde para istemesin diye, baba kızına bir hesap bile açtırmışmış İş Bankası'nda.

Notre Dame de Sion'dan biraz sonra Çizmeciyanların evi vardı; yerinde şimdi Olympic Airways var. Yanlarındaki binalardan biri de evde kalmış üç kızın malıydı; hem Çizmeciyanlara hem Pulculara akrabaydılar. Bir kırtasiye dükkânları vardı. Dame de Sion öğrencileri geçerken bir şeyler alırlardı... Şimdi orası Bilgi Okulu sahiplerinin yeri Zaza Apartmanı'dır. Çizmeciyanların yanında görkemli Belvü Apartmanı vardı. Sahibi Ohanyan Kürkçü çok zengin bir adamdı, İtalyan uyrukluydu. Varlık Vergisi'nde çok büyük vergi koymuşlar, belki verebilirdi, ama İtalyanlığına güvendi vermedi. Apartman satıldı ve oğlu aç açık kaldı.

Ondan sonra kâgir çift evler var, Çalyanların. Daha aşağıda da Frenkyanların apartmanı. Üftade Sokağı'nın köşesinde Hava Palas; Bengyanlar inşa ettirmişlerdi. O da Varlık'ta gitti.

İşte eski mezarlığın karşısındaki evler bunlardı. Hepsi deniz görürdü, ama şimdi ancak Hilton Oteli'nin karşısındakiler güzel manzaralıdır.

Nişantaşı

Harbiye'den sağa doğru döndünüz mü Valikonağı Caddesi'dir. Köşede vapur burnu gibi uzanan ilk katı teraslı bina, eski Topalyan Apartmanı'dır. Şimdi Turkish Bank, bir Kıbrıs bankası. Orayı müteahhit Polat yapıp karşılığında aileye Abdi İpekçi Caddesi'ndeki yeni Polat Palas'tan birkaç daire vermiş. Topalyan Apartmanı eski eser olduğu için eskisine uygun yapıldı, çok da güzel bir bina. Topalyanların kızları 1938'lerde Dame de Sion'dan mezun oldu, sonradan Kuyumcuyan'la evlendi; Paris modasını İstanbul'da ilk o giyerdi.

Topalyan Apartmanı'nın yanında Alenvelt Apartmanı'nda Antuan Pulcu oturdu, beşinci katta da kompozitör ve piyanist Edgar Manas.

Valikonağı'nın binalarının çoğu 1930'larda yapılmış görkemli binalardır. Karşıları açık, çocuk bahçesi, hepsi denizi görür. Çocukluğumda bu bahçede yıkıntı halinde bir bina vardı.

Eski Eytam, şimdi Mim Kemal Caddesi'nin köşesine günün tanınmış cerrahı Mim Kemal Öke büyük, dört tarafı açık bir apartman yaptırdı. Bunun yerinde şimdi Arap-Türk Bankası binası var. Kendisi orada otururdu ve kızı arkadaşımız Necla, Dame de Sion'a gelirdi.

Nişantaşı'nda eski devirde çok konak varmış, ben yetiştiğimde Rumeli Caddesi'nin köşesinde Sadrazam Küçük Sait Paşa'nın soyundan gelen Hotinli ailesinin konağı hâlâ duruyordu. Hotinliler dört kardeşti: üç kız; Gültekin, Nesteren, Bihterin ve erkek Metin. Gültekin Küçükyalı'da bir tren kazasında öldü, Nesteren de [Dırvana] Fransız filoloji-

si profesörüydü, yenilerde öldü. Bihterin de hukuktandı, Metin astronomi profesörü. Babaları büyükelçiydi. Metin ile Can Deniz'in güzel kızları Nilgün Hotinli de lisede benim talebem oldu. Nişantaşı'nın karşı köşesindeki apartmanlarının ışıkları gece geç vakitlere kadar yanardı: hep okuyan insanlar.

Nişantaşı'nda başka bir konak da 1950'lere kadar kalmıştı: Hacı Mansur Sokağı'ndaki Hilmi Paşa Konağı. Yeni evlenen arkadaşım Nezihe, eşi Hıfzı Topuz'la selamlık kısmında oturuyorlardı. Konak Hıfzı'nın dayısınınmış. Hıfzı o evden çıkarken bulduğu annesinin el yazılarına dayanarak, *Meyyale* kitabını yazdı. Meyyale sarayda büyümüş, Hilmi Paşa'nın eşi. Hıfzı'nın annesinin büyükannesinin annesi. Bugün o arsaya iki apartman yapılmıştır: Hilmi Paşa Apartmanları.

Valikonağı Caddesi'ne yerleşmemiz

1950'lerde Valikonağı'nın sonu bir çamur deryasıydı. Yol şimdiki Nişantaşı Anadolu Lisesi'nin önüne kadar var, sonrası hem toprak hem engebeli bir yol. Etraf da otlak; koyunlar otlardı. Biz güzel semtlerde yok pahasına üç ev satarak ancak o yolun sonunda bir arsa alabildik. Biraz ileride ressam Ayetullah Sümer'in iki katlı villası var [şimdiki Sırbistan Başkonsolosluğu].

Çamurlar içindeki bu yola bakan apartmanımızı yaptırdık. Hatta yağmurlu günlerde eve temiz gelelim diye Sezai Selek Sokağı'nın başına kadar bir kaldırım da yaptırdık. Güzelbahçe Sokağı'ndan işliyoruz, yol biraz uzuyor. Sonbaharda evimize girdik. Adı Kader Apartmanı oldu, Bursa'da anneme Kader derlermiş, zira babasının ölümünden sonra doğmuş. Arsa genişti, ancak yarısına inşaat yapabildik. Borçtan kurtulmak için apartmanı satılığa çıkardık.

Biz Kader Apartmanı'na müşteri beklerken, bir komisyoncu 300.000 liraya Osmanbey'deki eve müşteri getirdi. Ancak annem evi satmak istemedi, babamın emeğiyle

1898'de yaptırdığı ilk bina. Biliyoruz yedi metre kesilip caddeye verilecek, ama yine de kalacak arsa, her katı üç odalı bir iş hanı için müsaitti. Halaskârgazi Caddesi genişletilirken kesilecek olan ev –şehir planında zaten böyleydi– zamanın başvekili Adnan Menderes'in, "Bu sokağın ağzı tamamen açılsın" dediği bahanesiyle, apar topar istimlak edilip tamamen yıktırıldı. Sarnıcın suyu günlerce evin gözyaşlarıymış gibi caddeye aktı.

Apartmanımızın karşısı, Fulya deresine inen dik bir uçurum. Uzun zaman böyle kalmadı: Burası zengin Şekerciyan ailesininmiş, kamyon başına ellişer kuruşa hafriyat molozlarını döktürüyorlardı. Derken orada bitkiler çıktı ve yılanlar yerleşti.

Zamanın şehir planına göre, Valikonağı'nın sonu bir viyadükle Mecidiyeköy'e bağlanacak derlerdi. Ama o devrin birkaç bakanı viyadüğün başlangıç noktası olan o arsayı aldılar, viyadüğün iptal edildiği ve arsaya büyük bir bina inşa edileceği söylentileri dolaşmaya başladı, derken binanın temeli de atıldı. 1960 devrimi bu işi durdurdu. Çok sonra Yapı Kredi Bankası onların yapamadığını yaptı. Ama o kadar uzun zaman geçmişti ki aradan, kazılan temel çukuruna sular dolmuş, orası bir küçük gölet olmuştu. Kurbağalar nasıl geldiler bilmem, ama bizi geceleri guak guak diye uyutmamaya başladılar.

Bizim Kader Apartmanı'nı 1952'de Kâzım Karabekir Paşa'nın hanımı İclal Hanım satın aldı. Apartmanı görmeye geldiğinde onu çok beğenmiştik, tam Atatürk devrinin hanımlarından: Şapkalı, eldivenli çok kibar bir hanımefendi. Kim olduğunuysa ancak tapuda satışta öğrendik. Bizleri o kadar sevdi ki, borçsuz ikinci binayı yaptığınızda dairelerimiz yan yanaydı, "Kader Hanım, şuradan bir kapı açsak da birbirimize kolayca gidip gelsek" derdi. Bir ara, "Karşıdan ortaklaşa bir bahçelik yer alsak" dedi, ama bizde para yoktu.

Apartmanı sattığınız yılın yaz başında, Şekerciyanların moloz döktürerek meydana getirdiği düzlüğe hokkabazlar gelip çadır kurdular. Gösteriler açık havada yapılıyordu: Bit-

tikten sonra ayaklık üstüne çıkmış, uzun kırmızı pantolonlu hokkabaz gelip bizden de para toplardı. Birkaç sene sonra o düzlük de parsellenip satıldı. Alanlar o kadar molozu boşaltmaya mecbur oldular.

1957'de Valikonağı Caddesi'nin devamı da yapıldı; o çamurlu yer, geniş ve güzel bir yol oldu.

Valikonağı'nın sokakları

Nişantaşı'na doğru çıkarken sağda, galiba Madalyon Sokağı'nın köşesinde köhne bir kahve vardı, önünde de Hamidiye suyu çeşmesi. Sakalar oradan teneke teneke su taşırlardı. Böyle bir çeşme Osmanbey'de, hemen Rumeli Caddesi'nin girişinde Matbaacı Osman Bey Sokağı'nın başında da vardı. Osmanbey'de oturduğumuzda bazı gece gidip su alırdık. Ama o zamanlar türeyen, arabayla geçen, "Derelerden, tepelerden, Boğaz'dan gelir bu su" diye sokakta bağıran sucudan damacanalı Kanlıkavak suyu almaya başlamıştık [Emirgan sırtlarından çıkan bu su, 1980'lerde o sırtların binalarla dolmasıyla tarihe karıştı]. Yine Nişantaşı'na doğru çıkarken şimdiki "China Bone" mağazasının yerinde, solda bir poğaça fırını vardı, galiba o da Karaköy Poğaçacısı'nınmış. Çünkü üstte bir katında oturan hanım, Hüseyin Bey'in yeğeniymiş. Fırının yanında Altın Eczanesi vardı, hâlâ var ama aynı yerde değil. Eczacı hanım çok güleç yüzlü tatlı bir hanımdı, hastaydı, ne oldu bilmem.

Şakayık Sokağı'nın köşesindeki Barbaros Eczanesi Beşiktaş'tan gelmişti. Eczacı bey çok bilgili bir insandı. Eczanenin yanındaki dükkân yufkacıydı, birkaç oğlu vardı. Bazen durup konuşurduk, çünkü Dame de Sion'da edebiyat hocası bir akrabaları vardı: genç Necdet Bey. Şimdi yufkacının oğulları bir market açtılar, çok da güzel iş yapıyorlar. O köhne kahvenin yerine Madalyon Sokağı'nın köşesinde şimdi yeni bir fırın nar gibi kızarmış ekmekler, simit, pide ve saire yapıyor.

Valikonağı Caddesi sonuna dek yapıldıktan sonra yavaş yavaş markalı eşya satan dükkânlar da geldi; Dior ve benzer-

leri. Bir de çocukları çok sevindiren Amerikan Toys-R-Us oyuncakçısı fırının öbür köşesinde açılmıştı, ancak krizden dolayı bir süre kapalı kaldı, sonra da yerini başka bir oyuncakçı aldı.

Nişantaşı Dikilitaş'ın karşı köşesinde Bayer Apartmanı'nın bulunduğu yerde, bahçesi çamlıklı bir Ermeni okulu vardı. Yıllar önce kapandı ve arsası satıldı. Okuldan aşağıdaki apartmanların birini, Amerikan Hastanesi tutmuştu. Hemşireler karşıda Rüştü Uzel Okulu'nun tarihi binasında yatıp kalkarlardı. Koşa koşa caddeyi geçerlerdi; o zamanlar trafik yok gibi. 1940'lara doğru Amerikan Hastanesi Güzelbahçe'de şimdiki bildiğimiz yere gıcır gıcır yeni binasına taşındı. Başhekim Doktor Shepard'dı, uzun seneler de kaldı, hatta bizim yeni yapılan Pulcu Apartmanı'nda da bir süre oturdu. "Aman hastane ne uzağa gitti" demiştik, o sokak daha yeni açılmış, birçok boş arsa vardı.

Hastanenin yanındaki villa, Ankara'da, İstanbul'da ve hatta Nişantaşı'nda pek çok güzel binaya imza atan Mongeri'nindi, ailesiyle birlikte orada otururdu. Ankara'daki Ziraat ve İş Bankalarının eski binaları, Beyoğlu'ndaki St. Antuan Kilisesi hep onun eserleriydi. Sokağa da adını Mongeri'nin çiçek dolu bahçesi vermişti. Sonradan o bina Tevfik Remzi Kazancıgil'in Güzelbahçe Kliniği oldu. 1960-1970'lerde çok çocuk, usta doktor Tahsin Artunkal'ın elleriyle orada doğmuştur. Maalesef o villa, o bahçe tarihe karıştı. 1995'ten sonra Vehbi Koç Vakfı'na ait olan Amerikan Hastanesi genişletilirken, oraya koca koca binalar dikildi.

Tam Güzelbahçe Sokağı'nın karşısında ikiz evler vardı... Biri bir zamanlar yuva oldu, öbürü de bir Rus madamındı. Bahçesi fevkalade büyüktü, bir taraftan ressam Ayetullah Sümer'in evine (Sırbistan Konsolosluğu) kadar gider, arkadan da Fulya'ya inen Ferah Sokak'a kadar uzanırdı. Bir tarafı meyve bahçesi, bir tarafı bostan, aşağı kısmı da bağdı. Valikonağı'nın son apartmanları 86 numaradan 96'ya kadar, hâlâ otopark olarak kullanılan bu bahçenin çamlarını görürler. İkiz evlerin üst katları deniz bile görür. O evler satıldı, yerine

Nevide Apartmanı inşa edildi. Bahçenin bir kısmı yeni açılan Fulya Yokuşu'na gitti, bir kısmına da bina yapıldı.

Teşvikiye Caddesi okullar caddesidir. Şişli Terakki'nin taşınmasına rağmen Işık Lisesi ve Rüştü Uzel Kız Teknik ve Meslek Lisesi talebeleri saat 15'te caddeyi doldurur. Işık Lisesi 1940'lardan evvel de oradaydı ve ilkokulun çok güzel bir üniforması vardı: Lacivert etek, beyaz bluz ve omuzları örten, neredeyse bele kadar inen küçük bir pelerin.

1911'den beri Valikonağı Caddesi'nde hizmet veren High School'un erkek bölümünde kimler yetişmedi ki? Küçük lacivertli mavili, İngiltere okullarına has kasketleriyle, okulun öğrencileri hemen tanınırdı. 1979'dan sonra Nişantaşı Anadolu Lisesi olmuştur ve karmadır. Şakayık Sokak'taki Nilüfer Hatun ve yakınındaki Selim Sırrı Tarcan ilkokulları, tüm Nişantaşı çocuklarını yetiştirmiştir.

Nişantaşı'nda otobüs yok gibidir; ancak Beşiktaş'tan gelenler buradan geçer. Halbuki vaktinde Maden Fakültesi'nin önünden Maçka-Tünel ve Maçka-Beyazıt otobüsleri kalkardı, ama Nişantaşı'na kadar neredeyse boş gelir, ancak okul çıkışında dolardı. Acaba bundan dolayı mı kaldırıldılar?

Dikilitaş'ın köşesinde Hayat Apartmanı hâlâ ayakta, ama Varlık Vergisi zamanında Hayat ailesinden çıktı. Oğulları Fuat Hayat, altındaki dükkânda konfeksiyon, tuhafiye işi yapmaya başladı, yanında çok iyi bir elemanı vardı: Rahime Hanım; anlaşılan tüm iş ondaymış ki, Rahime Hanım ayrılıp Prenses çocuk konfeksiyonunu açınca Fuat Bey'in dükkânı körlendi. Rahime Hanım iki oğlu Hatay ve Altay'la didindi çalıştı ve İstanbul'un en iyi çocuk konfeksiyoncusu oldu. Böyleleri tebrik etmeli.

Hayat Apartmanı'nın yanında Elhamra Apartmanı vardı. Arevyanlarındı. Ortaklı olduğundan bir gün satıldı. Kapıcı dairesini dükkân yaptılar, uzun zaman halıcı olarak çalıştı.

Eski Emlak Caddesi, yeni Abdi İpekçi Caddesi Nişantaşı'nın hatta İstanbul'un en şık caddesi. Tüm marka satan dükkânlar orada toplandı, en son Rumeli'deki Lacoste da oraya taşındı. Köşede Marks and Spencer bir İngiltere sokağı

havası veriyor, ama ben ona İstanbul'un Rue du Faubourg Saint-Honoré'si diyeceğim. Burada fazla olarak güzel moda restoranlar da var... Bu kaldırım üstü kafeleri Paris bulvarlarını hatırlatıyor. Eskiden sırf ikamet edilen sakin bir sokaktı, şimdi, hele yılbaşı gecesi orada gürültüden oturulmaz oldu.

Nişantaşı'mızın geleceği çok parlak görünüyor. Ama Valikonağı'nın sağ tarafındaki sokaklar sırf konfeksiyon toptancısı. Mal boşaltanlar trafiği tıkıyor. Sokaklarda, koca naylon torbalarıyla eski Doğu Bloku'ndan gelerek bavul ticareti yapanlar göze çarpıyor. Tüm bunlar eski Nişantaşı'nı bilenler için yadırgatıcı bir manzara.

Maçka

Benim çocukluğumda Maçka'nın sonunda, şimdiki küçük parkın bulunduğu yere Taşlık denirdi, koca koca taşlar kırda serpilmişti, üzerine otururduk: Buraya Sultan Abdülaziz galiba bir kasır yaptıracakmış, ömrü vefa etmemiş. Taşlar, işte o başlayamayan inşaatın kalıntılarıymış. Dadımla bu taşlara oturup denizi seyrederdik, pek çok kişi bizim gibi oturuyor olurdu. Sonradan oraya Şark Gazinosu yapıldı, hem kapalı yeri hem bahçesi vardı. Kışın bile gidip oturulan çok güzel mekândı. Yemek de verilirdi; orayı Harbiye'deki Yekta'nın akrabası bir kadın işletirdi. Akasyalar açtığında kahve pek güzel olurdu; hem çayını yudumla hem denizi seyret. Tenisi sevenler için de bir eğlence vardı: öndeki tenis kortları. Maçka Tenis Kulübü hemen aşağısındaydı; Yekta da gelip orada oynardı. Eşim de oynardı. Maçka'nın sonunda ancak şimdiki İTÜ'nün yeri vardı; Maçka Kışlası'ydı, ama Büyük Harp'ten sonra boş bırakılmıştı. Bir de ileride Beşiktaş'a inen caddenin köşesinde bildiğimiz mezarlık.

Ama zamanla her şey değişti. Swiss Otel yapılalı, çay içecek bir yer yok. Ne iyi olurdu yanında bir çay bahçesi yapılsa.

Şark Gazinosu dönüşü hemen Maden Fakültesi önünde duran otobüse binerdik, çünkü geliş güzel de, dönüşün hafif yokuşu yorardı.

Teşvikiye Caddesi'nin Maçka ucundaki Nişantaşı Lisesi eskiden sadece kızları alırdı, çok iyi bir okul olarak bilinirdi.

AKM 1970'te yandıktan sonra, yeniden açılıncaya kadar, filarmoni konserleri Maden Fakültesi salonunda verildi, buranın çok güzel bir akustiği vardır.

Maçka'nın sonunda ilk olarak İsmet İnönü bir villa yaptırdı.

Maçka Endüstri ve Meslek Lisesi'nin binası, yirminci yüzyıl başlarında İtalyan elçilik binası olarak inşa edilmeye başlanmış, mimarı da Güzelbahçe Sokağı'nda oturan Mongeri imiş. Ancak Birinci Dünya Harbi araya girince inşaat yarım kalmış. Elçilikler Ankara'ya taşınınca İtalyanlar bu binadan vazgeçmiş. Uzun zaman hiç işe yaratmadılar. Gelen geçen üst kattaki armalara bakıp, "Bu da ne, kimin malı?" derdi. Bir müddet Tekel deposu olarak kullanıldı. Neden sonra erkek sanat okulu oldu da bir işe yaradı. İtalyanların haçlarla bezeli armaları hâlâ orada.

Onun karşısında tarihi Maçka Palas. Herhalde 1930'lardan evvel yapılmış, mimarı yine Mongeri. Dört kapılı, o zaman için çok modern bir bina. Arkadaki büyük bahçe bir zamanlar tenis kortu olmuştu, Dame de Sion'da okuyan Mila Gorodeski'nin babası orada tenis dersi verirdi. Eskiden kızının okulunda da jimnastik hocasıymış. Maçka Palas'ın arka bahçesi 1972'de bir müteahhide satıldı ve buraya Polat Palas inşa edildi.

Büyük şair Abdülhak Hamit, en uçta Bronz Sokağı'na bakan ilk kat dairesinde oturmuş, orada da ölmüş. Bina, İtalyan asıllı Mösyö Caivano'nun (Kayvano) malıydı. Çocukluğumda onu her zaman Saint Esprit Kilisesi'nde görürdüm. Siyah elbise, siyah palto, siyah şapkasıyla göze çarpardı... Protestan pastörlerine benzerdi. Dame de Sion'a giden kızları varmış ve Aşil diye bir de oğlu. Ben onu tanıdım.

Baba ölünce tüm servet çocuklara kaldı. Yunanistan'da ve İtalya'da oturan evli kızlara belki para verildi, ama Maçka Palas'ı sırf kendi malıymış gibi Aşil idare etti. Yazın Büyükada'da kumsalda Alman stilinde bir evde otururdu. O kadar zamandan beri oradaydı ki, o ev onun zannederdik. Aşil öldükten sonra evin Alman asıllı Amerikalı sahibi geldi yerleşti, meğer emekliliğini Ada'da geçirmek istermiş.

Aşil güzel bir kadınla, Jorjet'le evliydi, ama çocukları yoktu. Bir gün onları Ada kilisesinde yanlarında saçları örgülü iki küçük kızla gördük. Mardinli Hıristiyanlar olduklarını

ve iş yaptırmak için yanlarına aldıklarını zannetmiştik. Ama kızlar Sivas-Zaralı ve Müslümanlarmış, Büyükada'da Caivanolara yardım eden altı çocuklu bir karı kocanın çocuklarıymış, onları hayır için yanlarına almışlar. Çok akıllı çocuklarmış: Levantenler ekseriyetle Fransızca konuşurlar, Caivanolar Fransızca konuşurlardı, bu çocuklar da öğrendiler. Hele büyüğü Saray, çok alımlıymış, her şeyi öğrenmişti, adeta bir hanımefendiydi.

Zavallı Jorjet'in sonu iyi değilmiş. Kemik kanseri oldu, 1987'de öldü. Kızlar kalp hastası olan Aşil'e çok iyi baktılar. Hatta Aşil ağır hasta olduğunda, Saray odasında yatarmış. Bir yıl kadar sonra Aşil de öldü, ölüm ilanını gazetede okuduk ve şaşakaldık. İlanı Caivano soyadıyla iki kız babaları için vermişler. Kimse böyle bir şeyi bilmiyor, ihtimal de vermiyordu. Aşil bunları evlat edinmiş. İşte İtalyan ve Katolik birinin Türk ve Müslüman evlatları. Hem kiliseye gelmelerine rağmen dinlerinden hiçbir şey kaybetmemişlerdi. Saray'ı kilisede Aşil'in yanında, iki dizi üstüne geldiğini gözümle görmüşümdür. Tüm servet Saray ve Saniye'ye kaldı. Maçka Palas'tan başka Büyükada kumsalda güzel bir arsa da vardı.

İş kadını Saray, o eski, her tarafı dökülen Maçka Palas'ı 1996'da Doğuş Holding'e sattı. Holding de binayı tepeden tırnağa yeniledi. Kiracılar kuzu kuzu çıkmaya mecbur oldular. Kimisi otuz seneden beri oradaymış. Saray sonradan Bakırköy'den bir kuyumcuyla evlendi diye duyduk. Bir çocukları da olmuş. Ama 2003'te kocasından ayrılmak istediğinde, eşi tabancayla onu vurup öldürmüş. Bu haberi *Hürriyet*'te okudum.

Doğuş Holding Maçka Palas'ı yeniledikten sonra burası bir müddet holdinge ait bir bankanın genel müdürlüğü oldu. Altında da Armani başta, şık marka mağazaları açıldı. Derken on yıl sonra bina bir daha elden geçirildi, 2008 sonundan beri lüks bir otel.

Maçka Palas'ın yanında 1980'lerin sonunda açılan Reasürans Pasajı ve sineması, Maçka'ya renk kattı. Antikacılar oraya rağbet etmeye başladılar; eh, zengin müşteri orada. En

iyi mezeciler orada dükkân açtı. Eski apartmanlar –Rally Apartmanı, Teşvikiye Palas– hâlâ güzel. Bize eskiyi yaşatıyorlar. Evet Maçka, dilerim senin de yolun, Nişantaşı gibi, açık olsun.

Taksim'e Doğru

Elmadağ Caddesi'nin üst köşesindeki Şakir Paşa Apartmanı, tüm Şakir Paşa ailesini barındırmıştır. Kılıç Ali'den ayrılan torun Füreyya da zemin katında küçük bir dairede ilk seramiklerini fırınlamıştır. Bu tarihi bina yıkılıp bir iş hanı olarak yeniden yapıldı, adı değişmedi. Diğer köşebaşında da Surp Agop Apartmanı vardır. Surp Agop Vakfı koca bir adayı kaplar; Akaret Evleri Elmadağ Caddesi boyunca aşağı uzanır. Eskiden Cumhuriyet Caddesi'nde de üçer katlı evler vardı. Babamın kuzeni Antuan Pulcu bir tanesinde otururdu. O zamanlar kız kardeşi İskuhi genç, şık, güzel bir kadındı. Yaşı biraz geçmişti ama hâlâ evlenebilirdi. Talip olanları kendine layık görmez, Pulcu kızlarının kısmeti yoktur, derdi... Sonradan cadde genişletilirken o evler yıkıldı yerlerine, iyi kira getirebilecek dükkânlar yapıldı. Antuan Pulcu da Harbiye'de Alenvelt Apartmanı'nın üçüncü katına taşındı. Dükkânların arkasına çok güzel bir de sinema, Şan Sineması açıldı. Akustiği çok güzeldi, konserler bile veriliyordu; bir hafta klasik Türk, bir hafta klasik Batı müziği. 1960'lardan sonra konserler giderek kesildi. 1980'lerde müzikaller moda olduğunda bir müzikhole dönüştü. Fakat 1980'lerin sonunda bir gece yandı. Yangının elektrik kontağından olduğu söylendi ve hâlâ da yerine bir şey yapılamadı. Son zamanlarda sinemalı bir alışveriş merkezi yapılacağı söyleniyor.

Surp Agop Vakfı'nın hastanesi 1836-37'lerde yapılmış, yüz kişi kapasiteliymiş, yanına bir de düşkünlerevi eklenmiş. Ne hazindir ki İskuhi Pulcu, ağabeyi ölünce yalnız kaldı. Epeyi zaman kendini idare edebildi, ama elden ayaktan dü-

şünce kürklerini ona buna dağıttı, orada bir eski odaya sığınmaya mecbur oldu. 1963'te de öldü.

Eski hastanenin yerinde 1966'da iyi teçhizatlı, geniş kapasiteli bir yeni bina hizmete girdi. Şimdiki mütevelli heyetinin elinde de Surp Agop çok güzel, her türlü yeniliğe açık, polikliniki, laboratuvarlı, radyoloji üniteli çok modern bir hastane oldu.

Surp Agop'un karşı köşesindeki Divan Oteli'nin yanı dar bir sokaktı, oradan Panorama Bahçesi'ne gidilirdi. Belvü gibi o da çok tutulmuştu. Hyatt Oteli'nin yerinde ise Tenis Eskrim Dağcılık Kulübü vardı; tenis kortlarıyla meşhurdu. Pahalı ve kapalı bir kulüptü, her isteyeni kabul etmezlerdi... Turnuvalar tertip edilirdi, Avrupa'dan bile tenisçiler gelirdi. Kulübün karşısında Taşkışla, 1950'lerden beri İTÜ Mimarlık Fakültesi'dir.

Hyatt Oteli'nden biraz yukarıda Fransız Pasteur Hastanesi vardı. Charité sörleri orayı idare ederlerdi. Başhekim Fransız Doktor Decumon'du, sonradan uzun seneler meşhur doktor Gassin başhekim oldu. Hasta olunca Dame de Sion sörleri oraya giderlerdi, nasıl ki 1931'de ilkokul hocam çok genç Sör Emmanuelle, tifo oldu ve aylarca orada yattı. Bu hastane 1991'de kapandı. Burayı satın alan inşaat şirketi, binaları yenileyip başka bloklar da ekleyerek lüks bir "residence" inşa etti.

Divan Oteli'nin köşesinde acayip kalın bir sütun vardı. Ne işe yarardı bilmezdim, taş örme, dört köşe yüksekçe bir sütun; taşlarının arasından otlar çıkar ve üstünden su damlardı. Meğer eski zamanın su yollarında, toprak künkler patlamasın diye şebeke basıncını ayarlamaya yarayan bir su terazisiymiş.

Ceylan Oteli'nin yerinde 1940'larda Belediye Gazinosu inşa edildi. Çok şık bir yerdi, gündüz çaylar tertiplenir, yemekli gecelerde de varyeteler olurdu. Bir ara harp zamanı bir sürü Macar kız gelmişti, memleketlerinden kaçmışlardı, belki de Musevi'ydiler. Hatırlıyorum, Mağda ve Doris diye bir çift, çok güzel numaralar yapıyorlardı.

Taksim Belediye Gazinosu'nun 1940'lı yıllardan bir program ilanı.

1944'te son sınıfta Dame de Sion çayı yapmak istedik. Arkadaşlarımız Galatasaray Lisesi müdür yardımcısının kızı Zerrin ile Turan çok emek verdiler. İzinler alındı. Belediye Gazinosu Müdürü Mehmet Leblebi'ydi, bize fiyat yaptı, ama ne eksik yapılmıştı bilmem, son anda okul çayını iptal etmek istedi. Biletler satılmış, her şey hazır, olur şey değil. Yalvardık yakardık, sonunda çaya izin çıktı ama dans yok. O ara Bolu depremi olmuştu, ona hürmeten dans edilmeyecek dedik. Galatasaray öğrencileri o kadar hazırlanmışken, ancak çaylarını yudumlayabildiler...

31 Aralık balosu orada çok güzel olurdu: Pistin etrafında iki basamak yüksekte masalar diziliydi. Bir de balkonda masalar vardı. Oraya yaşlılar, dans etmeyecek olanlar rağbet ederdi, çünkü pist çok güzel görülürdü. 31 Aralık'ta Milli Piyango bileti cebinde olan "Acaba bu gece zengin olur muyum?" diye biraz tedirgin dans ederdi. Zengin olanlar da oldu: O devirde bilet satıldığında adres alınır ve piyangodan çıkan para eve kadar getirilirdi. Radyosu olan az, televizyon hiç yok, ancak ertesi gün gazeteden ya da çıkan listeden öğrenmek kolay değil; insan nasıl sabreder ki?

İşte böyle bir zengin olanın öyküsü: Adam Ankara'dan o akşam akrabalarına geliyor, Haydarpaşa vapurundan çıkınca, Tek Kollu Cemal gişesinden de bir bilet alayım diyor. Gişenin önünde iki kişiler. Bir hanım bilet çekiyor, "Bu ne biçim numara" deyip değiştirmek istiyor. Gişedeki, "Efendim, iki biletim kaldı, siz kısmetinizi çektiniz, öbürü de bekleyen beyin" diyor. Ama bey çok centilmence, "Aman siz onu hanıma verin, ben onun biletini alırım" diyor ve alıyor. O gece akrabalarıyla Belediye Gazinosu'nda. On ikiden sonra müzik duruyor ve mikrofonda bir ses, filanca beyi arıyor. Adam korkudan bitmiş, Ankara'dan evinden kötü bir haber geldiğini sanmış. Ama mikrofondaki piyango görevlisiymiş. "Efendim, size en büyük ikramiye çıktı, tebrik ederim" demiş. Parayı çanta içinde ona teslim etmiş. "Çantayı masanın altına ayaklarımızın altına koyduk" diye olayı anlatmıştı hocamız Ercüment Ekrem Talu. İkramiyeyi kazanan bacanağıymış. Yılbaşı için onlara misafir gelmişmiş. Herhalde o kadın numarayı hatırlamamıştır, yoksa kalp krizinden ya da kahırdan ölebilirdi.

Belediye Gazinosu'nun yanında Taksim Bahçesi vardı, Gezi ise henüz inşa ediliyordu. Yaz geceleri bahçenin bir yanında sinema oynatılır, pek çok kişi giderdi, ama parasız seyretmek isteyenler pekâlâ dışarıdan bakabilirlerdi, onların grubu da çok kalabalıktı. Gündüzün ağaçların altında oturanlar olur, çocuklar oynardı.

1930'larda Taksim Bahçesi'nin Gezi tarafında büyük duvar ve büyük bir demir kapı vardı. Kimisi kapının üstünden atlamak isterdi, çünkü orada futbol oynanırdı. Burası eski Taksim Topçu Kışlası'nın avlusundan bozma bir stadyum imiş. İnönü Stadı çok sonra, ancak İkinci Dünya Harbi bittikten sonra yapıldı. Bu kışla 1940'larda yıktırıldı ve yerine Taksim Gezisi yapıldı.

Taksim Bahçesi'nin karşısında güzel apartmanlar sıralanmaya başlamıştı, orası Talimhane'nin dış sınırıydı. Cumhuriyet Apartmanı 1935'lerde ilk yapılanlardan olacak. Orada kimler oturmadı ki! Lamartin Caddesi köşesindeki Ceylan

Apartmanı epey sonra yapıldı, yuvarlak asansörü de dillere destan oldu. Orada arkadaşım Meyla otururdu. Teyzesi Kadriye Melek Hanım, ürolog doktor Behçet Sabit Erduran'la evliydi. Kızları, virtüoz kemancı Ayla Erduran'dır.

Bu apartmanların sınırını çizdiği büyük sahaya Talimhane denirdi. Vaktinde, Taksim Kışlası'nın askerleri burada talim yaparmış, hatta sultanın bile bir saltanat çadırı, otağı kurulurmuş burada. 1930'larda Talimhane parsellenmiş, arsaları satılıyordu. Yeni yollar açılmış, sokaklara şair adları vermişler; Lamartin, Abdülhak Hamit gibi. Bir tanesi Topçular Caddesi'ydi ve o yerin geçmişini hatırlatıyordu. Talimhane'de beton binalar mantar gibi yerden çıkıyor; 1940'ların en moda yeri olmaya başladı. Binalar banyolu, asansörlü, kaloriferli, eski evlerde olmayan her konfora sahip. Talimhane böyle bir modern ve şık görünüme bürünüyor, ama bu sahanın arkası maalesef eskisi gibi kalmış. Abdülhak Hamit Caddesi'nin karşısı bir mezbele: Çöpler atılır, Çingeneler içinden işe yarayacak bir şey arar. Üstelik engebeli de. Alt yola inmek için yüksekçe bir tümsekten düşe kalka ineceksiniz. Aşağısı Feridiye Mahallesi: Vaktinde çok kibar insanların oturduğu bir yer, ama zamanla her şey değişiyor. "Şimdi buralar çok bozuldu" diyorlardı oranın eskileri. Çocuktum anlamazdım, acaba oraya uygunsuz insanların taşındığını mı ima ediyorlardı?

Gelelim Taksim Meydanı'na. Taksim abidesi ortada yepyeni. Etraftaki meydan şimdiye göre küçücük. Sağ tarafta mavi kırmızı sular akan havuz var, onun yanında sadece adını bildiğimiz, direkler üstündeki Kristal Gazinosu. Sol tarafta, şimdi Atatürk Kültür Merkezi'nin önüne doğru uzanan yolların yerinde çepeçevre bisikletçi dükkânları... 1939'da benim NSU marka bisikletimi oradan almıştık. "Bu Alman ordusunda kullanılan bisikletlerin, motosikletlerin markasıdır, çok sağlamdır" demişlerdi. Dedikleri gibi de çıktı: Lastikleri değişse şimdi bile kullanılır. Sadece çok ağırdır, 27 kilo, bir demir yığını.

Taksim Kışlası'nın meydana bakan kısımlarında da bir iki dükkân açılmıştı. Birinde kadınlar için cazip gösteriler yapılı-

yordu: Haftanın bir günü, daha Fransızların elinde olan Satie Elektrik Şirketi, elektrikli fırınlarını tanıtmak için bir pasta pişirme saati tertiplemişti: Bir kadın hem Türkçe hem Fransızca anlatarak pasta yapıp fırına salıyordu. Her defasında başka bir tertip başka bir pasta. Kek pişince, piyango çekiliyor ve kısmetli kişi alıp evine götürüyordu. Annemle bir iki gittim, hiçbir zaman "Şu keki keselim de seyircilere tattıralım" diyenine rastlamadım. Bu gösteriler 1940'lardan evveldi.

Sonradan, 1940'larda tüm bu dükkânlar ve kışla yıkıldı, o koca meydan ortaya çıktı. Tramvay rayları Fransız Konsolosluğu'nun yanındaki sokağa kadar gelirdi; dipte, şimdi yeni yapılanın yerinde, birkaç vagon için bir depo vardı. Taksim'den dönen tramvay hiç hatırlamıyorum. Şişli-Tünel, Kurtuluş-Tünel, Maçka-Tünel arabaları vardı. Elektrik İdaresi'nin [Şimdi İETT Genel Müdürlüğü] önüne gelip Tünel'in çıkışında yolcuları beklerlerdi.

Beyoğlu

İstiklal Caddesi, bir zamanların Pera Caddesi'dir. Sağ köşede basık Fransız Konsolosluğu binası o caddeye hiç uymaz, çünkü öbür yapılar yüksek ve ekseriyetle görkemlidir. Taksim henüz boşken, caddenin en ucunda bir hastane olarak inşa edildiği için böyledir belki de. Sol köşedeyse Eftalipos Biracısı vardı. Terası tüm meydanı görür, ama oraya erkeksiz gidilmezdi. Şimdi yerinde büyük bir hamburgerci var. Beyoğlu'na alışverişe ya da eğlenmeye gidilirken, herkes iyi giyimli, hatta şık olmaya çalışırdı: Erkekler kravatlı, kadınlar şapkalı ve eldivenli çıkarlardı Pera'ya.

Fransız Konsolosluğu'ndan sonraki sokağın, Zambak Sokak'ın başında, ezelden beri bir zücaciye dükkânı bulunurdu. Yakın zaman önce satılarak bir fast food yeri oldu. Öyle ya en iyi giden şey yiyecek, insan ağzı durmaz ki, bu yüzden tüm Beyoğlu böyle dükkânlarla doldu. Nerede o güzel kumaşçılar, kürkçüler?

Bu sokaktan biraz aşağı Limoner Eczanesi vardı, çok eski bir kuruluştu, babadan oğula geçmişti. Benim gençliğimde orayı Nerses Limoner idare ediyordu, ama 1955'ten sonra çocuk felci olan oğlunu tedavi ettirmek için Cenevre'ye gitti, orayı çok beğendi ve yerleşti. Kendisi Pharmacie Principale'de çalışıyordu, İstanbul'dan her giden onu görüyor, ilaç alımında onlara çok kolaylık yapıyordu.

Sol kaldırımda, Lale Sineması'nın yanında Emgen Gözlükçüsü seneler senesi hizmet verdi. Bayramlarda müşterilerine ilk tebrik kartları gönderenlerdendir. Yine oralarda Şato diye bir küçük çorapçı, gramla açık parfüm satardı, çok müş-

terisi vardı; ama eski bir parfüm şişesine doldurtursanız yanmıştınız, aldığınızın kokusu bambaşka değişirdi. Benim başıma geldi de bilirim. Lale'den sonra Foto Kanzler zamanın artistik resimlerini çekerdi. Bir gün küçük camekânında hocamız Mère Dilecta'nın rahibe giysisiyle resmini gördük. Nasıl oraya gelmişti bilmem. Ama hepimiz birer kopya yaptırdık, okulda çok sevilen bir hocaydı.

Sol tarafta ikinci sokağın köşesinde Havagazı Şirketi'nin mağazası vardı. O zamanlar daha havagazı işletmesi Fransızlarındı. Müdür Mösyö Savoie diye biriydi; oğulları L'Ecole'da okuyordu. İstanbul'da o ara genç eşini kaybetmişti. İlkokuldaki o iki küçük oğlana çok acırdık. Bu mağazada havagazı ocakları, fırınları satılırdı, hatta 1951'de ilk fırınımızı oradan almıştık. Buralara Parmakkapı denirdi. İşte Parmakkapı'da Hacı Bekir'in meşhur mağazası vardı, galiba hâlâ aynı dükkânda. Ali Muhittin Hacı Bekir'in torunları da Dame de Sion'da okurlardı. Ben Aliye'yi tanıdım. Babasına benzerdi. Annesi Rus'tu. Aliye Rusça da konuşurdu. Dedesinin tanınmış Fransız artisti Marie Belle'le bir gönül macerası olmuş derlerdi. Öldüğünde şekerciliği Aliye ve eşi –Manş Denizi'ni yüzerek geçen ilk Türk sporcu– çevirmeye başladılar. Ne yazık ki o tatlı Aliye de uzun yaşamadı, şekeri vardı ama bildiğime göre kalpten öldü. İyi ki becerikli iki kızı babalarıyla her işe bakıyorlar.

Biraz daha aşağıda Wagons Lits Cook dükkânı, Agatha Christie romanlarını hatırlatırdı. Bu trenin en son seferiyle iyi ki Venedik'e gittim. Çok rahat bir trendi: Gündüz oturduğunuz kanepeyi, tren çalışanları gece gelip yatak yapıyor, sabah da 5 Fransız frankına sütlü kahveli, kruasanlı bir kahvaltı getiriyordu. Ne yazık ki Edirne'de vagon-restoran ayrılıyordu. Kumanyamızı beraberimize almıştık, bunu bilmeyen aç kalanlara da Belgrad'a gelene kadar elimizdekileri dağıttık. Son Orient Ekspres 1970'lerde Sirkeci'den kalktı; Paris'e kadar gidiyordu. Tabii Wagons Lits dükkânı da kapandı. Orient Express on küsur yıla yakın işlemedi, şimdilerde yeni bir şirketin idaresi altında, seyrek de olsa işliyor.

En eski ve en meşhur Çiçek ve Fidan müessesesi
SAPUNCAKİS
Beyoğlu İstiklâl caddesi 304 —Telef. 40167
Her türlü siparişler sanatkârane bir tarzda ve büyük bir itina ile seriyan icra edilir
Düğün, Bayram, Nisan ve Sair merasim için ve daimi mücettet modellerle hususi servislerimizi takdim ederiz
Pazar ve Bayram günleri açıktır.
MAISON SAPUNCAKIS
Istiklâl Caddesi 304
Présente pour la saison hivernale un riche assortiment des plantes en fleurs et vertes, Grand choix des Paniers pour Mariage, Fiancilless e.t.c. des toutes derniers modèles Européens
Vases, Bibelots e.t.c.
Téléphon: 40167 Adr. Tél. SAPUNCAKIS Istanbul
Ouvert les Dimanches et les Jours Feriés

Lüks ve Spor Kunduraları
HAZIR ve ISMARLAMA
T. KONDAKSİS
Beyoğlu, İstiklâl Caddesi No. 233
(Tokatlian Karşısında)
Telefon: 42711 İSTANBUL

Su Terazisi Sokağı'nın başında Hasan Deposu'nun kolonyalarını herkes beğenirdi. Bunun karşısındaki Rebul Eczanesi bir Fransız'ındı. Başka tanınmış eczacı, Joseph Kansuk'tu. Kendi formülleriyle türlü ilaç imal ederdi. El değiştirdikten sonra da az çok Türkçeleştirerek aynı ismi muhafaza etti.

Oralarda çok tanınmış çiçekçi Sabuncakis, nişanlara düğünlere çok güzel sepetler donatırdı. Sabuncakisler uzun zaman o dükkânda kaldılar. Galiba firma hâlâ aynı ailenin elinde, İstanbul'un pek çok yerinde de şubeleri var. Sabuncakis'in büyük kızı Meri arkadaşımdı. Sonradan da Dame de Sion'da edebiyat hocalığımda Evi (Evantiya) Sabuncakis'i okuttum. Çok sevdiğim bir öğrencimdi.

Sabuncakis'in yakınında bir de ayakkabıcı Kondaksis vardı, 233 numarada. 281 numarada da Maison de la Fourrure, Paris diye bir kürkçü.

Kansuk Eczanesi'nin yanında Bon Marché diye bir büyük oyuncakçı tüm çocukların durağıydı. Ağlayan ve yürüyen Frizet'imiz oradan satın alınmıştı.

O mağazanın içinde Madame Puvrel cilt bakımı yapar, kremlerini, losyonlarını satardı. Sonradan Profesör Berna Moran'ın üvey annesi, Rus Madam Moran bu işi devam ettiriyordu. Bu oyuncakçı açılmadan bir Faraci'den bahsederlerdi, çok güzel bebekler satarmış, çok da pahalıya. Bu dükkânın yanında Banca Commerciale İtalyana oranın tek bankasıydı. Saint Antuan Kilisesi'nin yanında bir de Banca di Roma vardı. 1930'larda Türk bankası yoktu Beyoğlu'nda galiba. Bu geniş dükkânların arasına sıkışmış Franguli'nin kuyumcu mağazası, vitrindeki pırlantalarla ışıl ışıl parlardı. Yine orada CKM Mağazası erkek kumaşı satardı.

Biz oralara gittik mi muhakkak arkadaşımız Zerrin Ün'e uğrardık. Lisede otururdu, babası İzzet Hamit Ün, Galatasaray'ın müdür yardımcısıydı. Ön kapıdan oğlanların arasından geçmektense arka kapıyı tercih ederdik. Su Terazisi Sokağı'na girilince ilerde sağdaki büyük demir kapı okulun kapısıdır. Oraya güm güm güm vurduk mu biri gelip açardı. Kapı arka bahçeye açılırdı. Orada Zerrin deniz gören güzel, küçük bir evde otururdu. Bizi sık sık davet eder, kekler hazırlar ve bizim için piyanoda zamanın şarkılarını notasız çıkarırdı. Baharda bahçesi çiçekle dolardı. Havuz başında kırmızı balıklara bakardık.

Karşı kaldırımda Ağa Camii'nden sonra Kiğılı erkek kumaşı ve elbiseleri satan bir dükkândı. Balo Sokağı'nın köşesinde Japon Mağazası Raimundlarındı, babadan oğula geçen çok eski bir firmaydı. Oyuncak satardı. Galatasaray Postanesi'nin yanında köşede Zara en iyi gömlekçiydi.

Dört yol ağzını geçtikten sonra Molokotos yüncü gelirdi, tam yanında da Eliş Mağazası, Nikolaidis'in. İsminin belirttiği gibi elişleri satardı. Dame de Sion'da elişi hocamız illaki işleyeceklerimizi oradan almamızı isterdi. Cidden de çok kolay bir nakışla çok gösterişli çay örtüleri çıkardı. Onun yanında kumaşçı Dekor, vitrinine çok güzel ipekliler kordu. Rekor, İpekiş, Al İpek gibi mağazalar hep kadınlara hitap eder, çok iş yaparlardı. O zamanlar konfeksiyon hiç yoktu. İlk kadın konfeksiyonunu başlatan Strugo diye bir dükkân oldu. Saint

Antuan'dan daha aşağıda açılmıştı. Bir gün vitrininde açık pembeyle açık gri konfeksiyon bir döpiyes gördük. İngiliz Filolojisi'nden şık bir kolejli hemen alıp giymişti. 1946-1947 senelerinde olacak. Bu tarihten epeyi sonra 1955'lere doğru Neyyir ve Mısırlı Triko da şık konfeksiyona başladılar.

Dükkânlar *birman* veya *amaroza* gibi has ipekliler satardı. Yazın emprime giyme zamanı, dükkâncıların işi zordu. Hanımlar top top kumaş indirtirler, hepsi tezgâhın üstüne açılır ve hiçbir şey almadan çıkarlardı. Birkaç gün vitrinlere baktıktan sonra ancak emprime alınırdı. Tablo gibi bir şeyi tüm yaz giyeceksin, muhakkak sevmelisin, ayırt etmek de zor. Bir kez böyle gezip gezip eve döneceğimiz anda oralardan bir faraş aldık. Son bir vitrine bakarken de, "Emprime faraş oldu" diye gülüştük. Aynı vitrine bakan bir hanım, "Ah, bu ne biçim emprime?" diye bize sordu. Bizde bir gülme, konuşamıyoruz, neyse içimizden biri olanı anlattı, o da güldü, ama biraz da kendini aptal yerine koyduğu için utandı.

Caddenin solunda Galatasaray'dan sonraki ilk sokağın köşesinde La Jeunesse mağazası İstanbul'un en güzel kadın el çantalarını sergilerdi. Kadınlar o vitrinin önünde durmadan devam etmezlerdi. Biraz sonra Fruchtermann'ı tüm resim yapanlar tanırdı: En iyi resim malzemelerini o satardı. Le Franc marka pastellerimizi oradan almıştık. Ondan sonra büyük mağazalar başlar ve Karako'ya varılırdı. Bu züccaciyeciydi. Kristallerle vitrini ışıl ışıl parlardı. Karako İngiliz uyrukluydu. Esmer uzun boylu biriydi ve kendine benzer de bir kızı vardı. Sonia High School'un Beyoğlu'ndaki kız kısmını [bugün Beyoğlu Anadolu Lisesi] bitirmiş, Dame de Sion'a gelmişti, sınıf arkadaşımdı. Karakolar Beyoğlu'nda sağ taraftaki küçük pasajların üstündeki büyük apartmanlardan birinde otururlardı. Daireleri dokuz odalıydı. Bir gün bir yasa çıktı; ne olduğunu hatırlamıyorum ama 1955'lerde Karako ancak cüzi bir kârla mallarını satmaya mecbur oldu. Kristaller peynir ekmek gibi gitti, mağazanın önünde mal almak için sıra vardı. Galiba bunlar eskiden ucuza aldığı kristallerdi.

Böyle büyük apartman dairelerinde oturanlardan biri de jimnastik hocası yaşlı Madam Anderson'du. İsveçli'ydi ve ona jimnastiğe giden çok kişi vardı. 12 odada otururdu, ama odaların birkaçı kedileri içindi. İçeri girince evi hiç iyi kokmazdı. Karako'dan sonra çift vitrinli büyük mefruşatçı Lazara Franko vardı... Buralarda Mısır Hanı, daha da ileride Hidivyal Han zamanın güzel binalarıydı.

Saint Antuan'ın karşı sırasında Panayia Kilisesi'nin sokağının başında Dellesuda Eczanesi bir İtalyan'ındı. Sokağın içinde Kifidis ortopedik ayakkabılar yapardı. Aynı firmanın şimdi hem İstanbul'un pek çok semtinde hem İstanbul dışında mağazaları var. Saint Antuan'ın karşısındaki Alberto Assante kuyumcu ve gümüşçüydü. Dükkânı küçük bir yerdi, ama iyi iş yapardı. Kızı Elda, Dame de Sion'da benim sınıfımdaydı. Babası sık sık gelir okulun saatlerini kurar, tamir ederdi. Bir gün işittik ki feci bir şekilde ölmüş: Küçük kızı Yolen'in çocuklarını İzmir'e götürecekmiş. Emin gitmek için uçağa binmemiş. İzmir vapuru bir kazaya uğradı, bir başka gemi birinci sınıf kamarasına burnundan girdi. Kamara bununkiymiş, Assante öldü, Allah'tan torunlarına hiçbir şey olmadı: Ecel insanı nerede olsa yakalıyor.

Tekrar sol kola geçelim, kiliseden sonra Farhi adında Musevi bir antikacı iyi iş yapardı. Onun yakınındaki Makedonyalı Yakolevskilerin birkaç kuşaktır işlettiği Şark Muhallebicisi son zamanlara kadar açıktı. Kızları da şimdi Postacı Sokağı'nda bulunan Papillon'a giderlerdi. Dame de Sion'da da aileden birini okuttum. Şark Muhallebicisi'nin bitişiğindeki Mayer Mağazası erkek şapkaları, gömlekler, trençkotlar satardı. Çok büyüktü, çok kişi çalıştırırdı. [Şimdi bu iki dükkânın yerinde şık bir cafe-restoran var.]

Biraz aşağıda Pier Azizyan'ın kuyumcu dükkânı vardı. Çok dürüst bir insandır denirdi. Onun yanına doğru Okazyon mağazasının vitrininde çok güzel gümüşler bulunurdu.... Kuyumcu Adler de oralardaydı. Şimdi onun Cenevre'de çok tanınmış bir dükkânı varmış.

Zellich kardeşlerin büyük bir kırtasiyeci dükkânları vardı. Zellichler Yugoslav'dılar, uzun senelerden beri matbaacılık yaparlardı, yedi kardeştiler. Rodophe Zellich'in işleri kötü gidince yanlarında çalışan İngiliz uyruklu Natale Gatt dükkânı devraldı.

Biraz aşağıda Rosetto diye bir korseci çok tanınmış ve tutulmuştu. Fransız uyrukluydu; Marie ve Yvonne diye iki kızı vardı. Küçüğü bizim okulda okuyordu, ama devam etmedi, çünkü çok erken evlendi. Benim çocuğum yeni doğmuşken o anneanne olmuştu bile. Rosetto'ya yakın Hovagimyan diye bir korseci daha vardı. O zamanlar neredeyse her kadın korse giyerdi. Bu iki dükkânın yanında Bazar de Bebe çocuk giysisi satardı. Nişantaşı'ndaki namlı bebek dükkânları neyse şimdi, o zamanlar oydu en pahalı satanı. Yine o sırada İtkin diye bir terzi ilk deri ceketleri yapmaya başladı. Vitrininde gördüğüm açık mavi bir süeti ben almıştım. Oğlu Josef İtkin çok iyi keman çalardı ve onu hep konserlerde görürdük. Kumbaracı Yokuşu'nu geçince Librairie Mondiale, sonradan Hachette denilen Fransız kitabevi büyük bir mağazadaydı. Her türlü kitap bulunur, okul kitaplarımızı da Fransa'dan o getirtirdi. Türlü mecmua da satar, hatta Fransa'ya abone bile ederdi. Biz o aralarda, yani İkinci Dünya Harbi'nden evvel, *La Semaine de Suzette* diye 1905'te çıkmaya başlamış bir çocuk mecmuası okurduk. Annem bizi abone etmişti. Her hafta gider bizim posta kutusuna konmuş sayıyı alırdı. Kitabevinin yanında Baker her şeyi satan bir mağazaydı ama pahalıcıydı. Onun yanındaki kunduracı Pavlidis'de yarım numaralar bulunur, böylece çok müşteri çekerdi. Hachette'in yanındaki Decugis dükkânı, Limoges tabak takımları ve Christofle çatal bıçak satardı. Sahibi Fransız Hippolyte Decugis'ti.

Tünel'e giderken İsveç Konsolosluğu'nun karşı köşesinde, şimdi uluslararası bir kahve zincirinin bulunduğu bina Foto Süreyya'ydı. Türkiye güzellerinin resimlerini vitrininde teşhir ederdi. Oralarda bir de Foto Sabah ve Joailler adlı iki ortağın işlettiği bir fotoğrafhane vardı. Benim çocukluk ve gençlik yıllarımdaki stüdyo fotoğraflarının çoğunu onlar çekmiştir.

Yine oralarda Foto Abdullah'a gidenler de olurdu. Dame de Sion'lular Çiçek Pasajı'ndaki bir handa Foto Galatasaray adlı ve bir kadının işlettiği bir fotoğrafhane bulmuşlardı. Resimlerimizi, okul bitirme fotolarımızı başımızda çalışkanlık simgesi tacımızla o kadına çektirmiştik. Profesör Nihal Uluocak'la olan fotoğrafımız da (bkz. s. 101) orada çekilmişti.

Galatasaray'dan sol sırayı izleyerek Tünel'e uzanan sırada bende iz bırakanlar bunlardı. Sağ taraftaysa, Panaya Kilisesi'nin sokağından sonra kürkçü Giorgio Mandel'in dükkânı çok gösterişliydi. Kürkçülerin en pahalısıydı. O civarlarda çok kürkçü vardı. Beyaz Tilki mağazası Ohanyan'ındı. Doğan Tilki Süryani Bişarlarındı; bir de Mavi Tilki mağazası vardı.

Mandel'den sonra Lion mağazası bir sokağın köşesindeydi. Koca vitrinlerinde, kumaş ve her türlü giyecek teşhir edilirdi. Hilpernlere ait dükkânın üst katı da tam Paris mağazalarına benzerdi. Kızları Harika, Dame de Sion'da okurdu. Biraz aşağıda Pastellas züccaciyeciydi; en iyi tabak takımından, alüminyum tencereye kadar her çeşidi satardı. Eğer yanılmıyorsam, daha önce anlattığım kumaşçı mağazasının vitrinindeki komik konuşmaya yol açan meşhur faraşı o gün oradan almıştım. Dedim ya çok yakışıklı ve çok çapkın bir oğlu vardı. Ondan sonra Bakara'da çok güzel kristal bardaklar ve ince çay takımları gelirdi. Bunların yanında kuyumcu Sariyan'ın dükkânı en nadide mücevherleri satar, en iyi saatler de ondaydı: Patek Philippe marka. Bir gün yanılıp dükkânına girmiş, ucuz zannettiğim bir saati sormuştum. "Hanımefendi, bu saatin her parçası teker teker elde yapılmıştır" demişti. Sariyan kır saçlı, yine de yakışıklı, çapkın biridir, derlerdi.

Tünel'e yakın Zahariyadis uzun zaman havlu ve erkek iç çamaşırında birinciydi. Hâlâ, kapandığına acıyanlar var. Zahariyadis'in yanında gümüşçü Hayk çok kıymetli tuğralı aynalar satardı. Müşterisi tabii ki antika meraklılarıydı.

Süreyya fotoğrafhanesinin karşısına Narmanlı Yurdu düşer. Dörtgen bir avlunun etrafında iki katlı bir binadır. Profesör Tatyana Moran bir zamanlar orada otururdu. İçindeki

noter –ve kedileri– hâlâ duruyor, ancak kapısındaki türlü güzel kolyeler yapan boncukçu tarih oldu.

Tünel'in tam karşısında bir pasaj vardır. Onun altında doktor aletleri satan bir mağaza, vitrine türlü acayip şeyler koyardı. Yanındaki Kodak fotoğrafçısı da en iyi makineleri, en iyi filmleri satardı.

Pasajlar

Benim için Pasaj Hacopulo'nun ayrı bir yeri vardır. Babam ressam Jan Pulcu orada çizmeye başlamış, biraz para kazanınca kendi dükkânını açmıştır. Girerken soldaki ikinci dükkândı. Pasaj Hacopulo'nun ön kapısı her zaman açık, avlusu da soğuk, rüzgârlı bir pasajdır. Babam o kış soğuğunun içinde çok güzel çay örtüleri çizmiştir. Dükkânlar küçük dar tezgâhlardan ibaretti, hâlâ da öyledir. Sağlı sollu bu tezgâhlarda düğme, makara, ipek iplik, topluiğne ve saire vardır. Ama en güzel elbise modelleri de burada çizilirdi. Bu dükkânların arasından uzanan darca bir geçit büyük bir avluya çıkar. Bu avlunun zemini, yere çakılmış siyahlı beyazlı çakıllarla kaplıdır, arka kapısı da Meşrutiyet Caddesi'ne açılır. Avlunun etrafını Hacopulo Apartmanı'nın üçer dörder katlı blokları çevreler, dairelerinde de çoğunlukla terziler vardı. Herhalde şimdi de öyledir. Babamın dükkânıyla aynı dönemlerde, avluya girince hemen sağda Sahak'ın ecza deposu vardı. Annem sık sık ona gider, bizim için balıkyağı alır, üstü balık resimli bir teneke uzun kutuyla eve gelirdi. Balıkyağını hiç sevmez, ama zorla portakal suyuyla birlikte içerdik.

Avlunun sağında çocukken hoşumuza giden bir dükkân bizi oraya çekerdi. Vitrinin camında *Hopital de Poupées* yazardı, yani "taşbebek hastanesi". Vitrinde güzel bebekler yatırılmıştı. Aman Frizet'imize bir şey olmasın, ama tedavi edecek biri var diye çok endişelenmezdik.

O dükkânın yanında akordör Piyer Muradyan'ın dükkânı Panayia Kilisesi'nin yüksek avlusuna dayanmıştı. Orası biraz pis kokardı, tam yanı başında tuvalet vardı. Birkaç basa-

makla kilisenin avlusuna çıkılır, kimisi burayı geçit olarak kullanırdı. Piyer, namlı akordör Fransua Karayosma'nın yanında yetişmiş en iyi talebesidir derlerdi. Akordörlükte kulak mühim, Piyer'inki çok iyiydi. Hiç piyano dersi almadan işittiğini çalar, o müziğe hasret kaldığımız zamanlarda piyanoya oturur ve bütün gece, salon halkını dans ettirirdi. Elden düşme piyanolar alır, tamir eder ve iyi paraya satardı. Dükkânında muhakkak birkaç piyano bulunurdu. Bir de piyanolası vardı. İçine delikli kâğıt rulolar takılır, pedallara basarak, kim olsa güzel müzik çalardı.

Piyer Muradyan, eşim Jak Çizmeciyan'ın üvey babasıydı. Liseden sonra onu akordör olarak yetiştirmek istemiş, ama iyi müzisyen olmasına rağmen kulağı Piyer kadar iyi değilmiş. Yine de onun yanında birçok şey öğrenmiş, iyi piyanoyu kötü piyanoyu hemen ayırt eder, iyi piyanoların isimlerini sayar, Alman Blüthner, Fransız Pleyel, Amerikan Steinway'den bahsederdi. Sonradan bu dükkânı Agop Zencefil devralmış, piyanomu akort etmeye geldiğinde söylemişti.

Sonradan eşim Hacopulo'da, avlunun büyük dükkânlarında bir terzi malzemesi dükkânı açtı. Yanında da Millas diye ilk poplin trençkotları diken biri vardı. Çok hoşsohbet bir adamdı. Jak'ın yanında çalışan Meriç çok sportmen bir çocuktu. Bir asker oğluydu. Ticaret öğrenmek için oraya gelmişti. Ama bir gün kötü bir kavgada neredeyse elini kaybediyordu. Gözü dönmüş bir genç bıçağı kapmış dükkâna dalmış. "Sen bana küfür ettin" demiş, halbuki Meriç çocuğu ilk görüyor. Saldırmış, o da darbe yemesin diye bıçağı tutmak istemiş ve eli yarılmıştı. Neredeyse siniri kesiliyormuş. Sonradan Meriç bir avizeci yanına girdi ve Asmalımescit'te antikacı oldu. Ondan alışveriş yapmışlığım da vardır.

Meşrutiyet Caddesi'ne doğru büyük bir bavulcu vardı. Paris'e ilk seyahatimizde tanıdık diye bavullarımızı ondan aldık, ama hiç dayanmadılar.

Aznavur Pasajı, Hacopulo'dan biraz yukarı. Orada daha fazla terzi malzemeleri satılırdı. Tezgâhların üstünde çile ha-

linde ipek ipliğini masuraya saran, dönen tahta makineler görülürdü. Bazen de pasajın ortasında kordonlar bükülürdü. Ta dipte bir dantelci Marko vardı. Hem dantel satar hem dantel boyardı. Küçücük dükkânın ortasında bir pompalı ocağın üstünde tenekeler kaynar, boyalar karıştırılır. Hatta renk bile değiştirirdi. Yeşil bir gece elbisesinin üstüne bir dantel ceket istiyorum, ama o renkte hiçbir şey bulamadım. Rekor'da bir danteli çok beğendim ama kahverengi. Dükkân sahibi, "Siz bunu alın, yan pasajdaki Marko'ya gösterin, eğer o renk değiştirebilirse o vakit ben size bir kupon keserim" dedi. Bir parça götürdüm Marko'ya. İlk onu öyle tanıdım. Bana çok güzel yeşil bir dantel yaptı. Son senelerde Marko, Nişantaşı'ndaki Hak Pasajı'nın bodrum katına taşınmıştı. Ama hâlâ orada mı bilmiyorum. Aznavur Pasajı 15 yıl kadar önce yıkıldı, cephesi korunarak yeniden yapıldı.

Suriye Pasajı'nda çok kürkçü vardı. Öğrencim Armen Donikyan'ın babası en iyilerindendi. Kendisi işten az çok çekilmişti, ama hanımı işi devam ettiriyordu. Paris'ten gelen arkadaşım eski astraganını getirmiş, burada tamir ettirmek istiyordu, Donikyan'a gittim. Çok güzel yaptı, ama becerikli satıcı müşteriyi tutmasını bilir, ona Renar arjante bir manto da yaptı, gelinine bir vizon kuyruğu ceket de sattı. Artık o kürkevi de kapandı.

Meşrutiyet Caddesi'nin başındaki Aynalı Pasaj eskiden bambaşka bir yerdi. Bu pasajın karşısında Ancopulo pastanesinin yanında büyük bir dükkânın üstünde "Havyar" yazardı. Orada siyah havyar satılırdı. Vitrinde koca koca kutular, kapakları açık dizili dururdu. Annem oraya sık uğrardı, zengin olduğumuzdan dolayı değil, orta halli insanlardık. (Annem, babam öldüğünden beri, ondan kalan birkaç parça mülkün kirasıyla geçinmeye çalışıyordu.) Biz küçükken çok iştahsızdık, ama havyarı severdik. Kuvvet olsun ve iştahımızı açsın diye, küçük bir teneke kutu havyar alırdı. Tereyağıyla iki ince dilim arasına sürerdi, beslenme saatinde okulda yerdik. "Eğer bir çocuk bir şey sorarsa zeytin ezmesidir deyin" diye tembih ederdi.

En iyi düğmeciler Aynalı Pasaj'daydı. Avrupa'dan getirtirler veya kendileri çok güzel düğmeler yaparlardı. Boğos'un dükkânı namlıydı, bu işten çok da zengin olmuştu. Bir de Hakver vardı. O pasajda da geçitin ortasında bir baştan bir başa uzun ipek kordonlar bükülürdü. Balık Pazarı çıkışında Rus çiçekçisi son zamanlara kadar oradaydı. Düğünlere, cenazelere çiçek yetiştirir; Üç Horan Kilisesi'nin orada olması çok işine yarardı.

Balık Pazarı'nda tanınmış Maroviçlerin kasap dükkânı vardı, Casagrande'lerin de bir manavı. Beyoğlu'nun ahalisi, Galatasaray'ın Yeniçarşı denen yan sokağında ya da Hamalbaşı denilen İngiliz Konsolosluğu'nun civarında oturanlar hep ecnebi ya da Levanten'di. Balık Pazarı'nı bu ahali de şenlendirirdi. Mesela oraya her gidişimde muhakkak Parma ailesinden birine rastlardım. Bazen Beatris olurdu bazen de Katrin. Korkmadan Çingene'den mantar alırdı, balıklar için pazarlık eder, tüm esnaf onu tanırdı. Bu ailenin oturduğu koca görkemli apartman konsolosluğun karşısındaydı. Daireleri kiraya vermezler, kötü kiracıya düşmekten korkarlardı, tabii çok zengindiler. Altı kardeştiler. Bir bekârlar ailesi. İki erkek güç bela kırgınlıklardan sonra sevdikleri kızla evlenmişlerdi ama dördü bekârdı. Kızlara kimseyi layık görmemişler.

Pasaj Karlmann şimdiki Odakule'nin yerindeydi. Biri İstiklal, diğeri Meşrutiyet Caddesi üzerinde iki kapısıyla, geçit

olarak da kullanılan, Avrupai bir mağazaydı. Ayrı ayrı tezgâhlarda türlü mallar satılırdı, galiba her tezgâhı ayrı kişiler kiralardı. Parfümden tutun da elbise, çanta, şapkaya kadar her şey vardı. Tek satılmayan şey kürk ve plaktı. Karlman'ı geçince, bugün İş Bankası olan binada Cumhuriyet'ten önce saraylıların, Cumhuriyet'ten sonra da Atatürk başta devlet erkânının dişçisi olan Sami Günzberg'in muayenehanesinin olduğunu bilirdik. Bir sonraki binadaki *His Master's Voice / Sahibinin Sesi* mağazası Gesarlarındı. Gramofon, radyo, plak her türlü müzikle ilgili şeyler satılır, yeni şarkılar oraya hemen gelir. Tino Rossi'nin plakları peynir ekmek gibi giderdi. Münir Nurettin Selçuk'un, Safiye Ayla'nın, Hamiyet Yüceses'in, Müzeyyen Senar'ın da plaklarını satarlardı. Varlık

Vergisi'nden sonra Gesarlar işi küçülttüler, sonradan da kapattılar. Binayı Sümerbank satın aldı. Derken 1990'larda Sümerbank tasfiye edilirken bina tekrar satıldı, şimdi bir meslek odasının genel merkezi olmuş, alt katı sanat galerisi.

En son açılan Tokatlıyan Pasajı oldu. O binadaki o güzelim otel niye kapandı? Öyle tarihi yer nasıl kapanır? Pera Palas hâlâ ayakta, iyi de iş yapıyor ki büyük bir onarımdan geçirildi. Tokatlıyan binası Üç Horan Ermeni Kilisesi Vakfı'nındır. Mimar Aram Der Agopyan o binayı işhanına çevirdi, alta da bir pasaj yaptı. Bilmem otelden daha iyi mi işliyor, daha iyi mi para getiriyor?

Tünel'de beyaz peyniriyle meşhur Namlı Mandıra mezecinin karşısında Tünel Pasajı vardır. O zamanlar ahbabımız Yorgo orada erkek berberiydi, bir de Fisher Alman Lokantası vardı.

Yüksek Kaldırım

Yüksek Kaldırım Karaköy'den Beyoğlu'na Tünel'in yaptığı yolu üstten kateder. Eskiden Karaköy'de yokuşun başı basamak basamakmış, onun için bu yokuşun adı Yüksek Kaldırım olmuş.

Bu sokağın üst başı koleksiyon pulu tüccarlarının yeriydi. Şimdi bu ticarethanelerin en eskilerinden biri Kamer Pulevi'dir. İnerken sol kolda, Mevlevihane'den biraz aşağıdadır. Kurucusu Kamer Arıkan, kendi kendini yetiştirmiş, ama mesleğinin en iyilerinden, en bilgililerinden olmuş. Bu dükkân hâlâ durur, başında Kamer Bey'in oğlu Arman Arıkan vardır. Saint Joseph mezunudur, küçük yaştan beri babasının işine gönül vermiştir. O da babası gibi meslektaşlarının en bilgililerinden biri kabul edilir. Uzun seneler Filateli Federasyonu'nun genel sekreterliğini yapmış, uluslararası filateli camiasında da tanınan ve jüri üyesi olarak aranan bir pulcudur.

Yüksek Kaldırım ve Beyoğlu pulcularıyla ilgili daha çok bilgiyi, Arman Arıkan'ın bana anlattıklarından aktaracağım. Otuz kırk sene evvel inerken sağ tarafta Papadopulos, Kamer

Pulevi'nin yakınında Boğos Haciyan iyi iş yaparlarmış. Bir de Arakelyan varmış ki bunun dükkânı bir kaza sonucu kapanmış: Adama tramvay çarpmış ve ölmüş. Solda biraz aşağıda Vahan Alyanak, onun yanında Tanaş Kiçukis ve Memduh Altınay tanınmış pulcularmış. Yine solda Marko Acıman ve Yüksek Kaldırım Sineması'nın karşısında Zare Kantarcıyan varmış. Bu sokağın aşağısında, Abdi Nüshet Yücel'in dükkânı da çok tanınmıştı.

Birkaç pulcu da Ağa Camii'nin bitişiğindeki Rumeli Han'daymış. Aram Hacıcanyan'ın firması Pulcan'mış. Sonradan dükkânını Karel'e satıp Uruguay'a gitmiş. Yani Terzioğlu birbirine hiç uymayan işler yaparmış: Hem terlik satar hem pul ticaretiyle uğraşırmış.

Tüm bu pulevleri zaman içinde yok olmuşlar. Kamer Pulevi'nden başka Yüksek Kaldırım'da iki pulevi daha var, ama bunlar diğerlerinin kapanmasından sonra açılmış: Biri Şükrü Bahadır'ın, öbürü Erol Akkaya'nın pulevi. İnşallah ticaretleri uzun yaşar.

Bu yol üzerinde sahaflar da vardı. Fransızca, İngilizce, Almanca kitaplar satılır ve çok güzel şeyler de bulunurdu: Ben oradan deri kapaklı bir Shakespeare külliyatı almıştım. En çok malı olan, Librairie de Pera'ydı. İki kibar hanım işletirdi orayı.

Kamer Pulevi'nin sağında ve solunda iki matbaa, kartvizit, davetiye gibi şeyler basarlardı. Biri Furtuna öbürü Maina Kondaksis'indi. 6-7 Eylül'den sonra Furtuna kapadı, sahibi de bir zaman sonra Yunanistan'a gitti. Maina birkaç zaman daha devam etti.

Tüm bu pulevlerinin, matbaaların arasına sıkışmış, Yumurtacı Kohen çok aranan biriydi, çünkü yumurtalarını ışığa tutup öyle verirdi. Alan taze olduğuna emin, paketini alıp giderdi. Onun ölümüyle o dükkân da kapandı.

Bir de sağ kolda hemen başlarda müzik aletleri satan Papajorjiu, vitrininde kemanları, gitarları, mandolinleri sergiler ve en pahalı piyanoyu bile isteyenlere getirtirdi. Konser programlarına Fransızca olarak ilanlar verir ve piyano satıcısı

Cardela'yla yarışırdı. Ama Cardela sadece satmaz, tüm konserlerde piyano da kiralar, Gaveau, Pleyel, Steinway gibi büyük markaları bulundururdu.

Asmalımescit

1950'lerde Asmalımescit antikacılar sokağıydı. Beyoğlu'ndan girince sağda bay ve bayan Kurkia'nın dükkânı gelirdi. Aynı sırada Koço Lukesi de kıymetli eşyalar satardı.

Solda, Antikacı Alber Yeker Cermak, Terzi Arman'ın kardeşiydi. Eşiyle çalışırdı. O zamanlar kiralık ev az, büyük harpte de, sonrasında da hiç yeni inşaat yapılmamış, herhalde onun için dükkânlarının arkasında büyük bir odada otu-

rurlardı. Orası da mağazaları gibi antika doluydu. Bay Yeker hiç altı kauçuklu ayakkabı giymezdi: Kayıp düşmüş ve bacağını kötü kırmıştı. Ondan beri tövbe etmişti. Yine solda Braum, stil eşyalar satar, sonradan o dükkânı Muradyanlara bıraktı ve işten çekildi. Tekrar solda Suphi İbrahimoğlu'nun vitrininde çok güzel biblolar sergilenirdi. Bu sokağın tam altında da Meşrutiyet Caddesi'nin köşesinde Madam Baydak en güzel abajurları yapardı, kendisi Rus'tu.

Sağda Meriç'in dükkânı daha fazla antika avize satar; Saint-Louis kristalli lambalar çok kıymetliydi. Ondan bir büyük avize almıştık, o da bize teşekkür olarak Limoges porseleninden çok güzel bir biblo hediye etmişti. Eşimin terzi malzemesi sattığı dükkânda çıraklık yapmış Meriç, kendini çok güzel yetiştirmişti, eşiyle beraber çalışıyordu; oğlu Arda'nın da küçüklüğünde dükkânda çalıştığını bilirim.

Sağda hâlâ devam eden Rönesans, Keğam Elyazı ve Karnik Zoraoğlu'nundur. Tablo kısmı onlarda çok kuvvetlidir, ama tuğralı gümüşler de, stil möbleler de bulunur. Şimdiki halde o dükkân kapalı duruyor, ama terk edilmemiştir. Bu iki antikacı Maçka'da, postanenin yanında bir yer daha işletiyorlar ve daha fazla orada bulunuyorlar.

İstiklal Caddesi'nde de antikacılar vardı. Lazzaro Franko mefruşat mağazasından biraz sonra antikacı Salahattin Refik Avrupa'dan çok eşya getirtirdi. Okazyon mağazası da antika satar, Lova Elyuşi diye birinindi.

Beyoğlu antikacılarının yenileri açılsa da eskilerin zaman içinde kaybolmaları –onlar ki eski eşyalarla eski zamanı yaşatırlardı– insana biraz hazin geliyor.

Terziler, şapkacılar, nakış işleyenler

Şimdi terzileri ancak meraklıları biliyor, hatta terziye gitmek lüks sayılıyor –ya da terzi deyince akla daha çok tadilat ve tamirat yapan ustalar geliyor. Ancak hazır giyim, ancak 1960'lı yıllarda yaygınlaşmaya başladı, tam yaygınlaşması da 1970'li yıllara kadar sürdü. Ondan önce yeni bir kıyafet sahibi ol-

mak için aile içinde biçki dikiş bilen birinin olması lazımdı, yoksa terzilere muhtaçtınız. Elbiselerimizi ya eve gündeliğe gelen terzilere diktirirdik ya da dışarıya verirdik. Erkek elbiseleri de erkek terzilerine diktirilirdi: İzzet Ünver ve Arman Cermak en iyi erkek terzileriydi. Arman Mısır Apartmanı'ndaydı. Atatürk'e, İsmet İnönü'ye dikerdi. Modayı yakından takip eden lüks terzihanelerin çoğu da Beyoğlu'nda apartman dairelerindeydi.

O zamanın tanınmış kadın terzilerinden Calibe Hanım çok pahalı dikerdi. Kalivrusi de çok moda bir kadın terzisiydi. Kimi zengin, çocuklarını bile ondan giydirirdi. Ben Dame de Sion'da altıncı sınıftayken Ankaralı yatılı öğrenci Nahide'nin pazarları giydiği çok güzel koyu mavi bir elbisesi vardı. Yakası ve kol ağızları renkli sutaşlarla işlenmişti. O elbiseyi Kalivrusi dikmişmiş. Bu terzi hakkında çok komik bir hikâye anlatırlar, doğru mudur bilmem? Anadolu'dan yeni gelen çok zengin bir köylü kadını bu terziye götürmüşler. Bir siyah tayyör dikmiş. Bitince almaya gittiğinde "Hani bunun o beyaz süsleri?" demiş. Teyeller o kadar muntazam çekilmiş ki onları kadın süs zannetmiş.

Miziyal Civelek'in annesi Taksim'de sağda meydanda Kristal adıyla bilinen iki katlı bir binanın üst katında pahalı bir terziydi. Kristal'in ilk katı gazinoydu.

Şapkacılar da terziler gibi artık ancak meraklılarının bildiği yerler; oysa eskiden şapka kıyafetin mühim bir parçası

sayılırdı. Ben çocukken Şapkacı Emilya'yı bilirdim, çünkü annem ondan etrafı egret beyaz tüylü bir şapka almıştı. Biz yetiştiğimizde Parmakkapı'nın bir sokağında Emilya'nın oğlu Piyer şapkacılık yapıyordu. Ondan başka çok tanınmış şapkacı yoktu o ara. Ablamın ondan aldığı maviye boyalı *paradi* (cennet) kuşu tüylü bir siyah şapkayı (epey de para vermişti) hâlâ hatırlarım. Daha yakın bir tarihte, Suriye Pasajı'nın apartmanında ismini hatırlamadığım bir Yugoslav kadın Piyer'in yerini almıştı. Bana çok güzel beyaz bir fötr şapka yapmıştı.

Yüksek Kaldırım şapkacıların da yeriydi: Bella, orta halli hanımlara şapka yapardı. Pepo Murabel'in bir erkek fötr şapka fabrikası iyi işlerdi. Eşiyle birlikte çalışırdı. Çok para kazandı, sonradan bu işi bırakıp büyük bir zücaciye dükkânı açtı. Aron Freyna da erkek şapkacısıydı.

Nakış işleyen en tanınmış atölye Madam Eskenazi'ninkiydi. Mısır Apartmanı'ndaydı. Şimdiki gibi hazırı kolayca bulunmadığı için, çeyizler hep orada işlenirdi. O zaman her şey nakışlı, kombinezonlar saten, göğüs kısmı delikli filtreli, gecelikler de öyle, hem de bir çeyizde her birinden on iki tane de olduğu olurdu. Her genç kız evlenirken en ağır çeyizi isterdi. Çarşaflar da keten, türlü işlemeli olur, tabii yıkandığında tümü ütücüye, kolacıya verilirdi. Madam Eskenazi modelleri müşteriye seçtirir, kendisi çizdirir ve nakış işleyenlere dağıtırdı.

Yeniçarşı'nın aşağılarında Çukurcuma denilen bir semt vardı. Orada Charité sörlerinin bir okulu, öğrencilerine hem okuma yazma, hem de ileride hayatlarını kazanabilsinler diye nakış öğretirlerdi. Bu okul da çeyiz alıp iyi öğrencilere işletirdi. Ama müşterileri Madam Eskenazi'ninkiler gibi çok zengin insanlar değillerdi. Bunlar daha ucuza işlerlerdi.

Bir de Bercuhi Gazer'in atölyesi vardı. O da iş toplar ve tanıdık kadınlara evlerinde işletirdi.

O zamanlar iç çamaşırları çok pahalıya mal olur ve anneden kıza geçerdi. Şimdi sandıktan çıkan çürümemiş iç çama-

şırları Paris butiklerine iyi fiyata satılıyor: Bunlardan süslü çocuk elbiseleri yapıyorlar. Hatta düğünlerde bile bu eski el emekli elbiseler giyiliyor.

Pahalı yerlerde nakışlı iç çamaşırı işletmek istemeyenler için Galatasaray Postanesi'nin neredeyse yanında Viyana Modası diye bir mağaza hazır nakışlı, dantelli güzel takımlar satardı. Vitrininde her zaman beğenilecek parçalar sergilerdi.

Beyoğlu'nda Eğlence ve Kültür Hayatı

Sinemalar

Pangaltı'dan bahsederken Tan Sineması'nı anlatmıştım. Şimdiki Ramada Oteli'nin altındaki Finansbank'ın yerindeydi. Eski bir sinema yıkılmış ve yerine Tan yapılmıştı. "Yeni" Sinema daha sonra açılmıştı, öbür köşedeki apartmanın bodrumunu işgal ederdi.

Nişantaşı'nda bir de Konak Sineması vardı. Valikonağı Caddesi'nde Askeri Müze'nin bahçesinin karşısındaydı. 1955'lere doğru inşa edildi. Mimarı, Yüksek Mimar Rüknettin Güney'di. Bizim Pulcu Apartmanı'nda kiracıydı. Paris Güzel Sanatlar Okulu'ndan mezun, çok kıymetli biriydi. İlk Atatürk Kültür Merkezi'nin sahnesinin planlarını hazırlamıştı. O eski Taksim Belediye Gazinosu, şimdi kültür merkezi olan Tünel'deki eski nikâh dairesi, Elmadağ'da Hyatt Oteli'nin yerindeki Tenis Eskrim Dağcılık Kulübü hep onun eseriydi.

Konak çok zarif bir sinemaydı. Girişi çok güzeldi. Balkon giriş katında, localar ve koltuklar bodrumdaydı, ama her şey o kadar geniş tutulmuş, merdiven o kadar yatımlı ve aşağı lobi öyle güzeldi ki, hiç bodruma benzemezdi. Lobi duvarlarında rölyefler, heykeller vardı. Seyircisi çok kibar takımından, gala geceleri fevkalade şıklık sergilenen, abonman biletleri satan bir sinemaydı. Cumartesi 14.30 seansı tüm Nişantaşılı gençliğin günüydü. Niye o güzel ve iş yapan sinema satıldı, anlayamadık. O zamanın moda adamı, herkese bol bol faiz

dağıtan Banker Kastelli aldı. Buraya bir çarşı yapacaktı, ama o ara nasıl oldu bilmem, iflas etti ve şimdiye kadar o yer öyle yürekler acısı bir halde durur. O güzelim caddede eski Konak bir yüz karasıdır.

Dame de Sion'a yakın Cebel Topu Sokağı'nın köşesinde bir de As Sineması açılmıştı. Güzel filmler de getiriyordu. O da 1990'larda kapandı. Ön kısım dükkân oldu, arkada bir aralar sinema faaliyetine devam etti. Sonra o da kapandı. Caddeden girilince koltuklara bodruma inilirdi, ama aslında onlar yan yokuşun zemin hizasında olduğu için, burada Yeni Sinema gibi rutubet kokusu olmazdı.

Taksim'de Maksim Gazinosu'nun yanında Majik Sineması sonra Venüs Sineması oldu, AKM 1970'te yandıktan sonra Devlet Tiyatrosu burada bir sahne açtı, sinema kapandı. Maksim Gazinosu ile bu salonun bulunduğu binanın büyük bir inşaat şirketine satıldığı, yerine bir alışveriş merkezi yapılacağı söyleniyor şimdi. Tiyatro da bu yüzden olsa gerek, epeydir kapalı.

İstiklal Caddesi'nin solundaki Lale'yi İpekçi'lerin ortağı Cemil Filmer yaptırmıştı. Orası da 1990'larda kapandı, yerine büyük bir kitap ve film mağazası açıldı, şimdi aynı yeri televizyon ve elektronik eşya satan bir mağazayla paylaşıyor. Bu sinemanın koltuk kısmı çok genişti, üç de geniş balkonu vardı.

Onun karşısında eski Moulin Rouge binası Surp Agop Vakfı'nındı, galiba varyete salonuydu... Satıldı, yerine Fitaş ve Dünya sinemaları yapılarak açıldı. Her iki salon da çok büyüktü, ancak 1990'larda moda olduğu biçimde, daha küçük salonlara bölündüler.

Ağa Camii'nin karşısına doğru Alkazar hep vur kır filmi oynatır, bunlardan hoşlanan çocukları toplardı. 1970'lerden 90'lara kadarsa pornografik film furyasına kapılmıştı, sonra iyi bir onarım geçirdi ve seçme filmler göstermeye başladı.

Saray muhallebicisinin bulunduğu binada önce Glorya diye bir sinema açıldı, sonra adı Saray oldu. Akustiği çok iyiydi ki uzun zamanlar klasik Batı ve Türk müziği konserleri hep

orada verildi. (Akustiği iyi olan bir salon daha önce bahsettiğim Surp Agop Hastanesi'nin yanındaki Şan'dı.) Burası da 1980'lerde kapandı, uzun zaman da öylece kaldı. Satın alan inşaat şirketi son yıllarda, çevresindeki binaları da katarak, orada büyük bir inşaata başladı. İçinde sinema salonları olacağı da söylenen dev bir alışveriş merkezinin inşaatı, ağır aksak sürüyordu bu satırlar yazılırken. Saray muhallebicisi de hemen karşıda bir binaya geçti.

Saray'ın köşesinde İpekçi'lerin İpek Sineması vardı. 1970'lerde adı değişmişti ve o sıralar moda olan pornografik filmler gösteriyordu. O da Saray'la aynı kaderi paylaştı.

Sokağın içindeki Melek, şimdiki Emek çok güzel filmler getirir. Tüm Greta Garbo filmlerini orada gördük, bir de Emily Bronte romanından uygulanan *Wuthering Heights*'ı, *Rüzgârlı Tepeler*'i hatırlıyorum, bol ağlamıştık. Beyoğlu'nun eski havasını koruyan bu yegâne sinemanın, bu satırları yazarken kapılarını kapattığını duydum. Umarım kaderi komşularınınkine benzemez. Emek'in bitişiğinde de bir dönem Şehir Tiyatroları'nın komedi sahnesi vardı, sonra konfeksiyoncu olmuştu. Yıllar önce yandı, o yanık haliyle de duruyor hâlâ.

Karşı sıradaki bir sokakta bir sinema daha açıldı, adını Yeni Melek koydular, ama eski Melek'in seyircisini azaltmadı. Yeni Melek de uzun yıllar kapalı kaldı, yakınlarda konserler verilmek üzere yeniden açıldığını duydum.

Galatasaray Lisesi'ne yakın Küpelyanlara ait geniş bir binada Şık Sineması en son sessiz filmleri gösterdi. Bu bina sonradan Borovalılara geçti ve eski Şık'ın yerine çok güzel, en son açılan sinema yapıldı: Atlas. Açılış filmi *Kısmet*, çok beğeni toplamıştı. Karşı kaldırımda bir de Sümer sineması vardı. Çok tutulmazdı. Galiba ilk adı Artistik'ti, sonra bir ara Küçük Emek dendi. O da İpek gibi uzun yıllar pornografik filmler gösterdi. Bu yakınlarda elden geçirildiğini, adının Yeni Rüya olarak değiştirilip vizyon filmleri göstermeye başladığını duydum, talihi bundan sonra da iyi gider umarım.

Saint Antuan kilisesinin karşısındaki Elhamra, ben hatırladığım zamanlarda körlenmişti. Sinema olarak iş yapmayıp tiyatroya döndü, Toto Karaca orada piyes oynamaya başladı. Tiyatro dönemi de uzun sürmedi, 1970'lerin furyasında pornografik filmler burayı da teslim aldı. Derken on yıl kadar önce yandığını duydum, şimdilerde birahane olarak işletiliyormuş.

Tiyatrolar

Beyoğlu'nun en eski tiyatroları Tepebaşı'nda, eski TÜYAP Sergi Salonu'nun üzerindeki TRT binasının yerindeki Darülbedayi (sonradan Şehir Tiyatroları) denilen, Komedi ve Dram olarak iki tiyatro binasıydı. Bunları belediye işletirdi, maalesef binalar ahşaptı.

Bedia Muvahhit orada sahneye çıkar, hem Feydeau, Molière gibi komedi yazarlarından hem de dram yazarlarından piyesler oynardı. *Kadınlar Terzihanesi*, *Kibarlık Budalası* gibi komediler ve *Paydos* gibi dramlar da oynamıştı.

Unutmadan söyleyeyim: Bizim İngiliz Filolojisi'nde hocamız Profesör Halide Edip Adıvar'la tercüme ettiğimiz *Antony and Cleopatra*, Dram kısmında verildi; hepimize bedava bilet dağıttılar ve eserimizi gidip gördük.

Dram kısmında Perihan Tedü ve Tunç Yalman daha fakültedeyken ilk olarak düşündürücü bir piyeste sahneye çıktılar. Cahide Sonku da dram artistlerindendi. Bir de seyirciyi gülmekten kırıp geçiren Vasfi Rıza Zobu vardı: Bu sanatçı, son senelerini Valikonağı Caddesi'nde Pulcu Apartmanı'nın karşısındaki Ekin Apartmanı'nın zemin kat dairesinde geçirdi. Ona sık sık İş Bankası'nda rastlardım. Orada bile mukalitlikler yapar, bekleyenleri güldürürdü. Komedi deyince, 1930'lardan 1960'lara dek İsmail Dümbüllü ve Halide Pişkin'in yaptıkları tuluatlar unutulmazdı, müthiş şenlikli olurlardı.

1970'lerdeydi galiba, bir gece Komedi binası yandı, sonra tekrar yandı, onu da bitişiğindeki Dram'ı da yıktılar. Ama

Harbiye'deki Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu imdada yetişmişti. 1980'lerin ortalarında bu güzelim çifte salonların yerine şimdiki göz tırmalayıcı bina yapıldı.

Ağa Camii'ni geçince, Atlas'ın çaprazında, bir pasaj içinde Ses Tiyatrosu, ışıklı ismiyle kendini gelen geçene tanıtırdı. Burası bir dönem Fransız Tiyatrosu diye anılırmış. Konser programlarından gördüğüm kadarıyla, 1935'lerde dışarıdan gelen virtüözler konserlerini orada verirlermiş. Ben bildiğimde orada operetler oynanırdı. Cemal Reşit Rey'in *Lüküs Hayat*'ı ilk orada sahnelendi.

Provalarda piyanoyla eşlik eden kişi, bizim piyano hocamız Anjel Alyanak'tı. Her derste, bize olan bitenleri anlatır, hatta şarkıları mırıldanırdı. Çocuktuk, operete gitmedik, ama gitmiş kadar olduk.

Atlas Sineması'nın binasında Küçük Sahne adıyla ufacık bir tiyatro açılmıştı. Haldun Dormen'i ilk orada seyretmiştim. *Kanlı Düğün* diye bir İspanyol yazarın piyesi de beni çok etkilemişti. Neyse ki burası hâlâ tiyatro olarak işliyor.

Zamanın en popüler özel komedi tiyatrosunu işleten Karacalar, önce Elhamra Sineması'nda oynamaya başlamışlardı. Sonradan Sular İdaresi'nin yanındaki sokakta kendi tiyatrolarını inşa ettiler. Burası bir ara kapanıp Sular İdaresi'nin yemekhanesi oldu diye duyduk, ama Belediye uzunca zaman önce yenilemiş, "Muammer Karaca Sahnesi" adıyla tiyatrocular a kiralıyor.

Etkinlikler

Taksim'in başındaki Fransız Konsolosluğu'nda konferanslar olurdu. Konuşmacının şahsiyetine göre salon ya tıklım tıklım dolar ya da yarı boş olurdu. Peder Pierre Dubois'nınkiler (sonradan İstanbul Latin piskoposu oldu) çok rağbetteydi. Hem Galatasaray'da Latince hocası, hem Dame de Sion'da felsefe hocasıydı. Okulumuzda Père Gautier adıyla tanınır ve çok sevilirdi. Onun söyleşilerinden çok erken gidilmeliydi, yoksa ayakta dinlerdiniz. Dedikleri de her za-

man çok çekiciydi: Bir, filozof Henri Bergson konferansı var ki hiç unutamam. Hatta sonradan yazısını istemiş, kopya bile etmiştim.

Konsoloslukta sık sık konuşan bir Monsieur Camille Bergeaud vardı. Hem Fransa'nın kültür ataşesi, hem de Galatasaray Lisesi'nin Fransız müdürüydü. Tüm İkinci Dünya Harbi'ni Türkiye'de geçirdi. İstanbullu bir Rum hanımla evlendi, iki de oğlu oldu.

1947'lerde İstanbul Üniversitesi Fransız Filolojisi'ne iki Fransız profesör geldi. Biri Mösyö Burguère; evliydi, iki küçük oğlu Dame de Sion'un ilkokuluna gelirlerdi. Öbürü Mösyö Clogenson bekâr, yakışıklıca bir adamdı. Bunlar konsolosluğun kültür merkezinde her hafta bir söyleşi yaparlardı. İzzet Melih'in ilk eşinden olan kızı Dame de Sion'lu Remide Devrim, yani Şirin Devrim'in ablası, Clogenson'la flört ederdi. "Ona tutkundur" derlerdi. Evlenmek istedikleri söylenirdi, ama adam evlenmeden Fransa'ya döndü.

1957'lerde yeni gelen kültür direktörü Mösyö Penard çok çalışkan biriydi. Haftada iki defa Fransız edebiyatı dersleri vermeye başladı. İsteyen dinleyebilirdi. Tüm bir kış romancı André Gide'in üstünde durmuştu.

Bir de Fransa'dan gelen romancılar vardı. Muhakkak bir konferans verirlerdi. 1956'da Georges Duhamel gelmiş, hem konsoloslukta hem de Edebiyat Fakültesi'nin büyük salonunda konuşmuştu. Türk şoförlerinden bahsederken, "Her an ölümle burun burunalar" demişti. Şimdi gelse ne derdi acaba? Ondan sonra yeni romanın öncüsü Alain Robbe-Grillet geldi. *Geçen Sene Marienbad*'da filmini vizyona koymuşlardı.

Bir başkası tanınmış dilbilimci Roland Barthes oldu. Yıl 1959'du, ben doktoramı o aralarda savunmuş ve pekiyi dereceyle geçmiştim. Hocam Jacques Langlade ona benden bahsetmiş. "Marcel Proust hakkında bana birçok şey öğreten bir tez geçirdim" demiş. O da beni tanımak istemişti.

Konuşmaya Ankara Üniversitesi'nden de hocalar gelirdi: Sözgelimi Fransız Filolojisi'nden Profesör Bonneau, Berg-

son'un teorisini nasıl bulduğunu anlatmıştı. Felsefe'den Profesör Lacombe, Descartes'tan konuşmuştu. Bizim hocamız Profesör Borneque, çok tanınmamış bir sembolist olan Villers de Lisle Adam hakkında bir konferans verdi. Tabii tüm şube salonu doldurmuştu. Pek çok şey öğrendik, meğer bu yazar hakkında bir kitap hazırlıyormuş.

Konsoloslukta okuyan Fransız çocukları vardı. Bu okula *Papillon*, yani "kelebek" denirdi. Acaba çalışacaklarına eğlendikleri için mi? Sözde, Fransız milli eğitiminin olgunluk sınavına hazırlanırlardı, ama hiç kalmadan geçeni azdı. Bu çocukları tanırdık, çünkü İngilizce için gelip Dame de Sion'daki hocamız Mother Consuelo'dan ders alırlardı. Askeri ataşenin oğullarından 14 yaşındaki Jacques çok akıllıydı. O yaşta liseyi bitirdi. Sonradan işittik ki Banque de France'ın (Merkez Bankası) müdürü olmuş, İstanbul'a birkaç kez geldiğini de duydum. De la Rosière'lerin bir de kızları vardı, Bichette derdik. Aile Fransa'ya döndüğünde İstanbul'da kaldı ve sevdiği zengin züccaciyeci Pastelles'in yeşil gözlü, çok yakışıklı ama çok da çapkın oğluyla evlendi. Konsolosun oğulları Claude ve François Cheneau ne oldular bilmem.

İstanbul'a neredeyse her sene bir Comedie Française tiyatro grubu gelirdi. Bunlar bazen Racine'in *Phèdre*'i gibi XVII. asrın ağır trajedilerini oynarlar, ama en fazla XX. asır yazarlarından hafif piyesler verirlerdi. Ekseriyetle Duval'in, Bourdet'nin, Achard'ın komedileri olurdu. Saray Sinemasi'na gelirler, rağbet çok, bilet zor bulunurdu. Herhalde 1948'de olacak, yazar Jean Cocteau, aktör Jean Marais'yle geldi. *Les Parents terribles* piyesini Jean Marais için yazmıştı. Anne rolünde de Yvonne de Bray'i Jean Cocteau öncelikle seçmişti. Piyes çok beğeni topladı. Bir de Jean-Pault Sartre'ın *Huis Clos* piyesi oynandı. Başrol tekrar Jean Marais'nindi. O zamanlar daha çok genç, sarışın, atletik, yakışıklı bir aktördü.

İstanbul'a o aralar bir de Yunanlı artist grubu geldi. Melek sahnesinde oynadılar. Sophokles'in bir trajedisini sahnele-

diler. Rumca bilmem ama iyi bir Fransızca tercümeyle görmeye gittim. Sahneleri satır satır izleyebildim. Peçeli kadınların korosu çok etkileyiciydi.

Birkaç sene sonra bir Yunan topluluğu Lale Sineması'nda piyesler oynadı, bunlar modern piyeslerdi, anlamama ihtimal yoktu, ama Rumca bilen Levantenler gidip seyretti. Bir de Atlas Sineması'na bir İngiliz topluluğu geldi. Rağbet çoktu, bilet bulmak zor. Saatlerle gişenin önünde bekleyip Voltaire'in *Candide*'inden uyarlanmış bir piyes seyrettim.

Ama kışın İstanbul'da en fazla konuşulan etkinlikler klasik müzik konserleriydi.

Pastaneler

Atlas Sineması'nın karşısına doğru, galiba Luvr Apartmanı'nın altında Baylan Pastanesi vardı. Çift vitrinli çok büyük bir mağazaydı. Pastaları nefis, griye dondurmasına da diyecek yoktu: Bir top vanilya üstüne kavrulmuş badem, bir top çikolata tekrar badem ve üstüne ahududu şurubu ve şanti dökülürdü. Onu yemek için oraya giderdik, ama analarımız, "Çocuklar orada hiç oturmayın, ayakta yiyin çıkın" derlerdi. Acaba orada randevu mu yapılırdı?

Sonradan pek çok mühim edebiyatçının o yıllarda buraya devam ettiklerini de öğrendim, ama biz öğrenci halimizle bunun hiç farkında değildik. Baylan'ın Karaköy Meydanı'nda da bir şubesi vardı, kapandı, ama aynı lezzetleri Kadıköy şubesinde sunmaya devam ediyor.

Saray Sineması'nın öbür köşesinde Glorya Pastanesi vardı. Sahibi Levanten'di. Bizim yaşlarımızda, Madam Zelich'den şan dersi alan güzel sesli bir kızı vardı... Onları Büyükada'da da görürdük, kızın adını bilmez, Gloriyet derdik. Gloria'dan birkaç kapı aşağı İnci Pastanesi açıldı. Sahibi Arnavut'tu. Onun da pastaları güzeldi, tabii profiterolü de... Ama yine oralarda Moka Mağazası'nın baklavasına kimse çıkışamazdı. Moka, Dimitri Lefas diye bir Yunanlı'nındı, hatta bizim sınıf arkadaşımız Aliki ile evlenmişti. Önceleri sade-

ce kahve satan bu dükkân, sonradan işi biraz da tatlıcılığa dökmüştü. 1964'te sahibi Yunanistan'a gönderildiğinde Moka kapandı.

Asıl namlı pastaneler Tünel'e doğruydu: Kumbaracı Yokuşu'nun başında Lebon iyi sosyetenin gittiği bir yerdi. Orada Fransız kahvesi içilir, pasta yenirdi. Haftanın bir günü şair Yahya Kemal muhakkak orada bulunurdu, etrafında çömezleriyle, sohbet edilir, şiir okunurdu. Yahya Kemal şişman bir adamdı ve edebiyat hocamız Ercüment Ekrem Talu'nun da tanıdığıydı. Hatta bir kez o Madrid'de, hocamız da Varşova'da konsolosken tatillerini Paris'te beraber geçirmişlermiş. O seyahat hakkında Ercüment Bey'in ilginç bir anısı vardı: Sekiz günlüğüne bir otele yerleşmişler. Tatil bitince, ödeme anında, Yahya Kemal faturayı çok yüksek bulmuş. Otelci hanım, "Ama mösyö banyolu odaydı" demiş. Şairimiz dönmüş, "Ha, banyosu da mı vardı?" demiş. Tabii hocamız yerin dibine geçmiş.

Lebon'un karşısında Markiz Pastanesi sonradan açıldı. Özelliği, mevsimleri simgeleyen üç seramik tablosuydu. Dördüncünün ne olduğu hakkında söylentiler vardır. Kimi para yetmediği için yapılmadığını, kimi panonun yolda başına bir şey geldiğini söyler. Uzun zaman kapalı kalan Markiz tekrar açıldı, ancak pastane olarak iş yapamadı ki lokantaya döndü.

Madlen çikolataları ilk Markiz çıkardı piyasaya. İstiridye şeklinde, içinde birer bademle güzel çikolatalardı. Adına da *madlen* demişti, çünkü Fransızların istiridye şeklindeki peksimetine benziyordu. O isim kaldı, ama her türlü şekillilere şimdi madlen deniyor. Hatırladığıma göre de, sırf bitterdi.

Markiz'in sahibi bir Ermeni'ydi. Ama dükkânı çeviren iki Süryani hanımdı: Şorisler. Büyüğün bir oğlu vardı, artık askerlik yaşına gelmiş bir genç. Bir gün bir cinayet işledi. Dame de Sion'dan tanıdığım Joslin adında yeni evli bir genç kadını bıçaklayıp öldürdü. Komşusuymuş, çok beğeniyormuş, yüz vermemişmiş. Markiz'in patronu çok uğraştı, en iyi avukatla-

rı tuttu ve çocuğu ipten kurtardı. Birkaç sene sonra da bir aftan istifade ederek hapisten çıktı, ne olduysa zavallı Joslin'e oldu.

Markiz'in Şişli'de, Bulgar Çarşısı'nda, Şişli Karakolu'nun yanında Nis Bahçesi diye bir yeri vardı. Cadde üstü iki katlı bir ev ve büyük bahçe içinde de bir balo salonu. Çocukken ben oraya bir düğüne gitmiştim. Markiz Amasyalı, damadın memleketlisiymiş.

Son zamanlarında Markiz'in sahibi o Nis Bahçesi'ni orduya hibe etti, halbuki bir oğlu bir de Dame de Sion'dan tanıdığım kızı vardı. Epeyi bir zaman ön bina yıkılma tehlikesi geçirdi, ama şimdi ordu orayı eskisi gibi çok güzel yaptırmış.

Galatasaray'dan Meşrutiyet Caddesi'ne dönerken solda Ancopulo çok eski bir pastaneydi, kulüp sandviçlerine rağbet çoktu, börekleri de nefis olurdu. Meşrutiyet Caddesi'nde İtalyan Kültür Merkezi yakınında bir pasajın başında Tilla Pastanesi açılmıştı. Ecnebiler oraya rağbet eder, Amerikan Koleji hocaları orada sık sık toplanırlardı. İki katlıydı. Yukarısı tam bir ev salonu gibi rahat, gözlerden uzak bir yerdi. Orayı Rupen adında bir Ermeni işletirdi. Çikolatalı rulosu, cheese cake'i çok meşhurdu. Şişli'den beri gelip oradan pasta alanlar vardı. Nedense Tilla kapandı. Sahibi bir ortakla Rumeli Caddesi'ndeki Pelit'i açtı. Ama birkaç yıl sonra öldü ve ortağı Pelit'i hem çok başarıyla işletiyor, hem de geliştirerek pek çok şubesini açtı.

1970'lerde Galatasaray Lisesi'ne yakın yeni ve büyük bir Tilla Pastanesi daha açıldı. Ortakları Musevi'ydi, ama ileri götüremediler ve çabuk kapandı.

Restoranlar, birahaneler

Ağa Camii'ne çok yakın Meşhur Abdullah Efendi Lokantası, Beyoğlu'nun simgesiydi. "Onun gibi enginar pişiren yoktur" denirdi. Vitrininde enginar tabağı dururdu. Ağzının tadını bilen Abdullah'a giderdi... O kadar senelik lokanta sonradan niye oradan çıktı bilemem. Emirgan sırtlarında büyük bir lo-

kal açtı, ama her gün gidenler Abdullah'sız kaldı. Emirgan'daki yeri pazarları tıklım tıklım dolu oluyordu. Nişan, düğün gibi törenler de yapılıyordu, hem kapalı yeri hem de terası vardı.

Çiçek pazarının yanında Degüstasyon lokantası meşhurdu. Zengin tüccarlar öğle yemeklerini orada yerlerdi. Aznavur Pasajı'na yakın Rejans, Rus lokantasıydı, hâlâ da öyle, Rus yemekleri yenir.

Meşrutiyet Caddesi'nin başında Lala Birahanesi vardı. Bira ısmarlayana, peynir ve börek mezeleri bedava gelirdi. Çok kişi oraya giderdi. Sahibi sempatik, uzun beyaz sakallı, pembe yanaklı biriydi. Müşterilerin masalarını dolaşır, bir şey eksik mi diye bakardı. Bir gün bu yaşlı adamın öldüğünü duyduk: Bir şeftali çekirdeği nefes borusuna kaçmış. Tanıyan tüm Pera acıdı.

Eski Amerikan Konsolosluğu'ndan sonra Akşam Kız Sanat Okulu'nun yanında Novotni içkili lokantası çok kibar ve pahalı bir yerdi. Sahibi Macar'dı ve müşterilerini müzikle karşılardı. Yemek saatinde piyano, keman ve çello çalan müzisyenler müşterileri rahatlatırlar, oyalarlardı.

Çiçek pazarında 1940'larda bir iki bira içilen yer vardı, ama orada daha fazla çiçek satılırdı. İlk fast food dükkânıysa Baylan'ın karşısında açıldı: Atlantik büyük bir dükkândı. Türlü sandviçler yapılır, ayakta bira içilirdi. Bu yeni açılan yere rağbet çok arttı. Cüzi bir paraya insan karnını doyuruyor ve lezzetli şeyler yiyordu. İlk turşulu, mayonezli sandviçler orada yapıldı.

Oteller

Otellerin en eskisi, Galatasaray'da şimdiki Tokatlıyan İş Hanı'nın yerinde bulunan Tokatlıyan Oteli'ydi. Çok heybetli, güzel bir binaydı. Bina şimdi de Balıkpazarı'ndaki Üç Horan Ermeni Kilisesi Vakfı'nın malıdır. Binayı çok eskiden Tokatlı-

yan işletmiş ve otele adını vermiş. İkinci eşi Madam Mercedes'in üç evladı vardı, bunlar Medoviç soyadını taşırlardı, Avusturyalı'ydılar... Tokatlıyan'da balolar, çaylar, düğünler olurdu. Ablamın düğünü orada olmuştu, arkadaşım İnci de orada dünya evine girmişti... Hocamız Ercüment Bey'in kızı Esin'le devamlı o otelde odası vardı. Medoviçlerin ahbabıydı, Galatasaray'da oğullarını okutmuştu. Hocamızın orada olması arkadaşımız Leyla'nın işine yaramıştı, çünkü davetli olduğu bir düğünde farkında olmadan içkiyi fazla kaçırmış, fena hastalanmış, Ercüment Bey ve Esin onu odalarına götürüp yatırmışlar... Bu olay sınıfta konuşulmuştu.

Düğünler *La Cumparsita* tangosuyla açılır, gelinle güvey yalnız dans ederler, sonradan büfe açılır. Büyük bir cam kapta o zamanlar *bôl* denilen içki dağıtılır. Bôl, tatlı beyaz şaraptı, içine elma parçaları ve muz konurdu. Şurup gibi içilir ama kötü çarpardı. Leyla'ya yaptığı gibi. Tokatlıyan bir de Tarabya'da iskele karşısında koca ahşap oteli işletirdi, bina çok görkemliydi. Tüm Tarabya yazlıkçıları öğleden sonra orada çay içerlerdi. Ercüment Bey yazını da orada geçirir, ben de Esin'i NSU bisikletimin arkasına alır Yeniköy, Kefeliköy dolaşırdım.

Medoviçler hayırsever insanlardı. Tokatlıyan öldükten sonra otelin işletmesi onlarda kaldı. Fakir halka ekmek dağıtırlar, genç Matmazel Medoviç Büyükdere Latin Kilisesi'ne gidip tüm fakirlere yardım ederdi.

1944'ün Eylül ayında, İkinci Dünya Harbi'nin bitmesine yakın, Türkiye Amerika ve İngiltere'nin yanında yer aldı. Tüm Alman sayılanlar, Avusturyalılar, Çekoslovaklar Anadolu şehirlerindeki kamplara gönderildiler. Medoviçler otellerini İbrahim Bey diye bir ahbaplarına teslim mi ettiler, devir mi ettiler bilmem, ama birkaç ay sonra döndüklerinde Tokatlıyan artık onlarda değildi. Ancak ellerinde Meşrutiyet Caddesi'nde sağ kolda dar cepheli bir Alp Oteli kalmıştı. Medoviçlerin yıldızları böyle söndü.

Tarabya Tokatlıyan Oteli 1950'li yılların ortalarında, yazın çıkan bir yangında cayır cayır yandı. O yangın, otelin ya-

nındaki Aya Dimitri Rum Ortodoks Kilisesi'ni ve rahibin evini de yaktı. Ben bir gün o evin bahçe kapısında İngiliz Filolojisi'nden arkadaşımız Dimitri'yi görmüştüm. Cüppe giymişti. Beni fark edince hemen içeri kaçtı. Rahip olduğunu hiçbirimiz bilmiyorduk, ben de bir şey söylemedim. Ama her zaman koyu elbise giymesinden, hali hareketinden, bizden büyük olduğu belliydi. İyi bir arkadaştı. Bir şey anlamazsa Dame de Sion'lulara sorar, herhalde rahibe okulundan gelen bizleri kendine daha yakın görürdü. Kolejlilere hiç sokulmaz; dahası, kendi gibi Rum olan arkadaşımız Taki Dimitri Andreadi'yle hiç konuşmazdı.

Nasıl bilebilirdik ki bizim arkadaşımız Dimitri bir gün Fener Patriği olacak diye? Ne yazık ki beş Dame de Sion'lu hanım, eski arkadaşımızı gidip kutlamaya çekindik. O da öldü gitti. Yanan otelin ve o evin yerine devasa beton bir otel yapıldı 1960'ların başında.

Tam Beyoğlu'nda olmamakla birlikte, Ayaspaşa'da Alman Konsolosluğu'nun üst köşesinde Park Otel vardı. Aram Hıdır işletirdi. Kızı Dame de Sion'daydı. Sahibi, son sadrazam Tevfik Paşa'nın ailesiydi. 1930'larda inşa edildiği için, bizim gençliğimizde İstanbul'un en son yapılan oteliydi. Bir bahçeden geçilerek girilirdi, soldaki pastanesinin "peşmelba"sının üstüne yoktu. Karşıya camlı büyük salon gelirdi. Orada yemek yenir, düğünler yapılırdı. Otelin kapısı sağda idi, bina yokuş üstünde olduğu için katlara inilirdi. Odaların hepsi deniz görürdü. Daha fazla ecnebiler buraya rağbet eder, herhalde zamanın en pahalı oteli olsa gerek. Barına devam eden hanımlardan, ecnebilerle iyi evlilikler yapanlar bilirim.

Lokantasında yemekten sonra dans edilirdi. Atatürk sık sık buraya gelir ve güzel hanımları dansa kaldırırdı. Onunla dans etmek büyük, unutulmaz bir şeref ve anıydı. İngiliz Kralı VIII. Edward'ın da burada kaldığı söylenirdi. Otelin altta bir salonu daha vardı. O zamanlar böyle yerlere "paviyon" derlerdi, gece içki içilir ve dans edilirdi. Gündüzleri de paviyonda çaylar tertip edilir, nişanlar yapılırdı.

Hilton Oteli yapılmadan önce, Park Otel İstanbul'un en iyi oteliydi. Ama işletmecisi zaman içinde yeni açılan lüks otellerle rekabet edemeyince, otel 1979'da kapandı, eşyaları da haraç mezat satıldı. Yeri de el değiştirdi, binası yıkıldı, arsasında binlerce yataklı bir otelin devasa inşaatı başladı. Çeşitli davalar sonucunda bu inşaat usulsüz bulundu, üst katları yıktırıldı. O yarım kalmış çirkin beton yığını maalesef yıllardır öylece duruyor...

Meşrutiyet Caddesi'nde de güzel oteller yan yana: Bristol –şimdiki Pera Müzesi– ve Londra Otelleri. Bu ikincisi hâlâ işletiliyor. Babamın İtalyan kuzeni, Emmanuel Boffa Londra Oteli'ne inerdi, bize Sarıyer'e gelmeden evvel. Bu iki otel Pera Palas'tan daha ehvendiler, ama bunlar gibi Haliç'i gören Pera Palas her zaman şöhretini korumuştur, Atatürk'ün sevdiği oteldi. Agatha Christie bile oraya inmişti, ama o zamanlar Park Otel daha açılmamıştı. Pera Palas şimdilerde aslına uygun biçimde büyük bir tamir görüyor.

İstanbul'da gece gidilecek eğlence yerleri de vardı. 1930'lardan evvel Türkuaz adı verilen şık bir lokalden bahsederlerdi. Hatta bir yılbaşı gecesi, ahbaplarla annem ve babam oraya gitmişlerdi. Giymesi için babam anneme fuşya rengi krep damur (aşk kumaşı) dedikleri bir kumaştan çok gösterişli bir elbise dikmişti. Babam ressamdı ama elinden her iş gelirdi: Kat elbiselerini kendisi diker, anneme ve ço-

cuklarına da diker, bebekler yapar, nakış işler, mobilya yapardı. Sarıyer'deki yalımızın lake pembe meyveli büfesini o yapmışmış.

Maksim Gazinosu çok gidilen bir yerdi, ama Emmanuel Amca'mız eğlenmek için gece Pöti Şan'a (Petits Champs) gidiyorum derdi, burası Tepebaşı'ndaydı. Sonradan 1950'lere doğru eski Ermeni Mezarlığı arsalarının üstüne inşa edilen Erk Apartmanı'nın altındaki Cordon Bleu çok moda bir yer oldu, bir Romanyalı işletiyordu. Oranın müdavimleri vardı; viski şişeleri özel olarak saklanır ve her gittiklerinde içerlerdi. 1975'lere doğru Erk'e yakın bir apartmanın bodrumunda, gençlerin devam ettiği, galiba da İstanbul'un ilk diskoteği olan Regine açıldı.

İstanbul'da eğlence yerleri her zaman olmuştur. Şimdi artık böyle yerlerin haddi hesabı yok. Tam Avrupai bir şehir olduk, gece kulüpleri ve sokak kafeleriyle.

AKM'den Evvel Beyoğlu Konserleri

Bildiğime göre Atatürk Kültür Merkezi'nin temeli 1947'de atılmıştı. Bir yabancı mimarın İkinci Dünya Harbi'nden önce hazırladığı planlarla başlayan inşaat nedense yarım kaldı. O zaman adına İstanbul Operası denen binanın iskeleti, 1940'lı yılların sonundan 1950'li yıllara kadar bir hayalet gibi Taksim Meydanı'nın kıyısında durdu. Derken iskelet halindeki binanın sahne düzenlemesi işi, 1953'lerde Paris'ten mezun yakın dostumuz Yüksek Mimar Rüknettin Güney'e verildi. O da eskiden beraber çalıştığı İsviçreli Mimar Willy Zündt'ü Zürih'ten getirtti ve Garnier'nin inşa ettiği Paris Operası'nın sahnesini incelemeye koyuldular. Ancak onların yaptıkları plan da galiba uygulanmadı. Nihayet Yüksek Mimar Hayati Tabanlıoğlu, 1930'ların fikirlerine ve anlayışına göre temeli atılan bu inşaatı tümüyle yenileyerek, yıllar süren inşaatın sonunda bu kültür merkezini meydana getirdi. Ancak 1969'da, Kültür Sarayı adıyla açılan bina, bir sene sonra cayır cayır yandı!

İnşaatı çeyrek asra yakın süren bina, sekiz yılda onarıldı ve Atatürk Kültür Merkezi adıyla açıldı. Bu sayede sinema salonlarında konser veren orkestralar da, eski tiyatrolarda sahne tozu yutan tiyatrocular ve operacılar da, zamana ve işin ruhuna uygun salonlara kavuştular. İstanbullular da müziği ve sahne sanatlarını bu işlere layık bir mekânda dinleme, seyretme şansına kavuştular. 1980'lerden beri, hem kışın senfoni konserlerinde ya da resitallerde, hem de yazın İstanbul Festivali'nde dünyaca ünlü sanatçılar burada sahneye çıktılar. İstanbul Festivali için Avrupa'dan gelen

kimi grupların da bu binaya hayran kaldıklarını duydum. Ancak eskidiği gerekçesiyle son yıllarda yıkılıp tekrar yapılması konuşuldu. Derken eski eser olarak tescillenip yıkılmaktan kurtuldu, tamir edileceği söylendi ve kapatıldı. Ancak bu kitap baskıya girerken, tamiri bir yıldan fazladır başlayamamıştı.

AKM'den evvel de Beyoğlu'nda çok güzel konserler verilirdi kış mevsiminde. Bu konserlerin geleneği ne kadar eskilere gidiyor tam bilemiyorum. Avrupalı müzisyenlerin 19. asırdan bu yana Beyoğlu'nda konserler verdiği biliniyor. İlk gelen büyük sanatçılardan biri, kompozitör ve yorumcu Franz Liszt olmuş. Fransız Sarayı'nın bulunduğu Nuru Ziya Sokak'ta, şimdiki Mason Büyük Locası olan binanın üzerinde ona dair bir levha var. Zamanın müzik aletleri ticareti yapan Commendinger'in orada bulunan evinde kaldığı ve 1847'de sultanın huzurunda konserler verdiği yazıyor levhada. NTV Radyo'nun müzik programı sunucusu Özer Yelçe, bir programında Liszt'in sahnedeki şık elbiseleriyle ve fevkalade çalışıyla hanımların kalbini fethettiğini, bu hevesle birçok hanımın piyanoya başladığını anlatmıştı. Bu yakınlarda yayımlanan bir anı kitabında da, onun öğrencisi olmuş bir kadın konser piyanisti, Liszt'in kendi memleketinde de benzeri bir cazibeye sahip olduğunu anlatıyor. Edebiyatçı Rainer Maria Rilke'nin kuzeni olan Anna Grosser Rilke'nin *İstanbul'da Bir Hoş Sada*'sı, hem 19. asırdaki Avrupa'nın hem de İstanbul'un –daha doğrusu Beyoğlu'nun– klasik müzik hayatını anlatıyor.

Ben 1930'lu yılların müzik hayatını, eşim Jak Çizmeciyan'ın sakladığı programlardan öğrendim. O dönemde İstanbul'a dünyaca tanınmış virtüözler gelmiş, ama programların üstünde ay ve gün var, sene yok. Kemancılara o zamanın en iyi piyano hocası Madam Erika Voskov eşlik edermiş. Eşim ondan ders alırmış. 1955'lerde ben konserlere düzenli gitmeye başladığımda eşlikçi Ferdi Statzer'di. O virtüözlerin adlarını yazmadan yapamayacağım. Bunların hiçbiri artık hayatta olmasa da, kayıtları hâlâ çalınıyor.

ARKON

Müessesesi tarafından şimdiye kadar Türkiyede takdim edilmiş olan uluslararası sanatçılar ve sanat toplulukları :

1962 yılında :

JULIUS KATCHEN (A.B.D.)
MINDRU KATZ (İsrail)
PAUL TORTELIER (Fransa)

1963 yılında :

JULIUS KATCHEN (A.B.D.)
WITOLD MALCUZYNSKI (Arjantin)
PETER KATIN (İngiltere)
HENRYK SZERYNG (Meksika)
WILHELM KEMPFF (Almanya)

1964 yılında :

ARTHUR FIEDLER (A.B.D.)
MINDRU KATZ (İsrail)
PIERRE FOURNIER (Fransa)
WITOLD MALCUZYNSKI (Arjantin)
BARRY TUCKWELL (İngiltere)
VİYANA ÇOCUK KOROSU (Avusturya)
PETER KATIN (İngiltere)
PAUL TORTELIER (Fransa)
GUY FALLOT (Fransa)
LONDRA ŞENFONİ ORKESTRASI
İSTVAN KERTESZ (Almanya)
SIR MALCOLM SARGENT (İngiltere)
GERVASE DE PEYER (İngiltere)
ALFRED GRENDEL (Avusturya)

1965 yılında :

JULIUS KATCHEN (A.B.D.)
FREDERICK RIDDLE (İngiltere)
GYÖRGY PAUK (İngiltere)
SAMSON FRANÇOIS (Fr sa)
WITOLD MALCUZYNSKI (Arjantin)
ANN SCHEIN (A.B.D.)
VERSAY ODA ORKESTRASI (Fransa)
BERNARD WAHL (Fransa)
PETER KATIN (İngiltere)
DANIEL ŞAFRAN (S.S.C.B.)
N. MUSİNYAN (S.S.C.B.)
GERARD JARRY (Fransa)
MARTINE JOSTE (Fransa)
ENGEL FAMILE (Avusturya)

1966 yılında :

ERICH GRUENBERG (İngiltere)
JÖRG DEMUS (Avusturya)
PIERRE COLOMBO (İsviçre)
JONATHAN STERNBERG (A.B.D.)
ROGER AUBERT (İsviçre)
WESTFALIA KOROSU (Almanya)
ANDRÉE COLSON ODA ORKESTRASI
ROGER WAGNER KOROSU (A.B.D.)
İSRAİL RADYOSU ODA ORKESTRASI
KAFKASYA GÜRCÜSTAN HALK OYUNLARI BALESİ (S.S.C.B.)
CİNCİNNATİ SENFONİ ORKESTRASI
MAX RUDOLF (A.B.D.)
LORIN HOLLANDER (A.B.D.)
ÇEK FİLARMONİ ORKESTRASI
KAREL ANCERL (Çekoslovakya)
ZDENEK MACAL (Çekoslovakya)
IVAN MORAVEC (Çekoslovakya)
ARTHUR RUBINSTEIN (A.B.D.)

1967 yılında :

VİYANA ÇOCUK KOROSU (Avusturya)
LONDRA FESTİVAL BALESİ (İngiltere)
KAFKAS-DAĞISTAN HALK OYUNLARI BALESİ (S.S.C.B.)
BÜKREŞ DEVLET FİLARMONİ ORKESTRASI (Romanya)
MİRCEA BASARAB (Romanya)
MİRCEA CRİSTESCU (Romanya)
RADU ALDULESCU (Romanya)
CLAUDIO ARRAU (Şili)
LOS ANGELES FİLARMONİ ORKESTRASI (A.B.D.)
ZUBIN MEHTA (A.B.D.)
ANDRE WATTS (A.B.D.)
NÜRNBERG CAZ TOPLULUĞU
CARL SEEMANN (Almanya)
B. HESSE-BUKOWSKA (Polonya)
ANDRÉE COLSON ODA ORKESTRASI

ARKON (Ömer Umar) tarafından temsil edilen Türk sanatçıları :

AYHAN BARAN	(Bas)
SUNA KORAT	(Soprano)
İDİL BİRET	(Piyano)
VERDA ERMAN	(Piyano)
AYŞEGÜL SARICA	(Piyano)
GÜLAY UĞURATA	(Piyano)
AYLA ERDURAN	(Keman)
SUNA KAN	(Keman)
RUŞEN GÜNEŞ	(Viyola)

Benim bildiğim zamanlarda da, dünyaca tanınmış müzisyenler Beyoğlu'nda konserler verirdi. Bunları Kontiya Şirketi getirtirdi; sonradan Arkon Şirketi de faaliyete geçti.

Elimdeki programlardan anlaşılıyor ki 1935'lerde –belki de daha evvel bile– bugün Beyoğlu'nun en eski ve en güzel salonu olarak ayakta olan ve Ses Tiyatrosu adıyla bilinen salon, o yıllarda Fransız Tiyatrosu olarak anılırmış. Ve burada büyük yorumcular konserler verirmiş. Elimdeki programlar çok eski, eşimin 18 yaşında olduğu senelere ait olmalılar, yani 1934-35'lere. Ay adları hâlâ eski dille yazılmış. Bu senelerde piyanist Alfred Cortot'nun adı çok geçiyor. Kendisi Paris'teki Ecole Normale Superieure de Musique'in müdürü, Paris Konservatuvarı kadar meşhur bir yüksekokul, kendi orkestrası bile var.

Ben Cortot'yu 1949'da dinledim. Çok yaşlıydı, koluna girerek sahneye çıkardılar, ama piyanonun önüne oturunca hiç o bitkin adam değil! İnce soluk yüzlü, ortadan ayrılmış uzunca saçlarıyla tam bir romantik şair havası vardı. Evet romantikti, her konserinde seçtiği parçalar Liszt, Chopin gibileriydi. Empresyonist Debussy'yi de çok severdi. Elimdeki ilk programda resital, 24 Teşrinievvel (Ekim) Salı günü [yıl belirtilmemiş, ama 1933 ya da 1940 yılına uyuyor bu tarih] Fransız Tiyatrosu'nda saat 21.30'da. Schumann'ın *Senfonik Etüdler*'ini Chopin'den *33 Numaralı Sonat* ile *12 Etüd* çalmış. Piyanosu Fransız Pleyel; İtalyan piyano mağazası Cardella kiralamış.

Cortot'nun başka bir resitali yine Fransız Tiyatrosu'nda –yine sene belirtilmemiş– 18 Nisan Pazartesi [bu tarih ise 1932 ya da 1938 yılına uyuyor] saat 21.00'de. Bu kez Cardella, Amerikan Steinway marka piyano göndermiş. Programda barok bir tek Vivaldi var, öbürleri hep romantik: Chopin'den *Andante Spianata, Büyük Polonez* ve *12 Vals*, Schumann'dan *Senfonik Etüdler*, Liszt'ten *Macar Rapsodisi* ve Debussy. Benim 1949'da gittiğim resitalde de neredeyse aynı program vardı. Anlaşılan Cortot hep sevdiklerini çalıyordu. Beyaz ince uzun parmakları, tuşları okşarcasına klavyenin üstünde adeta uçuşuyordu.

Polonya asıllı Amerikalı Arthur Rubinstein da Türkiye'yi severdi ve birkaç defa İstanbul'a gelmişti. Cortot'nun aksine

SARAY'da

9 Mart 1949 Çarşamba
saat 21 de

ALFRED CORTOT

PIANO RESİTALİ

PROGRAM

I

R. SCHUMANN — Études Symphoniques

CHOPIN — 24 Préludes (audition intégrale)

II

DEBUSSY — Children's Corner

FRANSIZ TİYATROSU

8 Nisan Pazartesi akşamı saat 21de

ALFRED CORTOT

PIANO RESITALI

Piano STE

Gardella'nın m

FRANSIZ TİYATROSU

THÉATRE FRANÇAIS

24 TEŞRİNİ EVVEL SALI AKŞAMI 21,30 DA

KONSER

Meşhur Piyanist

ALFRED CORTOT

l'illustre pianiste

PROGRAM

1. ETUDES SYMPHONIQUES . . . . . SCHUMANN

2. KINDERSCENEN op. 15 . . . . . SCHUMANN

1. Des pays et des hommes tels qu'aux contes merveilleux - 2. Curieuse histoire - 3. Colin Maillard - 4. L'enfant qui implore - 5. Contentement - 6. Grande nouvelle - 7. Rêverie - 8. Devant la cheminée - 9. A cheval sur un bâton - 10. Peut-être trop sérieux ? 11. Faire peur - 12. L'enfant s'endort - 13. Le poète parle.

3. SONATE en si b. min. op. 35 . . . . . CHOPIN

Grave Doppio movimento
Scherzo
Marche funèbre
Finale
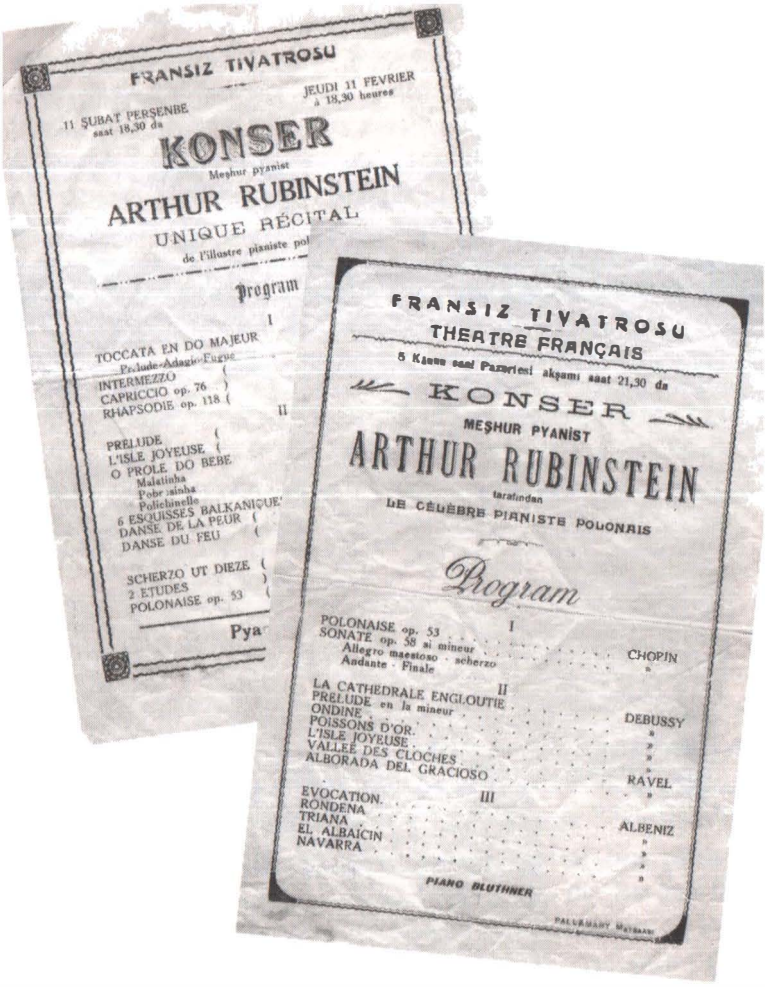
DOUZE ETUDES op. 10 et 25 . . . . . CHOPIN

mi majeur - Lento ma non troppo
sol b. majeur Vivace
mi b mineur - Andante
ut majeur - Vivace
la b. majeur - Vivace assai
ut mineur - Allegro con fuoco

Fa mineur Presto
Fa majeur Allegro
La mineur Agitato
Mi mineur Vivace
Sol b. maj. Allegro vivace
La mineur Lento Allegro con brio

PIANO PLEYEL

Kardella magazasından de la maison Cardella

FRANSIZ TIYATROSU

11 ŞUBAT PERŞENBE
saat 18,30 da

JEUDI 11 FEVRIER
à 18,30 heures

KONSER

Meşhur pyanist

ARTHUR RUBINSTEIN

UNIQUE RÉCITAL

de l'illustre pianiste pol

Program

I

TOCCATA EN DO MAJEUR
Prelude-Adagio-Fugue
INTERMEZZO
CAPRICCIO op. 76
RHAPSODIE op. 118

II

PRELUDE
L'ISLE JOYEUSE
O PROLE DO BEBE
Malatinha
Pobr'zinha
Polichinelle
6 ESQUISSES BALKANIQUE
DANSE DE LA PEUR
DANSE DU FEU

SCHERZO UT DIEZE
2 ETUDES
POLONAISE op. 53

Pya

FRANSIZ TIYATROSU

THEATRE FRANÇAIS

5 Kanun sani Pazartesi akşamı saat 21,30 da

KONSER

MEŞHUR PYANİST

ARTHUR RUBINSTEIN

tarafından

DE CÉLÈBRE PIANISTE POLONAIS

Program

I

POLONAISE op. 53 . . . . . CHOPIN
SONATE op. 58 si mineur
Allegro maestoso - scherzo
Andante - Finale

II

LA CATHEDRALE ENGLOUTIE . . . . . DEBUSSY
PRELUDE en la mineur . . . . . »
ONDINE . . . . . »
POISSONS D'OR . . . . . »
L'ISLE JOYEUSE . . . . . »
VALLEE DES CLOCHES . . . . . »
ALBORADA DEL GRACIOSO . . . . . RAVEL

III

EVOCATION . . . . . »
RONDENA . . . . . ALBENIZ
TRIANA . . . . . »
EL ALBAICIN . . . . . »
NAVARRA . . . . . »

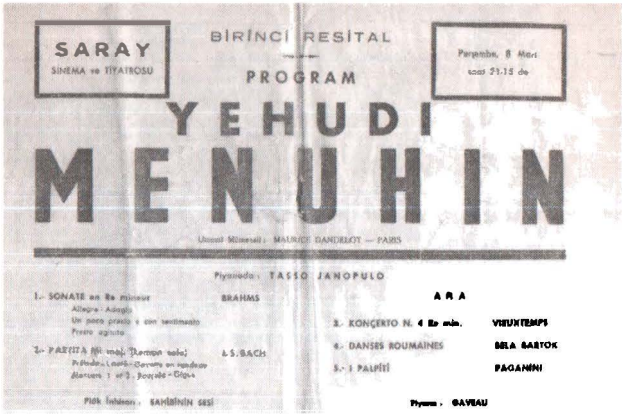
PIANO BLUTHNER

kanlı canlı, uzun boylu biriydi. İri tokmak gibi kuvvetli elleri vardı, parmakları kalın; fakat Chopin'i ne kadar da nazik ve tatlı çalardı. Bir eski programa göre, 5 Kanunisani (Ocak) Pazartesi günü [bu tarih 1931 ve 1942 yıllarına uyuyor] Fransız Tiyatrosu'nda saat 21.30'da Chopin'den bir sonat, bir polonez; Debussy'den beş parça; Ravel'den iki parça ve Albeniz çalmış. Piyano Alman Blüthner.

Rubinstein'ın başka bir resitali yine Fransız Tiyatrosu'nda, sene belirtilmemişse de ay ve günden 1932 ya da 1937 olduğu anlaşılıyor, 11 Şubat Perşembe saat 18.30'da. Piyano yine Blüthner. Bu kez çeşitli bestecilerden çalmış: Bach-Busoni, Brahms, Debussy, Villa Lobos ve Chopin. 1966'da Arthur Rubinstein epeyi yaşlanmış olarak Şan Sineması'na geldi. 31 Ekim'de verdiği çok güzel resitali dinlemiştim: Beethoven'ın *Appassionata* sonatı ile, Schumann'ın *Karnaval*'ının yanı sıra Debussy, Chabrier ve Chopin'den çeşitli parçalar çaldı. Çok etkileyici bir tarzı vardı. Virtüözlüğünden hiçbir şey kaybetmemişti.

Yine eskilerden Fransız Tiyatrosu'na büyük piyanist Alexandre Brailowski gelmiş. Yine 1930'lu yıllar. Resitalin adı Chopin Resitali. *58 Numaralı Sonat, 23 Numaralı Balad*, bir *nocturne* iki *scherzo*, iki *etüd*, iki *vals*, *Andante Spianato* ve *Büyük Polonez* çalınmış. Steinway piyanoyu Cardella kiralamış.

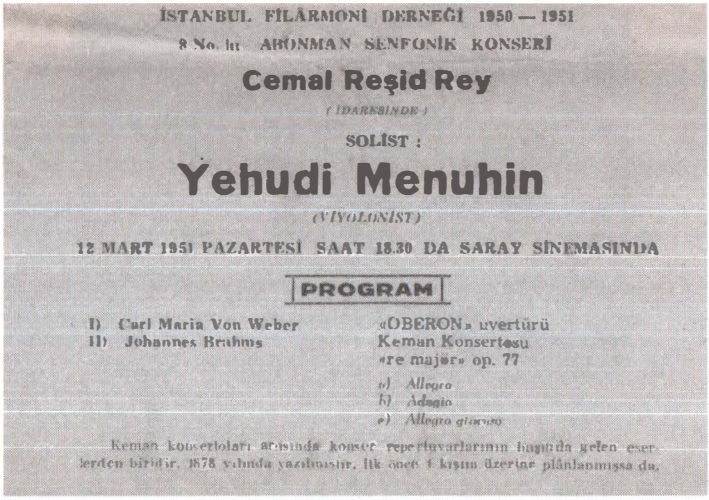

SARAY
SİNEMA ve TİYATROSU
BİRİNCİ RESİTAL
PROGRAM
Perşembe, 8 Mart
saat 21.15 de
YEHUDI
MENUHIN
Umumî Mümessili : MAURICE DANDELOT — PARIS
Piyanoda : TASSO JANOPULO
1.- SONATE en Ré mineur BRAHMS
Allegro - Adagio
Un poco presto e con sentimento
Presto agitato
2.- PARTITA No. 1 en si b. (Tempo solo) J.S.BACH
Preludio - Loure - Courante en rondeau
Menuets I et II - Bourrée - Gigue
Pek inhisarı SANATİNİN sesi
ARA
3.- KONÇERTO N. 4 Re min. VIEUXTEMPS
4.- DANSES ROUMAINES BELA BARTOK
5.- I PALPITI PAGANINI
Piyano : GAVEAU

Fransız Tiyatrosu'na sadece piyanistler değil, keman ustaları da gelirmiş. Kocamdan kalan programlardan en çarpıcılarının başında Jacques Thibaud'nunkiler var. 2 Kanunisani (Ocak) Salı –ay ve güne bakılırsa 1934 veya 1940 yılı– saat 21'de bir resitali var. Piyanoda eşlik eden Tasso Yanopulo. Programda Vivaldi'den *Chacone*, Mozart *la majör konçerto*, Lekeu'den (Belçikalı çok genç ölmüş bir kompozitör) *sonat*, Grados, Kreisler, Albeniz gibi kompozitörlerin parçalarını çalmış. Ertesi gün de saat 18'de bir veda resitali vermiş.

Ben Jacques Thibaud'yu dinleyemedim, çünkü 1952'de, galiba İstanbul'dan dönerken, bir uçak kazasında öldü. 1948'de böyle bir kazada da öğrencisi Ginette Neveux'yü kaybetmiş ve çok üzülmüştü. Kendisi de aynı akıbete uğradı...

Fransız kemancı Henri Marteau, 1936'da Glorya (Saray) Sineması'na gelmiş. Piyanoda ona eşlik eden Erika Voskov Rus ihtilalinden kaçan Beyaz Ruslardandı. Son zamanlarda zor yürüyen, bastonuna dayanarak her konsere gelen, kısa boylu tıknaz bir yaşlı kadın olmuştu.

Yehudi Menuhin'in İstanbul'daki ilk resitalinin programında yıl yok, 8 Mart Perşembe olduğuna göre, senesi 1945. Resital akustiğiyle sevilen Saray Sineması'nda düzenlenmiş. Herhalde organizatörler artık Fransız Tiyatrosu'nu işletenlerle anlaşamıyorlar (ya da tiyatro el değiştirmiş) ki,

İSTANBUL FİLARMONİ DERNEĞİ 1950 — 1951

8 No. lu ABONMAN SENFONİK KONSERİ

Cemal Reşid Rey

(IDARESİNDE)

SOLİST :

Yehudi Menuhin

(VİYOLONİST)

12 MART 1951 PAZARTESİ SAAT 18.30 DA SARAY SİNEMASINDA

PROGRAM

I) Carl Maria Von Weber — «OBERON» uvertürü

II) Johannes Brahms — Keman Konsertosu «re majör» op. 77

a) *Allegro*
b) *Adagio*
c) *Allegro giocoso*

Keman konserloları arasında konser repertuvarlarının başında gelen eserlerden biridir. 1878 yılında yazılmıştır. İlk önce 4 kısım üzerine plânlanmışsa da,

1940'lı yıllarda buranın adı hiçbir programda geçmiyor. Piyanoda eşlik eden Tasso Yanopulo. Piyano Fransız malı Gaveau. Programda Brahms'ın *Re majör Sonat*'ı, Bach'tan *Solo Keman İçin Mi majör Partita*, Vieuxtemps'dan *4 Numaralı Konçerto*, Bela Bartok'tan *Rumen Dansları* ve Paganini'den bir eser var. Menuhin 12 Mayıs 1951'de tekrar gelmiş; bu kez konsere çıkmış, Mendelhsson'un keman konçertosunu çalmış. Şef Cemal Reşit Rey, Filarmoni Orkestrası'nı yönetmiş.

Kontiya Şirketi bir kez Gaspar Cassado'yu getirtmişti. Piyano tekrar Gaveau ve eşlik eden bir zamanlar Bedia Muvahhit'in eşi, konservatuvar profesörü Ferdi Statzer. Program çok çeşitli, Marin Marais, Marcello, Beethoven, Chopin, Çaykovski, Davidov gibi kompozitörlerden seçilmiş.

Zamanla başka salonlar da resitallere sahne oldu; 14 Aralık 1964'te viyolonist İgor Bezrodny, Divan Oteli'nin karşısındaki, şimdi yanmış olan Şan Sineması'na geldi. Salon büyük, sahne büyük, akustik çok iyi. Hem Haendel'den hem de yenilerden çaldı: César Franck, Prokofiev, Şostakoviç.

Şan Sineması'na David Oistrach da gelmişti, ama ne yazık ki bilet bulamadım.

İstanbul'a neredeyse her sene uğrayan bir kemancı da Vasa Prihoda'ydı. Orta yaşlı, pembe yüzlü, her yay çekişinde serçe parmağındaki pırlanta yüzüğü kıvılcımlar saçan bir Çek kemancısıydı. Ferdi Statzer eşlik ederdi. Cemal Reşit Rey'in idaresinde de konserler verirdi.

Fransız Zino Francescati, bir tek resital için Saray Sineması'na geldi. Bir de konser verdi, Konservatuvar Orkestrası eşlik etti; bu kez şef Seyfettin Asal'dı. Beethoven'dan keman konçertosu ile Paganini'den bir konçerto çaldı.

Çok sevilen çellocu Pierre Fournier de birkaç kez İstanbul'a geldi; uzun boylu, şakakları kırlaşmış, bir ayağının hafifçe aksamasına rağmen yakışıklı sayılır bir müzisyendi. Ona piyanoda her zaman Cemal Reşit Rey eşlik ederdi. 20 Şubat 1956'da bir sonatlar resitali yaptılar: Beethoven'dan *2 Numaralı Sonat*, Bach'tan *6 Numaralı Süit*, Debussy'den *Re minör Sonat*, Brahms'tan *Op. 38 Sonat*.

Pierre Fournier, tekrar Saray'da, 23 Şubat 1956'da Konservatuvar Şehir Orkestrası'yla bir konser verdi. Şef Cemal Reşit Rey'di. İlk kısımda Haydn'ın *Re majör Çello Konçertosu*, Mozart'ın *Don Juan Uvertürü*, Gabriel Fauré'nin *Pélleas et Mélisande* adlı müzikal şiiri çalındı. Aradan sonra, Cemal Reşit Rey'in *Pieces Concertantes*'ı ilk defa çalındı. Çok güzel bir gece oldu. Halk ayakta alkışladı.

Piyanistler arasında, bir dönem İstanbul'a sıkça uğrayan bir genç Fransız vardı: Samson François. Ufak tefekti, piyano çalarken uzunca sarı saçları püskül gibi yüzüne dökülürdü, ona romantik bir hava verirdi. Zaten o da romantikleri yorumlardı. 26 Mart 1956'da Saray'daki resitalinde Liszt'in 6 ve 9 numaralı rapsodileri ile Chopin'den bir balad, iki etüd, bir polonez ve noktürnler çalmıştı. 29 Mart'ta

da şef Cemal Reşit Rey'le konsere çıktı: Beethoven'ın *Leonore Uvertürü* ve *3 Numaralı Piyano Konçertosu* ile Chopin'in *2 Numaralı Piyano Konçertosu*'nu çalmıştı. 21 Mart 1960 tekrar Samson François'yı dinledik; yine Chopin, Debussy, Liszt.

Unutamadığım bir başka virtüöz de Julius Katchen. 6 Nisan 1962 Cuma günü Atlas Sineması'ndaydı resital. Arkon Şirketi getirtmişti Katchen'i. Piyanist, gençten biri sahneye çıktı ve salona hitaben şunları söyledi: "Siz müziği seviyorsunuz ki buradasınız, lütfen İstanbul şehrine bir iyi piyano alın." İngilizce bilenler anladılar ve utandılar. Katchen çalacağı piyanoyu hiç beğenmemişti. Katchen, Brahms'ın en iyi yorumcularındanmış diyor NTV Radyo'nun klasik müzik programcısı ve eleştirmen Serhan Bali, ama bize Beethoven ve

Liszt çaldı. New Jersey'de doğan bu Amerikalı, 1969'da Paris'te 43 yaşında ölmüş.

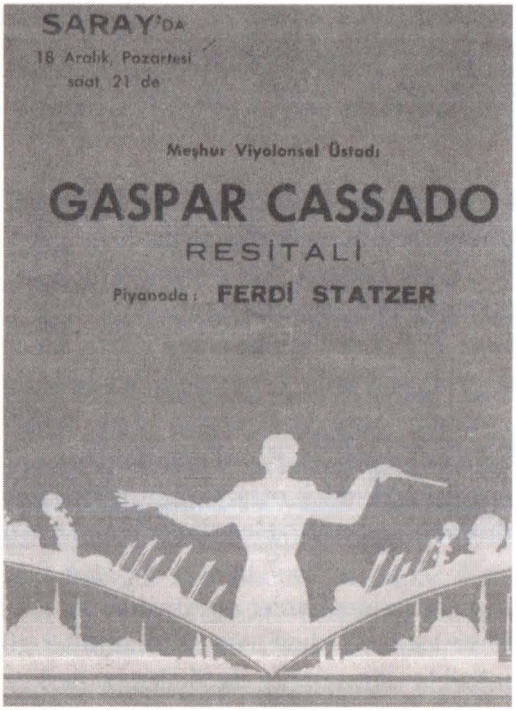
1967'de Claudio Arrau, Şan Sineması'na geldi; sırf Beethoven çaldı, tanınmış sonatları.

Son olarak her dinlediğimde bana başka bir heyecan veren Fransız piyanist Vlado Perlmutter'den bahsetmek istiyorum. Son resitali Saray'da 9 Ocak 1961'de. Schumann'ın *Senfonik Etüdler*'ini çalmış. Ravel'den beş parça, Chopin'den *12 Etüd*. Kendisi ufak tefek orta yaşlı biri, ama çalışında beni o kadar etkileyen ne vardı? Her dinlediğimde aynı heyecanı hissettim.

Pekiyi, bu konserlere kimler devam ederdi?

Parterde ve localarda hep aynı şık hanımlar göze çarpardı. Biraz müzikle uğraşan ya da ilgilenen herkes oradaydı.

Eşim müzikle çok haşır neşirdi, ben de piyano çalardım, biz bunun için giderdik. Biletler çok pahalı olur, hatta bazen karaborsaya bile düşerdi. Müzikten pek anlamadığını bildiğim bazı tanıdıklarım da gelirdi konserlere, belki de kürk mantolarını, Paris modası şapkalarını göstermek isterlerdi. Kimileri de bilgiç gözükmek için bu konserlere koşarlardı. Ama asıl müzik uzmanları balkonda olurdu, buraya "galeri" de derlerdi. Onların arasına karışmak daha zevkli olurdu. Ben de eşimle orada oturmayı severdim. Oraya ilk gidişimiz koltuk bileti bulamayışımızdandı. Ayakta dinlemiş ama mest olmuştuk, çünkü müzikten anlayanlar hep oradaydı, konservatuvar öğrencileri, hatta eşimin eski hocası Paris Konservatuvarı'nı birincilikle bitirmiş Koharik Gazarosyan da oradaydı. Tüm anlayanlar aralarında fikir alışverişi yapıyorlardı. Çok memnun kalmıştık.

Çıkışta Koharik Gazarosyan bize İdil Biret hakkında çok ilginç bir anısını anlattı. Paris'teymiş; İdil de annesiyle orada. Onun için çıkarılan üstün yetenekli çocuklar yasasıyla Paris'te piyanoya devam ediyor. Piyanist Walter Rummel'in resitaline gitmişler. Ertesi gün küçük İdil'in annesi Koharik Hanım'dan, çocuğu bu piyaniste götürmesini rica etmiş. Gitmişler. Adam, "Otur bana bir şey çal" demiş. İdil hemen o piyanistin bir akşam önce bis olarak çaldığı ve daha basılmamış bir parçasını aynen çalmış. Adam şaşırmış; Koharik Gazarosyan da şaşırmış. Böyle bir şeyi bildiğime göre küçük Mozart yaparmış. Bu işittiğimiz bizi de çok etkiledi, onun için İdil Biret'in resitallerini kaçırmak istemem.

***

Nişantaşı'ndan Taksim'e ve Beyoğlu'na uzanan semtlerde geçen gençlik yıllarımın dünyası, işte böyle insanlar ile onların böylesi dükkânları, meşgaleleri ve zevklerinden oluşurdu. O kayıp zamanı biraz yakalayabildimse ne mutlu bana...

Albüm

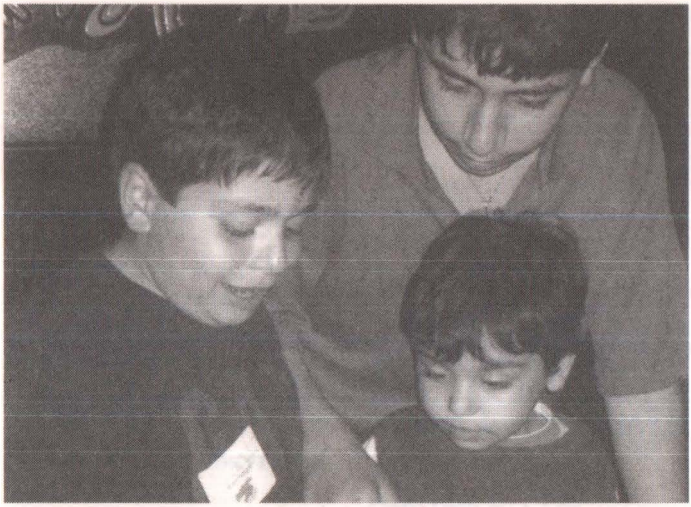
9 Ekim 1955'te Jak Çizmeciyan'la çektirdiğimiz düğün fotoğrafımız.

Eşim Jak ve kızım Deniz ile 1976 yılında. Ben Notre Dame de Sion'da Fransız edebiyatı dersi öğretmeniyim, Deniz aynı okulda 7. sınıf öğrencisi.

Kızımla birlikte, onun ailesiyle 1990'lardan beri oturduğu ABD'de.

Torunlarım, Deniz'le Arno'nun oğulları: Fredi, Niki ve Dennis.

İrma ablam eşi Piyer Kurban ile, 1970'li yıllarda.

Dizin

10 Kasım 1938, 75
20 Ocak (20 Janvier), 51, 52, 72, 122
23 Nisan Çocuk Bayramı, 62

Abdullah Efendi Lokantası, 170
Abdülhak Hamit, 132, 139
Abraham Paşa, 8, 26, 31
Adalar, 64
Adıvar, Halide Edip, 100, 164
AKM, bkz. Atatürk Kültür Merkezi, Kültür Sarayı
Alkazar Sineması, 162
Anadolukavağı, 34, 35, 36
Arıcan, Nükhet, 74
Arıkan, Arman, 154
Artigiana, 120
As Sineması, 162
Asal, Seyfettin, 186
Asker suyu, 37
Atatürk Kültür Merkezi, 131, 161, 162, 177, 178
Atatürk, Mustafa Kemal, 3, 4, 74, 111, 122, 126, 139, 153, 158, 174, 175
Atlantik (ilk sandviççi), 171
Atlas, 163, 165, 168, 188
Ayazma suyu (Yakacık), 25
Ayvansaray, 77
Azaryan, 27, 110

Baklahorani, 117, 118
Barbaros, İnci, 67
Barlas, Beraat, 67, 74, 88
Barthes, Roland, 166
bavul ticareti, 130
Baylan Pastanesi, 168
Bentler, 32, 33, 34
Beykoz, 29, 31, 32, 33, 57
Bezrodny, İgor, 185
Biret, İdil, 191
Birinci Dünya Savaşı (Büyük Harp), 56, 131
Bomonti, 21, 112, 113, 114
Brailowski, Alexandre, 183
Bursa, 25, 108, 125
Büyük Harp, bkz. Birinci Dünya Savaşı
Büyükdere Fidanlığı, 32
Büyükdere, 22, 23, 27, 32, 40, 81, 84, 110, 112, 173

Caivano ailesi 132-133
Cassado, Gaspar, 185
Claudio Arrau, 189
Cocteau, Jean, 167
Comedie Française, 167
Commendinger, A., 178
Cortot, Alfred, 180

Çırçır suyu, 25, 29
Çizmeciyan Papazyan Deniz, 113, 114, 196, 197
Çizmeciyan, Jak, 22, 37, 39, 40, 42, 150, 178, 195, 196
Çubuklu suyu, 109

Dame de Sion, 10, 41, 43, 48, 49, 51, 53, 54, 55, 57, 61, 62, 64, 66, 67, 69, 71, 72, 73, 74, 80, 88, 103, 109, 111, 114, 116, 117, 120, 121, 122, 124, 127, 132, 136, 137, 142, 143, 144, 145, 146, 148, 158, 162, 165, 166, 167, 169, 170, 174, 196
Dar-el Selam, 54, 55, 56, 58, 80, 82, 93
Darülbedayi, 164
Decugis Mağazası, 147
Degüstasyon Lokantası, 171
Dırvana (Hotinli), Nesteren, 124
Dolmabahçe Sarayı, 75, 122
Dubois, Pierre, 65, 88, 165
Dümbüllü, İsmail, 164
Dünya Sineması, 162

Ecole Moderne, 41, 74, 108
Eftalipos Biracısı, 141
Elhamra Sineması, 129, 164, 165
Emek Sineması, 163
Emmanuel Amca, 18, 19, 20, 21, 33, 78, 175, 176
Erdener, İsmail Hakkı, 74
Erdener, Nihal, bkz Uluocak, Nihal
Erduran, Ayla, 75, 139
Erkin, Rukiye, 122
Ermenice, 107, 117

Fenerbahçe, 64, 107
Fırıldak Yolu, 36, 37
Fitaş Sineması, 162
Foto Abdullah, 148
Foto Galatasaray, 148
Foto Sabah ve Joailler, 147
Foto Süreyya, 147
Fournier, Pierre, 186, 187
Francescati, Zino, 186
François, Samson, 187, 188
Fransız Tiyatrosu, 165, 180, 182, 183, 184
Fruchtermann Kırtasiye, 145
Füreyya, 135

Galata Köprüsü, 55
Galatasaray Lisesi, 62, 65, 74, 83, 94, 101, 137, 163, 166, 170
Gazarosyan, Koharik, 190-191
Gazi Mustafa Kemal, bkz. Atatürk
Gencer, Leyla, 57, 109

Glorya Pastanesi, 168
Glorya Sineması, 162, ayrıca bkz. Saray Sineması.
Göksu, 29, 30
Görür, Semiramis, 67
Grünberg, İrene, 67
Güney, Rüknettin, 161, 177
Günzberg, Sami, 153

Hachette Kitabevi, 147
Hacı Bekir, 118, 142
Hacıosman, 40, 41
Hacıosman suyu, 41
Hacopulo Pasajı, 29, 107, 108, 149, 150
Halâs, 16, 35, 36
hamam, 32, 115, 116
Hamdi Bey (Şişli Vergi Dairesi tahakkuk müdürü), 24, 25
Hamidiye suyu, 127
Harbiye Kışlası, 120, 121
Harbiye, 42, 83, 115, 120, 124, 131, 135, 165
Hekimbaşı Salih Efendi, 55
High School, 129, 145
Hotinli, Bihterin, 124, 125
Hotinli, Metin, 124, 125
Hotinli, Nilgün, 125
Huber, 31, 54
Hünkâr suyu, 29
Hürriyet Tepesi, 112

İkinci Dünya Savaşı, 78, 116, 138, 147, 166, 173, 177
İnan, Afet, 122
İnci Sineması, 116
İpek Sineması, 163
İsmail Hakkı (şekerci), 62, 118
İstiklal Marşı, 69
İtalyan Kültür Merkezi, 170
İtalyan(lar), 18, 25, 30, 48, 59, 115, 122, 132, 133, 146, 175, 180

Japon Mağazası, 144
Jean XXIII (Papa, ayrıca bkz. Roncalli, Monseigneur), 60

Kâğıthane, 42
Kameriçe suyu, 32
Kanlıca, 55, 56
Kanlıkavak suyu, 127
Kansuk Eczanesi, 143
Karabekir, İclal, 126
Karaköy Börekçisi Hüseyin Bey, 57, 109
Kardaş, Turan, 67, 74, 83, 90, 101, 137
Katchen, Julius, 188
Kazezyan, Andon Kalfa, 110, 119
kaynak suları
  Asker, 37
  Ayazma (Yakacık), 25
  Çırçır, 25, 29
  Çubuklu, 109
  Hacıosman 41
  Hamidiye, 127
  Hünkâr, 29
  Kameriçe, 32
  Kanlıkavak, 127
  Kefeliköy, 93

kaynak suları (devam)
Kestane, 29
Koru (Yakacık), 25
Kocataş, 26, 27, 110
Otuzbir, 36-37
Sultan, 32
Şifa, 29
Kefeliköy suyu, 93
Kent Şekerleme Fabrikası 111, 114
Kestane suyu, 29
Kireçburnu, 58
Kocataş suyu, 26, 27, 110
Konak Sineması, 161
Koru suyu (Yakacık), 25
Köprülü, Ayşe, 67, 74, 76, 82, 90, 98, 101
Köprülü, Fuat, 74
Kristal Gazinosu, 139, 158
Kurban (Pulcu), İrma, 3, 4, 23, 24, 33, 34, 61, 108, 197
Kurtbel, Seyfi, 116
Küçük Emek Sineması, 163
Küçük Sahne, 165
Kültür Sarayı, 177, ayrıca bkz. Atatürk Kültür Merkezi

La Paix Akıl Hastanesi, 112
Lale Sineması, 141, 142, 162, 168
Levanten(ler), 48, 152, 168
Librairie de Pera, 155
Liszt, Franz, 178

Maçka Palas, 132-133
Majik Sineması, 162, ayrıca bkz. Venüs Sineması
Maksim Gazinosu, 162, 176
Maltalı, 48, 60
Manara (Doktor), 30, 31, 111
Marais, Jean, 167
Markiz Pastanesi, 169
Marteau, Henri, 184
Maskara, 117
Maslak, 40, 112
Matilt Hala, 18, 19, 28, 29, 39, 40, 41, 42, 43, 78, 118
Mayer Mağazası, 146
Mecidiyeköy, 112, 126
Menuhin, Yehudi, 184, 185
Mère Audomaria, 43, 51-54, 64, 66, 67, 78
Mère Dilecta, 142
Mère Elisée, 86-87, 90, 93
Mère Elvira, 43, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 76, 78, 80, 111, 122
Mère Ernestine, 76-77
Mère Gonzales, 57
Mère İleana, 53, 73
Mère Magdeleine, 53
Mère Marguerite, 52, 53, 70, 80
Mère Raymonde, 53
Mongeri, Giulio, 128, 132
Montaigne, 102
Moran Tatyana, 67, 148
Moran, Berna, 100, 144
Mother Consuelo, 78, 79, 82, 84, 88, 92, 94, 167
Muammer Karaca Sahnesi, 165

Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu, 165
müzisyenler
Asal, Seyfettin, 186
Bezrodny, İgor, 185
Biret, İdil, 191
Brailowski, Alexandre, 183
Cassado, Gaspar, 185
Claudio Arrau, 189
Cortot, Alfred, 180
Erduran, Ayla, 75, 139
Fournier, Pierre, 186, 187
Francescati, Zino, 186
François, Samson, 187, 188
Gazarosyan, Koharik, 190-191
Gencer, Leyla, 57, 109
Katchen, Julius, 188
Liszt, Franz, 178
Marteau, Henri, 184
Menuhin, Yehudi, 184, 185
Oistrach, David, 185
Perlmutter, Vlado, 189
Prihoda, Vasa, 186
Rey, Cemal Reşit, 165, 185-188
Rilke, Anna Grosser, 178
Rubinstein, Arthur, 180, 183
Statzer, Ferdi, 178, 185, 186
Thibaud, Jacques, 184
Voskov, Erika, 178, 184
Yanopulo, Tasso, 185
Nargileciyan Eczanesi, 109, 115, 116, 118
Necmettin Molla, 4, 26
Nis Bahçesi, 170
Novotni Otel ve Restaurant 171

Oistrach, David, 185
Onuncu Yıl Marşı, 62
Orient Express, 142
Ortaç, Yusuf Ziya, 89, 91
Osmanbey Bahçesi, 108, 109
Otuzbir suyu, 36, 37

Öke, Necla, 67, 74

Papazyan, Arno, 197
Park Otel, 174, 175
Pasteur Hastanesi, 136
Pazarbaşı, 37
Pera Palas, 154, 175
Père Gautier, 65, 88, 165, ayrıca bkz. Dubois, Pierre
Perlmutter, Vlado, 189
Prihoda, Vasa, 186

Rasim Paşa, 56
Rey, Cemal Reşit, 165, 185-188
Rilke, Anna Grosser, 178
Roncalli, Monseigneur, 52, 58, 59, 60, 84, 85, ayrıca bkz. Jean XXIII
Royal Çikolata Fabrikası, 114
Roz Hala, 6, 8, 17, 18-24, 33-35, 43, 62, 63, 78, 107, 108, 118

Rubinstein, Arthur, 180, 183

Sahibinin Sesi, 153
Saint Esprit Kilisesi, 48, 132
Sait Halim Paşa, 56
Saray Sineması, 162, 163, 167, 168, 184-189
Sarıyer, 3, 5-8, 11, 13, 16, 17, 23, 26, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 39, 43, 48, 51, 57, 58, 62-64, 83, 84, 112, 175, 176
Savarona, 75
Ses Tiyatrosu, 165, 180, ayrıca bkz. Fransız Tiyatrosu
sinemalar
  Alkazar, 162
  As, 162
  Dünya, 162
  Elhamra, 129, 164, 165
  Emek, 163
  Fitaş, 162
  Glorya, 162, ayrıca bkz. Saray.
  İnci, 116
  İpek, 163
  Konak, 161
  Küçük Emek, 163, ayrıca bkz. Yeni Rüya
  Lale, 141, 142, 162, 168
  Majik, 162, ayrıca bkz. Venüs
  Saray, 162, 163, 167, 168, 184-189
  Sümer, 163, ayrıca bkz. Yeni Rüya
  Şan, 135, 183, 185, 189
  Şık, 163, ayrıca bkz. Atlas
  Tan, 116, 161
  Venüs, 162
  Yeni Melek, 163
  Yeni Rüya, 163
  Yeni Sinema, 116, 162
Sör Emmanuelle, 47-50, 55, 58, 71, 86, 93, 136
Statzer, Ferdi, 178, 185, 186
Suadiye, 64
Sultan suyu, 32
Suprunova, Viktorya, 67
Surp Agop Vakfı ve Hastanesi, 135, 136, 162, 163
Sümer Sineması, 163, ayrıca bkz. Yeni Rüya
Sütlüce (Beykoz), 34, 38

Şakir Paşa ailesi, 135
Şan Sineması, 135, 183, 185, 189
Şark Muhallebicisi, 146
Şeker Bayramı, 118, 62
Şık Sineması, 163, ayrıca bkz. Atlas Sineması
Şifa suyu, 29
Şişli Tramvay Deposu, 112
Şöför Halil Efendi, 39, 40

Tabanlıoğlu, Hayati, 177
Taksim Bahçesi, 138
Taksim Belediye Gazinosu, 136-138, 161
Taksim Gezisi, 138
Talimhane, 138, 139
Talu Çelikkan, Esin, 173

Talu, Ercüment Ekrem, 94, 95, 100, 102, 138, 169, 173
Tan Sineması, 116, 161
Tanet, Magali, 67
Tarabya, 29, 31, 35, 54, 56, 73, 74, 80, 93, 111, 173
Tarı, Nahide, 67, 75
Taşlık, 131
Tedü, Perihan, 164
Tek Kollu Cemal, 138
Telli Baba, 36
Thibaud, Jacques, 184
Tilla Pastanesi, 170
tiyatrolar
Darülbedayi Komedi ve Dram Sahneleri, Tepebaşı, 164
Elhamra Tiyatrosu (Sineması), 129, 164, 165
Fransız Tiyatrosu, 165, 180, 182, 183, 184, ayrıca bkz. Ses Tiyatrosu
Küçük Sahne, 165
Muammer Karaca Sahnesi, 165
Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu, 165
Ses Tiyatrosu, 165, 180, ayrıca bkz. Fransız Tiyatrosu
Tokatlıyan, 56, 154, 172, 173
Tolon, Hatice, 5, 6, 24
Tolon, Nuri, 23, 24
Tolon, Sezai, 24, 125
Topuz, Hıfzı, 125
tramvay, 55, 95, 107, 120, 140, 155
Türkçe, 59, 60, 71, 77, 93, 94, 113, 140

Uluocak (Erdener) Nihal, 67, 74, 82, 89, 90, 91, 93, 94, 97, 98, 100, 101, 148

Ün, Zerrin, 67, 74, 90, 98, 100, 102, 103, 137,144

Varlık Vergisi, 91, 122, 129, 153-154
Venüs Sineması, 162
Voskov, Erika, 178, 184

Wagons Lits, 142

Yakacık, 24, 25
Yalman, Tunç, 164
Yanopulo, Tasso, 185
Yavuz, Halide, 51
yedek subay okulu, 121
Yeni Melek Sineması, 163
Yeni Rüya Sineması, 163
Yeni Sinema, 116, 162
Yeniköy, 56, 81, 173
Yenimahalle, 35, 36, 37
Yuşa Tepesi, 34, 38, 63

Zellich ailesi, 147
Zobu, Vasfi Rıza, 164

İstanbul'da Kayıp Zamanlar, *İstanbul'u, neredeyse Cumhuriyet'le yaşıt bir kız çocuğunun gözünden anlatıyor. Küçük yaşında Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı Kocataş Yalısı'nın balkonundan konuşurken seyretmiş, sonra onun manevi kızlarıyla aynı okulda okumuş bir Cumhuriyet çocuğu...*

Ermeni Katolik bir ailenin kızı olarak doğan Liji Pulcu, Sarıyer'deki çocukluk günlerinden Osmanbey'deki ilk gençlik yıllarına uzanan dönemi dostlukları, komşulukları, okul hayatı, mesire gezileri ile renkli biçimde anlatıyor.

Kendi anılarına nokta koyduktan sonra da, Şişli–Tünel hattındaki semtleri resmediyor. Bu semtlerin sakinlerinin, gündelik nayatının, alışveriş dünyasının, eğlence ve kültür çevrelerinin bir panoramasını çiziyor.

İstanbul'da Kayıp Zamanlar, *bu kadim şehrin yakın tarihine dair bellek tazelerken, kimileri az bilinen anekdotları kayda geçiyor: Adları sularla anılan sayısız mesireden, sokak eğlencelerine; Menderes'in imar faaliyetlerinden, AKM'nin on yıllar süren inşaatına; Türklerin, Fransızların, Rumların, Ermenilerin, Rusların ve Lehlerin sıcak bir öğrenci dayanışması içinde okuduğu Notre Dame de Sion'dan, Berna Moran ve Halide Edip'in öğrencileri büyülediği Edebiyat Fakültesi'ne...*

Liji Pulcu Çizmeciyan (1924) İstanbul'da doğdu. Notre Dame de Sion Kız Lisesi'nin ardından İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Filolojisi bölümünü bitirdi. 1948-52 arasında mezun olduğu lisede İngilizce öğretmeni olarak çalıştı. 1955'te evlendi. Eşinin de teşvikiyle 1956-59 döneminde Fransa'da, CNRS bursuyla, Fransız filolojisi alanında Marcel Proust hakkında doktora yaptı. Kızı okul çağına geldikten sonra, mezun olduğu lisede bu kez Fransız edebiyatı öğretmeni olarak, 1971-81 arasında çalıştı. Emekliliğini yazarak değerlendiren Liji Pulcu Çizmeciyan'ın Fransızca olarak kaleme aldığı yayımlanmamış roman ve öyküleri var; *İstanbul'da Kayıp Zamanlar* yayımlanan ilk eseri.

9 789944 888479

2019 THG 0048809 RDZ

16 TL